

*Svenska Linné-Sällskapets
Årsskrift*

Årg. XXXVII—XXXVIII. 1954—1955

SVENSKA
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

ÅRGÅNG XXXVII—XXXVIII · 1954—1955

U P P S A L A

1955

UPPSALA 1955

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

547608

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Linné och Gronovius. Av JOHAN NORDSTRÖM	7
Daniel Solander och Linné. Av ARVID HJ. UGGLA	23
Linné och Roslin. Av GUNNAR W. LUNDBERG	65
Carl von Linné och Isaac Newton. Av ELIS MALMESTRÖM	80
Arthur Jacobsson †. Av ARVID HJ. UGGLA	83
Strödda bidrag till Artedis biografi. Av ORVAR NYBELIN	85
Två svenska akademiprogram av Linné. Av TELEMAK FREDBÄRJ	97
Ljungbergers medaljonger av Linné och hans hustru. Av BIRGER STRANDELL	115
Urkunder rörande familjen Linnés ägodelar. Utg. av SIGURD WALLIN. III	119

Meddelanden från Linnémuseet. V.

Nya förvärv	166
Besök	168

Smärre meddelanden:

Linné-utställning på Institut Tessin i Paris	170
Miniatyrporträtt av Linné	171
Anders Tidströms Dalaresa	172
J. G. Wallerius och Linné	173
The Botany of Cook's Voyages	173
En vacker Linnébok på tyska	174
Systema naturae 1735	175
Linneana i Taxon	177
Linné och Pjätteryd. Av TELEMAK FREDBÄRJ	177
Summary of contents	179

Linné-Sällskapets egna angelägenheter:

Svenska Linné-Sällskapets styrelse	183
Styrelsens års- och förvaltningsberättelse för åren 1953 och 1954	184
Skattmästarens berättelse för åren 1953 och 1954	185
Revisionsberättelser	189
Nya medlemmar	190
Sällskapets publikationsverksamhet	192

JOHAN NORDSTRÖM

LINNÉ OCH GRONOVIVS

I en överdådig stund, något av åren omkring 1750, då Linné stod på höjden av sitt rykte, nedskrev han på ett pappersblad en förteckning över sin samtids botanister under rubriken Floras officerare. Denna rangrulla börjar med honom själv som general och slutar med professorerna HEISTER och SIEGESBECK, rumormästare och fältväbel. Närmast under sig som generalmajor placerar han BERNARD DE JUSSIEU, den berömde parisbotanisten. Därefter komma fyra överstar, ALBRECHT VON HALLER, professor i Göttingen, JOHAN FREDERIK GRONOVIVS, rådsherre i Leiden, ADRIAAN VAN ROYEN, professor i Leiden, och den schweiziske botanisten JOHANN GESSNER. Överstelöjtnanternas rad inleder JOHANNES BURMAN, professor i botanik i Amsterdam.

Namnen på de tre holländare, Gronovius, Royen och Burman, som Linné på detta sätt hedrar med anseilig rang i Floras armé, äro väl kända från Linnés biografi och ha därigenom förvärvat ett slags odödlighet, som deras botaniska insatser i och för sig icke kunnat skänka dem. Under de betydelsefulla åren 1735—1738, då Linné under sin vistelse i Holland utgav de banbrytande verk, som snabbt förde honom mot höjderna, voro dessa män hans närmaste vänner och förtrogna, vilka var och en på sitt sätt med råd och dåd stodo honom bi i denna tid av rastlöst arbete, då han, som han själv säger, »mer skrev, mera nytt upptäckte, och mera reformerade botaniken än någon annan tillförene kunnat i hela sin levnad». Trognast och uthålligast tjänade honom Gronovius — det ligger något symboliskt däri, att det var denne vän, som fick ge Linnæan dess namn — och sina översteepåletter har han väl förtjänt.

Johan Frederik Gronovius var född 1690 och sålunda 17 år äldre än Linné. Han tillhörde en frejdad lärdomssläkt — hans farfader, professor vid Leidens universitet, var en europeiskt ryktbar klassisk filolog, och hans far, ävenledes professor i Leiden, gällde som sin tids störste kännare av de grekiska antikviteterna. Av hans två söner fortsatte den ene, ABRAHAM GRONOVIVS, familjetraditionen, ägnade sig åt den klassiska filologien och blev universitets-

Vid Svenska Linné-Sällskapets vårsammankomst den 23 maj 1948 höll professor Nordström här meddelade föredrag. Det är hans avsikt att publicera en utförligare, dokumenterad framställning i ämnet, men då andra uppgifter kommit att fördröja detta arbetes fullbordande, har han tillmötesgått en uttryckt önskan att få publicera föredraget i dess ursprungliga skick.

Red.

bibliotekarie i Leiden; den andre, vår Johan Frederik Gronovius, rycktes med av de nya vindarna och blev naturforskare.

Som pojke tycks han ha varit sjuklig och kom därför att länge stå under sin fars personliga information, som gav honom en solid klassisk bildning. Tidigt började dock hans håg dragas mot medicinen och botaniken, som vid Leidens universitet bägge företrädades av den berömde BOERHAAVE. Vid 25 års ålder blev Gronovius medicine doktor, men vi höra aldrig talas om, att han någonsin gjorde sina medicinska studier fruktbärande och idkade någon läkarpraktik. Däremot fortsatte han att odla sina botaniska intressen och företog 1727 — efter sin första hustrus död — en studieresa till England och gjorde bland dess naturforskare en rad stimulerande och för framtiden viktiga bekantskaper. Återkommen gifte han om sig med dottern till en rik köpman. Hans redan förut goda ekonomiska ställning försämrades icke härigenom, och av hans brev får man intrycket, att merkantil och praktisk begåvning icke saknades vid sidan av den vetenskapliga. Leidens borgare synas också ha uppskattat honom. 1742 blev han senator eller medlem av stadens råd och sändes som stadens representant till generalstaterna i Haag — i ett brev till Linné från denna tid berättar han, att han även nu tar sig tid att botanisera, i det han stiger upp redan kl. 4 om morgnarna och med Linnés *Genera plantarum* i fickan strövar omkring i Haags omgivningar. Två gånger valdes han till en av stadens fyra borgmästare, 1757 och 1761. År 1762 dog han av slag, efter att under sina sista år ha varit svårt plågad av hand- och fotgikt — efter 1755 kunde han för sin gikt knappt skriva, varför han från den tiden skötte korrespondensen med Linné genom sin son LAURENTIUS THEODORUS. Sedan fadern dött, skrev denne en levernesbeskrivning över den bortgångne, som han sände Linné och som utgör huvudkällan för dessa korta upplysningar om Johan Frederik Gronovius.

Icke betungad av något stadigvarande ämbete och med sin goda ekonomiska ställning kunde Gronovius föra ett lugnt och behagligt liv som naturvetenskaplig amatör i tidens stil, omgiven av sitt rika bibliotek och sina växande samlingar av örter, djur och mineral. Han förde en omfattande korrespondens med utländska naturforskare och idkade ett livligt umgänge med sina lärda holländska vänner liksom med många främmande vetenskapsmän, som besökte Leiden och för vilka hans hus ständigt stod öppet. Utan någon egentlig vetenskaplig äregirighet för egen del fann han större behag i studiets fröjder än författandets mödor men visade en osjälvisk och energisk iver att stå andra till tjänst och uppmuntra dem med sitt levande intresse. Först vid tämligen framskridna år och tydligen under det inspirerande inflytandet av Linné började han utgiva ett och annat av trycket.

Gronovius' mest bekanta arbete är hans *Flora Virginica*, utgiven i två delar åren 1739—1743 och omtryckt för några år sedan i Amerika, den första

floran över virginiska växter, grundad på det rika material han erhöll från JOHN CLAYTON i Virginia och utarbetad i samråd med Linné, efter vars system den är uppställd. Hans andra större arbete är *Flora Orientalis*, utgiven 1755, däri han efter Linnés metod beskriver växterna i det praktfulla herbarium, som den augsburgiske läkaren och botanisten LEONARD RAUWOLFF hopbragt under en resa i Orienten under 1500-talets senare del. Detta herbarium hade under 30-åriga kriget hamnat som krigsbyte i Sverige men togs åter ur landet av drottning Kristina, vars bibliotekarie ISAAK VOSSIUS emellertid kunde införliva det med sina egna samlingar, vilka efter hans död kommo till universitetsbiblioteket i Leiden.

Gronovius' vetenskapliga intressen inskränkte sig icke till botaniken. Han var också en passionerad ichthyolog och uppsatser av honom på detta område blevo genom Linnés försorg tryckta i Vetenskapssocietetens i Upsala Acta — han blev f. ö. också medlem av detta lärda samfund. Även mineralogien hade i honom en hängiven dyrkare och en tryckt beskrivning av sina samlingar dedicerade han under sitt sista levnadsår till Linné, som på sin tid varit honom behjälplig att analysera och ordna dem efter sitt system.

Gronovius' stora naturaliesamlingar övergingo till sonen Laurentius Theodorus, som ärvt sin fars naturvetenskapliga intressen. Om den betydande omfattningen av dessa samlingar får man en föreställning genom den auktionskatalog, som efter Laurentius Theodorus' död utgavs 1778. Dess värdefullaste nummer var utan tvivel det väldiga herbariet, börjat med förvärvet av Tournefort's dupletter och celebret genom de talrika växter, som dess ägare fått mottaga av Linné.

Vid denna tid ha sannolikt också Gronovius' efterlämnade papper, bl. a. Linnés brev till honom, gått sin förskingring till mötes, en oersättlig förlust, som berövat eftervärlden den säkerligen viktigaste källan för vår kunskap om Linnés holländska tid. Gronovius' tyvärr ännu ej publicerade brev till Linné ha däremot förskonats från detta öde. De kunna visserligen ej ersätta förlusten men äro av bevarade källor utan tvivel den förnämsta. De ge oss många glimtar ur Linnés tillvaro under denna tid, de skänka oss möjlighet att kritiskt granska hans egna på äldre dar meddelade självbiografiska uppgifter från dessa år och framförallt sätta de oss i stånd att nära nog steg för steg följa de omständigheter, under vilka hans i Holland utgivna arbeten befordrades till trycket.

Någon mera ingående analys av dessa brev, vilka i original finnas bevarade i Linnean Society i London och i avskrift kunna studeras i vårt Universitetsbibliotek, har ännu ej förekommit i Linnélitteraturen. Men Linnés illustre biograf THORE MAGNUS FRIES kände dem väl och har på dem grundat sin korta men innehållsrika karaktäristik av Gronovius' betydelse för Linné. Också professor ROBERT FRIES har ur dem hämtat flera upplysande citat i sin fängslande uppsats Linné i Holland, tryckt i Linnésällskapets Årsskrift 1919.

Med manuskripten till sin medicinska doktorsavhandling och en lång rad andra arbeten i sin packning hade den 28-årige Linné den 13 juni 1735 landstigit i Amsterdam. Tre dagar senare begav han sig till den lilla universitetsstaden Harderwijk, där han raskt fick sin avhandling tryckt och den 23 juni promoverades till medicine doktor. Hans skrala reskassa var redan i det närmaste uttömd, något hopp att få sina övriga arbeten tryckta synes han ej ha gjort sig och beredde sig efter förrättat värv att återvända till fosterlandet. Den 25 juni var han tillbaka i Amsterdam, gjorde sin avskedsvisit hos botanikprofessorn Johannes Burman, vilken han redan vid sin första ankomst uppvaktat, och denne inskrev i hans stambok en tillönskan om lycklig hemresa.

Under avvaktan på en lämplig lägenhet hem följde han sin reskamrat SOHLBERG, som var vid bättre kassa, till Leiden, där denne skulle börja medicinska studier. Här gjorde han genast visit hos botanikprofessorn och latinskalden van Royen, sedan en av hans bästa vänner och gynnare. Här fick han ock efter någon väntan företräde hos Boerhaave. Dagarna för dessa besök har han antecknat i sin almanacka, som däremot icke har ett ord om det första sammanträffandet med Gronovius, det för hans framtid betydelsefullaste. Detta bör emellertid ha ägt rum någon av de första dagarna i juli. Gronovius »var den curieusaste, som Linnaeus fant i Holland» — heter det i den största av självbiografierna — dvs. den vetgirigaste, den för nyheter och framsteg inom vetenskapen mest intresserade. Linnaeus var å andra sidan intet okänt namn för Gronovius, som redan i tyska lärda tidskrifter läst notiser om hans Lapplandsresa och de olika arbeten, som vore att vänta av den lovande unge botanistens hand. Linné visade honom manuskriptet till *Systema naturae*; Gronovius blir genast eld och lågor. I sällskapet befann sig också en skotsk student, ISAAC LAWSON, som i Leiden studerade humaniora men även naturvetenskaper och medicin — han slutade sina dagar som fältläkare i engelska armén under österrikiska tronföljdskriget, år 1747. Gronovius och den unge förmögne skotten voro goda vänner, förenade i gemensamma intressen, och när man talar om Linné och Gronovius, får man ej glömma Lawson som den tredje i detta brödraskap. Den första frukten av detta sammanträffande blev ju som bekant, att Gronovius och Lawson utbådo sig att på sin bekostnad få utgiva *Systema Naturae*, vars tryckning också omedelbart påbörjades. Vissa tillägg i manuskriptet skulle emellertid inarbetas, vilket utfördes med Linnés vanliga raskhet, men något längre kvarstannande i Leiden var tydligen ej på tal — korrekturet skulle bli de båda vännernas sak. Den 20 juli inskriver Gronovius i Linnés stambok sin avskedshälsning, varmhjärtad och patetisk, med stärkande stoiska maximer och romarord och med en, tydligen ej helt utformad, latinsk dikt, börjande

Lämna Ditt hem och Ditt land och sök Dig till främmande stränder,
Större framtid väntar Dig där . . .

Ordalagen i denna avskedshälsning kunde tyda på, att den resa, det här gäller, icke är resan hem men en farofylld forskningsresa till avlägsna länder; en sådan resa till Goda Hoppsudden och Amerika synes i själva verket också ha dryftats vid denna tid och ryktet därom nådde även Upsala. Men tanken härpå blev snart övergiven och då Linné efter drygt en månads vistelse i Leiden begav sig till Amsterdam, var det för att, möjligen över England, bege sig hem till Sverige.

Linnæi lycka log nu på nytt emot honom. Då han i Amsterdam än en gång hälsade på professor Burman, var denne som en omvänd hand. De tidigare besöken hade icke närmat de bägge botanisterna till varandra. Men nu synes Burman ha fått ögonen öppna för svenskens geni — troligen hade Linnés uppskattning och framgång i Leiden gjort sitt till — och framträder efter Gronovius på scenen som ett försynens redskap till Linnés fortsatta existens i Holland. Han offererade honom — som Linné skriver i sin stora självbiografi — en präktig kammare, uppvaktning och kost vid eget bord till nästkommande år. Och med hans bistånd fick Linné i Amsterdam förläggare för två av sina arbeten — *Fundamenta Botanica* och *Bibliotheca Botanica* — av vilka det förra förelåg färdigtryckt den 14 september 1735, det andra ett par veckor senare.

Välbekant är den skildring, som Linné på äldre dar gav av denna minnesvärda visit. För att pröva hans botaniska kunskaper räckte honom Burman en blomma, som Linné genast förklarade vara en *Laurus*. Nej, det är icke en *Laurus*, replikerade Burman. Förvisso är det en *Laurus*, en *Laurus Cinnamomum*, vidhöll Linné. Ja, en *Cinnamomum* är det, men icke en *Laurus*, fastslog Burman. Jag överbevisade honom då under anförande av auktoriteter, fortsätter Linné, att det verkligen var en *Laurus*. Därefter insåg Burman, vilken värdefull bekantskap, han gjort, och framförde sitt välkomna erbjudande.

Linnés självbiografiska uppgifter måste alltid behandlas med försiktighet och denna lider av en stor inre osannolikhet. Visserligen är det sant, att Linné i *Genera Plantarum*, som trycktes följande år, hänför *Cinnamomum* till släktet *Laurus*. Men i *Systema Naturae*, som väl får anses representera hans ståndpunkt vid tiden för samtalet med Burman, är *Cinnamomum* alltså ett släkte för sig i nionde klassen, liksom *Laurus* i den tjugoandra. Sannolikt är det alltså någon senare diskussion i denna fråga, som föresvävat Linné vid denna skildring. Föga troligt är det även, att han kunnat övertyga Burman om sin mening: i sitt arbete om växterna på Ceylon, *Thesaurus Zeylanicus*, varmed denne då var sysselsatt och som efter något år utkom, är *Cinnamomum* det alltså bevarade släktnamnet.

Som bekant blev Linnés vistelse hos Burman icke långvarig. Inom kort inträdde den ännu märkligare vändning av hans öde, som förde honom i

CLIFFORDS tjänst och till Hartecamps paradis, där han skulle tillbringa de två lyckligaste och produktivaste åren av sitt liv, »glömsk av mitt fosterland, av mina vänner, av mina släktingar, glömsk av kommande och förgångna sorger».

Linnés berättelser på äldre dar om denna betydelsefulla händelse gå i huvudsak ut därpå, att den rike bankiren och blomsterälskaren, rådd av Boerhaave, som gjort honom uppmärksam på Linnés sällsynta egenskaper, omedelbart skyndade att övertala Burman att lämna ifrån sig Linné och förmå denne att antaga prefekturen för trädgården på Hartecamp. Blott en enda gång, i den tidigaste av dessa berättelser, från omkring 1745, nämner han i detta sammanhang Gronovius, i det han yttrar, att Clifford »genom Boerhaave och Gronovius fick ryktet om Linnæi lärdom i Botanicis». En kritisk granskning av Linnés framställning i ljust av två Gronoviusbrev från dessa dagar ger oss emellertid ett ganska avvikande händelseförlopp. Med säkerhet veta vi, att Linné och Burman den 13 augusti 1735 voro utbudna till Hartecamp, sedan Clifford någon dag tidigare uppsökt Linné. Dagen därpå återvände man till Amsterdam. Ett par dagar senare reste Linné ned till Leiden, där han uppsökte Gronovius, från vilken han efter sin återkomst till Amsterdam fick mottaga ett den 19 augusti daterat brev, f. ö. det första i den bevarade korrespondensen. Brevet anknyter till gårdagens samtal och ger vid handen, att Linné berättat för sin vän om Cliffords smickrande uppmärksamhet men ingalunda om någon uttalad önskan från dennes sida att få Linné i sin tjänst. Samtalet med Gronovius hade, som brevet visar, rört sig om en storstilad, av denne skisserad plan, som gick ut på att genom subskription skapa de ekonomiska garantierna för utgivandet av Linnés ännu otryckta verk. Själv hade Gronovius författat utkastet till en subskriptionsanmälan, som han lämnat Linné vid gårdagens besök, och han ber honom att fullständiga den med uppgifter om de olika arbetenas titlar, innehåll och ungefärliga omfång. Tydligt syftande på Cliffords visade intresse för Linné meddelar Gronovius nu, att han med anledning av närvarande gynnsamma tidpunkt företagit sig att skriva till Clifford »om våra förehavanden» och uppmanar även Linné att med Clifford och Burman dryfta publikationsplanen och låta dem taga del av detaljerna däri. Men det brådskar — den energiske Gronovius vill snarast trycka den omtalade subskriptionsanmälan för att kunna skicka exemplar därav till England med en snart avresande engelsman, som har goda förbindelser i den lärda världen.

Detta projekt tycks ha stannat på papperet och vi veta föga mer därom. Man kan förmoda, att Burman — liksom vid senare tillfällen — visade ett lamt intresse för ett initiativ från Leiden.

Gronovius' nästa brev, skrivet 14 dagar senare, den 1 sept. 1735, är mycket intressant. Det visar oss, hur det i verkligheten torde ha gått till, då Linné fick prefekturen över Hartecamps trädgård. Den i detta sammanhang betydelsefulla delen av detta brev lyder sålunda:

»Så snart jag fått Ditt angenäma brev i förra veckan (o: 21—27 aug.) skrev jag omedelbart till Herr Clifford och framhöll redligt och uppriktigt för honom, vilken nytta Du kunde göra honom vid ordnandet av hans herbarium och övriga naturalier liksom genom författandet av en beskrivning över växterna i trädgården på Hartecamp. Likaså erbjöd jag honom mina tjänster för att utforska Din inställning, ty jag skrev liksom om jag intet säkert visste därom. Nu glädjer jag mig så mycket mer, att mitt förslag tilltalat honom, då jag idag av Ditt brev erfarit, att Du från nu och till slutet av vintern kommer att tillhöra hans hus. Härtill lyckönskar jag Dig av hjärtat och hoppas innerligt på en för varje dag allt större lycka för Dig, om Du vill leva Ditt liv i Holland. Men mera därom, då vi råkas. Tillsvidare ber jag Dig, att när Du får lust att komma till Leiden, Du då icke tar in hos någon annan än hos mig.»

Så långt Gronovius. Hans brev visar med all tydlighet, att Linné själv fått ögonen öppna för de lockande möjligheter, som en anställning på Hartecamp skulle innebära och att han bett sin förtrogne vän Gronovius att framföra ett förslag därom till Clifford, ett uppdrag, som Gronovius utförde med all önskelig diskretion, låtsande, att tanken vore hans egen och att Linné svävade i okunnighet om hans inskridande. Tydligt är också, att Gronovius betraktar Linnés anställning som prefekt på Hartecamp, vilken skedde den 29 augusti, som det lyckliga och omedelbara resultatet av sitt brev till Clifford.

Så ter sig i verklighetens ljus denna stora händelse i Linnés liv. Själv ville han minnas den — och ville att eftervärlden skulle minnas den — som en underbar ödets skickelse, som utan hans eget åtgörande förde lyckans gunstling in i en furstlig tillvaro av aldrig anad härlighet. Gronovius' brev ger oss en annan bild, bilden av den kvicktänkte smålandspojken, som beslutsamt fattar Fortuna i de flygande lockarna och själv bankar på paradisetts port.

Genom detta vänskapsfulla bistånd hade Gronovius gjort Linné en tjänst av ovärderlig betydelse för den botaniska vetenskapen. Obekymrad av alla materiella omsorger och »levande som en prins» kunde Linné helt ägna sig åt sitt arbete i en idealisk miljö, i Cliffords magnifika bibliotek, i Hartecamps sköna ensamhet bland trädgårdens otaliga örter — Gronovius kallar den med en allusion på det antika natursvärmeriets klassiska dal för Linnés tessaliska Tempe, med blommor fagrare än poeternas nymfer. Där blev intet dolce far niente på denna lycksalighetens ö men ett jäsande arbetsliv intill gränsen av mänsklig förmåga. Det ena verket efter det andra bragtes till fullbordan och trycktes, till sist och med en ytterlig kraftansträngning det största av dem alla, *Hortus Cliffortianus*, det praktfulla verket om Hartecamps trädgård.

Utan Gronovius' uthålliga och kraftfulla hjälpsamhet och ständiga uppmuntran hade färdigställandet och tryckandet av denna väldiga produktion förvisso icke varit möjligt: i alla Linnés arbeten under denna tid hade han sin hand med. Han ordnade med förläggare och tryckare, skaffade abonnenter och åtog sig själv betydande garantier. I högsta grad mån om ett korrekt och

gott tryck gjorde han noggranna förslag till arbetenas uppställning och typografi. Han höll efter Linné med manuskriptavlämningarna, läste grundligt igenom manuskripten, påpekade inadvartenser, oklarheter och slarv och utförde välbehövliga korrigeringar av latinet. Han skötte korrekturet med minutiös omsorg och utarbetade de ofta mycket stora och tidskrävande registren, vilka stundom satte hans tålamod på svåra prov. I fråga om dedikationer och förord, där delikata problem om takt och form icke alltid kunde bemästras av Linné, var Gronovius en pålitlig och omdömesgill rådgivare. Under sin vidsträckta korrespondens med utländska naturforskare håller han dem underrättade om gången av Linnés arbeten, ombesörjer att de så snabbt som möjligt få hans nya verk i sina händer och skyndar sig omedelbart att meddela sin skyddsling på Hartecamp alla vackra ord, som dessa korrespondenter ha att säga om honom. Trots små utbrott av otålighet och bedyranden, att han har annat att syssla med och ej längre har tid med Linné, vilka stundom möta i hans brev mot slutet av tryckningstiden (som ett par gånger inföll framåt jul, då den sällskaplige Gronovius var upptagen av ideliga gästabud) håller han ut och är i nästa ögonblick färdig att uppmuntra till tryckningen av ett nytt arbete och åtaga sig nya mödor.

I sin entusiasm var han en makalös pådrivare, som kanske stundom känts besvärande för den under oket svettande Linné. Men han tänker också med faderlig omsorg på Linnés hälsa — »cura sanitatem», sköt din hälsa, blir också en med tiden allt vanligare, och mycket befogad, avslutning på hans brev. Genom ofta återkommande inbjudningar till Leiden söker han bereda honom omväxling och rekreation och han glädjer sig i förväg åt dessa besök, då han får visa Linné nya sändningar av växter från Virginia eller nya förvärv till sitt mineralkabinett, för att icke tala om de gånger, då han väntar, att Linné skall taga sin lappdräkt med och roa sällskapet med att illusoriskt demonstrera trolltrummans handhavande och efterhärma lapparnas joikning.

Någon gång visar väl korrespondensen spår av en tillfällig, snart övergående misstämning. Trots sitt vinnande och muntra väsen råkade Linné ganska lätt på ett häftigt och misstänksamt lynne och var nog ej alltid så lätt att ha att göra med. Den växande överansträngningen gjorde väl även sitt till. Hänsynen till Burman och hans krets i Amsterdam satte honom också understundom i situationer, som det var svårt att reda ut, och kom honom vid tillfälle att i sitt förhållande till Gronovius välja ett mindre tilltalande hemlighetsmakeri framför den enkla uppriktighet, som varit det naturliga vänner emellan. Men Gronovius förblir oföränderligt densamme — brukar han någon gång en strävar ton, återfår den snabbt sin vänliga klang. Sig själv tar han aldrig högtidligt och låter aldrig, liksom Burman, Linné känna tyngden av tacksamhetens börda, men för egen del utan alla anspråk i den vägen kan han i all vänskaplighet erinra Linné om hans skyldigheter, då denne visar ett bristande minne för andras välgärningar.

Så offrade denne redlige vän och ärans man under Linnés tre holländska år en mycket stor del av sin tid till hans intressens befordran, och sedan Linné återvänt till Sverige, förblir han alltjämt till sin död samma tjänstvilliga person, oförtruten i sin iver att på holländska officiner få ombesörja nya upplagor av mästarens verk och befodra nya arbeten av hans hand till trycket.

I sina självbiografier har Linné icke ett ord till övers för detta Gronovius' man må väl säga enastående bistånd i hans förehavanden under dessa genombruttsår i Holland — det enda han nämner är att Gronovius blev så förtjust i *Systema Naturae*, att han utgav detta verk på sin bekostnad. Däremot glömmar han ej att omtala, hur han själv biträdde vännen Gronovius i hans arbete med *Flora Virginica* och hjälpte honom med ordnandet av hans mineralsamling. Hans veterligen enda kända omnämnande av Gronovius' deltagande i hans mödor ligger begravt i ett brev från 1736 till OLOF CELSIUS i Upsala: »D. Gronovius arbetar dag och natt åhr ut och in med correcturer af mina werk och gör sig där igenom, som han tycker, merit.»

Om denna »merit» kunna vi nu göra oss en föreställning genom studiet av Gronovius' många brev till Linné under dessa år. De äro skrivna på latin — holländskan var ej Linnés starka sida. Breven från Leiden till Hartecamp nådde honom med kanalbåten på 4 timmar och i bråda tider väntade Gronovius hans svar redan samma dag eller dagen därpå. Under hösten 1737 och våren 1738 inträder ett uppehåll i brevväxlingen — Linné hade då lämnat Hartecamp och vistades i Leiden, då det dagliga umgänget med Gronovius ersatte den epistolära förbindelsen och berövade eftervärlden en viktig källa för Linnés liv under de sista månaderna i Holland.

Med Gronovius' brev i vår hand kunna vi tämligen väl följa omständigheterna vid de linnéanska verkens tryckning och med stor säkerhet fastställa tidpunkten för deras publicering — de åsatta tryckåren äro icke alltid de riktiga och i fråga om arbeten med samma tryckår har man i vissa fall svävat i oklarhet om deras inbördes ordningsföljd. För en kommande kritisk edition av Linnés verk kunna åtskilliga intressanta upplysningar om textens ursprungliga gestaltning hämtas ur Gronovius' ändringsförslag, men därom bleve det för vidlyftigt att orda vid detta tillfälle.

Tryckningen av *Systema Naturae*, som påbörjades i juli 1735, blev en betydligt långvarigare och besvärligare historia än man från början tänkt sig och Gronovius' brev under hösten visa, vilken möda den typografiska anordningen av alla dessa tabeller och korrekturet med alla dessa otaliga namnformer kostade honom. Även den egentliga texten gav honom i några fall anledning till erinringar. Där finns bl. a. ett stycke med rubriken *Paradoxa*, där Linné som en zoologisk orimlighet avslöjar den i Amsterdampotekaren SEBAS nyligen utkomna *Thesaurus* avbildade sjuhövdade hydran och avvisar den metamorfos av vissa grodor till fiskar, som Seba i samma verk sökt demonstrera. Gronovius

finner naturligtvis kritiken berättigad men ifrågasätter, om det är klokt att stöta sig med en så inflytelserik man. Om Linné ådroge sig Sebas fiendskap, kunde han vara säker på, att han finge ett dåligt rykte om sig bland naturforskarna i England sådana som Sloane och Miller, vilka satte det högsta värde på Seba. Deras välvilja vore i högsta grad nödvändig för Linné, då han begåve sig till England. Gronovius såge ogärna, att han stötte sig med dem, särskilt som han hade stor förhoppning om, att Linné skulle bli vald till medlem av Royal Society, så snart han komme till London. Därför skulle han för sin del stryka de där paradoxerna och spara deras tryckning till ett annat tillfälle. Och säkerligen vore Clifford av samma mening. Linné rättade sig emellertid icke efter Gronovius' världskloka råd och då han året därpå kom till England lär SLOANE, som var president i Royal Society, ha mottagit honom med kyla, och medlem av den illustra akademien blev han i varje fall ej förrän många år senare, vare sig nu detta berodde på de motiv, Gronovius förutsåg, eller andra omständigheter.

I de Observationes, som inleda *Systema Naturae*, nämner Linné med tacksamhet Gronovius och Lawson som upphovsmännen till publiceringen av detta arbete, vilket saknar dedikation. Emellertid hade Linné uttryckt en önskan att få dedicera sitt verk till dem, vilket de dock bägge tacksamt avböjde. De förklarade sig tillräckligt hedrade och avtackade genom sitt omnämmande i Observationes. »För övrigt — skriver Gronovius — medgiver vår i sanning kungliga och kungligt tryckta bok icke någon dedikation, vilken eljest enligt vår mening borde vara riktad till herr Clifford. Men på grund av anförda och vissa enskilda skäl böra vi icke bry oss om en tillägnan. Emellertid äro vi Dig oändligt tacksamma för den ynnest och ära, varmed Du vill överhopa oss, och Du må vara förvissad om att vi, närhelst tillfälle erbjuder sig, skola vara Dina beredvilliga tjänare.»

Äntligen kunde Gronovius den 9 december 1735 sända Linné det glada budskapet, att *Systema* var färdigtryckt. Själv har Linné i sin almanacka, uppenbarligen felaktigt, angivit den 13 december som datum för denna historiska händelse. Som av Gronovius' brev framgår, kan denna anteckning icke betyda annat än att Linné, som denna dag kom till Leiden i sällskap med Clifford, då av Gronovius fick mottaga sina första exemplar av det nyss färdigtryckta verket. Efter hand synes han ha erhållit minst något hundratal presentexemplar av sina frikostiga mecenater, vilka dessutom tillförsäkrade honom den eventuella vinst, som kunde uppkomma genom försäljningen. Distributionen av den tunna foliovolymen, som kostade $2\frac{1}{2}$ florin, skedde genom bokhandlaren HAAK i Leiden, men *Systema* synes också ha varit till salu hos Gronovius själv, att döma av ett brev från Linné till Haller i maj 1737. Upplagan var tydligen ganska stor och ännu 1739 funnos ett par hundra exemplar kvar, vilka då, som Gronovius meddelar, inköptes av Haak.

Medan Gronovius ännu arbetade med korrekturet till *Systema Naturae*, erbjöd han Linné sina tjänster för befordrandet till trycket av tvenne nya arbeten, *Genera Plantarum* och *Flora Lapponica*. Märkvärdiga omständigheter gjorde dock, att han icke kom att taga någon egentlig del i det senare arbetets tryckning.

Genera Plantarum, ofta betecknat som Linnés kanske betydelsefullaste verk, om vilket han själv yttrar, att det »tycks fordrat en hel mans levnad», detta verk var visserligen medfört från Sverige men blev nu skrivet på nytt och utökadt med många nya släkten, för vilka han till stor del hade Gronovius att tacka. I oktober 1735 fick denne en liten början av manuskriptet att studera, blir genast hänförd och utvecklar för Linné, hur viktigt detta arbete skall bli för förståndet av växttavlan i *Systema Naturae*. Han kommer strax med en preliminär beräkning av verkets omfång och ett detaljerat förslag om typografi och uppställning, i det han ber Linné skynda på med manuskriptet och lämna större mellanrum mellan raderna för att bereda plats för de rättelser av latinet osv., som kunna befinnas nödiga. Om möjligt bör ett första ark bli färdigt samtidigt med *Systema Naturae*, så att det tillsammans med detta kan skickas över till de engelska botanisterna. Några dagar senare har han skaffat förläggare — bokhandlaren och boktryckaren WISHOVIVS i Leiden är beredd att trycka *Genera* efter Gronovius' önskningsar, blott denne anskaffar 130 abonnenter. Själv har Gronovius tecknat sig för 20 exemplar, hans vänner i Leiden för 30 och han har skrivit till Burman, om denne ej i det stora Amsterdam kan finna avnämare för 80 exemplar. Kan han ej det, vill Gronovius själv åtaga sig alla ekonomiska garantier. Burmans svar känna vi: han kunde ej skaffa de önskade abonnenterna och fann f. ö. det beräknade priset, 2 floriner per exemplar, alldeles för dyrt. I själva verket var Burman alls icke intresserad av arbetets publicering i Leiden och Linné synes också i november ha meddelat Gronovius, att man i Amsterdam gärna såge, att *Genera* trycktes där. Den rivalitet om Linné och hans arbeten, som här skymtar, framträder sedermera vid flera tillfällen, och sliten mellan skilda intressen hade Linné det icke alltid så lätt. I början av december inträder också frågan om *Generas* tryckning i ett kritiskt stadium. Linné synes för tillfället ha gett efter för påtryckningarna från Burman och hans krets och meddelat Gronovius sin benägenhet att utgiva *Genera* i Amsterdam. Dock vill han, att Gronovius åtager sig korrekturet och förbättringar av latinet men förbehåller sig samtidigt fria händer ifråga om dedikation och förord. Man undrar icke på att Gronovius barskt avvisar detta egendomliga kompromissförslag men — tillägger han — om *Genera* tryckas i Leiden är han alltjämt beredd att stå till Linnés förfogande. Då Linné några dagar senare kom till Leiden, där *Systema Naturae* nu väntade honom färdigtryckt, tycks hela frågan ha ordnats efter Gronovius' önskan och det talas icke vidare om någon tryckning i Amsterdam. En provsida uppsattes och diskuterades i detalj och sättningen började i mitten av januari 1736. Linné hade då arbetat

raskt undan och manuskriptet var färdigt ända till fjortonde klassen. Ganska noga kan man härefter följa de olika manuskriptdelarnas ankomst och arkens successiva tryckning — allt under Gronovius' pådrivande och uppmuntran. Den 15 juni var halva boken tryckt och i ett brev av denna dag erinrar Gronovius Linné om deras överenskommelse att sända den berömda botanisten DILLENIIUS i Oxford de nu tryckta arken och meddelar att ett lägligt tillfälle därtill nu erbjuder sig. Detta erinrar oss om en välbekant episod ur Linnés biografi. Då Linné under sin Englandsresa sommaren 1736 besökte Dillenius, blev han till en början rätt ovänligt mottagen och då han slutligen utbad sig en förklaring, pekade Dillenius på de honom tillsända arken av Genera, »som han betraktade som skrivna mot sig». Då Linné på äldre dagar berättade detta minne, visste han även att förtälja, att Gronovius, honom ovetande, sänt Dillenius dessa ark, som skaffat honom ett så dåligt mottagande. All sannolikhet talar för att Linné själv varit med om att bereda sig detta obehag men sedermera glömt, hur det egentligen förhöll sig.

Englandsresan hade vållat en försening med tryckningen, som emellertid i september åter var i full gång. I oktober var Linné färdig med manuskriptet till Cryptogamia, skrivet i en hast, som gav Gronovius flera arbetsamma dagar. Snart var man kommen till förordet och dedikationen. Det förra innehöll en rad dunkla och obegripliga meningar, som Gronovius och Lawson hade mycken möda att omarbета. Dedikationen är riktad till Boerhaave, »Viro sapientissimo summoque medico.» Denna titel visar sig vara formulerad av Gronovius och Lawson. Linné var ej nöjd med denna monumentala enkelhet och yrkade på att Boerhaaves akademiska titlar, medlemskap av lärda samfund osv. skulle vara med. Hans brev härom kom emellertid för sent, dedikationen var redan tryckt, Gronovius hade brått med att få tryckningen avslutad för att kunna sända exemplar till England med en engelsk adelsman, som inom ett par dagar skulle resa hem. Lawson lugnade Linné med den förklaringen, att Boerhaave — det kunde han vara fullkomligt viss om — skulle bli mycket gladare över denna titel än över den av Linné föreslagna. Det vore ingen särskild ära för Boerhaave att tillhöra den och den akademien och hans namn komme att leva, då ingen längre skall minnas, att akademierna i London och Paris funnits till.

Det årslånga tryckningsarbetet, under vars sista tid Gronovius svårligen plågats av sitt arbete med det vidlyftiga namnregistret, avslutades vid jultiden 1736, såsom framgår av de inledande orden i hans brev till Linné den 24 december: »Detta brev känner jag mig skriva med ett sinne så fröjdefullt och eldigt som aldrig någonsin tillföre. Ty i går afton läste jag så noga de sista sidorna, att jag kunnat ge tillstånd att trycka dem, vilket tryckaren utan tvivel skall göra i morgon. Jag kan således lyckönska Dig till, att Ditt arbete nu kan tjäna den allmänna nyttan.» Det åsatta tryckåret är 1737. Nu inträffade den malören att Genera kom ut i bokhandeln, innan

Boerhaave fått sitt exemplar. Men den store mannen tog icke illa upp, och Linné fick ett tackbrev, vars höga beröm tycks ha blivit ett samtalsämne i Leiden. Ett eller annat däri tycks emellertid ha dolt någon underfundighet. Linnés tyske vän BARTSCH meddelar honom nämligen, att Lawson och Sohlberg slagit vad om 6 flaskor vin rörande tolkningen av ett ord i Boerhaaves brev.

Sedan tryckningen av *Genera Plantarum* avslutats, börja tecken på överanstängning och depression visa sig hos Linné; Gronovius' vänliga tröstebrev vittna därom. Arbetsbördan var enorm och det forcerade arbetet på *Hortus Cliffortianus* slet hårt på honom. Samtidigt hade han att tänka på tryckningen av *Flora Lapponica*, som ännu icke var färdig och som pågått jämsides med tryckningen av *Genera*.

Även i *Flora Lapponica*s dramatiska tryckningshistoria eller rättare sagt i dennas förspel hade Gronovius sin roll. Omsorgen om detta verks publicering ville Burman åtaga sig, vilket framgår av ett brev från denne till Linné av den 27 september 1735. Om några dagar skulle han förhandla om tryckningen av *Flora Lapponica* med samme förläggare, SCHOUTEN i Amsterdam, som just vid denna tidpunkt var färdig att utsända Linnés *Bibliotheca botanica*, och han ber Linné skynda på med manuskriptet och sända växter eller teckningar för planscherna — den första redaktionen av *Flora lapponica*, som Linné medfört och som ännu till största delen är bevarad, underkastade han i Holland en betydande omarbetning. Själv erbjöd sig Burman att läsa det första korrekturet.

Gronovius, som underrättades om Burmans planer, ville emellertid också ha ett ord med i laget. Han påpekar för Linné, att denne ju redan haft en dålig erfarenhet av Schouten från tryckningen av *Bibliotheca Botanica* med dess skandalösa tryckfel. Denne usle Amsterdamförläggare, framhåller han vidare, hade i sin snålhet blott medgivit honom 20 författarexemplar, och det var obegripligt, att Burman icke bättre hävdats hans intressen. Oförlåtligt var det också, att Burman hade anskaffat en så eländig korrekturläsare för *Bibliotheca botanica*. Gronovius ville således ej råda honom till att antaga Schouten till förläggare, annat än möjligen på det villkoret, att Schouten för *Flora Lapponica* anlidade en boktryckare i Leiden. Gronovius skulle då kunna sköta korrekturet, rätta Linnés latin och se till att gallicismer och svecismer ändrades. Då Linné tvekar att göra Burman emot, svarar Gronovius: »Jag vill ej, att Du framdeles opponerar Dig mot Burman eller någon annan. Må Schouten trycka Din Flora och må den där amsterdammaren, vem han nu må vara, läsa korrekturet. Den kommer dock att bli utomordentligt vanställd av fel. Det är icke var mans sak att korrigera ett botaniskt arbete. Tänk alltså icke vidare på att trycka Din Flora här i Leiden!» Den verkliga meningen med dessa ord är ju lätt att förstå och Linné tycks också ha meddelat Burman, att han helst ville trycka i Leiden. I ett brev av

den 25 oktober 1735 överlämnar Burman denna sak åt Linnés eget gottfinnande.

Härefter inträder en lång tystnad och Linné vet tydligen ej, hur han i denna situation skall bete sig. Han känner värdet av Gronovius' hjälp men vill ej stöta sig med Burman. Läget i fråga om *Genera Plantarum* hade vid denna tid börjat bli ungefär detsamma och det förslag han äntligen i början av december 1735 framställer till Gronovius gäller bägge arbetena: han ber Gronovius sköta korrekturet och latinrevisionen men ser sig tvungen att trycka i Amsterdam och begär fria händer i fråga om dedikationer och förord. Vi minnas Gronovius' svar i vad det gällde *Genera*; detta svar omfattade även *Flora Lapponica*. Tryckningen måste ske i Leiden, om Linné ville påräkna hans hjälp. Denne kunde ännu på länge icke bekväma sig till ett avgörande. Slutligen skedde ett slags kompromiss. Fogande sig i Burmans önskningar accepterade han motvilligt Schouten som förläggare, men denne fick lova att för tryckningen anlita en boktryckare i Leiden. Detta framgår av ett brev till Burman den 12 april 1736. I detta brev är Linné nästan vild av desperation och förbittring. Han erinrar Burman om att han blott av sin tillgivenhet och lydnad för denne antagit Schouten. Nu hade Schouten till på köpet visat sig som en stor lögnare. Han hade för Linné uppgivit, att boktryckaren DE GROOT i Leiden åtagit sig tryckningen. Men då Linné uppsökte de Groot, hade denne ingen aning om hela saken. Han bönfaller nu att få ge Schouten på båten och ta en annan förläggare. Men Burman fann det icke möjligt att svika överenskommelsen med Schouten och meddelade, att avtalet med de Groot var i ordning och att tryckningen nu genast kunde börja. Så skedde även och *Flora Lapponica* kom således att tryckas i Leiden.

Egentligen hade således Gronovius fått sitt villkor uppfyllt och man väntar att han, ehuru som bäst arbetande med *Genera Plantarum*, även här skall inträda på scenen. Men utan att tala vidare om saken med denne anställde Linné för detta korrektur en ung tysk medicine studerande i Leiden vid namn Bartsch, som knappt hade någon botanisk kompetens, en som det förefaller något överspänd yngling, som omfattade Linné med en svärmisk hängivenhet. Denna Bartschs korrekturläsning skulle hållas hemlig för Gronovius. Sålunda rapporterar Bartsch i ett brev till Linné vid tiden för tryckningsarbetets början, i april 1736: »I detta ögonblick lämnade mig Gronovius och Lawson. Gronovius ville ideligen tala om Flora Lapponica men jag låtsade fullkomlig ovetenhet.» I det följande förekomma många besynnerliga ting i Bartschs brev om Gronovius' och Lawsons avund över Linnés och hans intima vänskap, om deras försök att utspionera Bartschs hemliga besök på Hartecamp osv. Man kan förmoda, att Gronovius ej var glad åt detta hemlighetsmakeri, som han naturligtvis snart kom underfund med, ehuru hans samtidiga brev icke förråda något därom. Linné måste dock slutligen ha sett sig skyldig att ge Gronovius en förklaring och bryta sin underliga tystnad i denna sak, vilket

framgår av ett brev från Lawson till Linné på hösten 1736: »Jag har meddelat Gronovius, att Du icke vågade bedja honom att åtaga sig besväret med *Flora Lapponica*, emedan Du ansåg honom tillräckligt sysselsatt med *Genera Plantarum*. Detta har i hög grad glatt honom att höra.» Man tycker blott att denna naturliga förklaring kunde ha givits genast och direkt.

Då tryckningen av *Flora Lapponica* i mars 1737 led mot sitt slut, måste Linné ändå vända sig till den trofaste Gronovius, dels för att lufta sitt fortsatta missnöje med Schouten, dels för att få råd i en dedikationsfråga. Som bekant hade ett sällskap bestående av Burman och vänner till honom bekostat kopparsticken i *Flora Lapponica*. Dessa planscher skulle nu dediceras till donatorerna och vissa andra framstående personer i Amsterdam. Den inflytelserike elokvensprofessorn D'ORVILLE hade yrkat på, att första planschen skulle tillägnas en viss teologie doktor och professor VONK och således den akademiska rangskalan tillämpas. Gronovius fann detta förslag ytterst otilltalande; det skulle innebära att Burman och Clifford, som dock gjort Linné större tjänster än alla övriga, skulle bli placerade långt bakåt. Visserligen skulle dessa två, skriver han, som de förnuftiga män de äro icke taga illa upp, även om de komme sist. Men då andra ville pråla med försteget, borde Linné se till, att hans verkliga välgörare finge de rum som de med rätta förtjänade. Linné följde också Gronovius' hederliga råd och tillägnade Clifford och Burman de första två planschererna.

Gronovius var outtröttlig i sitt nit för de linnéanska verkens publicering. Knappt hade en månad förgått, sedan *Genera* utkommit, förrän han börjat driva Linné till slutförändret och tryckandet av *Critica Botanica*, det berömda utkastet till lagar för de botaniska namnen. Snabbt fullbordades även detta manuskript, trots det hårt pressande samtidiga arbetet med *Hortus Cliffortianus*. Ansvar för korrektur och textgestaltning måste nu i denna bråda tid mera förbehållslöst än eljest lämnas åt Gronovius och hans trogne Lawson. Till skillnad från de tidigare arbetena förelåg här en sammanhängande framställning, där meningarnas ofta hastigt gjorda formulering ej sällan fordrade en logisk och stilistisk polityr, som gävo de två granskarna mycken möda. Risk för missförstånd fanns och det hände någon gång att Linné ställdes inför ett redan tryckt ark, som innehöll en ändring, vilken han vredgat ogillade.

Detta verk dedicerade Linné till Dillenius, vilken han i artiga ord tackar som en uppmuntrare till sitt arbete. I sitt förord hade han från början också omtalat, att Gronovius och Lawson voro de som förmått honom att företaga sig utarbetandet av *Critica*. De båda korrektörerna påpekade emellertid, att detta icke riktigt hängde ihop och att de på detta sätt komme att framstå i en allt för anspråksfull belysning vid Dillenius' sida. »Lawson och jag — skrev Gronovius — äro ju Dina vänner, och om vi i något kunna tjäna Dig, skola vi alltid göra det. Därför bedja vi Dig att få stryka dessa rader om

oss; så mycket bättre vänner skola vi förbliva.» De två vännerna hade från början avrätt från varje dedikation av *Critica* och Dillenius blev i själva verket alls icke trakterad av detta arbete, som han tyckte illa om och där han själv så ofta står i skottlinjen.

Critica Botanica utkom i början av juli 1737. Medan dess tryckning pågick, hade Gronovius förmått Linné att lämna ifrån sig ytterligare två arbeten av mindre omfång för publicering: *Corollarium Generum Plantarum* och *Methodus Sexualis*, vilkas korrektur han samtidigt ombesörjde. Under denna tid utgav han även en ny upplaga av blomstertecknaren EHRETS blad med bilder, visande kännetecknen för de olika klasserna i sexualsystemet. Med livligaste intresse följde han också den pågående tryckningen av *Hortus Cliffortianus* och hjälpte den utarbetade Linné med det vidlyftiga registret till detta verk.

På hösten 1737 lämnade Linné Hartecamp och vistades till våren 1738, då han lämnade Holland, huvudsakligen i Leiden, under angenämt och uppfriskande umgänge med sina vänner där. Någon brevväxling mellan Gronovius och Linné var således ej längre av nöden och vi veta ej något närmare om deras samvaro och förehavanden under denna tid. Men förmodligen gissar man ej orätt, om man med Gronovius identifierar den gode vän, »Vir mihi amicissimus», som Linné tackar för utarbetandet av den stora index, som avslutar hans sista, år 1738, i Holland utgivna verk, *Classes plantarum*.

Om Gronovius fått sin vilja fram och Linnés krafter bestått även dessa prov, skulle ännu många arbeten, som först senare publicerades, ha utkommit under dessa år. Den lappska resan var ett ofta återkommande tema i hans uppmaningar; särskilt ivrig för dess snabba utgivande var han i december 1735, då nyheten om MAUPERTUIS' förestående gradmätningsexpedition till Norrbotten blev bekant och det kunde befaras, att fransmännen vid sin återkomst skulle publicera sina berättelser från dessa okända nejder, vilka kunde taga primören av Linnés resebeskrivning. Dalaresan låg honom också varmt om hjärtat och om *Species Plantarum*, *Flora Suecica* och *Philosophia Botanica* talar han ofta, beredd att även här hjälpa till.

I inledningen till sin *Floræ Leydensis Prodrumus* (1740), där han ger en översikt av de olika botaniska systemen, yttrar Linnés vän van Royen, botanikprofessorn i Leiden, på tal om sexualsystemet: »Detta system grundade Carolus Linnæus, fursten bland sin tids botanister. Ty denne, överlägsen dem alla, reformerade hela den botaniska vetenskapen och förklarande samtliga dess delar tuktade han den och renade den från dess vanställande smuts under vänners pådrivande, så att den aldrig framstått i en renare och skönare gestalt.» Under vänners pådrivande — amicorum impulsu! Royen tillhörde de initierade och visste, vad han talade om. Ingen lär kunna betvivla, att han bland dessa pådrivande vänner i främsta rummet hade Johan Frederik Gronovius i sina tankar.

ARVID HJ. UGGLA

DANIEL SOLANDER OCH LINNÉ

Man möter ofta i litteraturen om än den ene, än den andre i lärjungekretsen kring Linné beteckningen »en av hans mest framstående» eller »en av hans mest avhållna lärjungar», stundom på rätt svaga skäl. Att båda dessa epitet äro tillämpliga på DANIEL SOLANDER därom finns intet tvivel. Att det också var Linnés egen tanke, därom finnas överflödande bevis.¹ Till ABR. BÄCK skriver han — då Solander vid anträdandet av sin Engelsresa skulle göra denne en visit — »han är den quickaste Jag haft under min tid.»² Då voro ju också LÖFLING och HASSELQUIST borta, och FORSSKÅL hade gått i dansk tjänst. Få kommo också att stå i ett så nära personligt förhållande till läraren och även dennes familj. Under Linnés direkta ledning fick han sin utbildning, han fick åtfölja honom till Drottningholm och Ulriksdal och vara honom behjälplig under arbetet med konungens och drottningens samlingar, han har genomgått och tillskrivit namnen på det av Linné förvärvade, av PATRICK BROWNE insamlade Jamaicaherbariet³ och han betrodde att i eget namn utge den lilla sammanfattning av den »allmänna botaniken» enligt Linnés grundsatser, som bär titeln *Caroli Linnæi Elementa botanica* och är daterad 5 maj 1756. Den torde varit avsedd som ett kompendium för studenterna.

Att han vågade ta sig rätt stora friheter på grund av sin ställning hos Linné synes framgå av ett yttrande av P. J. BERGIUS⁴ i brev 16 juli 1756 till LIDBECK i Lund.⁵ Denne, som där höll på att inrätta den botaniska träd-

¹ ROB. E. FRIES, *Daniel Solander*. (K. Vetenskapsakademiens årsbok för år 1940.) Till denna kortfattade, men innehållsrika biografi må här hänvisas en gång för alla. — Som ett prov på Linnés uppskattning av Solander må anföras ur ett brev 24. 10. 1756 till L. GÉRARD (i övers.): »Solander, som under två resor besökt Lapplandsfjällen: 1754 Pite, 1755 Torne, har gjort vackra iakttagelser på växternas natur och funnit fyra av mig där ej anträffade arter. I zoologien har den begåvade ynglingen samlat vackra rön, som han skall publicera. Han är en icke oäven botaniker.»

² Linné till Abr. Bäck 30. 3. 1759. (Br. o. skr. I: 5, s. 64.)

Även hos TESSIN passade Linné på att introducera honom vid hans avresa med ampla lovord. Linnés brev till Tessin av samma datum. (ÄHRLING, *Linnés svenska arbeten*, I: 1, s. 54.)

³ Enligt J. E. SMITH, *Correspondence of Linnaeus*, I, 1821, p. 43. (Citeras i forts. SMITH.)

⁴ Linnés lärjunge PETER JONAS BERGIUS (1730–1790), med. dr 1754, verkade nu som praktiserande läkare i Stockholm. Han blev 1761 professor i naturalhistoria och farmaci.

⁵ ERIK GUSTAF LIDBECK (1724–1803), Linnés lärjunge och hans sekreterare på Västgötareisan 1746, var från 1750 med. adjunkt vid Lunds univ. och hade 1752 övertagit dess botaniska trädgård som prefekt. Blev professor i naturalhistoria och »direktör öfver plantagerna i Skåne» 1756. Han inlade särskild förtjänst om mullbärsplantering för silkesmaskodling.

gården, hade nog velat tillita Solander för att få rara växter ur Uppsala-trädgården — Linné var ytterst njugg på den punkten — ty brevskrivaren yttrar att »Solander jämrar sig för han har ondt wid att skaffa Bror succulenta från Upsala blott därföre att lilla Linnæus, som skal disputera om *Horologium Plantarum*, wistas ständigt in *Horto*. Dock lofvar han att bjuda till . . .»¹ För övrigt synes Solander använts för att hjälpa »lilla Linnæus» på traven i studierna, ty man finner hos Linn. Soc. ett häfte anteckningar från J. G. WALLERII kemiska föreläsningar av Carl d. y., som fortsatts av den mera försigkomne Solander, då de kanske båda besökte dessa föreläsningar.

Till familjen i övrigt stod han i ett nära förhållande. Vid ett tillfälle har han tagits med på släktbesök hos dennas anhöriga i Falun.² Och i Uppsala tillbragte han, enligt egen uppgift, nästan mera tid hos Linné än i sin egen bostad. Själv yttrar Linné långt senare: »Jag har vårdat honom som en son, under mitt eget tak.»³ Så småningom har kanske hos Linné uppstått den uppfattningen, att Solander vore den värdigaste att efterträda honom, om han lyckades utverka att få överflytta sin läraretjänst på någon yngre. Dylika arrangemang förekommo rikligt under 1700-talet. Kollegan ROSÉN VON ROSENSTEIN fick sin professur överförd på svärsonen SAMUEL AURIVILLIUS och tog själf universitetsbibliotekariatet som sinekur. I de brev från Linné, som bevarats och nedan skola meddelas, talas om många sådana fall, där man »ackorderar» eller tros ämna »ackordera», d.v.s. mot kontant erkänsla eller mot villkor att få bibehålla lönen avträder sin plats. För Linné låg det nära till hands att anse att han på grund av sina stora förtjänster kunde göra anspråk på att få sätta den han själf föreslog i sitt ställe. Sonen var ännu en outvecklad yngling och syntes kanske ej kunna komma ifråga. Det var mycket nog att fadern 1759 för honom lyckats utverka en syssla som demonstrator i trädgården, visserligen till en början utan lön. — Men tydligen var meningen att professuren ändock skulle stanna inom familjen. Mellan Solander och makarna Linnés äldsta dotter synes böjelse ha uppstått, och Linné såg säkerligen gärna att den unge begåvade norrlänningen blev både hans måg och hans efterträdare, som kunde fullfölja hans verk och ta vård om hans samlingar.⁴ Men även för Solanders del gällde det att han

¹ Den då femtonårige Carl d. y., som höll på med iakttagelser för en planerad avhandling om det s. k. blomsteruret, kunde väntas rapportera för pappan, om Solander försökte smussla undan några rariteter för sin vän Lidbeck. — Carls utkast, som icke blev tryckt, finnes ännu bevarat hos Linnean Society. Se M. FRIES i SLÅ 1941, sid. 69.

² Se nedan sid. 29 citerade brev.

³ FRIES, a. a., sid. 280–81. Jmfr L:s brev till Ellis 20. 12. 1771. (SMITH, 1, p. 273.) — Han hade eljest sin bostad hos farbrodern, juris prof. DAN. SOLANDER. — I samband härmed må påpekas ett misstag, som möter särskilt i engelsk litteratur. S. kallas ofta 'Daniel Carl' med anledning av att han ofta skrev sig 'Daniel C. Solander'. Initialen torde dock vara att uppfatta som förkortning av 'Carls-son' — faderns förnamn var Carl — och avsedd att skilja honom från farbrodern.

⁴ Det må erinras om att Linné i det egendomliga dokumentet 'Rop utur grafwen til min i tiden kära Hustru' (i Linnémuseet) — skrivet med slagrörd hand — förklarar att sonen, mot vilken han då inta-

först måste evertuera sig ytterligare för att kunna lämpligen presenteras som Linnés successor. Och därtill kunde bl.a. en Englandsresa bli första medlet.

Linné hade på bästa sätt sökt ordna så att Solander skulle ha att räkna på ett gott mottagande i England. Till sina vänner PETER COLLINSON¹ och JOHN ELLIS² hade han i god tid skrivit och förberett dem på att hans unge lärjunge var att vänta. Han var ju välkommen också därför, att därmed uppfylldes ett önskemål från engelsk sida att få över någon som väl behärskade Linnés metod. — Redan 24 okt. 1758 säger Ellis i brev till Linné,³ att han hört om resplanen, och inskräpper med rätta önskvärdheten av att Solander genast börjar lära språket. Han borde då redan en månad efter ankomsten kunna tala det flytande. Tydligen har Linné kraftigt betonat Solanders förtjänster och framhållit, att han vore mannen att lära de engelska vännerna rätta sättet för växt- och djurbeskrivningar. 2 mars 1759, då Ellis väl erfarit att resan var omedelbart förestående, säger han sig ha lagt åsido sina *fuci* (tångarter) för att få Solanders hjälp att klassificera dem på Linnés sätt.⁴

I början av april anträder så Solander resan från Uppsala till Skåne, för att i Helsingör gå ombord på ett fartyg till England.⁵ Han medför åtskilliga brev och introduktionsskrivelser från Linné till dennes vänner i England. När Linné den 30 maj tillskriver Ellis,⁶ förmodar han att hans »älskade lärjunge redan funnit en lugn tillflykt» i Ellis vänskap och tillägger: »Jag har anbefallt honom till Ert beskydd som jag skulle gjort, om han varit min egen son.» Något bekymrad är han för att levnadskostnaderna i England skola vara för dryga för Solanders förhållanden.

Tydligen måste Linné med spänning ha avvaktat meddelandet om framkomsten, men intet hördes av. Kanske har han meddelat Collinson sina bekymmer, ty den 25 juli skriver denne,⁷ att han beklagar stackars Solanders

gits av ovilja, »ej bör hafwa herbariet men wäl om någon måg blifwer som är Botanicus». Han hoppades alltså ännu då att någon av döttrarna skulle äkta en sådan.

¹ PETER COLLINSON (1694–1768), kväkare, drev ullhandel i London och var verksam amatörbotanist och trädgårdsodlare. Linnés bekantskap med honom daterade sig ända från Englandsresan 1736. Hans biografi har författats av NORMAN G. BRETT-JAMES, *The life of Peter Collinson* [1925].

² JOHN ELLIS (1710?–1776), köpman i London, senare agent för West Florida och Domingo. En av Linnés flitigaste korrespondenter i England. Han är framförallt berömd för sitt påvisande av korallernas animala ursprung. Han står också som namngivare för flere märkliga växtsläkten, *Dionaea* (flugfångarväxten), *Gardenia*, *Gordonia* etc., som Linné accepterade. Hans efterlämnade handskrifter tillhöra Linn. Soc. Se SAVAGE, *Calendar of the Ellis manuscripts*, London 1948.

³ SMITH, I, p. 108.

⁴ SMITH, I, p. 122.

⁵ Saken ansågs värd en notis i Gjørwells *Svenska Mercurius*, där man i juni fick läsa att »en af H. Arch. och Rid. Linnaei wärdigaste lärjungar, H. Dan. Solander, Westrebotninge, gjör i år en resa till Ängeland uti Natural-Historien och Botaniken. Han reste d. 23 April ifrån Stockholm landvägen til Sundet, dädan han ärnar sig sjöledes til London.»

⁶ SMITH, I, p. 123.

⁷ SMITH, I, p. 52.

långa uteblivande. Har man ingen säker underrättelse om hans öde? undrar han. Känner man inte namnet på fartyget eller från vilken hamn det avgått? — — — Hela sommaren och en del av hösten förgå — alltså inga underrättelser! Det är lätt att föreställa sig känslorna hos Linné och medlemmarna av hans familj, särskilt *en* av dem.

Äntligen kommer så från Solander ett utförligt brev,¹ avsänt från Västra Karleby (mellan Lund och Malmö) den 15 oktober 1759. Han lämnar däri förklaringen till dröjsmålet med Englandsresan. Orsaken har varit en sjukdom, som han antar vara förorsakad av »egen ovållighet»: i sin iver att komma åstad hade han tillryggalagt vägen till Skåne på endast fem dagar utan annat uppehåll än att han vilat över en natt hos sin kamrat Fagræi² föräldrar i Hvittaryd. Ett par dagar efter framkomsten hade han börjat känna kvalningar, då han ätit. Han trodde det kom av de fuktiga Skånehusen med deras lervägg.

Då han från Helsingör fått underrättelse om att den engelska konvojflotta han skulle medfölja ej kunde avgå på ett par veckor — Sjuåriga kriget pågick för fullt och kofferdifartygen togo ej risken att segla oskyddade — tog han under väntetiden in hos en kvinnlig kusin och dennas man, kyrkoherden i Västra Karleby.³ Släktingarna togo god vård om honom, förde honom omkring, till Lund, Malmö, Landskrona och 'stenkolsgruvan' (Höganäs), dels för att han skulle få se sig om, dels i hopp att den friska luften skulle vara välgörande. Men vid ett besök hos kyrkoherden PRYTZ i Halmstad socken⁴ hade han insjuknat på nytt med kräkningar och huvudvärk — huvudet kändes så tungt att han inte kunde hålla det uppe — och han blev efter återkomsten sängliggande. Nya anfall kommo efter ett nytt försök att röra sig ute — en läkare, som tillkallades, ordinerade bezoarpulver mot huvudvärken — men då anfallen syntes vara svårare varannan dag, ställde Solander själv diagnosen att det var den s.k. Uppsala-febern. Denna hade hans lärofader beskrivit i en dissertation, *Dissertatio de feбри Upsaliensi* (1749), och efter där lämnade anvisningar började han på egen hand använda krämedel och chinavin med god verkan. I sällskap med sin kusin för han till Ramlösa hälsobrunn, där professor ROSÉN⁵ konsulterades, men »som jag

¹ Solanders brev till Linné ingå i »the Linnean Correspondence» hos Linnean Society, Vol. XVII. Suppl. Avskrifter utförda för redaktionen av Linnébrevet, förvarade i Uppsala Universitetsbibliotek, ha använts av mig.

² JONAS THEODOR FAGRÆUS (1729–1797), lärjunge till Linné, med. dr 1758, blev stadsfysikus i Alingsås och var Alströmrarnas förtroendeman. Fadern, JOHAN F., var kyrkoherde i Hvittaryd, v. Småland.

³ Kyrkoherde i Västra Karleby och Saxtorp var då MATHIAS PATERSSON (1706–1778). Hustrun, SOPHIA ELISABETH, var dotter till kyrkoherden i Landskrona ERIK BURMARCK och ELSA BOSTADIA, båda från Västerbotten. Den sistnämnda var, liksom Daniel Solanders mor, dotter till häradshövdingen MARCUS BOSTADIUS i Västerbotten.

⁴ MAGNUS PRYTZ (1711–1773), kyrkoherde i Halmstads och Sireköpings socknar, Luggude hd.

⁵ EBERHARD ROSEN (1714–1796, senare adl. Rosenblad), Nils Rosén v. Rosensteins yngre broder, med. prof. i Lund från 1744. Intendent vid Ramlösa brunn, som hade en storhetstid under honom.

tyckte var föga hjälp af honom att vänta». Han blev dock nu så mycket bättre att han kunde fara över Sundet till Helsingör för att hämta post, efterhöra resemöjligheter m.m., men fick vid återkomsten ett ordentligt recidiv. Chinakuren hjälpte åter, ehuru den »var alldeles obekant här nere, likasom Herr Arkiaterns dissertation», säger han. »Ej underligt», tillägger han, »att adjunkten Wollin¹ anses i Lund som en stor medicus.» Han hade två gånger kurerat teologie professorn Wählin,² »sedan Prof. Rosén lämnat honom i Guds näfvar och den ena gången uträknat dödstimman».

Sommaren förgick. Solander kände sig varken sjuk eller frisk — tillståndet förändrade sig allt efter väderleken — och under sådana omständigheter vågade han icke anträda en sjöresa. En oförsiktighet, då han med brunns-sällskapet i Ramlösa antagit en inbjudan av en engelsk schoutbynacht, som med sitt krigsskepp låg i Sundet, hade ytterligare blivit honom en varning.

Till sjukdomen, säger han, hade nog bidragit oron för vad Linné skulle tänka om dröjsmålet. Han hade ju också Linnés medsända brev, som nu skulle bli åtskilligt förlegade. Han hade uppskjutit att lämna underrättelse från tid till annan, i hopp att kunna meddela att han var restituerad. Han hade också hållit tyst av fruktan att föräldrarna skulle få erfara om sjukdomen. De hade endast motvilligt givit sitt tillstånd till färden, sedan han försäkrat, att han var vid god hälsa, och han befarade nu att bli återkallad, om de finge veta verkliga skälet till uppskovet.

»Herr Archiatern tror aldrig hvad det kostat på att nästan hvar dag höra, huru det skjuter i Köpenhamn, kunna se dess torn, hvar gång jag går utanför porten» — avståndet var blott 4 1/2 mil — »flere resor blifva af Doct. Holm (nu oecon. professor)³ dit buden . . . samt veta att där finns så mycket värdt att se och granskas.»

Emellertid hade det varit väl att han kommit i så goda anhörigas vård. Nu hade han i tre veckor inte känt av sjukdomen och hoppades nästa vecka kunna anträda resan. Varken köld eller osäkerhet skulle avskräcka honom från att fullfölja det beslut han på sin lärares inrådan fattat, att skynda till England, »där jag försedd med Herr Archiaterns rekommendationer så mycket kan få öfva mig.» Han hade eljest blivit starkt frestad att ytterligare fördröja avfärden genom släktingarnas ivriga avrådande.

Enda vinsten av uppehållet hade varit att han kunnat skaffa sig en tämligen god inblick i skånska förhållanden, och naturligtvis underlåter han inte att låta sin faderlige vän höra ett och annat. I Lund, där han sett

¹ CHRISTIAN WOLLIN (1731-1798) var först docent i österländska språk, sedan medicine adjunkt samt blev 1761 innehavare av den nyinrättade professuren i kemi, allt i Lund. Kungl. livmedicus 1762.

² JONAS WÄHLIN (1699-1777), slutligen domprost.

³ JÖRGEN TYGE HOLM (1726-1759) hade i Uppsala studerat för Linné flere år och 1757 promoverats till med. dr, varpå han 1759 utnämns till professor i ekonomi vid naturaliekabinettet på Charlottenberg (Köpenhamn), men avled samma år den 25 sept. Detta synes ännu varit Solander obekant.

naturaliesamlingen, var ej mycket att skryta av. »Allt i oordning, det mesta hängde under taket och sväfvade bland dammet; men en vidlöftig katalog upprättad af hr professor Lidbeck och dess docens Magr Bring,¹ låg på bordet.» Om denna har brevskrivaren åtskilliga elakheter. Alla naturalier voro numrerade och beskrivna, men få hade fått sina rätta namn. De ej så få fiskar, som funnos, »hade förts under det nog vidlöftiga genus: pisces»! Som prov på vad som meddelades i botanik anföres, att i en offentlig föreläsning »*Scilla amœna* . . . blifvit kallad en *Hyacinthus*, den Arch. Linnæus ej uppfört i *Species plantarum*» — tydligen på grund av det namn fröhandlaren i Hamburg åsatt löken. »Hvem skulle tro att sådant barbari kunde falla på någon af den store Linnæi disciplar. Det var något som tycktes vara Rolander² ensamt förbehållet.»

Som förklaring till Lidbecks försummelser anför Solander hans många andra sysslor, som gjort att »de delar som hålles för skoleverk, e.g. nomenclature och dylikt, måst vika för det angelägnare. Hus skall byggas, tomten skall med träta och afund erhållas, knapp stat, för liten betjäning, plantager och silkesafvel, som framför allt måste noga ansas, samt till på köpet ett decourageradt sinne utaf sjukdom äro nog tillräckeliga hinder».

Yttrandena om den hederlige Lidbeck böra nog tagas med en nypa salt. Som Solander antyder hade han — som »plantagedirektör» för hela Skåne, prefekt för en nyanlagd botanisk trädgård m.m. — mycket om sig, och det må vara förlåtligt, om det rent vetenskapliga fick lida. Men det är rätt typiskt, hur käckt de intimare Linnélärjungarne brukade underhålla sin lärare med skildringar av »uselheten» på andra håll. Man möter dylikt t.ex. i breven från FORSSKÅL³ och WAHLBOM⁴ — fast då gällde det de av Linné föga aktade tyska universitetslärarne.

Ännu ett och annat av intresse har Solander sett. Vid Kropps prästgård finnes en buxbomspyramid 8 1/2 alnar hög och 16 alnar i omkrets och en väldig häck av samma slag samt rikt bärande mandelträd. På Rosenlunds herrgård, tillhörig professor BRING (LAGERBRING),⁵ som »hushållar käckt,» finns en av de vackraste trädgårdar i hela Skåne o.s.v.

»Men», säger Solander, »jag tröttar ut Herr Archiaterns tålmod med min vidlöftighet, och har ändå glömt det förnämsta.» Han ursäktar sig med att

¹ EBBE BRING (1733–1804), fil. mag. 1757, docent 1758, slutade som kyrkoherde i Malmö S:t Petri.

² DANIEL ROLANDER, som 1751–54 varit informator i Linnés hus, fick på Linnés förslag medfölja överstelöjtnant C. G. DAHLBERG till Surinam. Vid hemkomsten befanns han något underlig och slutade sina dagar i armod i Lund 1793.

³ Se Forsskåls brev i Br. o. skr. I: 6 passim.

⁴ Om JOHAN GUSTAF WAHLBOM (1724–1807), död som provinsialläkare i Kalmar, se A. REUTER-SKIÖLDS biografi i SLÅ, 12, 1929.

⁵ Kropps sn, Luggude härad. Härtill är Mörap annex. I sistnämnda sn ligger den betydande gården Rosenlund, som genom arv tillhörde den berömda historikern SVEN LAGERBRINGS maka MARIA BEATA LAGERCREUTZ.

»det är nu så lång tid sedan jag fått uppvakta den för hvilken jag varit van att få yppa allt hvad jag tänkt utan fara att det blifvit illa upptagit eller uttydt.» Han tackar för brev, som han tid efter annan fått mottaga, för hedern som skett honom genom att Linné i *Systema Naturæ* kallat ett växtsläkte *Solandria* (*sic*)¹ — han »flatnar öfver en så oförtjänt heder», som skall bli honom en påminnelse att göra sig mera värdig än vad han hittills hunnit — och slutligen för att han fått behålla sitt kungliga stipendium, varom den yngre Linné i brev underrättat honom.

Slutligen berör han det Piperska stipendiet. Detta var ett s.k. magnat-stipendium, och man får en inblick i hur det gick till vid dylikas utdelande. Av unge greve PIPER har han fått veta, att hans fader gett fältmarskalken UNGERN-STERMBERG ett löfte, som kunde hindra att Solander fick det.² En viss Svensson hade blivit rekommenderad. — Det lyckades dock Linné att styra om så att det gick till hans skyddsling på konsistorii förord.

Hela detta långa brev ger ett starkt intryck av hur nära den unge mannen kände sig stå lärofadern personligen, och samma intryck får man av de följande.

Så snart Linné erhållit detta brev, tillskriver han Ellis (6 nov.)³ och berättar om uppskovet. Riktigt övertygad, att skälet är det av Solander uppgivna, är han inte, ty han säger: om han blivit kvarhållen av sjukdom, som han säger, eller om det är fruktan att gå ombord på grund av kriget, vet jag ej. Emellertid, tillfogar han, hoppas Solander nu vara hos Er om ungefär en vecka. — Knappt har detta brev avgått, då Linné får ett nytt från Solander daterat 2 november 1759.

I detta meddelar denne, att han »nödgas bli vinterliggare i Skåne.» Då han några dagar tidigare på väg till Hälsingborg kommit till Landskrona, hade ett nytt recidiv inträtt, och släktingarne hade då ej haft svårt att övertyga honom om nödvändigheten av att vända om och ej riskera en överfärd i vinterstorm och köld. I följande brev, 19 nov., kan han f.ö. berätta, att det engelska skepp »*Lord Cuningham*», som han tänkt medfölja, förlist i skären utanför Göteborg och att endast några få ombordvarande blivit räddade.

I nästa mera utförliga skrivelse, 28 febr. 1760, har Solander att erkänna

¹ I Syst. Nat. Ed. X, 1758, hade Linné givit en växt från Kaplandet namnet *Solandra capensis*. Den blev dock av Linné fil. reducerad till släktet *Hydrocotyle* med artnamnet *Solandra*. I stället uppställdes av OLOF SWARTZ ett släkte *Solandra*, tillhörande Solanaceae.

² Greve CARL FREDRIK PIPER (1700-1770), herre till Krageholm, Ängsö m. m., president i Kammarkollegium, var patronus för de av hans moder CHRISTINA TÖRNFLYCHT, kanslipresidenten CARL PIPERS änka, 1719 stiftade stipendierna. Det gällde en ej obetydlig hjälp, om Solander fick stipendiet, då enligt testamentet »Then som kommer att resa och will frequentera the utrikes Academierna skal årligen niuta trehundrade tiugu fem Dahler Silfwermynt (= 975 dlt kpmt) i 4 år». — »Unge Piper» antagl. sonen CARL GUSTAF (1737-1803). — Fältmarskalken MATTHIAS ALEXANDER VON UNGERN-STERMBERG (1689-1763) hade senast fört befälet mot prussarna i Pommern och hemkommit 1758.

³ SMITH, I, p. 124.

ej mindre än två brev från Linné med »artiga underrättelser.» Själv lever han i »okunnighetens mörker», ty »här vet ingen hvad *Historia naturalis* rätt är» och »från Lund väntar man fåfängt några sådane saker.» Till Linnés förnöjelse berättar han ett och annat om professor TROZELIUS,¹ som med orätt vill göra anspråk på att vara Linnés discipel, om Lidbeck, som säger sig föredraga praktiska rön framför teorien, som syntes honom till föga nytta vid trädgårdens anläggning, och som går så långt, »att han ej afgör sädesförvandlingsdisputen, utan appellerar till försök.» Därmed åsyftas den strid som uppkommit genom det påstående en major VERGIN i broschyrer framfört, att havre förvandlades till råg.² I detta sammanhang kan Solander triumferande skildra hur han under Ramlösavistelsen överbevisat en baron GYLLENSTIERNA,³ som påstod sig ha säkra bevis för teorien: Solander kunde påvisa, att det rågstånd, som baronen förevisade, ingalunda uppvuxit ur de havrekorn, som hängde vid några av dess birötter.

Av nästa brev, 2 april 1760, framgår att Linné åter hunnit skriva två brev till honom och bl.a. berättat att TORBERN BERGMAN⁴ sökte sekreterarsysslan i Vetenskaps-Societeten, ehuru Linné ännu icke av sagt sig denna. Som vi skola finna hade Linné helt andra tankar om hur den skulle disponeras vid hans avgång.

Tydligen har Linné gett sin lärjunge i uppdrag att lämna upplysningar från Skåne om vad han kallade *Calendarium Floræ*, och om tiden för flyttfåglarnes ankomst,⁵ men det stöter på svårigheter: »Aldrig har jag kunnat föreställa mig så dumma bönder, de känna knappt mer än råkor och storkar.» — I slutet av brevet omnämner Solander att hans fader sjuknat, och då han skriver den 17 april, har han haft allvarliga underrättelser om dennes tillstånd: en hårdhet över buken tyder på vattusot. Då ingen provinsialmedicus nu finnes däruppe, bönfaller han Linné att meddela »något som kunde vara tjänligt så hvad medicin som diet angår.»⁶

Våren börjar nu visa sig efter en ovanligt lång vinter. Solander har begärt pass för att få resa över Sundet. Ett svenskt örlogsskepp, som skall konvojera skeppen till England, ligger i Landskrona, och konvojen skall av-

¹ CLAES BLECHERT TROZELIUS (1719-1794), fil. mag. i Lund 1745, gjorde 1748 en »oeconomisk resa genom flere Rikets provincer», blev 1750 docent i ekonomi i Uppsala och 1758 professor i samma ämne i Lund. Han är författare till mer än 100 disputationer i allehanda »ekonomiska» ämnen, om plöjning, grödselspridning, o. d., flertalet på svenska.

² I denna livligt debatterade fråga hade Linné gjort ett avgörande inlägg med den 1757 utgivna avhandlingen *De Transmutatione Frumentorum*. Om litteraturen i öfrigt i frågan se HEBBE, *Den svenska lantbrukslitteraturen*, 1, sid. 116-117.

³ Antagligen majoren frih. NILS GYLLENSTIERNA (1710-1791) till Bjersgård.

⁴ TORBERN BERGMAN (1735-1784), den sedan så berömda kemisten, var sedan 1758 docent i fysik.

⁵ Linné hade 1756 utgivit den berömda avhandlingen *Calendarium Floræ*. — En avhandling *Migrations avium* utgavs av Linné 1757. (Svensk övers. i SLÅ 1935.)

⁶ Solanders far, CARL SOLANDER (1699-1760), var kyrkoherde i Piteå landsförsamling och kontraktsprost. — Ingen provinsialläkare fanns på närmare håll än i Gävle!

gå i början av maj, om Stockholms skärgård blir så öppen, att skeppen därifrån kunna slippa ut.

Efter mottagandet av denna underrättelse skriver Linné till Ellis och meddelar (29 april),¹ att Solander nu just avrest till England. Detta var dock något förhastat, men den 19 maj befinner sig Solander på Helsingörs redd. Men ingen Londonfarare har ännu syns till, då Stockholmskären så länge legat tillfrusna. Han har varit i land och botaniserat, men få örter voro ännu i blom. Ett och annat från Skåne har han dock tidigare sänt i sina brev till unga Linné, och med ett till Stockholm destinerat skepp avsänder han nu en ask med i Skåne fångade insekter jämte deras beskrivning, omfattande tre ark.² — Till sist kan Solander i ett kort brev av 30 maj meddela, att konvojen nu blivit samlad och att »detta lär således blifva det sista brefvet hvarmed jag härifrån får uppvakta Herr Archiatern.» Det Stockholmsskepp, han skall medfölja till London, föres av en kapten SKOGBERG.

*

Knappt har Solander anlänt till London förrän han uppvaktar Linné med sitt första brev, den 1 juli. Resan har varit långsam och besvärlig med ständig motvind och rätt ofta storm, men han har ej lidit av sjön. Ankomsten hade inträffat så att han kunnat hinna till gudstjänsten i Svenska kyrkan, där prästen, Dr NORING³, tog honom hem till sig. Följande dag hade han uppsökt herr SPALDING, delägare i firman Brander & Spalding, som hade kontor även i Stockholm och som Londonresenärerna anlitade för sina penningaffärer. Solander hade fått Linnés löfte att han skulle överstyra stipendiemedlen ävensom förmedla hans korrespondens med fadern. Han fruktade, att de engelska censurmyndigheterna eljest skulle feldirigera hans brev, då säkerligen en så obetydlig ort som Piteå vore dem okänd. —

Spalding och Noring hade redan fört honom omkring i London för att »lära mig sättet huru jag skall finna vägen i denna stora och vidsträckta staden» och vid middagen hos Spalding har han blivits sammanförd med John Ellis, en bekantskap som han hoppas »skall blifva rätt artig och profitable». Redan samma eftermiddag hade de båda herrarna fört honom »strax utom staden, till en trädgårdsmästare som heter Gordon och här i London räknas för vara den största i sin konst - - - och hafva långt större insikt än Miller». Han gläder Linné med att berätta, att GORDON⁴ hyser den största vördnad för Linné

¹ SMITH, 1, p. 128.

² Denna förteckning över 43 insekter, mest från Ramlösatrakten, finnes ännu bland de linneanska handskrifterna i London.

³ Svenska kyrkan låg då i Stepney i östra London. Den var invigd 1728 och revs i början av 1900-talet. — Kyrkoherde där var vid tiden för Solanders ankomst CARL NORING (1717-86), som var svenska församlingens pastor 1749-1760. Han återflyttade till Sverige 1761.

⁴ JAMES GORDON (1707-1781), berömd handelsträdgårdsmän (nurseryman). Han hade sin trädgård vid Mile End i östligaste London. Efter honom uppkallade Ellis släktet *Gordonia*.

och har dennes flesta botaniska böcker samt något behärskar latinet. När de svenska herrarne infunno sig, satt han med sin son och examinerade örter efter *Systema Naturæ*. Han hade många örter, som Solander ej förr sett i blom: magnolier, rhododendron, *Kalmia* o.s.v., alla under öppen himmel. Han har blivit förmögen genom sin trädgård, ty man betalar bra för sällsynta växter. »Att för en *Magnolia* få 10 à 15 pound sterling räknar han vara ordinärt.» »Hvar skulle man i Sverje», utbrister Solander, »få en som ville ge 10 plåtar för en raritet!»

Närmast ämnar Solander nu, efter sina vänners råd, flytta ut på landet i närheten av Gordons trädgård för att ett par veckor umgås endast med engelsmän, »ty ehuru jag förstår allt hvad jag läser i engelska böcker, så tala folket här i allmänhet så fort och slarfvigt, att det behöfs mycken öfning innan jag kan förstå hvad de säga». Spalding skall introducera Solander hos PHILIP MILLER¹ i Chelsea, och Ellis ämnar följa honom till Peter Collinson.

Det första brev Solander efter framkomsten får mottaga från Linné, av 22 juni, medför den sorgliga underrättelsen om faderns bortgång², och i sitt svarsbrev 11 juli ber han att få sätta sin »förtröstan till Herr Archiatern och hos honom söka råd och beskydd». Han ber också Linné vid tillfälle uppmuntra modern i hennes sorg och förmedla brevväxlingen med henne.³

Genom Linnés rekommendationer har han redan fått många gynnare och vänner, bl. a. »den outtröttelige Hr Ellis och den i grund ärliga Collinson». Han har varit hos WARNER i Woodford⁴, som på allt sätt vill hjälpa Linné, bl. a. genom att »skicka lefvande allt hvad han har in duplo och som intet finnes i Upsala». Denne har redan tillställt Solander några växter i krukor, som han ämnar sända med ett svenskt fartyg. Brevet slutar med hälsningar till »nådiga frun, min sötaste mamselle⁵ samt den öfrige Herr Archiaterns famille».

¹ PHILIP MILLER (1691-1771), den bekante föreståndaren för 'The Apothecaries' Garden i Chelsey (London) och förf. till *The Gardener's Dictionary*, som utkom i ett flertal upplagor, samt andra arbeten i hortikultur.

² Prosten Solander hade avlidit den 27 maj 1760.

³ Solanders brev till modern blevo dock mycket sporadiska. Det är ju bekant, att han med tiden — starkt upptagen av vetenskapligt arbete och, ej minst, sällskapsliv — blev en alltmer trög korrespondent. — Sommaren 1762 skriver modern till Linné att hon ej bört från sonen »sedan förleden Januari månad». I dec. 1767 försöker Linné genom Ellis förnä Solander att skriva till sin mor, som då ej fått brev från sin älskade son på flere år. Ellis framför hälsningen och Solander lovar skriva. — I febr. 1772 kan Linné berätta för Wargentini: »Hr Solanders moder, som ej fått mer än 3 bref af sin son, all den tid sedan han kom till England, men intet sedan han hemkom från denna sin stora expedition [till Söderhavet], beklagar sig och [har] nu öfversänt bref till honom, som jag öfverskickat.» Det herättas också att man vid Solanders död fann brev från modern, som han ej ens öppnat!

⁴ RICHARD WARNER (1713?-1775) studerade först till advokatyrket, men kom genom arv i besittning av en betydande förmögenhet och slog sig ned på sin egendom Woodford i Essex n. ö. om London, där han hade en botanisk trädgård och med framgång odlade rara exotiska växter. Han tog vänligt hand om Kalm då denne på utresan vistades i England. W. var även Shakespeare-forskare och översättare av Plautus.

⁵ Spärr av A. U.

11 aug. skriver Linné till Ellis¹ och tackar för hans vänlighet mot Solander, som inte kan nog berömma hans gästfrihet. Han innesluter brev till denne från sig själv² och från modern. Linné har inte mycket att berätta, men nämner, att hans utländska lärjungar, SCHREBER³ och BURMAN-NUS⁴, nu bege sig på hemresan. FORSSKÅL har rest till Köpenhamn och tagit FALCK med sig som amanuens.⁵ CLAS ALSTRÖMER⁶ »rustar braf i Spanien». »Min hustru och dotter⁷ hälsar 1000-fallt.»

Linné har då ännu ej mottagit Solanders nästa brev, skrivet från London 21 juli. Med ett svenskt skepp har denne avsänt diverse naturalier, som Linnés vänner och beundrare tillställt honom: de förut omtalade levande växterna i krukor från Warner — en *Jasminum* (*Warneria*)⁸ är så dyrbar, att den i London betalas med 5 à 6 guineas — frön från Dr RUSSELL⁹, som fått dem från sin bror i Aleppo, diverse frön samt flaskor med djur från Ellis och växter, djur och ett brev från Dr GARDEN i South Carolina¹⁰, ävensom gräs, som växa omkring London, samlade av Dr CLAYTON¹¹.

Hans nästa brev är skrivet 31 oktober. Han har varit ivrigt verksam för att skaffa trän och frön till Uppsala trädgård och har fått löfte om buskar och

¹ SMITH, I, p. 134.

² Tryckt som. bil. II nedan.

³ JOH. CHRIST. DANIEL SCHREBER (1737–1810) disputerade under Linnés presidium 1760. Blev senare medicine professor i Erlangen och utgav bl. a. nya uppl. av Linnés *Amoenitates academicae* och *Materia medica*.

⁴ NIKOLAAS LAURENS BURMANNUS (1733–1793), son till Linnés vän JOHANNES B. i Amsterdam som han efterträdde som professor. Vistades som Linnés lärjunge i Uppsala sommarhalvåret 1760 och avreste omkr. 1 nov. Se: UGGLA, *Linné och Burmannerna*. (SLÅ 1937 s. 128 ff.)

⁵ PETRUS FORSSKÅL (1732–1763), Linnés framstående lärjunge, som dog i Jemen (Sydarabien) såsom deltagare i den expedition som skickades ut på danske konungens bekostnad. — Vid avresan till Köpenhamn 1760 hade han medtagit sin kamrat JOHAN PETER FALCK (född 1733, död för egen hand i Kasan 1774) i förhoppning att kunna förmå danska regeringen att låta denne medfölja på expeditionen som hans medhjälpare, vilket dock ej lyckades. Falck fick slutligen den professur i Sit. Petersburg, som erbjöds Solander.

⁶ CLAS ALSTRÖMER (1736–1794), son till JONAS A., hade studerat för Linné åren 1758–59 och därefter i febr. 1760 anträtt en flerårig resa till Medelhavsländerna, Frankrike, England och Holland.

⁷ Spärr av A. U.

⁸ Det var denna vackra blomma, som Warner lyckats odla, som efter många om och men slutligen av Ellis, med Linnés begivande, upptogs under namnet *Gardenia* efter dr Garden i South Carolina. Se härom MARGARET DENNY, *Naming the Gardenia*. (The Scientific Monthly, 67. 1948.)

⁹ ALEXANDER RUSSELL (1715?–1768), skotsk läkare, vistades 1740–1753 i Aleppo i Syrien som läkare vid det engelska handelsfaktoret. Utgav 1756 *Natural History of Aleppo*. Hans yngre broder PATRICK (1727–1805), som efterträdde honom i Aleppo, gjorde stora naturhistoriska samlingar i Orienten.

¹⁰ ALEXANDER GARDEN (1730–1791), läkare och naturforskare i Charleston, South Carolina. Korresponderade med Linné fr. 1755 och sände honom många värdefulla fynd av växter, fiskar och reptiler, som upptogs i Syst. Nat. Ed. XII. — Se om honom MARGARET DENNY, *Linnaeus and his disciple in Carolina: Alexander Garden*. (Isis 38, 1948.)

¹¹ JOHN CLAYTON (1693–1773) reste 1705 till Virginia, där fadern var ämbetsman. Han sände därifrån den samling växter, som J. F. GRONOVius i Leiden beskrev i sin *Flora Virginica* 1739, 1745. — Senare levde C. tidtals i London.

trän i krukor av Gordon, Collinson, Warner samt »Earl of Northumberland¹, Duke of Argyle». ² Miller lovar också frön och skott av allt vad han har. En stor del har Solander redan avställt för sin räkning på olika ställen. En del har han förvärvat från trädgårdar, som han besökt i Kent, Sussex, Middlesex, dit han gjort en tur på förslag av Collinson. Ty att köpa av 'nursery men' (handelsträdgårdsmästare) i London blir allför dyrt. De tala aldrig om mindre än en halv guinea, ja ofta 2 å 3 för en enda buske.

Solander prisar Falcks lycka, som fått resa med Forsskål — att det misslyckades, vet han ju ej. Ett rykte, att den danska expeditionen skulle komma till England först, hade visat sig ogrundat.

Det visar sig nu att Linnés bekymmer över att kostnaderna i England äro dryga, varit befogade. Solander har i ett tidigare brev bett Linné sända Pipers stipendium, men då det torde blott ha utfallit för en termin — det blir ej mycket, när 1 £ sterling motsvaras av 66 å 67 dlr. kpmt — ber han nu Linné förskottera, så att han kan få atm. 100 £; då kan han vinna litet mer på växelkursen än om han skall växla mindre summor. ³ Modern skall anmodas att ersätta beloppet. Brander & Spalding ha låtit förstå, att de ej utbetala mer än som är insatt hos dem. Nu finner han att han dröjt för länge att skriva efter förstärkning av kassan, och låna vill och kan han ej gärna. »Ingenting är för en resande mer hazarderligt än stanna i brist af pengar.» — »Att lefva i England är otroligen kostsamt, i synnerhet nu i krigstiden, då själfva engländarne klaga att det är mest 40 å 50 procent dyrare.» En särskilt kännbar utgift har varit, att han nödgats skaffa sig nya kläder för 40 pund: en kulört och två svarta kostymer samt en engelsk syrtut. En vanlig kostym kostar 8 pund, men den sista svarta, som blivit nödvändig genom kungens död (Georg II)⁴ gick till 12, ty svart kläde steg genom dödsfallet. Efter hälsningar till hela familjen, säger Solander: »Jag skulle önskat att de varit här sistlidne söndag, då den nye konungen proclamerades med mycken ståt och ordentlig oordning», då väl »en million pöbel och annat folk» följde processionen. En vän har också varit vänlig skaffa honom 'ticket' för att övervara kungens begravning.

När Solander 19 dec. skriver nästa brev, tackar han för översänt stipendium — men kursen har varit mycket dålig på en så liten summa (han

¹ HUGH PERCY, Earl, senare Duke of Northumberland (1715–1786), engelsk statsman. Han och hans maka hörde till de ledande gestalterna inom den engelska högaristokratien. I Syon House i London och på sin domän Alnwick Castle i Northumberland sammanbragte han stora samlingar.

² ARCHIBALD CAMPBELL, Duke of Argyle (1682–1761), statsman och kulturpersonlighet. Ägde Inverary Castle i Argyllshire, byggt omkr. 1750. Dess park är känd som en turistattraktion.

³ Då ett pund sterling vid denna tid enl. Solander var 66 å 67 dlr kpmt, skulle Pipers stipendium för ett år, 975 dlr (se not ovan), blott motsvara c:a 15 pund. Solanders begäran att Linné skulle förskottera 100 pund = 6 600 dlr kpmt kan alltså inte kallas precis blygsam.

⁴ Även en utlänning måste gå med sorgkläder i anl. av kungens död. Denne, Georg II, som bestigit tronen 1727, hade avlidit 25 okt. 1760 och efterträddes av Georg III.

har tydligen ej fått det större belopp han anhållit om): 69 dlr. kpmt för 1 pund. — Han har också fått ett brev från Linné genom Mr HUDSON.¹ Han står i begrepp att anträda en rundresa till södra England med en dansk herre, Justitierådet LEUCH², som lovat stå för hela resekostnaden. Han sänder samtidigt tefrön, som Ellis fått från norra Kina, och han hoppas att vara den förste, som kunnat sända friska sådana till Sverige. De ha kommit förvarade i vaxbollar enligt en metod, som Ellis uppfunnit.³

Den 5 februari 1761, då han just återkommit från rundturen, avfärdar Solander ett utförligt brev till Linné med skildringar av sina upplevelser. Inledningsvis tackar han för ett brev, som mött honom i London. Linné hade däri underrättat honom, att han med hela familjen ämnade sig till Falun (troligen för julhelgen) och Solander tillfogar: »Jag kommer aldrig så ofta ihåg det fullkomliga nöjet jag hade på den orten, at jag icke önskar det tillfälle flere gånger måtte yppa sig för mig att få deltaga uti samma ro.» — Vid vilket tillfälle det var som Linné tagit Solander med vid besök hos släktingarne i Falun är obekant. Det visar dock som så mycket annat det nära personliga förhållande, vari han stod till den Linnéska familjen.

Brevet är ledigt skrivet och visar den vakne iakttagaren. Överallt har man blivit vänligt emottagen. »Folket i England är verkligen i allmänhet höfligt mot främmande, endast man vill flattera dem därmed och säga att allt hvad man ser i England är bättre än det man någonsin sett.» Det tro engelsmännen själva. »Jag tror föga att så själfkär nation finnes till.» Men han förstår att häri ligger en styrka, ty fast man är hårt pressad av skatter och utgifter, är man nöjd att veta att det användes för att visa vad landet kan uträtta mot sina fiender. »Här är ett så onaturligt skryt öfver deras vapens framgång, så att man hörer ej annat än att engelsmännen skulle underkufva hela världen, om de ville.» Men regeringen måste hålla »pöbeln» i den tro, att man alltid segrar, annars skulle den bli rasande. Därför är det stark censur på dåliga nyheter. Inga sådana få släppas ut förrän man kan samtidigt komma med goda underrättelser. Kritiken mot premiärministern och generalerna är mycket fri⁴ — ena dagen fördömas de, den nästa höjas de till skyarna i avisorna,

¹ WILLIAM HUDSON (1730-1793) var apotekare i London och lärare i botanik i The Apothecaries' Garden i Chelsey, London. Han är bekant som utgivare av en *Flora Anglica* 1762, en av de första i England, som tillämpade Linnés system.

² MORTEN LEUCH (1732-1768), norsk storgodsägare och köpman i firma Collett & Leuch, som drev trävaruexport på England.

³ Ellis sysslade mycket med det svåra problemet om bevarande av grobarheten hos frön, som anskaffades från exotiska länder. Hos Linn. Soc. finnas förvarade både tryckta och otryckta avhandlingar av honom, som sänts till Linné, och frågan diskuteras i deras korrespondens. I detta fall blev det en besikelse för Linné. 3 april skriver han till Ellis och tackar för hans möda, men fröna ha ej kommit upp lika litet som de han fått från annat håll. Se f. ö. G. DRAKE, *Linnés försök till inhemsk teodling* (SLÅ 1927).

⁴ Ministären stod då under hertigens av Newcastle nominella ledning, men den verkliga ledaren var PITT d. Ä. Hans strävan att fortsätta och utvidga kriget (som bl. a. lett till Canadas erövring från fransmännen) mötte motstånd, bl. a. från den unge Georg III, varpå Pitt avgick den 5 okt. detta år.

som utkomma tjogtals var dag. Prins FERDINAND¹, som särskilt varit hårt utsatt, har blivit så missnöjd, att han redan två gånger velat lämna befälet. Mycket talas om en stor hemlig expedition, som håller på att utrustas och när man på resan bl. a. besökte Portsmouth, hade man kunnat iakttaga åtskilligt av tillrustningarna tack vare Collinsons rekommendationsskrivelse till en där boende kväkare. Man hade bl. a. sett de trehundra skepp, som voro avsedda för denna expedition. Man hade också varit ombord på ett amirals-skepp och sett flottan, som gick till Amerika.²

Resan hade varit lång och omfattat 600 (eng.) mil, men tyvärr var ju ej årstiden den lämpliga för den som ville iakttaga utomhusväxter och studera lantbruket. Man hade börjat i Buckingham, där julen firades³, och man besåg den präktiga Stow-garden⁴, den största i England, prydd med 48 tempel, vart och ett byggt i sin särskilda smak och ägnat någon av antikens gudomligheter eller namnkunnige män. I Woodstock såg man stål bearbetas till fina saxar, sko- och knäbandsspännen, urkedjor och andra dyrbara föremål. I närheten besöktes hertigens af Marlborough palats, ansett som den största byggnaden i England. Det tar ett par dagar bara att gå igenom dess många rum.⁵ Om sitt besök i Oxford säger sig Solander redan ha berättat, men tydligen är detta brev nu förlorat och kom kanske aldrig Linné tillhanda. I Bristol, som ägnades en hel vecka, fick Solander genom en kväkare, hos vilken han blivit införd av Collinson, studera hela koppar- och messingsprocessen.⁶ Han har bett en notarie i Bergskollegium, ROBSAHM⁷, som nu är i London, taga närmare reda på saken, som bör komma Sverige till nytta. — Över Bath ha resenärerna kommit till det berömda druidtemplet Stonehenge »hvilket de säga bör räknas bland verdens underverk», och Solander grubblar över hur »de kunnat få dit så ofanteligen stora gråstener och resa

¹ Prins FERDINAND af BRAUNSCHWEIG (1721–1792), Fredrik den stores svåger, förde från 1757 med framgång befäl över den armé, varmed England deltog i Sjuåriga kriget.

² Den hemliga expeditionen ingick möjligen i Pitts plan att utsträcka kriget till Spanien och dess kolonier.

³ Buckingham, stad vid floden Ouse c:a 10 sv. mil väster om London.

⁴ Stowe anlades av Lord COBHAM (d. 1749) och kom senare till familjen TEMPLE med titeln Marquess of Buckinghamshire. Dess anläggningar äro prov på en äldre, mera formal trädgårdskonst med massor av tempel ägnade olika klassiska gudomligheter. »When beheld at a distance [it] appears like a vast grove, interspersed with columns, obelisks and towers, which apparently emerge from a luxuriant mass of foliage.» (*The Beauties of England and Wales*. 1. 1801, s. 285–324.)

⁵ Woodstock är en gammal stad i Oxfordshire, 1 mil n. v. om Oxford. I närheten ligger Blenheim Castle, som 1704 skänktes hertigen av Marlborough av parlamentet som belöning för segern vid Blenheim (Höchstädt). Arkitekt var Sir JOHN VANBRUGH. Slottets fasad är 400 eng. fot lång. Parken har en omkrets av 2 sv. mil.

⁶ Bristol, hamnstad i sydvästra England, hade på 1700-talet en ej obetydlig tillverkning av järn-, mässings-, tenn- och kopparföremål.

⁷ CARL MAGNUS ROBSAHM (1735–1819), auskultant i Bergskollegium 1759, brukspatron på Vissboda, Lerbäcks sn, Örebro l. Om dennes resa se S. RYDBERG, *Svenska studieresor till England*, 1951, s. 189.

dem upp». Ingen »gråstenssort» finnes på 50 å 100 mil däromkring.¹ — I Salisbury har han häpnat över mängden av yllefabriker.² I Southampton ser man folket mitt i kalla vintern bada i havet och hoppa med huvudet före, »just som gossarne i Stockholm, när de dyka». Ja, Solander såg »äfvén de spädaste fruntimmer rusa ned i det kalla vattnet», vilket han själv betackade sig för.³

Solander slutar sitt brev med att låta Linné veta, att Ellis' vän Dr Garden i Charleston (South Carolina) längtar efter brev i anledning av de fiskar han sänt Linné — »man måste veta han är engelsman, hvilkas största nöje det är att få bref» (!)

När Linné 3 april 1761 tillskriver Ellis⁴, har han mottagit det ovan refererade, men själv hade han tillskrivit Solander tre gånger, 27 januari, 2 mars och 20 mars utan svar. Tyvärr kunna vi ej närmare veta vad dessa brev innehållit, ej heller, om de riktigt framkommit. Ty när Solander nästa gång skriver — ett utförligt brev av 11 augusti, varom mera nedan — nämnes egendomligt nog intet om dessa skrivelser. Ungefär samtidigt skriver emellertid Linné åter till Solander⁵ — brevet är odaterat, men framkom 14 sept. — och klagar att han på över ett halvår ej hört av lärjungen.⁶ Han är rädd, att hans »ärliga råd blifvit illa upptagna». Han har önskat att ha Solander hemma vid denna tid, ty gynnsamma utsikter syntes vara att påräkna. — Ett senare brev, av 11 dec., ger oss närmare besked om vad dessa inneburo.⁷ — Tydligen har Linné i de förlorade breven i början av året uttalat sin fruktan att det förlängda uppehållet i England skulle medföra ekonomiska svårigheter och han upprepar det nu. Att dröja i England är oförsiktigt och Linné fruktar, att Solander tvingas skuldsätta sig. Solanders begäran vid jultiden att Linné skulle förskottera stipendiemedel hade han ej kunnat tillmötesgå; han hade då ej haft penningar tillhands.

Han tar så upp alla frågor som angå den stora planen, som kanske helt enkelt innebar att Linné skulle överflytta sin professur på Solander. Den »affection och behag» han fattat för denne, har gjort att han önskat deras intresse »conjungerat». Han hade därför drivit på Solanders Englandsresa, men ett helt år hade sedan gått förspilt genom uppehållet i Skåne. »Hvad sirener eller furier där uppehölle M. H^{re} wet jag icke.» Säkert är, att

¹ Stonehenge, det berömda stentemplet, 12 km. n. om Salisbury. Uppgiften, att det består av stenarter, som icke finnas i omgivningen, är riktig.

² Staden Salisbury med den berömda katedralen — byggnadsverk av den arten förbigås av Solander — har alltför bl. a. industri i denna bransch, mattor m. m.

³ Man må betänka årstiden!

⁴ SMITH, I, p. 140.

⁵ Tryckt som bil. III nedan.

⁶ När han 16 sept. tillskriver Ellis (SMITH, I, p. 148), ber han ivrigt få veta, hur det är med Solander och vad han gör. Han säger sig då intet ha hört från honom på 8 månader!

⁷ Tryckt som bil. IV nedan.

Linné tänkt på Solander så att han »nästan blifvit yr i hufvudet»; alla hans uträkningar ha slagit fel genom att han ej haft honom i Sverige vid denna tid. »Gör mig nu den vänskapen», ber han enträget, »och gå med mig in uti Edra planer, att jag må veta hvad steg må tagas, ty min tid skrider och krafter aftaga». Även Solanders mor, som så önskar hans lycka, börjar lida av ålderskrämpor. »Låt intet ort och tid ändra den kärlek M[in] H[erre] haft för mig; låt oss rådås tillsammans och se på framtiden. Swara mig ärligt på allt!» Första steget för att Solander skulle »få foten här» skulle vara sekreteraresysslan i Vetenskaps societeten, som Linné bara därför behållit, fastän den så starkt eftersträvats — nämligen av Torbern Bergman, om vilken det i föregående brev berättats, hur han »jänkar» (käxar) och vill ha sysslan. Linné vill göra som ärkebiskop STEUCHIUS, då han överflyttade sysslan på sin systerson JOHAN IHRE.¹ »Huru den sedermera skulle lägga plan för Eder har jag klart uträknat.» Men nu tillkommer ett allvarligt bekymmer, när det gäller att fullfölja planen: man kommer att invända att Solander ju ej är doktor. Linné erkänner, att det knappast kunde vara angenämt för honom att nu underkasta sig alla prov för graden hemma i Uppsala. I ett av sina obesvarade brev från våren hade han därför tillrätt honom att ta den i Holland eller också i Lund eller rent av i Pommern² »likgodt hvar doctoren kunde lättast ernås». Nu hade varit en gyllene tid, om Solander varit hemma under den påstående riksdagen³ »då så många blifvit hulpne och så lätt varit att göra Eder lycka». Men det år han fördröjt sig i Skåne hade gjort detta om intet. — Men Linné har ännu flere utvägar. Professorn i ekonomi i Lund⁴ söker bli domprost och lyckas troligen. Där hade varit en möjlighet att få Solander placerad, om han varit hemma. Och slutligen: en botanisk professur i Petersburg är ledig, Linné har korresponderat om dess tillsättande med sina vänner och främst förordat Solander. Och nu har han mottagit ett brev i saken [från en medlem]. Denne önskar att Solander skall bli den utsedde, men intet kan avgöras förrän akademiens præsens kommer åter från Ukraina. Emellertid har Linné anmodats att utan dröjsmål efterhöra, om Solander är villig att anta den på de villkor, som erbjudas: 600

¹ JOHAN IHRE, den berömda språkforskaren, var son till prof. Thomas Ihre och hans första maka, Brita Steuchia, som var dotter till ärkebiskop Matthias Steuchius och syster till hans efterträdare Jöns S. I. var 1733–37 t. f. sekr. i Vetenskaps societeten.

² Det något lättfärdiga kreerandet av doktorer vid universitetet i Greifswald väckte ju eljest Linnés förtrytelse, varom breven till Bäck ofta vittna.

³ Riksdagen sammanträdde den 15. 10. 1760 och pågick till 21. 6. 1762. För Linné själv medförde den två betydelsefulla utmärkelser: hans adelskap och rätten att utse sin efterträdare, som belöning för hans uppfinning att framställa pärlor på konstlad väg. Se härom DRAKE, *Linné och pärlodlingen* (SLÅ 1930, s. 109).

⁴ Professorn i ekonomi i Lund var den ovannämnde Trozelius (se not 1, sid. 24). Platsen som förste teol. prof. och domprost blev ledig efter AMBROSIIUS WESTRING 13 dec. 1762. Den besattes emellertid 9 maj 1763 med JONAS WÄHLIN.

rubel om året, som sedan stiger till 800, fri bostad i den botaniska trädgården, fri vedbrand o.s.v.¹ — Linné tillråder Solander att antaga platsen — »det skulle göra allt det andra² så mycket lättare» — och ber honom skriva med nästa post och på latin, att han accepterar, så att Linné kan vidarebefordra svaret. »Då hafva vi redan vunnit mycket.»

Man förstår att Linné med största otålighet väntat på Solanders svar på detta förslag. I januari 1762³ sänder han redan ett nytt brev med nyårsönskningar och nyheter samt underrättelse, att han skickat över 3000 daler kpmt i stipendiemedel för två år. Ånyo undrar han, hur Solander kan bärga sig på en så dyr ort och hur snart man får vänta honom hem. Tiden lider! Han hänvisar till vad han senast skrivit om »ryska affairerne» och hoppas att Solander redan skrivit svar. Kunde det lyckas att få ryska akademiens utnämning för Solander, »hade jag vunnit mycket för min uträkning». Har Solander blivit invald i Royal Society?⁴ »Lät mig veta det. Det gör godt.»

Linné har vid denna tid mottagit Solanders brev av 16 nov., som bl.a. meddelade den intressanta underrättelsen att Linné hade att vänta en lärjunge från Nordamerika, en 20-årig yngling vid namn KUHN⁵, son till en läkare i New Lancaster, 60 miles från Philadelphia. Man har velat avråda denne, och

¹ Linnés korrespondent i Petersburg var GERHARD FRIEDRICH MÜLLER (1705–1783), tyskfödd historiker i rysk tjänst. Hans huvudarbete är *Sammlung Russischer Geschichte*, 1732–64. Det citerade brevet var av 9/11. En rad ytterligare skrivelser i saken äro bevarade. Den 19 mars 1762 efterfrågar Müller ivrigt Solanders svar. Det har ej varit svårt att utverka präses, greve Razumovskijs bifall på grund av de ampla vitsord Linné gett sin lärjunge. 10 sept. har Müller fått fullmakt att träffa uppgörelse med denne. Han säger att han gärna skulle skriva direkt till Solander, om han blott fått en enda rad från denne. Han fruktar att hans brev ej skola nå denne, då han ej har hans adress, och ber därför Linné fortsätta underhandlingen. Skyldigheterna för innehavaren av platsen äro vårdn om trädgården, fyra timmars undervisning i veckan och närvaro vid Vetenskapsakademiens sammanträden två gånger i veckan. F. ö. skall han ägna sig åt att författa avhandlingar för dess Commentarii, utge Gmelins och andras efterlämnade samlingar samt hålla korrespondens med utländska lärda. Efter fem år är han oförhindrad att återvända till Sverige eller var han ämnar slå sig ned. Solander bör skriva och underteckna ett kontrakt enl. dessa villkor. Sedan detta genom Linné kommit akademien tillhanda, sändes växel på resekostnaderna. Efter ankomsten till Petersburg får Solander å sin sida ett ex. av kontraktet samt fullmakt. Men han bör komma i början av nästa år. — Våren 1763 mottar Müller ett den 12 febr. daterat brev från Linné, som övertygar honom att man måste släppa förhoppningarna på Solander. Men — säger han — han förlåter denne, då han förstår att det icke är de utspridda falska ryktena om Ryssland, utan engelsmannens visade välvilja som kvarhåller honom! Müller diskuterar sedan åtskilliga kandidater, som Linné torde ha nämnt, Fagréus, Hernquist, Kalm — som dock undskyllt sig med sina svaga ögon — samt tyskarna Koelreuter, Kramer och Schreber. — Först 1765 blev frågan avgjord, då professuren besattes med J. P. Falck. (Om denne se not 5, sid. 27 ovan.)

² Spärr av A. U.

³ Tryckt som bil. V.

⁴ Solanders inval i Royal Society ägde rum först 7 juni 1764.

⁵ ADAM KUHN, född 1741 i Germantown, Pennsylvania av tyska föräldrar. K. vistades 1762–1764 i Uppsala som Linnés lärjunge, den ende från ett utomeuropeiskt land. Han disputerade dock ej där, utan först i Edinburgh 1767. Han blev sedan professor i Philadelphia och dog 1817. Se om honom uppsats av MARION E. BROWN i *Journal of the history of medicine and allied sciences*, 5, 1950.

en viss VALLTRAVERS¹ (Solander kallar honom 'van Trewes'!), som varit med några ryska adelsmän i Uppsala (d.v.s. bröderna DEMIDOV) hade spritt ut, att han och hans disciplar där knappt kunnat få någon mat som de kunde äta! Solander har kommit i en häftig dispyt med honom om saken. En vecka senare skriver Solander på nytt och anmodar Linné att från hans stipendium förskottera Kuhn 700 daler, då han anländer.

Men något svar om den ryska professuren hörs ej av. Den 5 mars 1762 skriver Linné på nytt.² Han har »längtat dageligen som en fogel efter ljusan dag» efter svar på sin fråga, om Solander »ville mottaga på ett eller två år botaniska professionen i Petersburg». Nu vet han inte vad han skall svara ryssarne, tiden går honom ur händerna, och han hade kunnat unna någon annan hedersposten, om ej Solander ville ha den.³ Ej heller har han fått veta, om stipendiemedlen kommit fram. Bergius har genom ständerna blivit professor i botanik i Stockholm⁴, »som ej hade skett⁵. om jag haft M. H^{re} hemma». Och än en gång undrar han, hur länge Solander ämnar dröja i England. — Kuhn har nu anlant och Linné har erbjudit honom den ekonomiska hjälp Solander bett om.

Äntligen kommer ett den 13 maj 1762 daterat brev från Solander angående Petersburgsprofessuren. Men egendomligt nog refereras inte till Linnés tidigare brev, utan till ett, som Ellis just hade erhållit, däri han anmodas fråga Solander om hans beslut.⁶ Efter livliga uttalanden av sin tacksamhet för Linnés omtanke förklarar Solander nu, att han redan två gånger svarat i saken, först i ett på latin — troligen i början av januari — därefter i ett där han nämnt om vissa villkor han ville uppställa. Hans mening hade varit att »med uppräckta händer» ta emot anbudet, i synnerhet som den nye kejsarens gemål (den senare KATARINA II) gjort sig känd som en vetenskapens beskyddarinna. Har nu det latinska svaret icke kommit fram, ber Solander att unge Linné skall efter faderns diktamen skriva

¹ JOHANN RODOLPH DE VALLTRAVERS, född i Bern 1723, naturaliserad engelsman 1757, åtföljde som guvernör tre bröder DEMIDOV, söner till den rike gruvägaren GRIGORIJ D. i Kolyvan, Sibirien, på deras resor. I Uppsala hade de tillbragt åren 1760–61 som Linnés lärjungar och befunno sig nu i London. Se G. R. DE BEER, *Rudolph Valltravers, F. R. S.* (Royal Society, Notes and Records, Vol. 4.)

Att Linné tog illa vid sig av V:s prat, som väl mest var avsett att imponera på amerikanen, synes av hans brev, bil. V nedan.

² Tryckt som bil. VI nedan.

³ En av de påtänkta kandidaterna var J. T. FAGRÆUS (se sid. 20 not 2). Men hans antagande av anbudet, som gjordes 1763, berodde av, om Alströmrarne ville släppa honom, vilket tydligen ej blev fallet. Platsen besattes senare med Falck.

⁴ P. J. BERGIUS (om honom se sid. 17 not 4) hade den 26 dec. 1761 förordnats till professor i Stockholm.

⁵ Spärr av A. U.

⁶ Detta är ej meddelat av Smith och finnes väl ej i behåll. Dess datum, 20 april, framgår av Ellis' odaterade koncept till svar. Av detta framgår att Solanders villkor voro: lön från början av 1762, rätt att resa för sin utbildning 1 1/2 år och att uppsäga tjänsten efter 3 år i Petersburg. SAVAGE, *a. a.*, p. 59.

ett nytt i hans namn, som kan sändas till Petersburg, ty han själv befinner sig med Ellis vid Busbridge, Webbs gård i Surrey¹, och brevet måste avgå till London inom en liten stund. Han slutar, som ofta, med vördnadsfull hälsning till »Nådiga frun, Mamselle Lisa Stina², Herr Carl Linnæus och de öfriga af familjen». Samtidigt innesluter han ett brev till modern. — Med detta brev upphör den bevarade korrespondensen från Solanders sida³, fränsett ett kort meddelande av 29 oktober från Greenwich, dit han farit ned för att med ett där liggande skepp översända några bokgävor och frön från Linnés engelska vänner.

Att en brevväxling som varit så livlig och intim plötsligt tar totalt slut måste givetvis ha en mycket speciell orsak. Innan vi söka belysa denna bör dock ett och annat tilläggas om Solanders förehavanden under dessa hans första Engelsår.

* * *

Ett och annat av det föregående har redan givit vid handen, hur ivriga Linnés engelska vänner varit att taga väl emot hans unge lärjunge samt utnyttja hans kunskaper. Det gäller särskilt John Ellis, som vid denna tid var flitigt sysselsatt med sina studier över korallernas och andra zoofyters uppkomst. Den 2 juni 1761⁴ skriver han att Solander lovat gå igenom alla hans 'corallines' och alger och att de skola gemensamt företaga en färd runt kusten för att visa Solander riktigheten av hans uppfattning, som blivit bestridd av holländaren JOB BASTER.⁵ Från denna färd återkommo de den 10 augusti 1761 och följande dag (se ovan) skriver Solander till Linné utförligt om resan. Förutom besöken vid kusten av Engelska Kanalen, i Chichester, Littlehampton, Brighthelmstone⁶, för att finna spongier, sertularier och dylikt och söka konstatera, om dessa som Ellis påstod voro bildade av djur, ägnade man sig åt »alla de nya plantagerna och trädgårdarne som finnas i England». Solander har på så sätt fått en god föreställning om »den nya engelska smaken i planterande». Det är den s.k. engelska parkstilen, som vid denna tid slår igenom och vilken, som Solander anmärker, ger tillfälle att plantera de mängder av utländska träd och buskar, bl. a. amerikanska, som denna tid infördes,

¹ PHILIP CARTERET WEBB (1700–1770), advokat, politiker och författare. — 1748 hade han köpt godset Busbridge, i västra Surrey, där han hade ett stort bibliotek, manuskript och andra samlingar.

² Spärr av A. U.

³ Två månader senare, den 16 juli 1762, då Linné tillskriver Ellis, bifogar han ett nytt brev till Solander för att det säkert skall nå honom. Om dess innehåll veta vi intet.

⁴ SMITH, I, p. 142.

⁵ JOB BASTER (1711–1775), holländsk läkare och naturvetenskapsman. Utgav i Haarlem 1759–65 *Opuscula subseciva, observationes miscellaneas de animalculis et plantis quibusdam marinis . . . continentia*. — Han kritiserade där Ellis' uppfattning om korallernas animala ursprung.

⁶ Chichester, urgammal stad 20 km ö. om Portsmouth. — Littlehampton, kuststad och badort 20 km ö. om den förra. — Brighthelmstone är gamla namnet på Brighton, som då ännu bara var en fiskarby.

ej minst genom Peter Collinsons förmedling.¹ Han talar om hur de rika sätta en heder i att draga upp sådana i sina plantskolor för att sedan kunna sprida dem även till sina fattiga grannar. Hertigen af NEWCASTLE² hade t. ex. planterat hundratusen barrträd. Det synes honom dock som man vore mera intresserad för barrträd än för lövträd.

Besök har gjorts vid Lord MIDDLETONS Peppenhurren³, där man råkat kungens arkitekt Mr. CHAMBERS, densamme som nyss byggt den märkliga kinesiska pagoden i Kew Gardens.⁴ Därifrån gick resan till Mr. Webbs Busbridge, en trädgård, som stod under Ellis' tillsyn. I hertigens af RICHMOND berömda Goodwood⁵, dit man hade Collinsons introduktionsbrev, beundrade man dennes magnifika planteringar under ledning av hertigens syster Lady SARAH LENNOX. I denna, den äldsta i England med amerikanska träd, kunde man beundra 40 fot höga tulpanträd och en Magnolia som var över 30. — Earlen af MONTAGUES, planteringar förvånade Solander något: »de äro anlagde i en besynnerlig smak i klumpar, så att man här och där ser en liten skog på en jämn slätt.» Under återvägen från Brighthelmstone [Brighton] passerades earlen af EGREMONTs herresäte vid Petworth⁶ med stora ekplanteringar — han var nästan den ende som tycktes intressera sig för lövträd — och kommo så efter förnyat besök på Busbridge åter till London.

Även Peter Collinson hörde till dem som omfattade Solander med största sympati och togo hans hjälpsamhet i anspråk. I ett brev hösten 1762 (2 sept.)⁷ skriver han: »Min käre Linnæus kan knappt fatta hur jag njutit i afton: Där satt vår käre Solander i mitt arbetsrum omgifven af massor af havsväxter, som han bragte i systematisk ordning åt mig. Och efteråt vid supén ihågkommo vi min käre Linnæus och andra svenska vänner vid ett muntert glas vin.»

Så långt var allt gott och väl. Men när de engelska vännerna erforo Linnés plan att placera deras unge vän i det avlägsna, bar-

¹ I ovan anförda biografi om Collinson meddelas åtskilligt om denna hans insats.

² THOMAS PELHAM-HOLLES, duke of Newcastle-upon-Tyne (1693-1768), engelsk statsman. Hans gods var Laughton i Surrey.

³ Peperharrow — som namnet rätteligen lyder — i Surrey, »the noble mansion of Viscount Middleton . . . stands in a beautiful park finely wooded, and watered by the river Wey». (*The Beauties of England and Wales*, 1801.)

⁴ WILLIAM CHAMBERS var född i Stockholm 1726. Han hade först varit superkargör vid Svenska Ostindiska kompaniet och under sina resor studerat den kinesiska byggnadsstilen, varom han utgav det berömda arbetet *Designs for Chinese buildings* 1757. Under resor i Frankrike och Italien utbildade han sig vidare och blev snart en av Englands ledande arkitekter.

⁵ CHARLES LENNOX, Duke of Richmond (1735-1806), engelsk statsman. Han ägde Goodwood, nära Chichester i västra Sussex. I parken lära ännu finnas praktfulla cedrar. — Hans syster, Lady SARAH LENNOX (1745-1826), känd för sin skönhet, blev mor till två berömda generaler NAPIER.

⁶ CHARLES WYNDHAM, Earl of Egremont (1710-1763), engelsk statsman. Bebodde i allmänhet Petworth House, Sussex, 30 km n. v. om Portsmouth. — Parken har 2 sv. mil i omkrets.

⁷ SMITH, I, p. 56.

bariska Ryssland, blevo de allvarligt upprörda. Den 16 nov. 1762 har den hederlige Collinson hört att sådana förslag äro å bane och ber att få uttala sina stora betänkligheter.¹ Först och främst det osäkra politiska läget! Vem vet om en utlänning går säker vid en ny revolution där borta? Dessutom, detta vidsträckta fastland, som f.ö. redan är nog undersökt av GMELIN, STELLER o.a., har inga handelsförbindelser och ingen tillgång till Öst- och Västindiens naturprodukter. Solanders stora talanger, som han så ivrigt uppövat, skulle där vara bortkastade. »Kan du, käre Linnæus, råda honom att binda sig för årtal, ej som en fri arbetare utan begravnen och förlorad i obemärkthet och tvång. Om en bättre anställning skulle erbjudas honom, kan han inte antaga den förrän hans tid där har gått ut. Och om Gud skulle behaga kalla dig hädan, vem kunde du häldre önska till din efterträdare än Solander? Men har han då accepterat den ryska professuren på de föreslagna villkoren, vore han ju bunden till händer och fötter!» Nog kunde Linné för övrigt finna någon annan, mindre framstående, men tillräckligt kunnig botaniker, som kunde undervisa ryska björnar! Till sist antyder Collinson att en del av Solanders engelska vänner hade planer på att få honom anställd i England. Det skulle visa sig före årets slut, om detta lyckades, och han ber Linné enträget att icke lämna Petersburgsakademien något positivt svar förrän han fått besked från Collinson.

Samtidigt med att detta brev skrives går Linné i Uppsala oroligt avvaktande Solanders definitiva antagande av det ryska anbudet. Till Ellis skriver han den 23 november 1762.² Redan för två månader sedan har han tillskrivit Solander och meddelat honom att han blivit antagen, men intet svar fått. Rykten ha hörts, att han skulle ha vissa svårigheter i England, och Linné besvär Ellis att per omgående låta honom veta hur det är fatt. Svaret kommer — ej från Solander själv utan från Ellis — i ett brev av 21 december.³ Den sistnämnde har just då mottagit Linnés nyss refererade brev. Och beskedet är att Solander, efter moget övervägande och rådförande med sina många vänner i London beslutat ett *icke* acceptera det ryska anbudet, av skäl som han sagt sig ha utförligt utvecklat i brev till Linné.⁴ Ellis tilllägger, att hans vänner överväga hur man skall kunna bereda Solander en fördelaktig ställning i England och hoppas att man lyckas därmed. För övrigt ger Ellis sin vän de amplaste lovord. Ingen har bättre anseende än han, han är ständigt sysselsatt med naturhistorisk forskning, har gjort många nya upptäckter, är nykter, flitig, väluppfostrad och ingalunda slösaktig. Ju mera han blir känd, ju mer gör han sig omtyckt. Nu när freden snart är sluten, bör han ha bättre utsikter att vinna framgång. Solander, som är närvarande när brevet skrives, förenar sig med Ellis i bästa välönskningar. Solanders meddelanden upphöra definitivt därmed att detta svar indirekt lämnats.

¹ SMITH, I, p. 57.² SMITH, I, p. 157.³ SMITH, I, p. 158.⁴ Något sådant brev existerar ej.

Vid den tid, då dessa brev växlades, var en viktig fråga redan avgjord. Under pågående riksdag hade det beslutats att Linné skulle få frånträda sin professur, när han så önskade, och utse till sin egen efterträdare »sin son eller annan däraf förtjänt». Till Bäck skriver han, 2 okt. 1762¹, att när nu Bergius blivit professor i botanik, naturhistoria och dietetik i Stockholm, finner han på tiden att dra sig tillbaka. Själv skall han sätta sig »in obscuro». Himlen kan inte ha två solar. — I själva verket hade den kungliga resolutionen erhållits redan 29 juni 1762. I ett brev av följande vår (22 mars 1763)² låter han Bäck veta, att han först erbjudit Solander efterträderskapet och redan i juli 1762 anmodat honom att vara hemma till 1 oktober. Men denne hade icke blott uteblivit, utan i slutet meddelat, att »herrarna i London» ämnade skaffa honom lön och tjänst i British Museum. Linné måste då göra ackord med sin son i stället, dock så att han själv skulle uppehålla tjänsten, medan denne finge resa och vidare utbilda sig.³

Man har godtagit denna framställning, men saken synes onekligen ganska dunkel. Det är påfallande, att det varken i Linnés ovan anförda brev av 23 nov. till Ellis eller i dennes och Collinsons är tal om något annat än den ryska professuren. Att den sistnämnde talar om Solander som den önskvärde efterträdaren vid Linnés eventuella bortgång, är givetvis något annat. Emellertid finnes det verkligen i ett tidigare brev till Ellis, just i juli, nämnt att Linné bilägger ett till Solander.⁴ Detta skulle då kunna ha innehållit erbjudandet. Men så länge såväl detta som Solanders omtalade från »slutet af november», saknas, kan ingen säker uppfattning ernås. Man kan kanske uppfatta saken så, att Linné fasthållit tanken, att Solander måste först några år uppehålla tjänsten i Petersburg för att han sedan skulle kunna föreslå honom till sin efterträdare. När denne ej ville bekväma sig härtill, torde Linné ha tröttnat på hans obeslutsamhet och stannat för att föra fram sonen.

Det är dock att märka, att i de brev Linné sänder sin intime vän biskop CARL FREDRIK MENNANDER⁵, en av dem som ivrigast arbetade för en belöning åt Linné vid riksdagen, det endast är fråga om sonen som efterträdare. Redan i okt. 1761 säger han, att om medel till penningebelöning ej kunde ernås, han då ville som prof. STRÖMER⁶ lämna sin professur till den bäst lämpade och »hr biskopen kan tänka hur äfventyrligt jag uppföder

¹ Br. o. skr. 1: 5, s. 102.

² Br. o. skr. 1: 5, s. 109.

³ Se om hur denna utfästelse blev om intet UGGLA i SL.Å 1953, sid. 71.

⁴ Brevet till Ellis är daterat 16 juli 1762. SMITH, 1, p. 156. — Brevet till Solander är tyvärr ej bevarat.

⁵ *Brev från och till C. F. Mennander*. 3, s. 327 ff. (Suomen historian lähteitä IV, 3. 1942.)

⁶ MÅRTEN STRÖMER (1707–1770), professor i astronomi 1745, tjänstledig 1756 för att förestå kadett-skolan i Karlskrona. Genom en knappast laglig ackordsuppgörelse fick han, med ständernas gillande, överlåta professuren på sin vikarie, DANIEL MELANDER (1726–1810, senare adl. Melanderhielm) mot bibehållande av lönen, och Melander tvangs dessutom att inbetala 15 000 dlr. kpmt till en fond för förbättring av observatorns lön, varpå han fick sin fullmakt 22 okt. 1761.

min son om denna tjänsten slår honom felt efter min död». Och han tillägger, att om någon »kommer till trädgården annor än den därtill är just från unga åren uppfödd, så blifwer den — — — så älendig som nu Oxfords», som DILLENUS' oduglige efterträdare SIBTHORP lyckats förstöra inom två år. Den 17 nov. heter det: »Får jag lefva 3 år, är jag säker att ingen i Europa skall den sköta bättre än min son.»

Det skedda måste ha lett till den beklagliga brytning, som nu tydligt uppstod, och den som kände sig förfördelad var tydligt Solander. Säkerligen har denna känsla ytterligare fördjupats, när underrättelsen kom att 'hans sötaste mamselle' hade ingått förlovning med löjtnant BERGENCRANTZ. Deras bröllop stod 12 juli 1764.

Ellis, som tydligt ej varit insatt i frågans alla omständigheter, fick först genom Kuhn, då denne återkom till London¹, veta vad som legat bakom, kanske även planen att Solander skulle blivit Linnés svärson. Han förklarar sig vara ledsen över vad som inträffat och uttalar hoppet att få se dem återknyta den forna vänskapen. Allt vad han gjort för Solander hade skett för Linnés skull, och skulle han behöva tro, att den förre hade uppfört sig mindre hedrande mot sin lärare, skulle han aldrig mera hysa aktning för honom.

Den hederlige Ellis sökte i det längsta uppehålla skenet genom att i sina brev sända hälsningar från Solander, liksom Linné i sina hälsor till denne.

Collinson tyckes varit omedveten om läget. Han skriver till Linné och rapporterar om Solanders framgångar: han är uppskattad vid British Museum och har även haft förtroendet att ordna hertiginnans av Portland samlingar. 1766 berättar han om några nya djur från Amerika, »om vilka jag antar att dr Solander ger dig underrättelser».

Linné söker emellertid både indirekt genom Ellis och direkt genom brev komma i kontakt med Solander, men utan framgång. Sommaren 1765 ber han Ellis fråga JAMES LEE², om denne erhållit ett brev till Solander som han sänt under Lees adress. Ellis beger sig till British Museum och frågar Solander själv, men får till svar, att varken Lee eller Solander mottagit några sådana brev. — Förbindelsen med den forne gunstlingen syntes sålunda ohjälpligt vara bruten.³

*

¹ Ellis till Linné 1 jan. 1765 (SMITH, I, p. 162.): »Mr. Kuhn has fully explained the affair between Solander and you, which I was totally ignorant of before, and for which I am extremely sorry.»

² JAMES LEE (1715–1795) var handelsträdgårdsmästare i Hammersmith vid London.

³ Man kan förmoda att det pratades rätt mycket i den akademiska småstaden Uppsala och undrades, hur saken hängde ihop. Solander, som säkert korresponderade med vänner där, försökte kanske hålla uppe skenet, att det icke var någon fullständig brytning. — Den yngre Linné skriver till en onämnd vän (odaterat koncept i Linn. Society), att Solander säger sig skola skriva, men dock ej gör det. — JOHANN BECKMANN (*Schwedische Reise in den Jahren 1765–1766*. Ups. 1911, s. 122) vet berätta, att Linné ofta sagt offentligt, att han skulle välja S. till sin efterträdare, »wenn er selbst keinen Sohn hatte», samt att S. »solte der Schwiegersohn des H. Archiaters werden». Brytningen förlägger han felaktigt till tiden före S:s Englandsresa.

Sommaren 1768 nås emellertid Linné av märkliga bud. I brev av 19 aug.¹ berättar Ellis att »Joseph Banks Esqr., a gentleman of £ 6000 annual estate», förmått Solander att medfölja ett skepp, som skall föra astronomerna till Söderhavet för iakttagande av Venuspassagen², och han ger utförliga detaljer om Banks' dyrbara tillrustningar för den långa färden. Han tillägger smickrande: »All this is owing to you and your writings.» Ellis har just tre dagar tidigare tagit avsked av Solander, och denne har då försäkrat sig skola skriva till Linné och sina anhöriga och redogöra för allt om expeditionen.

Det är lätt att förstå att utsikten att man nu skulle få kännedom om naturföreteelserna i de helt okända trakter som skulle besökas under den av kapten JAMES COOK förda expeditionen måste sätta Linnés livliga sinne i rörelse. Ivrigt frågar han också i flera av sina brev, om Ellis hört något från resenärerna. Efter vad han dittills erfarit från Solanders sida kunde han med skäl undra, om fynden från resan komme att meddelas honom. I detta avseende böra dock hans farhågor ha lugnats, då det utlovade brevet från Solander sent omsider anlände — det första sedan avbrottet sex år tidigare! I detta brev³, skrivet på reddan av Rio de Janeiro den 1 dec. 1768, säger nämligen Solander, efter en redogörelse för reseplanen, enligt vilken hemkomsten skulle bli först 1771: »Och om Hr Banks är då i samma spirit som nu at fuilfölja sina studier i Natural Historien, så lära vi tillsammans strax företaga en resa til Sverje, at bedja Hr Archiatern vara MönsterHerre af våra recruter.» Man har stora förväntningar på resultatet, ty — säger Solander — »Jag håppas, när vi återkomma til Europa, vårt skjepp skal visserligen bli det rikaste af NaturalCuriositeter, ty Hr Banks spar ingen omkästnad, och han är en man som kan lägga ut 8 eller 10 000 pound Stl^g om året.»

Brevet är emellertid upplysande även i ett annat avseende, om den djupare orsaken till Solanders långa tystnad. Han säger därom, att han »kan-skje obetänksamt beslutit at uppskjuta med en skyldighet, som jag altid hade förestält mig skulle blifva mitt högsta nöje [näml. att skriva], hade jag en enda gång blifvit hedrad med en enda rad från den som jag håppades ville visa mig den vänskapen, om ej af andra hindrader.»⁴ Detta kan ju inte gärna missförstås. Det är den besvikne älskaren, som förgäves väntat att åtminstone någon gång få mottaga en rad från sin »Lisa Stina» själv. Han tillägger, att hans vänner styrkt honom i tron att man lagt hinder i vägen för detta.

¹ SMITH, 1, p. 229.

² För närmare uppgifter om färden se H. C. CAMERON, *Sir Joseph Banks*. London 1952.

³ Detta intressanta aktstycke anträffades av Överbibliotekarien dr ANDERS GRAPE bland J. G. ACRELS papper i Karol. Inst:s bibliotek och omnämndes av honom i en uppsats i Årsskriften 1933. Det har avtryckts som bil. VII nedan. — Man kan misstänka, att Acrel ansett sig berättigad att undanhålla den engelske köparen av Linnés samlingar och korrespondens detta brev (på samma sätt som han gjorde med Nemesis-manuskriptet), emedan han tyckte att det berörde ömtåliga familjeförhållanden.

⁴ Spärr av A. U. — Man kan ana att fru Linné misstänktes.

Utgången syntes honom också visa, att så var fallet. Flickan var nu en annans maka, men ännu kan han inte nämna »den älskansvärda Herr Arkiaterns äldsta dotter» — som han nu ej längre som i tidigare brev kunde kalla »sin sötaste mamselle» — utan att »mina sinnen knapt kunna göra sin syssla». Tydligt kände Solander sig svårast besviken på den punkten.

*

Den 10 maj 1771 kan Ellis giva Linné del av en glädjande underrättelse som kommit. Cooks fartyg har med expeditionen anlänt till Batavia.¹ Och den 16 följande juli rapporterar han deras lyckliga hemkomst till England. Ellis ber Linné underrätta Solanders vänner om hans lycka att återkomma välbehållen efter så många faror, medförande den största skatt av naturhistoriska fynd, som väl någonsin på en gång förts till något land. Och Ellis lovar bedja Solander ej dröja att skriva till Linné.² — Den 8 aug. har denne redan mottagit detta brev och skriver i samma stund tillbaka. Aldrig förr har han fått en mera välkommen underrättelse än denna, att hans käre Solander återkommit välbehållen. Vore Linné ej bunden av ålder och utsliten kropp skulle han ej tveka att bege sig till London för att skåda denne botanikens hjälte! Men — Moses blev det ej förunnat att komma in i det förlovade landet, endast att se det på avstånd . . . Linné bilägger några brev, som han ber Ellis vidarebefordra. Det var hans lyckönskningsskrivelser till de båda resenärerna.³

Men det skulle dröja innan dessa läto sig avhöra. De hade nu annat att tänka på än Linnés otålga iver att få veta något om de gjorda fynden. Till en början föreställdes de för konungaparet, något som betraktades som en osedvanlig utmärkelse. Därpå följde besök i Oxford för att mottaga graden som Doctor of Laws, och mycket annat. På hösten läser så Linné i tidningarna att Banks och Solander planera att redan nästa vår företaga en ny färd med Cook till de trakter varifrån man nyss återvänt. Det har gjort honom sömlös av förtvivlan. Skola nu dessa hemförda skatter läggas åsido för att kanske bli insekternas rov! Han fruktar att det skall gå med dem som med Forsskåls.⁴ Han har gått där i Uppsala och glatt sig åt tanken på Solander, föreställt sig honom sysselsatt med att lägga sina samlingar i ordning, numrera dem, skriva på fyndorter, fördela växterna efter klasser, lägga de redan bekanta åt sidan, inplacera nyheterna i sina rätta genera och ge namn och författa växtdiagnoser för nya släkten. Han erinrar om Solanders löfte i brev från Brasiliens kust att besöka honom vid återkomsten. Men — ännu har han ej fått svar på sitt brev till honom. Han besvar Ellis att göra vad han kan för att den lärda världen må få del av fynden.⁵ — Ellis kan

¹ SMITH, I, p. 259.

² SMITH, I, p. 263.

³ SMITH, I, p. 264.

⁴ Om det öde som övergick Forsskåls hemsända samlingar se C. CHRISTENSEN, *Naturforskeren Pehr Forsskål*. Khvn 1918.

⁵ SMITH, I, p. 267.

inte mycket göra för att lugna honom. Både Banks och Solander ha lovat att skriva till Linné, men de ha så mycket om sig f. n. Ellis är själv sorgsen över den nya resan. Kanske skall man förlora Solander för alltid!¹ — Snart kommer ett nytt upprört brev från Linné (dat. 20 dec. 1771). Han besvär Ellis vid hans vänskap och hans sinne för rättvisa och heder att övertala Solander att åtm. sända honom några prov på växterna i Terra Australis, eller »Banksia» — som han smickrande nämner den nya världsdelen — så att Linné kan få någon föreställning om växtligheten i dessa okända trakter. Erinra honom — heter det — att det var jag som utverkade av hans far att han fick slå sig på botaniken, att jag fött honom under mitt tak som min son, att jag rådde honom att fara till England, rekommenderade honom hos dig och alla dina vänner, att jag skaffade honom professuren i Petersburg. Om han föraktar min önskan tror jag knappast han kan försvara det inför sig själv. . . .² 14 jan. 1772 svarar Ellis. Han har kallat Solander till sig och visat honom alla Linnés brev och bett honom som en grace att sända Linné ett urval av växterna, vilket Solander också lovat göra, jämte så många beskrivningar han kunde få avskrivna. Ellis tillägger, att han inte skall låta honom resa i fred om han inte visar Linné den vördnad han vet sig vara honom skyldig.³ Detta brev möts på vägen med ett av 20 jan. från Linné, som där säger att, om inte Ellis' mellankomst kan hjälpa, förtvivlar han att någonsin få se något från den antarktiska världen.⁴

Till sist kommer så ett den 26 maj 1772 daterat brev, undertecknat av Banks, som svar på Linnés lyckönskningsskrivelse av augusti föregående år. Endast underskriften är egenhändig och brevet torde vara både uppsatt och utskrivet av Solander. Brevet är ytterst artigt avfattat, på elegant latin, och börjar med många ursäkter för det långa dröjsmålet, som skyllas på de brådskande förberedelserna för den nya färden. Dessa ha också gjort det omöjligt att översända de för Linné sedan länge reserverade växtexemplaren (»specimina quae Tibi, Vir illustrissime, diu reservata fuere»), ej heller kunde Solanders beskrivningar nu hinna bli offentliggjorda. I slutorden talar Banks om sin förhoppning att den dag skall komma, då han, efter återkomsten, kan få personligen förelägga Linné första resultatet av deras mödor och studier, som med rätta tillkommer Linné på grund av hans förtjänster om naturforskningen.⁵

Som bekant omtintetgjordes de båda forskarnas deltagande i den nya färden genom konflikten mellan Banks och amiralitetet om fartygets utrustning. I stället beslöt han använda den anskaffade utrustningen för en forskningsresa

¹ Ellis till Linné 19 nov. 1771. SMITH, I, p. 271.

² SMITH, I, p. 273.

³ SMITH, I, p. 276.

⁴ SMITH, I, p. 279.

⁵ *Br. o. skr.*, II, 1, sid. 150.

till Island. Härom underrättar Banks i ett nytt brev av 8 juli. (Avfärden skedde kort efteråt.) Men han har icke givit upp hoppet att på annat sätt, genom Ostindiska kompaniets hjälp, nästa år kunna företaga en ny Söderhavresa. Emellertid lovar han att vid återkomsten från Island omkr. slutet av oktober månad utsöka de växtexemplar, han, på grund av Linnés odödliga förtjänster, ämnar skänka honom.¹

Linné blev underrättad om Banks' och Solanders förehavanden ej blott av Ellis. I London befunno sig ett par av hans lärjungar, som gjorde sitt bästa att hålla honom à jour. Den ene var norrlänningen ANDERS BERLIN.² Till en början lever denne i föreställningen att Solander gett Linné del av sina samlingar och säger att han hört, att man smickrar sig med hoppet att denne skulle kunna förmås att komma till London själv och namnge dessa »hedniska afkomlingar» (som han uppger till 1200 arter). Han utlovar också ett utdrag ur herrarnas resebeskrivning, så snart den offentliggjorts.³ I nästa brev, skrivet 26 juni 1772, berättar Berlin om förändringen i resplanerna. Själv har han nu förmånen att för god betalning vara anställd hos Banks för att hjälpa till med avskrivning av Solanders växtbeskrivningar. »Hr Archiatern lär kunna föreställa sig — fortsätter han — med hvad ömhet jag afskickar desse rader, då jag ser mig ur stånd att lemna något af Herrarnas samlingar, och med mera rörelse åskådar jag en viss Herres otacksamhet, då jag besinnar, hvad han njutit af och i Herr Archiaterns förnäma hus; men jag, som Mr Ellis, [anser att] man måste bära hvad som ej kan ändras och afhjelpas.» Han tillråder samtidigt att Linné styr om att Banks och Solander bli ledamöter av Vetenskapsakademien, då de redan rönt denna heder av Académie des Sciences, kanske även andra akademier.⁴ — Då Berlin skriver på nytt den 4 oktober, har fartyget ännu ej återvänt från Island. Han kan nu berätta om sitt engagement att gå med SMEATHMAN till Västafrika, där han mötte sitt öde.⁵

En annan lärjunge till Linné, HENRIC GAHN, som skriver sitt första brev i sept. 1771, kom just lagom att se resenärernas stora samlingar. Han är också i början övertygad, att dessa ge Linné del av allt.⁶ — I nästa brev, som är odaterat, säger han sig ha framfört Linnés hälsningar till Solander. Både han själv och Ellis ha fått dennes löfte att snart ge Linné del av upptäckterna. Det hade till en början hetat att »de resande tänkte gå med deras spolia till Sverige», men sedan den nya resan till Söderhavet beslöts, sades

¹ Br. o. skr., II, 1, sid. 151.

² ANDERS BERLIN, f. 1746, disputerade under Linné 1766 (*De usu muscorum*), for till England 1770 på Stieglers stipendium, medföljde 1773 I. Smeathman till Västafrika, där han kort efter avled.

³ Br. o. skr., I, 3, sid. 161. — Den utlovade redogörelsen finnes i Linn. Corr. i London. Genom ett förbiseende, då den blivit bunden med Solanders brev, har den ej tryckts i Br. o. skr.

⁴ Br. o. skr., I, 3, sid. — Både Banks och Solander invaldes i KVA 1773.

⁵ Br. o. skr., I, 3, sid. 165.

⁶ Br. o. skr., I, 6, sid. 177.

att de velat förmå Linné att i st. komma till London, då Banks skulle rest honom till mötes i Hamburg. »Jag undrar om detta är sant.» Han vet att Berlin är sysselsatt med utskrift av Solanders anteckningar och antar, att »en copia däraf blir Herr Archiatern tillsändt». Även Gahn har klart för sig risken av att de gjorda upptäckterna ej bli offentliggjorda innan den planerade nya resan. Solander är f.ö. helt beroende för sin lycka av Banks, ty på sin lön vid British Museum kan han ej leva.¹ Och någon uppmuntran från regeringen har man ej erhållit. Att få allt graverat och tryckt kostar ofantliga pengar, och Gahn är viss, »om Mr Banks dör, att alt blir begravvit i glömskan». Det skulle gå annorlunda: det blev Solander som lades i en förtidig grav, men resultatet blev detsamma. — Ett och annat kan dock Gahn låta Linné veta, om brödfrukträdet, om gummi, som kan brukas till »att taga ut ritningen af blyarts» och som är bättre än vetebröd för detta ändamål o. s. v.² — Men Solander, »som kunde fylla hundrade bref med nyheter», är ytterst förtegen, heter det i senare brev. Ej heller Ellis kan få några naturalier från denne, »och det har blifvit svarat honom, at Regeringen förbudit at något af deras samlingar skulle bortsändas».³

Om detta är riktigt må vara osagt. Säkert synes i varje fall, att trots alla utfästelser av Banks och Solander kommo inga av deras »Söderhavsväxter» Linné tillhanda.⁴ Snarast har väl detta dock berott på att Banks, och med skäl, ville förbehålla sig att publicera fynden i det stora verk han planerat. Det var ju dock han, som med stora ekonomiska uppoffringar gjort dem möjliga. Solander intog ju en besvärlig mellanställning och mot Banks önskan kunde han näppeligen meddela Linné något, även om han velat. För Linné stod emellertid saken klar: »Den otacksamme Solander skickar ej en enda ört eller insect af alla dem, han samlat *in Insulis australibus novis*», skriver han i en av sina självbiografier. Och samma klagan ljuder i många av hans brev denna tid. — En tröst blev det honom dock, att han kunde träda i förbindelse med J. R. FORSTER⁵, så snart han erfarit att denne jämte sin unge son i stället för Banks och Solander skulle medfölja på Cooks andra resa. Det är nästan komiskt att läsa de smickrande brev⁶ han skriver till For-

¹ Solander avancerade dock 1772 till andre bibliotekarie vid Brit. Museum.

² *Br. o. skr.*, I, 6, sid. 182.

³ *Br. o. skr.*, I, 6, sid. 189 ff.

⁴ Enl. ROTHERAM (brev till Linné d. y. 29. 10. 1778) hade Banks vid avfärden till Island 1772 tagit dessa ombord för att gå till Sverige, men blifvit stött av ett brev från Linné, och ändrat sig.

⁵ JOHANN REINHOLD FORSTER (1729–1798), tyskfödd botanist, medföljde Cook på hans andra resa 1772–1775. På grund av konflikt med amiralitetet med anledning av att sonen GEORG FORSTER (1754–1794) utgav en reseskildring kort före Cooks officiella måste de lämna England och gingo växlande öden tillmötes på kontinenten. En grundlig utredning om båda resornas botaniska resultat och publiceringshistoria föreligger nu hos E. D. MERRILL, *The Botany of Cook's Voyages*. Waltham, Mass. 1954.

⁶ Ett av dessa har nyligen förvärvats av Uppsala universitetsbibliotek, ett annat befinner sig i svensk privatägo. De finnas avtryckta av C. M. WIELAND i *Der Neue Teutsche Merkur*, Bd. 2, 1805, sid. 261–268.

ster, därvid bl. a. framhållande att denne nu hade utsikt att publicera sydhavsväxter innan Banks och Solander hunno göra det. Det är också bekant att särskilt den yngre Forster gjorde det, därvid rätt ogenerat användande vad han inhämtat, när han hade tillgång till Solanders manuskript.¹ Åtskilliga växter kommo också — via Abraham Bäck — till Linnés herbarium från Forster och blevo upptagna i Supplementum Plantarum. — Där emot möttes ett sista försök av den yngre Linné att få upptaga de av Banks och Solander funna nya växterna i detta arbete med ett bestämt, fast artigt formulerat avslag.²

Som jag redan i en tidigare uppsats antytt³ hade motsättningarna mellan det Banks'ska lägret och Linnéerna också skärpts genom frågan om uppkallandet av en *Banksia*. En ört, som av den äldre Linné redan fått detta namn i manuskriptet till Supplementum Plantarum, hade sonen ansett sig böra föra till ett redan uppställt släkte, *Passerina*. Detta synes ha uppfattats som utslag av ovilja mot Banks, vilket Linné d. y. ivrigt bestrider i ett brev till LARS MONTIN, som genom sin systerson DRYANDER, då anställd hos Banks i London, säkert var väl underrättad om vad man där tänkte.⁴ Som han där skriver har han gått med på att en annan av FORSTER hemförd växt i stället skall ges namnet *Banksia*, ehuru den redan av Forster kallats *Barringtonia*.⁵

Vad Solander angår, som ej sett Carl d. y. sedan han var en adertonårig yngling, torde han ha påverkats av sina svenska korrespondenter att betrakta denne, som nu intog en ställning, som kanske en gång hägrat för honom själv, såsom skäligen inkompetent. Att han öppet gav uttryck åt en sådan uppfattning fick Linné d. y. också veta genom ett brev, som han hösten 1778 mottog från sin vän ROTHERAM, som då nyligen återvänt till England. Det var nog med en känsla av osäkerhet om mottagandet i den Banks'ska kretsen, som han 1781 begav sig till London. Så mycket angenämare måste överraskningen ha varit över den älskvärdhet och hjälpsamhet han mötte och varom hans brev till vännen CLAES ALSTRÖMER vittnar.⁶ Med samma iver som en gång engelska vänner visat att bereda vägen för Linnés älskade Solander vid hans ankomst ett par årtionden tidigare, läto sig nu Banks och Solander angeläget vara att på allt sätt stå sonen Linné bi och införa honom i de bästa kretsar. Att en verklig vänskap uppstod mellan honom och den älskvärde Daniel Solander kan man ej betvivla, och när denne oväntat borttrycktes av döden, blev det för Carl Linné d. y. säkert ett smärtsamt slag. Den långvariga motsättningen, som ovan skildrats, hade slutligen upplöst sig i harmoni.

¹ MERRILL, a. a.

² Dat. 5. 12. 1778. Orig. i Linn. Corr., London. Avskr. i Uppsala Univ. bibl.

³ UGGLA, *Från Linné den yngres Englandsresa*. (SLÅ, 36, 1953.)

⁴ Brevet finnes i koncept bl. Linnésamlingarna i London. Det skall senare meddelas in extenso.

⁵ I mskr. till Suppl. Plant. är dess diagnos uppsatt med Dryanders hand.

⁶ Se UGGLA, a. a.

I.

LINNÉ'S INTYG FÖR DANIEL SOLANDER OM KUNSKAPER I HIST.
NATURALI OCH OECONOMIE, 5 MARS 1759.

(Originalet tillhör Svenska Linné-Sällskapet.)

Uplst i Facult. Jurid. Ups. dn 7 Martii 1759.

Af mig har Hr Dan. C. Solander begiärt ett rättmätigt witnessbörd om sine framsteg i de delar af Naturalhistorien, som lägga grunden till oeconomien ock det till bewis wid någon sin ansökning.

jag har härföre hwarken kunnat äller bort undandraga mig att bekiänna och tillstå, det denna Hr D. C. Solander gjort större progresser uti Historia naturali, äfwen applicerad till oeconomien, än någon annor af alla som jag kiänner; hwilket jag och här med försäkrar.

Upsala 1759 d: 5. Martii.

Carl Linnæus
Arch. och Prof. Ups.

6. öre

Hans Bergman

II.

LINNÉ TILL D. SOLANDER 10 AUG. 1760.

(Orig. i Brit. Museum, Mscr. Dpt, Add. 34, 439. Fotost. i UUB.)

Min kiäreste H^e Solander.

Här är aldrig det minsta nytt. Frondin har parenterat öfwer Cancellairen.¹ Hesselgren² är introducerad äfter Clewberg³ och Clewberg introducerad till Theologus. Archiebiskopinnan har liggat i barnsäng.⁴ Biskopen i westergjötland⁵ och flere hafwa varit här, nu resa Dr Burmannus och Schreber hem; Profess. Forsgård⁶ reste till Danmark och tog Falken till sin amanuensis. Äfter Hr El(l)is åstundan måste jag kalla Warneriam Gardeniam; men nog hade varit bättre om jag fått kalla Catti-marus Rumph. Gardeniam;⁷

¹ BERGE FRONDIN (1718–1783), bibliotekarie vid universitetet. Parentationen skedde över universitetets kansler riksrådet Greve C. D. EHRENPREUS, som dött i febr. 1760.

² ERIK HESSELGREN (1715–1803), utnämnd till prof. i orientaliska språk 11 aug. 1760, slutligen biskop.

³ CHRISTOPHER CLEWBERG (1700–1776), prof. i orientaliska språk 1757, i teologi 1760.

⁴ »Archiebiskopinnan»: BRITA ELISABETH SILFVERSTOLPE (1726–1821), maka till ärkebiskop SAMUEL TROILIUS (1706–1764) i hans senare gifte. Barnet var sedemera landshövdingen frih. KNUT VON TROIL (1760–1825), stamfader för den finländska ätten von Troil, född 4 aug.

⁵ Biskopen i Skara ENGELBERT HALENIUS (1700–1767) var en tidigare kollega till Linné som professor.

⁶ Linné skriver Peter Forsskåls namn på växlande sätt. Den här förekommande formen tyder på att han uppfattade den senare stavelsen som uppkommen ur ett 'gård' uttalat med »tjockt l», 'gål', vilket kanske är riktigt.

⁷ Gardenia. Se ovan sid. 27 noten 8. — Rumphii växt, en gynandrist från Ostindien, kallades i st. *Kleinovia* i Sp. pl. II efter CHR. KLEYNHOFF, föreståndare för botaniska trädgården i Batavia.

des character är:

Cal. Per. 5phyllum, deciduum

Cor. Pet. 5:supremo fornicato duplo latiore et brevior.

Nectarii columna adscendens longitudine calycis

Nectario campanulato 5fido: intra quod

STAM. 10 subulata; alternis brevioribus. Anth. subrotundæ.

PIST. intra stamina Germen ovatum. Stylus filiformis. Stigma simplex

GER. caps. 5locularis, 5loba, 5angularis, inflata Sem. solitari., oblongo

Nu har jag absolverat de africaniske växterne¹, som lärt mig mycket.
jag längtar oändeligen äfter Edra bref. Skrif om Edert tillstånd; om Museo Britannico; om Millerianis etc.

Hälsa H^c Collinson; bed honom i vår sända mig några Guldiskar; ty han kan det göra.

Innelyckte är för någre dagar kommit ifrån Eder fru Moder. H^c Alströmer rustar braf i Spanien.

wij hafwa haft en härlig höst ock ingen frost för än i natt den aldra första.
5te tomen af amœnitates är utkommen.

min Hustru och dotter hälsar rooode falt.

jag är

Min kiäreste Herres

trognaste tienare

Upsala 1760

C: Linnaeus

d. 10 augusti

[Utanskr.:] To Mr Dan. Solander London

III.

LINNÉ TILL D. SOLANDER HÖSTEN 1761.

(Originalet tillhör Dr B. Strandell, Stockholm.)

Min kiäre Herre.

Det är nu mer än $\frac{1}{2}$ åhr sedan jag hade bref af Eder. Kanske mine ärlige råd blefwe illa uptagne. jag hade önskat haft Eder hemma wid denna tiden, då conjuncturerne torde blifwit favorable.

Dompr: Asp har fått tjenstefrihet. Amnel succederade och blef 6te theologus.²
hans andra dotter skall snart giftas med vår capellan Momman.³

Dr Hydren⁴ är wid Riksdagen, hans älsta dotter blef gift med Probstens valdius.⁵

¹ »De africaniske växterne» hade medförts av unge Burmannus för att bestämmas av Linné, som i maj 1760 publicerade dem i avhandl. *Plantæ Africanæ rariores*.

² MATTHIAS ASP (1696–1763), teol. prof. 1737, domprost 1756. Han fick tjänstfrihet med lönsens bi-behållande i jan. 1761. En övertalig teologisk professur inrättades därför, vartill professorn i grekiska JOHAN AMNELL (1718–1789) nämndes.

³ JONAS MOMAN (1722–1796), domkyrkokomminister 1760, senare kyrkoherde i Rasbo. Gift med MARIA CATHARINA ASP.

⁴ LARS HYDRÉN (1694–1789), teol. prof. 1753, domprost efter Asp 1764.

⁵ ERIC WALDIUS (1710–1777), kyrkoherde och prost i Torstuna. Gift med ANNA CATHARINA HYDRÉN.

Det sägs att Prof. Berch tänker accordera bort sin tjänst till Adj. Christiernin.¹ Prof. Eckerman bygger ett präktigt stenhus på Nobelii tomt där bagareboden var, utan för consistorii huset äller gent emot.²

wår oeconomiae Professor . . .³ är gift med Mad. Kamecker som var hos Fru winbom.

Strömer lämnar sin Profession emot 12000 dlr till Melander men behåller lönen i sin tid.⁴

Wallerius chemisten säges accordera sin tjänst till Mag. Tidström för 18000 dlr och behålla lönen.⁵

Äfter Amnel kommer wähl Appelblad äller Floderus.⁶

Camerer Rymans Fru är död och begrafwen; hans enda dotter har haft stark Hæmoptysis i wår, och frucktar Phthisin.

wij få nu igjen wår Cancellor och hafwa icke waldt någon ny, sedan han lämnade oss.⁷

Bar. Bielke är Landshöfd: i Nykiöping.⁸

jag har haft i åhr rätt wackra örter af de frön Hr Claes Alströmer skickade och ett stort antahl af Roques från Aegypten⁹, som warit rätt artige.

Pr. Forskåhl är nu i Constantinopel. han är förbiuden att skrifwa, sända bref, örter, äller frön till någor annor än danskarne.

¹ ANDERS BERCH (1711-1774), förste innehavare av den nyinrättade professuren i ekonomi 1741. — PEHR NIKLAS CHRISTIERNIN (1725-1799), adjunkt i ekonomi 1759. Han fick först 1770 efterträda Berch, som då förmåddes att överta räntmästarysslan efter den Julinskiöldska kraschen.

² PETRUS EKERMAN (1735-1807), professor i latinsk wältalighet. Han skaffade sig en förmögenhet genom att i stor skala mot kontant erkänsla författa disputationer åt studenter. (Han står som preses för 516 dylka). Man citerar efter honom ett yttrande: »200 daler, Gubbe lilla, så skrifwer jag disputationen själv!» — Han uppförde det ståtliga stenhus, som sedan efter hans dotterson, P. F. AURIVILLIUS, kallades det Aurivilliska och efter växlande öden nu är Universitetets historiska institution. Det är beläget i universitetsparkens nordöstra hörn.

³ Så! — Här syftas på innehavaren av den nyinrättade Borgströmska professuren i praktisk ekonomi — Berchs var i statsekonomi —. Se närmare härom T. FREDBÄRJS uppsats i denna årg. Till denna hade 3. 9. 1759 utnämnts JOHAN LÅSTBOM (1732-1802). L. gifte sig 1761 med CHRISTINA ELISABETH KAMECKER, dotter till superintendenten på Gotland MARTIN K. Se *Br. o. Skr.* I, 3, sid. 47.

⁴ Se om denna transaktion ovan sid. 38 not 6.

⁵ JOHAN GOTTSCHALK WALLERIUS (1709-1785), Linnés forne medtävlare, innehavare av den nyinrättade professuren i kemi 1750, tog först 1767 avsked, då han efterträddes av TORBERN BERGMAN. — ANDERS TIDSTRÖM (1723-1779), laborator i kemi 1758, var då Bergmans medsökande.

⁶ JONAS APELBLAD (1718-1786), filosofie adjunkt, senare lagman. — JOHAN FLODERUS (1721-1789) blev professor i grekiska 1762 efter Amnell.

⁷ Kanslipresidenten greve ANDERS JOHAN VON HÖPKEN, som blivit universitetets kansler 1760, bade redan 1761, inför stormen på riksdagen, nedlagt sitt riksrådsämbete och även av sagt sig kansleriatet. Han återtog dock det sistnämnda och kvarstod till 1764.

⁸ NILS ADAM BIELKE (1724-1792), greve (ej baron), blev landshövding i Nyköpings län 1761, senare riksråd.

⁹ »Roque». Så kallar Linné felaktigt B. G. RONCO. Denne antogs av sin landsman VITALIANO DONATI som följeslagare på en forskningsfärd till Egypten, men bestal honom enligt Linné på ett skamligt sätt. Innan han satte sig i säkerhet för efterräkningarna genom flykt till Konstantinopel, sände han 1759 från Marseille till den för honom okände Linné de frön han samlat.

Comercieråd. Alströmer är död.¹ Dr Fagræus är gift med en prästedotter; äldsta Alströmer har gjort Barns öhl med sin täcka fru.²

Rector scholæ³ härstädes har bördat Mellercreutzets stenhus wid äen.⁴

Faunæ nya edition är tryckt⁵. Leysers Flora Halensis 1761, Allionii Stirpes Ni-caenses 1757, Meese Flora Frisica 1760, Jacquins Enumeratio systematica plantarum 1760 har jag fått. äfwen Schæfferi Pisces;

Sebæ tomus tertius. Brissons aves 5 tomer.

min disquisitio de quæstione ab acad. Imp. scient. petropol. in annum 1759 de sexu plantarum Petropol. 1760 är tryckt hitkomen; Des præmium fick jag.⁶

Kalmens 3die tome af sin resa är tryckt, men utan naturalier.⁷

Clerken har nu alla Drottningens Papilioner ritade stuckne och med färgor illuminerade. wackrare wärk har jag aldrig sedt.⁸

oeder begynner nu utgifwa Floram Danicam, med ståtelige figurer in folio, illuminerade. Kongen i Danmark har lofwat skiänka mig ett exemplar.⁹

Inga ordres har M. H. gifwit om sitt lilla stipendium.

Då min swärmoder och alla slächtingarne woro här wid missomaren 3 weckor, brant det i Fahlun alt ifrån torget åt norr så långt staden räckte; altså för Dr Kohlmeter, willam Moræus; Probstén, Rådstugan etc. 8 dagar där äfter brant staden alt ifrån hytterne där man går åt grufwan, och hela den tracten, hälsing-torget, broen, magasinet och alt till och med gamla Räntm. Gahn[s], att allenast 8 hus blefwo quare, äfwen lämnades min swärmoder; 8 dagar där äfter brant det för Borgmästaren på landet. 8 dagar där äfter för Borgmästarens moder. En gemen dräng har påtändt de 3 siste brander. Hela Falun är i aska, utom [oläsl. ord].¹⁰ Theol. Adjuncten Annerstedt (Probst) är nu och gifter sig med Bisk[o]pinnas Humbles dotter i Wexjö.¹¹

¹ JONAS ALSTRÖMER dog 2 juni 1761.

² PATRIK ALSTRÖMER (1733–1804), äldste son till Jonas, var första gången gift med friherrinnan CHRISTINA MARIA OLLONBERG.

³ Rector scholæ var då NILS CASSTRÖM (1718–1768).

⁴ JONAS MELDERCREUTZ (1715–1785), professor i matematik. I en värderingslista från 1796 (ANNERSTEDT, Bih. IV, s. 258) upptages denne för ett stenhus i Dammkilen (numera försvunnet kvarter vid åkan-ten) à 4000 dlr., Casström för ett d:o i kv. Näktergalen à 13,333 dlr. Vilket hus C. bördat är ovisst.

⁵ *Fauna Svecica* utkom 1761 i sin andra upplaga (dedikationen daterad 28 juli). Den synes dock förelegat färdigtryckt i huvudsak redan föreg. år.

⁶ »Min disquisitio». Ryska vetenskapsakademien hade 1759 uppställt ett pris på 100 dukater guld för besvarande av en fråga om bevis på växternas sexualitet. Linné insände en avhandling (med det genomskinliga mottot »Famam extendere factis» — hans valspråk) och akademien tillerkände honom en belöning den 6 sept. 1760. Avh. trycktes samma år i Petersburg.

⁷ PEHR KALM utgav 1761 tredje delen av En Resa til Norra America.

⁸ CARL ALEXANDER CLERCK (1710–1765), den bekante entomologen, som utgav bl. a. arbetet Svenska spindlar (1757) och *Icones insectorum rariorum* (1759). Linné beundrade högeligen dennes skicklighet att återge insekter i dessa praktfulla verk.

⁹ Det berömda praktverket Flora Danica, som från 1762 utgavs på danske konungens bekostnad, redigerades till en början av G. L. OEDER (1728–91). Ett (ofullständigt) ex., som tillhört Linné, finnes hos Linn. Soc.

¹⁰ Branden i Falun, som anlagts av en mordbrännare, hade drabbat åtskilliga, som Solander kände sedan han besökt staden med Linnéska familjen.

¹¹ DANIEL ANNERSTEDT (1721–1771), teologie adjunkt, blev 1770 professor. — Han gifte sig 12.7 1761 med en dotter till biskop G. A. HUMBLE (1674–1741) i Växjö.

Rolander har mistat sin pension, och tros hafwa gådt åht Danmar[k].¹

Medicinæ Adjuncten i Lund råkade jag i stockholm, som berättade mig att han sedt Eder i Lund och M. Hres sjukdom.²

Lundenses tror man måste nu återtaga sin canceller, som äfwen återkomer i rådet³

Mag. Asp är Huspräst hos sin Fader.⁴

vice Bibliothecarien Arrhenius är prästvig[d]⁵, och Hydrens andra son.

Bergman jänkar och will blifwa secreter wid wettenskaps societeten. man tror at Dr Bergius blifwer Botanices Professor i Stockholm.

Profess. Martin har gådt in in chirurgorum collegio och partes.⁶

Mine Gullfiskar dogo af semina Bidentis, som woro i watnet.

Den Aster ifrån Norra Amerika som aldrig blommat för ut i trädgården blommar nu, sedan han hela wintren kunnat hållas grön.

Zygophyllum ægyptiacum floret; med små hwita blommor; folia et ca[u]les Salicorniæ sed foliis conjugatis. Senecio corollis revolutis purpureis fol. ovatis dentatis ægypti floret, pulchra. Eder wakra warneria står på sig. Alströmia (Pelegrina Fewill.) blomade alt för wacker blomma, lik sitser.⁷ Mercurialis (annuæ simillima) med floribus masculis & femineis in eadem planta. nova species.

Hela mitt hus hälsar Eder öfwermåttan. jag är

Min K. Herres

trogne tienare

C: Linnæus

Se åter om Anthirr. bellidifolium kan blifwa Dodartiæ species?

Lät mig weta om brefwet framkommit

se noga om sigillet på vägen warit öpnat.

[I marginalen å framsidan] jag har sedt blommorne på Menispermum och Saururus annorledes än tillförene.

Nya Genera: Hemimeris, Septas, Dais, Perdicium, Pterophora, Callisia, Osmites, Canella alla C. B. S.⁸

¹ ROLANDER (se not 2, sid. 22) hade vid hemkomsten från Surinam fått ett stipendium för att föreläsa i Stockholm öfver farmaci, men snart förlorat det, då han visade sig oduglig. Han begav sig till Köpenhamn, där han sålde sina hemförda växter.

² Medicine adjunkten i Lund: CHR. WOLLIN (se sid. 21 not 1).

³ Kansler för Lunds universitet var riksrådet friherre NILS PALMSTIERNA (1696–1766). Denne hade i likhet med Höpken (se not 7, sid. 48) varit utsatt för skarpa angrepp vid riksdagen, varför han lämnade både rådsämbetet och kansleriatet.

⁴ PETRUS MATTHIÆ ASP (1733–1785), son till domprosten (se sid. 47), docent 1759.

⁵ PETRUS ARRHENIUS (1728–1800), vice bibliotekarie, blev senare kyrkoherde.

⁶ ROLAND MARTIN (1726–1788), 1756 professor vid Anatomiska inrättningen i Stockholm, hade till Linnés förargelse anslutit sig till Kirurgiska societeten.

⁷ En sydamerikansk växt, som hemsänts till Linné av hans lärjunge Clas Alströmer från Cadix. Den kallades Alströmeria efter denne i en 1762 utgiven avhandling. — 'Sits' är en fin, brokig tygsort (kattun) från Indien.

⁸ Kapväxter. — Ett par av dessa namn äro tydligen provisoriska och saknas i Linnés tryckta skrifter.

Lingualata, Albuca, Quisqualis, Thryallis, Nolana
 [Do å baksidan]: om M. H. skrifwer mig till, så försegla brefwet wähl, at det ej
 sker som senast.

Medicinæ Adjuncten Wollin i Lund har där blifwit chemiæ Professor.

Adress :

To

Mr Dan. C. Solander.

by Mr Brandt & Spalding.

frijbr.

London

Å samma sida påtecknat, av Solander[?]:

Bek. d. 14. Sept. 1761.

Brefvet synes ha varit hopvikt två gånger och spår af lack finnas.

IV.

LINNÉ TILL D. SOLANDER 11 DEC. 1761.

(Orig. i Univ. bibl. i Leipzig. Fotost. i UUB.)

Min kiäreste Herre.

Den affection och behag jag långt för detta fattat till M.k.Hre har gjort, att jag önskat Edert intresse conjungerat med mitt till vårt gemmensama¹ intresses ärnående. jag dref på Eder utresa som M.Hre fortsatte genom dag och natt till Skåne, att det året komma i tide till Engeland. Hwad Sirener äller Furier där uppehölle M.H. hela året wet jag icke; men ett år gick wisseligen bort. M.H. bad mig i julas undsätta med pgr, som jag då war icke i stånd, utan aldeles oberedd och lagt mine saker annorledes. Kanske det och stötte att jag gick in i M.Hres hushåldning och steg, som borde tagas med promotion &c. äfter jag aldrig där på fick swar. jag har tänkt på M.Hre att jag nästan blifvit yhr i hufwudet, alla mine uträkningar hafwa slagit mig fehl af det jag ej haft Eder hemma denna tiden. Giör mig nu den wänskapen och gå med mig in uti Edra planer, att jag må wetta hwad steg må tagas, ty min tid skrider och krafter aftaga.

At lefwa i Engeland länge är i desse tider ej försiktigt, utan för dyrt och diupar Eder säkerligen i skuld. Det bör ej håller ske i anseende till mig, som blifwer gammal.

Eder Fru Moder, som med mig så högt önskar Edert wälstånd, är nu wid de år at Des Catamenia skulle cessera, men där emot plågas hon af hæmorrhagia uteri, som wed de åhren plågas hafwa den farligaste prognosie. Låt intet ort och tid ändra den kiärlek M.H. haft för mig; låt oss rådås tillsammans och se på framtiden. swara mig ärligt på alt.

Att få begynnelse med foten här har jag behållit Secreterare syslan wid Societeten, som nu så hårt har äftersats, endast att få lefwerera Eder den i handen, som H.Archb: Steuch gjorde Ihnen; huru den sedermera skulle lägga plan för Eder har jag klart uträknat.

¹ Linné har i brädskan skrivit 'communsama'!

Men jag ser hwad swårighet skulle läggas Eder i vägen till *Botanices Professionen* här, utan att wara *Doctor*; att här begynna gå alla grader i genom woro för widlöftigt och ej smakeligt; jag rådde i våras att M.Hre skulle resa öfwer till Holland och i Harlem taga graden, äller i Lund äller i Pomeran, likgodt hvar Doctoren kunne lättast ärnås.

Nu hade warit en gyllene tid om jag haft Eder hemma wed denna Riksdag, då så många blifwit hulpne, och så lätt warit att giöra Eder lycka. Det ena åhret i Skåne gjorde detta till intet.

Här har wed riksdagen warit ett starkt arbetande för en *vermelandus* att blifwa wed *academien oeconomiae adjunct.* jag har förmått *oeconomiae Professoren* att ej gå in där uti. wänner i stockholm hafwa lagt sig där emot för Eder skull. *oeconomiae Professoren* har warit nögd att kalla Eder straxt till sin docens¹; och han torde wara lätt att få för Eder skull till att taga en theologisk *Profession*. Åtskillige rådande Herrar i Stockholm, hafwa och lofwat i denna sak wara behjelpelike; med mera som ej kan säjas [?].

Oeconomiae Professoren i Lund² söker blifwa *Domprobst*, det är ock troligt att det sker; där hade och warit en öpning, som torde warit possibel, om jag hade haft Eder hemma.

Sedan *Botanices Professionen* blef vacant i Petersburg, har jag där *corresponderat* med mine wänner om Eder, som jag för alla *recommenderat*; i dag fick jag där ifrån fölljande swar

valde opto, ut D.Solander V.Cl. ad *Professionem nostram Botanicam* *promoveri* queat. *verum ante Excell. Præsidis ex Ucraina reditum, proximo mense Decembri futurum, nihil certi de hac re statui potest. Non nocebit interea explorare mentem D.Solandri, utrum spartam, si ipsi demandaretur accipere velit. Salarium initio est 600 Rubelonum, quod postmodum ad 800 augeri solet. Præterea domicilium habet Botanicus in horto spatiosum et commodum; lignis quoque utitur ex ærario academico comparari solitis [sic!]; quæ si in supp[lem]entum veniunt etiam 200 fere Rubelones, pro nostra quidem conditione, æquant.*³

Jag skulle råda att M.Hre togo mot det; Det skulle giöra alt det andra så mycket lättare. Skrif mig till på latin och säg Eder wara nögd att det emottaga; men skrif med nästa post till mig att jag det kan öfwersända och lätt ingen postdag gå förbj. Då hafwa wj redan wunnit mycket.

Rhen ifrån Diefle har succedert Eder sal. fader.⁴ Intet bref har jag haft ifrån Eder syster sedan hon kom till stockholm, att laga sig för sitt bröst.⁵

Hälsa Hr Ellis 1000de falt om 2 postdagar skall jag skrifwa till honom. upsala d. 11 Decemb. 1761.

¹ Linnés som bil. I tryckta intyg skrevs, då Solander före utresan sökte adjunkturen under Berch. Nu tillkom en adjunktur under Låstboms professur. Härom se ANNERSTEDT, III: 2, s. 362.

² »*Oeconomie Professuren* i Lund»: Trozelius (se om honom sid. 24 not 1 och 32 not 4).

³ Övers.: »Jag önskar mycket att herr D. Solander måtte få den botaniska professuren hos oss, men intet kan avgöras i saken före högvälborne herr preses återkomst från Ukraina nästkommande december. Det skadar ej att under tiden utforska hr Solanders mening, om han vill mottaga tjänsten därest den erbjudes honom. Lönen är till en början 600 rubler, som sedan ökas till 800. F. ö. har botanisten en rymlig och bekväm bostad i trädgården. Den ved han förbrukar plägar han erhålla på akademiens bekostnad. Denna förmån kan beräknas motsvara 200 rubler.» — Preses i ryska vet. akad. var då greve KIRILL RAZUMOVSKIJ.

⁴ Efter Solanders fader valdes till kyrkoherde i Piteå ERIK RHEN (1704–1765).

⁵ Solanders syster ANNA MAGDALENA (1735–1807), gift med kyrkoherden DAN. IDMAN i Ijo, Finland.

V.

LINNÉ TILL D. SOLANDER 1 JAN. 1762.

(Orig. Brit. Museum, Mscr. Dpt., Add. 34, 439. Foto. i UUB.)

Min kiäreste Herre

Gud wälsigne M.K.H. med ett godt och wäsignat nyähr.

förleden tisdag afsände jag med Mag. Neander¹ de 3000 dlr kpmt, som uttoges för 2 åhr af Edert stipendio, att af Apelroth och Spalding afsändas på lika sätt som dett förra.

8 dagar för helgen war Eder swäger och syster här i upsala; Eder syster hade blefwit af Prof. Acrell² Gudi lof, fullkomligen restituerad till sitt bröst.

Huru går det i Engeland; huru kan M.K.H.^{re} så länge berga sig i så dyr ort? lätt mig wetta huru snart wij få wänta M.K.Herre hem till oss; tiden lider och skyndar. jag skref senast om Ryska affairerne, hoppas brefwet framkommit; kunne jag winna att Ryska academien utnämt M.K.H. till Professor, så hade jag wunnit mycket för min uträkning. jag hoppas M.K.H. redan skrifwit swar.

Mitt förra äller sista gick under H.^e Collinsons couvert.

jag önskar intet högre än att H.^{re} Angli wille göra fredd, ty rustningen med 4 ryttare kostar mig ansegligt. men hwad hielpa vota?³

H.^e Professor Solanders giftermåhl höres nu intet mera till. wår Cancellar Hans Excellence v. Höpken har nu återtagit Cancellariatet, men icke ingått i Rådet.

Cancell. R. Ihre är Rector, och det blef intet af med Rector illustris Gref. Gyllenborg, som war ärnat.⁴

Magist. Bergman är nu i stockholm att söka Adjuncturen äfter Melander, hwar till han står på förslaget. Appelblad och Floderus äro äfwen i stockholm, att söka Professionen äfter Amnell, hwar på de stå på förslag.

Det woro artigt om den Americanska Herr Kuhn; wij skulle täfla att göra honom höflighet, och jag alla krafter att wisa honom tjenst, så att han ej skulle angra resan. H.^e Wallevaters har intet att klaga; jag wiste ho[n]o[m] all uptänkelig höflighet, och han war hos oss rätt artig. Ryska Baronerne som han förde woro rätt artiga ungarlar; de wille lefwa stort och hafwa många rätter, de bytte om på flere ställen, och wiste sig rätt nögda hos oss.

mycken tack för characteren af Amsonia. hon lærer wara et aparte genus. men hwad war det för en wäxt som H.^e Gordon sände under namn af Irisonia; intet kan det vara den samma.

Har M.K.H. ännu ej kunnat få characteren af Moræa. H.^e Miller nämner 9 petala, som tyckes falla under otroligt. Intet kan wähl den Iris, som Tilli uti Horto pisano afritat höra under detta genus. Det är swårt då man hwarken sedt ört, figur äller tydelig character.

wij hafwa haft i horto i åhr en ört som kallats Belladonna hispanica humifusa; men aldrig kan hon wara spansk. ingen wet hennes patria. Flos är wähl convol-

¹ Antagl. ANDREAS NEANDER (1714-1765), akademibokhållare, Linnés landsman och vän.

² OLOF [af] ACRELL (1717-1806), den berömda kirurgen, hade sedan 1755 prof:s n. h. o. v.

³ Linné hade som ägare till Hammarby och Säfja, som han inköpt 1758, fått skyldighet att hålla 4 dragoner, vilket vållade honom kostnad och bekymmer särskilt under Pommerska kriget.

⁴ Till rector illustris valdes i äldre tider stundom någon förnäm yngling, som studerade vid universitetet. Här åsyftas förmodl. CARL JOHAN GYLLENBORG (1741-1811), inskr. som student redan 1748(!), vars fader riksrådet greve HENNING ADOLF på sin tid varit rector illustris i Uppsala.

vuli äller ock Atropæ, men fructus är ex 5 seminibus nudis crusta succulenta tectis, sed separatis, ut in Asperifoliis om annars woro 4 frön, och ej 5, som det är.

Giör Eder underrättad hos H^c Myller(!) huru han håller sine bulbos capenses att de blomma, ty de begynna här om hösten att wäxa i orangeriet, wintren med mullna dagar påkomma, och altså sällan blomma.

Gardenia växer och mår wähl till Eder gloria.

Tänk om man kunne få Calycanthus huru stor fägnad skulle icke det wara. Halesia växer wähl; Det war skada att Hamamelis ej kom upp af frön. jag har aldrig sedt henne blomma.

Har M.K.H. wähl fått se blomman [på] Dorstenia tydeligen;

Kæmpferia wet jag växer i Londons trädgårdar, men hos oss utgången. om Frön kunna fås af Spigelia, så sänd mig för guds skull, och om det är möjligt få kiöpa af torra örten några lod, så laga att M H^{re} har med sig hem.

Ett stånd af Polygala Senega woro guld wärt.

[In margine å adressidan:]

Aldrig har upsala trädgård fägnat mig med flere rara örter, än förleden sommar. Har M.K.H. blefwit ledamot af Engelska Societeten? lätt mig wetta. det giör godt

jag förb[lifwer] Min K. Herres hörsamste tienare

C. L.

upsala 1762 d. 1 januar

jag fick en härlig hop med frön från Hr Forskåhl i Constantinopel och äfwen en altför wacker bulbus.

Har min K.H. ej ännu fått se Gundelia i blomma, och om flosculi laterales på hwart receptaculo partiali äro hermaphroditer äller masculi? är det ej möjligt att få frön af Gundelia? alla de frön M.H. sände i höstas har jag sått, men ej wågat drifwa för än wären kommer. de utgiorde en thesaurum.

[p. 1 in margine:] Min hustru, Eder och Carl med Hr Solander hälsa.

[Utanskr.:] To

Mre Dan. Solander

by Mre Brander & Spalding

London

frijbr.

(Sigill bortrifvet)

VI.

LINNÉ TILL D. SOLANDER 5 MARS 1762.

(Orig. i Conarroe Collection, Libr. of the Historical Society of Pennsylvania.
Fotost. i UUB [erhållen genom Linnean Society].)

Min egen Herre och wän.

jag har längtat dageligen, som en fogel äfter liusan dag, att få M.Hres bref om han wille motaga på ett äller 2 åhr Botaniska Professionen i Petersburg, med de hwilkor jag awiserat för juhl, i mitt bref adresserat under Hr Branders och Spaldings anwising, men jag har intet fått swar; wet altså intet hwad jag skall swara Petropolitanis; Emedlertid går tiden mig utur händerne, ty jag hade kunnat unna någon annor den hedersposten, om M.H. ej welat haft honom.

jag har intet fått wetta om M.Hre fått 3000 dlr af sit stipendium, som öfwer-sändes för juhl. lätt mig det wetta.

Hr Kuhn skall jag betala pgarne 700, och sagt honom att han får dem hwad dag han befaller; han har bedt mig behålla dem inne, till des han har dem af nöden, då de prompt honom lefwereras.

I dag har jag haft första correcturen på nya editionen af *Species plantarum*.¹ de blifwa 1/3 förökte.

Bergius blef doch Botanices Professor i stockholm af Ständerne, som ej hade skedt om jag haft M.Hre hemma.

De wackre Narcisser M.Hre sände, blomma nu åter hwar andra och hierte-ligen fägna mig.

är det sant att mitt Systeme är utgifwit på engelska af trädgårdsmästaren Hr Lee.² känner M.Hre My Lady Mänsson³ eller Millord Bute?⁴ som skola wara curieuse.

Ännu hafwa wij full winter.

Intet nytt mer än at Floderus blef Ling. græcæ Professor, åter Amnel.

Kiäre lät mig wetta huru länge M.Hre blifwer i England?

Bergman blef Philos. Adjunct åter Melander.⁵

Hela mitt hus hälsar oändeligen. Logie är här wärfware och officer.⁶

kiäre skrif mig något nytt i botaniquen eller zoologien och fägna mig på ålder- domen.

jag är

Min kiäre Herres

trogne tienare

upsala 1762

d. 5 Martii

Carl Linnæus

¹ Den nya editionen av *Species Plantarum* utkom 1762–1763.

² JAMES LEE (1715–1795), »nurseryman at the Vineyard, Hammersmith» var den förste som utgav en framställning av Linnés metod på engelska, huvudsakligen på grund av *Philosophia Botanica*. Hans arbete, *An Introduction to Botany*, trycktes i London 1760 och utkom i ytterligare 8 upplagor.

³ Lady ANN MONSON var gift med en brigadgeneral i Indien. Linné fick genom Claes Alströmer vetskap om hennes botaniska intressen, som föranlett henne att lära latin för att kunna läsa hans skrifter. Han blev så förtjust häröver att han tillägnade henne ett växtsläkte, *Monsonia*.

⁴ JOHN STUART, earl of Bute (1713–1792), bekant som Georg III:s gunstling och Pitts motståndare; blev i maj 1762 regeringens ledande man. Han var en god botanist och anlade en botanisk trädgård på sitt gods Luton Hoo. Han begagnade Peter Collinson som sin rådgivare och omtalas ofta i dennes korrespondens med Linné.

⁵ TORBERN BERGMAN (se sid 24) blev 1761 adjunkt i matematik, då Melander efterträdde Strömer.

⁶ FRÉDÉRIC LOGIE (född i Livorno 1739), student 1758, hade jämte Claes Alströmer bevisat ett för dem hållet collegium privatissimum av Linné över trädgårdsodling 1759. Se *Linnés Vorlesungen über die Cultur der Pflantzen*, utg. av M. B. SWEDERUS 1907. — Han var son till svenske konsuln i Alger GEORG LOGIE av skotsk släkt. Han gick senare i England i Ostindiska kompaniets tjänst och torde omkommit under utfärden till Indien 1768.

VII.

DANIEL SOLANDER TILL LINNÉ DAT. 1 DEC. 1768 FRÅN RIO
DE JANEIRO

(Bland J. G. Acrells papper, Karol. Inst. bibl.).

Välborne Herr Archiater och Riddare,
min gunstiga befordrare,

At nu upprepa orsakerna hvarföre jag på så lång tid icke ifrån England uppvaktadt Herr Archiatern, tillåta nu ej omständigheterna. Vi hade den lyckan at här råka ett Spansk[t] Örlogs skepp som nu går til Europa, och dess officerare äro så höfliga at de vilja vänta par timmar för våra bref; den tiden vil jag använda at tillskrifva Min Ksta Moder och Hr Archiatern, samt ge en liten under rättelse om syftmålet af vår resa. Den 25 Aug. lämnade vi England, en ort, hvar ifrån jag kanske obetänksamt beslutit at uppskjuta med en skyldighet, som jag alltid hade föreställt mig skulle blifva mitt högsta nöje, hade jag en enda gång blifvit hedrad med en enda rad från den som jag häppades ville visa mig den vänskapen, om ej af andra hindrader. Mina vänner gaf mig anledning så at tro, och utgången visade at de hade åtminstone någon anledning.

Min situation i England, har dessa sidsta åren varit ganska angenäm och hederlig, hvartil jag tilstår mig aldrig kunnat komma, om icke för den undervisning Hr Archiatern har varit så god och gifva mig och hvarföre jag alltid varit och skal vara tacksam. När detta skeppet utrustades at göra upfinningar i södra delen af Mare pacifico, samt at bringa ut en astronome at observera Solens[!] transit öfver Solens disc, nästkommande 3 Iunii, beslöt en ung rik Herre, som heter Ioseph Banks, at gå ut med för natural Historien skuld; Jag har varit väl bekant med honom för flera år, och han proponerade för mig at gå med honom, på hans omkostnad. Jag tyckte et sådant tilbud och en sådan lägenhet borde ej förkastas; Vi därför tilsammans gjorde ansök[!] hos kongen i England at få passage i skjeppet, hvilket blef så väl uptagit af regeringen, at Captⁿ fick ordres at ge oss de bästa cajutorne samt emottaga dess utom 3 Ritare och 6 drängar, som alla tilhöra Hr Banks. Astronomen heter Green. Skjeppet blef kalladt Endeavour; Captain heter Iames Cook; Vi ha 3 Lieutenanter, Hicks, Gore och Mollyneux; de 2 sidsta hafva tilförne seglat rundt i kring Jordklotet; Hr Gore har 2:ne gånger gjort det, hvilket är mer än någon nu lefvande kan säga. Litet förän vi lämnade England kom et skjepp hem från et sådant trip, och mäst hela besättningen ville gå ut igien med oss, så väl tyckte de om de orterna vi nu ärna besöka. Vår intention är gå rundt ikring den södra udden af Magellaniska Landet, som kallas Cap Horn och därifrån ställa vår course igienom Söder Sjön til en stor ö som blef för 3 år sedan upfunnen af en ängelsk Captain Wallis och kallat George Land.¹ Den är bebodd af et mycket godhertat, civilicerat och välskapat folkslag. Öen är belägen i Södersjön under den Södra Tropiquen ungefärligen halfvägs emellan America och Asia (139 gr. west från Londo.). Där tänka vi anställa våra astronomiska observationer, och kanske dröja 4 a 6 månader; om vårt skjepp och skjeppsfolk efteråt äro i gått stånd, tror jag at vi ska försöka om ej obekante Länder äro lämnade för oss at upptäcka; vårt skjepps namn alluderar dertil, Endeavour betyder Försök.

¹ WALLIS, som 1767 besökte Tahiti, uppkallade ön efter konung George III.

Jag beder att min, som på hvar månad, besöka
 dig, men och den öfriga Hr. Archiaterns familj, som mitt
 namn den älskade Hr. Arch. älska dotter, så mer än
 jag nu kan göra, sådär min skänkt kunna göra för
 dig, och hvilket mer än ofta har varit här, så jag tänkt
 på den, som jag trodde skulle göra mig lycklig.
 Värkliga för guds och ännu min hvar hvar hvar
 Den Förra, den Familj, samt alla andra minn
 och vänner i lifslida och i lifslida
 Hr. Banks anmodas mig att anse för sin
 Respekt — Jag har varit under förhållande
 att lifslida framhärda
 Valerna Herr Archiaterns och hvar
 Rio de Janeiro, Brasilien
 om bord på Englands örlogsskepp
 Endeavour d. 1 Dec. 1768.
 Daniel C. Solander

Vår hemkomst läser utan tvifvel skje genom OstIndien, förmodligen komma vi at se Batavia och Caput bonæ spei. Vi lära ej kunna komma hem förr än 1771. Och om Hr Banks är då i samma spirit som nu at fullfölja sina studier i Natural Historien, så lära vi tilsammans strax företaga en resa til Sverje, at bedja Hr Archiatern vara MönsterHerre av våra recruter. Vi ha allaredan här och i Madera funnit öfver 50 eller 60 nya species af örter och åtminstone 60 nya fiskar. Vi ha utan tvifvel sedt och beskrifvit samt afritat flere Mollusca och Hafsproducter, än förut varit bekanta. När vi voro nära under Linien och det var lungt, gingo vi ut alla dagar från skeppet i en båt och kunde ha bringat om bord tunnor fulla af Mollusca. Vi ha varit nödgade dela dem in i åtskilliga flere genera, än äro nämnde i Syst. nat.

Här hafva vi mött med åtskilliga svårigheter från Portugisernas räddhåga at vi skulle bli för noga underrättade om Landets tillstånd och Producter, så vi hafva blifvit hindrade från gå ut i landet at Botanicera och taga insecter. Vi ha måst påcka och träta oss til, alt hvad vi fådt här. Vice kongen är en ganska endsindter[!] och stupid man, Han och alla andra Invånare tro at nästa år Norra Pol-stjernan är til at komma under Södra polen, och at vårt ärende är at gå och se detta under. Tvenne Svenska officerare äro här i Portugisisk tjänst: Hr Funck är Brigadier General af theas fortification och Hr Chierlin är Captain vid artilleriet samt adjutant til Brigad. Funck.¹ De bägge önska at de på gått maner kunde komma härifrån, hvilket de nämnt i åtskilliga bref jag haft från dem; men jag har aldrig blifvit tillåten at råka dem, ty de äro förbudne at ha någon conversation med utlänningar för frugtan at de ville ge underrättelse och planer af Fästningsvärken, som äro medelmåttige; Staden är stor och väl bebyggd, de räkna 37000 hvita per-

¹ JACOB FUNCK (1715–1790), framstående fortifikationsofficer och kartograf. Gick 1752 i engelska Ostindiska kompaniets tjänst som fästningsbyggare. Lämnade Indien 1763 för att gå i portugisisk tjänst; verksam i Brasilien till 1787. — ELIAS CHIERLIN (1737–1781), fortifikationsofficer, i Brasilien 1767–1779. A. PAULIN, *Svenska öden i Sydamerika*. 1951, s. 21.

soner och ungefärligen 400,000 svarta, somliga påstå öfver $\frac{1}{2}$ million. Jag håppas när vi återkomma til Europa, vårt skjepp skal visserligen bli det rikaste af Natural Curiositeter, ty Hr Banks spar ingen omkåstnad, och han är en man som kan lägga ut 8 eller 10000 pound Stl^s om året.

Jag beder at min ödmjuka hälsning må anmälas hos Nådiga Frun och den öfriga Hr Archiaterns famille; huru rätt nämna den älskansvärda Hr Arch^s äldsta Dotter, är mer än jag nu kan göra, när mina sinnen knapt kunna göra sin syssla, och hvilket mer än ofta har händt när jag tänkt på den, som jag trodde skulle göra mig lycklig.

Var också så gunstig anmäl min hjertel. hälsning til min Farbror, dess famille samt alle andre mine Gynnare och vänner i Upsala och Stockholm.

Hr Banks anmodar mig at anmäla sin bästa Respect.

Jag har äran med största ödmjukhet at beständigt framhärda

Välborne Herr Archiaterns och Riddare[n]s

ödmjukaste tjänare

Dan C. Solander

Rio de Ianeiro i Brasilien

om bord Kngl. Engelska örlogs Skjeppet

Endeavour d. 1 Dec:r 1768.

[*I margen pag. 2*]: P.S. Jag ber ödmjukel. at Hr Archiatern vil vara så god och låta innelykte til min sväger afsändas med påsten. [*D:o pag. 4*]: P.S. En son af afl. Prof. Spöring i Åbo är med mig här, såsom skrifvare; han heter Herman Diedrich¹, geck til sjös från Sverje 1755 och har för 11 år uppehållit sig i London såsom urmakare. De 2 sidsta åren employerade jag honom at skrifva för mig.

Anmärkning.

Ovan som bilagor avtryckta brev till Solander från Linné äro såvitt nu bekant alla som blivit bevarade. Med kännedom om mottagarens läggning kan man antaga att han ganska litet brytt sig om att tillvarata sin korrespondens. Därtill kommer att hans papper efter hans tidiga bortgång antagligen kommo i Banks' hand och såldes samtidigt med dennes privata papper på 1880-talet. Detta förklarar att de nu måste sökas på så skilda håll som Stockholm, London, Berlin och Philadelphia.

För välvilligt tillmötesgående med fotografering och tillstånd till publicering framföres till resp. ägare ett uppriktigt tack.

Förf.

¹ Med. prof. HERMAN DIEDRICH SPÖRING (1701-1747) efterlämnade denne son och en dotter.

GUNNAR W. LUNDBERG

LINNÉ OCH ROSLIN

Under Gustav III:s vistelse i Paris 1774 blev den av fransmännen så högt uppskattade svenske målaren ALEXANDER ROSLIN av sin monark inbjuden att komma till Sverige för att måla den kungliga familjen, något som omtalas i de roslinska minnesanteckningarna eller memoarerna, vilka nedskrivits av konstnärens äldsta dotter SUZANNE.¹ Roslins unge syssling, konstnären ADOLF ULRIK WERTMÜLLER framförde i brev en hälsning från sin fader, att Roslin vore hjärtligt välkommen att taga in hos dem, när han kom till Stockholm. Roslin förverkligade så sina resplaner, anförtrorde sina döttrar åt en kvinnlig släkting, packade penslar och palett i sin kappsäck, samt lämnade Paris på sommaren nämnda år i sällskap med sin betjänt.

Hemfärden gick via Holland och Amsterdam med båt till Göteborg, där ortstidningen Hwad Nytt? — Hwad Nytt? för den 22 juli omtalade att: »Förl. onsdag ankom Mr. Roslin, peintre de la Majesté le Roi de France, Conseiller de Son Académie Royale de Peinture et Sculpture, Chev. de l'ordre de Wasa.»

När Roslin kom hem hade hans gamla tant JULIANA TEUCHLER, tidigare gift med apotekare JOHAN ULRIK WERTMÜLLER, vilken en gång i tiden försett honom med reskassa till Göteborg, avlidit för mer än fyra år sedan. Hennes andre man, apotekaren BASILIUS TEUCHLER, hade även gått ur tiden flera år innan Roslin for utomlands, men han uppsökte hennes son — sin köttslige kusin — kunglig livmedikus JOHAN ULRIK WERTMÜLLER, vilken var gift med en hamburgflicka, MARIA RAVENS.² I släktpaperen kallas hon ofta Marianne, och Linné, som känt henne, har antecknat att hon var både vacker och hurtig. Doktor Wertmüller innehade efter sin fader apoteket Lejonet, som då var beläget i östra hörnet av dåvarande Norrmalmstorg — i våra dagar Gustav Adolfs Torg — till Regeringsgatan. Här bodde Roslin under sin stockholmsvistelse. Under 1900-talets början kunde man se den gamla stenmortel — tydligen försvunnen — vilken hittats vid en grävning på tomten, inmurad över ingången från Jacobsgatan till dåvarande apoteket Lejonet.³

Släktkrönikan skildrar den medaljsamlande och botaniskt intresserade liv-

¹ PH. DE CHENNEVIÈRES: *Mémoires historiques ou Histoire abrégée et faits intéressants de la vie de M. Roslin*, publicerade i *Revue universelle des arts*, del V, Paris 1857.

² G. A. GRANSTRÖM: *Några anteckningar om familjen Wertmüller*, Stockholm 1919.

³ En efterfrågan hos nuvarande innehavaren av apoteket, vilket flyttats till hörnet Regerings- och Hamngatorna, hovapotekare S. V. SVENNÉRUS, har tyvärr ej lett till uppspårandet av den gamla mortelns vistelseort i dag.

medikusen som en älskad och vördad innehavare av ett välskött apotek. Makarna hade nio barn, varav sonen Adolf Ulrik, efter studier hos den franske skulptören LARCHEVESQUE och målaren PASCH D. Y., nu vistades för studier i Paris. Genom döttrarnas ingiften i släkterna Daevel, König och Pauli samt nära anförvantenskap med familjerna Teuchler och Wretman var det en stor bekantskapskrets. Roslin saknade sålunda icke möjlighet att umgås med sin möderneskärl och bekanta sig med alla kusinbarnen, som han, på grund av sin långa utomlandsvistelse, tidigare icke sett. Av sin faders släkt har han ej kunnat råka många. Modern CATHARINA WERTMÜLLER var död sedan tjuogoett år tillbaka och hans bröder BENGT och ULRIK vistades vid denna tid utomlands.

Doktor Wertmüller förde stort hus med mycket umgänge, och efterlämnad familjekorrespondens röjer att konstnärerna Sergel, Larchevesque, Despréz, Masreliez, Hall, Taraval samt arkitekterna Tempelman och Sundvall tillhörde vänskretsen. Näst yngste sonen CARL HENRIK, som studerade till läkare, meddelade i brev av den 13 oktober sin ett år äldre broder Adolf Ulrik i Paris, att den ryktbare släktingen ankommit till Stockholm. Han skriver: »Roslin bor nu hemma i mina systrars rum och hans Valet utanför oss i din förra Kammare. Roslin spisar här hos oss och är med ett ord som hemma här. Han har mycken vänskap för Dig och som han sagt, så har han skrivit till sin morbror att han skulle på all ting gå dig tillhanda äfven ock med penningar om så skulle behövas.»¹ Av detta framgår att en bror till Roslins moder skulle varit bosatt i Paris vid denna tid, något som vi emellertid ännu ej lyckats utröna.

Det första porträtt som Alexander Roslin utförde efter sin hemkomst till fäderneslandet, var av sitt värdfolk på hösten 1774, vilka original emellertid icke kommo att stanna i Sverige. Konstnären synes ha tagit dem med vid sin återresa till Frankrike, men Wertmüller kopierade dem senare för sina föräldrar. Dessa kopior finnas numera i överintendenten HERBERT BEXELIUS' ägo i Stockholm. De äro avbildade i den monografi av undertecknad över Roslins liv och arbeten, vilken beräknas komma ut under året på Allhems Förlag i Malmö. Ytterligare två kopior — ovala till formatet — ha nyligen påträffats i amerikansk privatägo i Pennsylvania.²

Såsom ett tack för familjen Wertmüllers stora gästfrihet målade Roslin ett mindre självporträtt åt dem. Till sin signatur fogade han orden: »*Hommage rendu par respect et obéissance à l'amitié*». Det finnes nu hos fru MARJA HEDBERG på Beritzholm i Skåne (bild 1). Till receptionsstycke i svenska konstakademien — där det nu finnes — upprepade han samma porträtt i något större format, och dukens baksida försåg han med alla sina fina titlar, samt angav att det utförts på order av den regerande drottningen.

¹ GRANSTRÖM, a. a. sid. 21.

² MICHEL N. BENISOVICH: *Portraits de la Famille Wertmüller aux Etats-Unis*, Konsthistorisk Tidsskrift, Stockholm 1953, avb. sid. 12.

Bild 1. Alexander Roslin, självporträtt, signerat: »Roslin, peint par lui même à Stockh. 1774.» Beritzholm.

Roslins huvuduppgift i hemlandet gällde dock i första rummet att måla konung Gustav III och hans anhöriga, och i ett intressant brev till målaren Wertmüller i Paris inrapporterade hans yngre broder Carl Henrik den 27 januari året därpå: »Roslin har målat regerande Drottningen, Kungens och hertiginnans ansikten allenast färdiga. Min mor satt förledne höst för honom 2:e gånger, men sen ingen gång. Han äter alltid hemma, då han inte är bortbjuden, och då bullar min mor up för honom alltid med 5 och 6 rätter och åker med vårt Equipage — man firar honom på alla sätt — han sitter om qvällarna och spelar lombre, ibland med far och mor ibland med svågrarne, han förefaller mig ganska kruselig och något snål.»¹ Roslin deltog säkert med glädje i det stockholmska sällskapslivet, och att han var hedersgästen vid mer än en middag, såväl hos kolleger som i borgerliga och aristokratiska kretsar, kunna vi taga för givet. I de roslinska memoarerna står även särskilt påpekat att under denna tid »*le Duc de Sudermanie lui offrit sa table pour la durée de son séjour*».²

Mer än välkända äro Roslins porträtt av den kungliga familjen, där han

¹ GRANSTRÖM, *a. a.* sid. 21–22

² DE CHENNEVIÈRES, *a. a.* sid. 133.

började med att avkonterfeja den tjugooåttåriga drottningen Sofia Magdalena, en föga inspirerad bild som återfinnes på Drottningholm. Betydligt mer lyckat är Gustav III:s porträtt — nu i Nationalmuseum — iförd guldbroscherad rock, vilket förträffligt återger den upplyste monarkens drag, liksom den psykologiskt gripande bilden av den intriganta änkedrottningen Lovisa Ulrika — Fredrik den Stores högfärdiga syster — i sin svarta sorgdräkt med vita spetsar och pärlor, som gör henne bra lik en trist begravningskaramell. Drottningholms slottssamlingar förvara även bilderna av prinsessan Sofia Albertina och hennes broder, den lättsinnige slarvern prins Fredrik Adolf, samt av den kvicka lilla hertiginnan Hedvig Elisabet Charlotta, då däremot porträttet av den sistnämndas make hertig Karl av Södermanland finnes hos greve WACHTMEISTER på Trolle-Ljungby i Skåne.¹

Under Stockholmsvistelsen tillkommo vidare en bröstbild av greve CARL FREDRIK SCHEFFER — nu i Gripsholmssamlingen — den ypperliga Grillska familjetavlan i Göteborgs museum samt ett separatporträtt av ANNA JOHANNA GRILL D. Y. målad i den låghalsade svenska hovdräkten i svart och rött. Dessa porträtt, vilka äro kända från Roslins Sverigepuppehåll, ha vi dock i detta sammanhang ej orsak att närmare ingå på, nämnas må blott, att de tydligen utfördes innan målaren gav sig i kast med att för eftervärlden för- eviga Carl von Linnés så oändligt sympatiska gammalmansansikte.

Året före Alexander Roslins hemkomst beslöts på ett sammanträde i Kungliga Vetenskapsakademien att man skulle låta måla Linnés porträtt »at pryda sammankomstsalen och förvara till hans åminnelse», som det högtidligen heter i protokollet av den 16 mars 1773. Akademien önskade få det utfört av en förstklassig konstnär, och man tvekade länge mellan LORENS PÆSCH D. Y. och PER KRAFFT D. Ä. Konstakademiens preses frågades till råds och ADELCRANTZ rekommenderade den senare, vilken då utförde det kända porträttet av blomsterfurstens en face i sittande ställning och med handen som håller hans älsklingsblomma stödd mot en bok, en bild som vi i samband med skolårens botaniska exkursioner lärt oss vörda och älska (bild 2). Samtiden uppskattade porträttet och Linné fann det likt och sade att det »kan intet förbättras».

Vi anse oss inte vara alltför långt ute på gissningens gungfly — så för- rådisk för konstforskare — om vi antaga att Roslin med ett alldeles särskilt intresse betraktade detta av hans några år yngre kollega utförda porträtt. Att »jalousie du métier» existerar yrkesbröder emellan är ett beklagligt faktum, och att den ene konstnären gärna ser den andres verk med en viss kritik — ju fränare desto mer nära deras verksamhetsfält ligga — är icke heller någon nyhet. I detta fall skola vi emellertid icke draga några förhastade slutsatser, men blott fästa uppmärksamheten på att Roslin, året efter det Krafft

¹ Dessa kungliga porträtt äro dokumentariskt belagda genom en räkning »*Notte des ouvrages faits par ordre de Sa Majesté le Roy de Suède*», samt en intressant *Apostille*, vilka bevaras bland de gustavianska papperen (F. 436), Uppsala universitetsbibliotek.

Bild 2. Per Krafft d. ä., porträtt av Carl von Linné, signerat: »P. Krafft 1774.»
Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm.

målat Linné, gratis erbjöd sig att göra ett nytt porträtt av sin världsberömd landsman. Visserligen säga de roslinska minnesanteckningarna intet härom, men den lika obefordrade som omständlige kammar-skrivaren i Krigskollegium, GAHM-PERSSON, berör saken i sin ännu otryckta biografi över målaren. Han skriver: »Under sitt wistande i Sverige har för öfrigt Herr Roslin ej ägt råderum att måla någon enskylt; men af aktning för Wettenskaperne, tillböd han sig att måla för intet Herr Archiatern och Riddaren av Nordstjerne Orden Carl von Linné, hwilken ock reste till Stockholm för att sitta för Herr Roslin, hwilken kort för sin afresa fullbordade Herr Linnés Portrait.»¹

Det intressanta porträttets tillkomsthistoria kan vidare avläsas i ett brev från Linné till hans synnerligen gode vän, arkiater Abraham Bäck — Linné skrev inom parentes sagt icke mindre än 524 brev till honom — där denne 1774, troligen i november, berättade följande: »Råkar M[in] Br[or] Hr. Riddaren Roslin, som intet har sin make i werlden, så war god och fråga, när jag får komma. Tänk han war så unique uti generositet och lofwade aftaga mitt hufwud gratis, då han tager för hwart portrait 7 à 8,000 dler; och det lofwade han mig första gången jag hade lyckan se honom. Gud gifwe han ej ångrar sig. Det wore en orsak för mig att än en gång i min lifstid se Stock[holm].»²

Något senare skrev Linné till samme adressat med anledning av den plane-rade resan till huvudstaden: »Nog willa Hr. Collegæ hafwa mig till Stockholm med sig, när de skola presentera första boken af Bibel versionen, men Lectioner, Præsidiæ, kalla luften, Debilitas senilis lära hindra mig. Dock har jag lust komma, om Ridd. Roslin, den stora conterfejaren, har tid att göra mig den faveur, som han så resonabelt lofwat.» Och några dagar därefter — den 22 november — heter det: »Om jag har hälsan, wist skall jag till stockholm att nyttia den myckna och dyrbara gunst vår store Roslin offererat mig så oskyldigt.» Den gamle Linnés förtjusning över att den internationellt kände mästaren Alexander Roslin ville måla honom var rörande och i sina egenhändiga anteckningar uttryckte Linné det sålunda: »Herr Roslin, som af andra tager 1,000 plåtar, gör Linnés Portrait gratis, och så förträffligt, att intet kan vara likare; alla andra äro något olika.» På ett annat ställe i sina anteckningar uttryckte Linné det korteligen: »*Effigies Roslini optima*» — Roslins bild är bäst!

Först året därpå blev emellertid porträttet målat, ty det är signerat: »*Roslin 1775*» och den 25 augusti sagda år underrättades Linnés både vän och motståndare, den schweiziske naturforskaren och skalden ALBRECHT VON HALLER i brev från svenska Vetenskapsakademiens sekreterare, astronomen och sta-

¹ LUDVIG GAHM-PERSSON: Den Store Kongl. Franske HofMålarens och Riddarens af Kongl. Swenska Wasa Orden&c. Herr Alexander Roslins Berömliga Lefwerne och Wandel, manuskript X 219, Uppsala universitetsbibliotek.

² *Br. o. skr.* I: 5, s. 222-224.

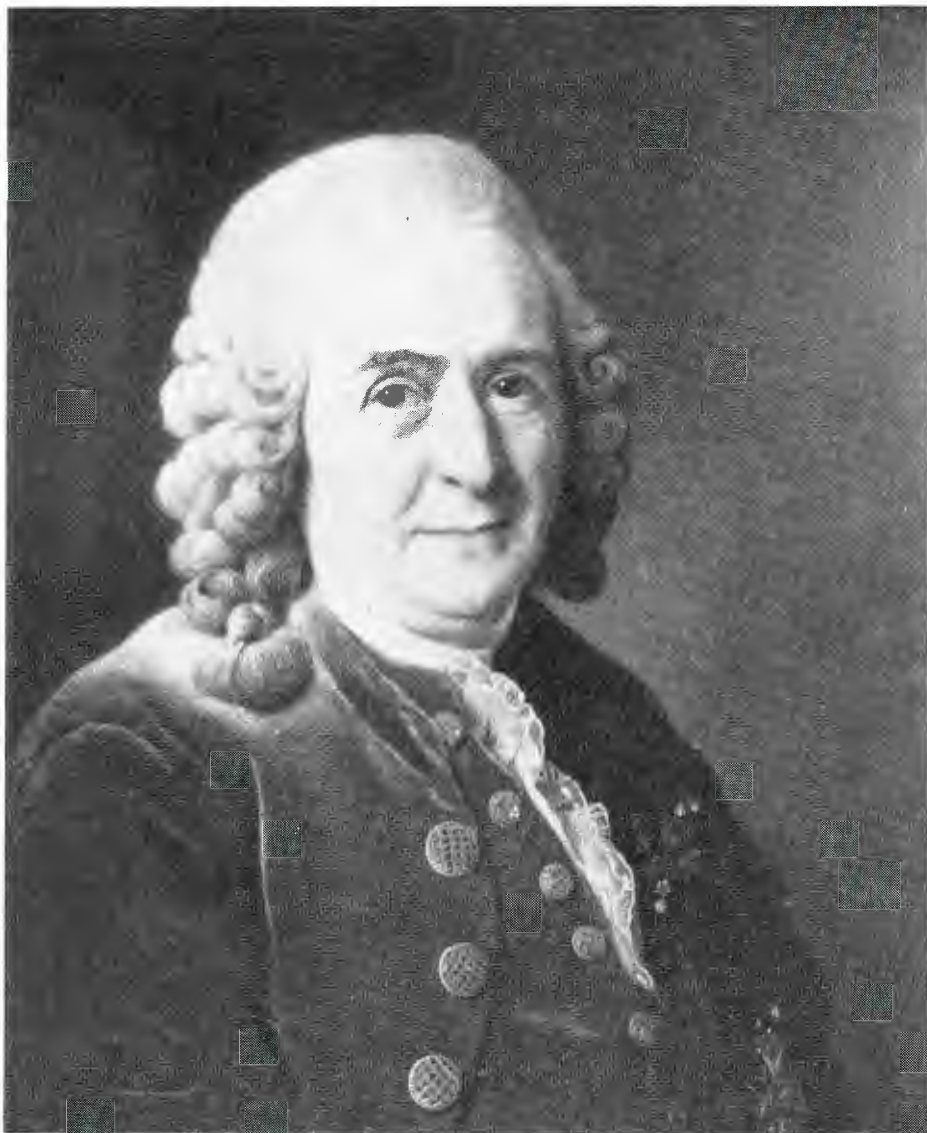

Bild 3. Alexander Roslin, porträtt av Carl von Linné, signerat: »Roslin 1775.»
Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm.

tistikern PER WARGENTIN om att »Mr. de Linné a passé quelques semaines à Stockholm ce printemps pour être peint par Mr. Roslin. Il conserve encore beaucoup de sa vivacité d'esprit, mais le corps est fort affaibli, de sorte qu'on le prendrait pour un Octogénaire.»¹ I september bör porträttet vara slutfört,

¹ Enligt vänligt meddelande i brev från Linnéspecialisten, förste bibliotekarien dr ARVID HJ. UGGLA.

Bild 4. C. C. Bervics gravyr efter Roslins originalporträtt. Institut Tessin, Paris.

att döma av Linnés brev den 17 i samma månad till Wargentin (bild 3). Roslin ville gärna taga det med till Paris, och med anledning härav skrev Linné från Hammarby som följer: »Hr. Roslin har gjort porträttet gratis, hade altså frihet att disponera det, fast utan mitt tycke, men här igenom gör han mig dubel grace, ty det är endast gjort för återwerlden, och dertill aldrig kan komma [att blifva] wackrare och likare aftagit än i Paris, gör honom min wördsamma tacksägelse om han är qwar, och säg att jag är honom dubelt tacknämlig.»

Utan tvekan var det för att inför parispubliken visa upp den världsberömda svenskens porträtt, som Roslin ville ha det med sig, men även för att kopiera och låta gravera det. Den brådmogne franske kopparstickaren CHARLES CLÉMENT BERVIC (1756–1822) — vars namn blott är en pseudonym, han hette egentligen Balvay — lät Roslin återgiva sitt original i ett välgraverat blad som utkom i en upplaga på femhundra exemplar (bild 4). Oljepor-trättet utställdes först efter hemkomsten från resan till Ryssland—Polen—Österrike, året efter Linnés död, på 1779 års Parissalong, där det i katalogen mycket riktigt anmärktes att Bervic utfört sin gravyr efter det roslinska originalet.

Bild 5. Utställningskatalogen över Louvrens Salong 1779, exemplar som tillhört Alexander Roslin. Institut Tessin, Paris.

Par M. ROSLIN, Chevalier de l'Ordre de Vasa, Conseiller.

- 61. Le Portrait de S. A. R. Madame l'Archiduchesse Marie Christine, Duchesse de Saxe Teschen.
- 62. Le Prince & la Princesse Orloff.
- 63. Le Portrait de M. le Comte de Panin;

8

16 PEINTURES.

Conseiller d'Etat intime de S. M. Impériale de toutes les Russies, ayant le département des Affaires Étrangères.

Tableau de 4 pieds de haut, sur 3 pieds 2 pouces de large.

- 64. Le Portrait du célèbre Linné, Professeur d'Upsal, Chevalier de l'Ordre de l'Etoile Polaire.

Ce Portrait est gravé par M. Bervic.

- 65. Plusieurs Portraits sous le même numéro.

Bild 6. Sida ur Roslins exemplar av katalogen över Salongen 1779 där han under nr 64 utställde Linnés porträtt. Institut Tessin, Paris.

Roslins eget exemplar av denna utställningskatalog har bevarats bland de fåtaliga resterna av konstnärens bibliotek, vilka tillsammans med det roslinska släktarkivet tack vare generösa ättlingars välvilliga intresse nyligen tillfallit Institut Tessin i Paris.¹ Vi avbilda här titelsidan av den sällsynta katalogen över salongen 1779, liksom den sida, där de av Roslin utställda porträtten omtalas (bild 5-6).

Här bör även omnämnas att flera andra utländska kopparstickare graverat denna med tiden så populära bild efter det roslinska originalet. Den vackra och mest värdefulla är den ovala färggravvren av den skicklige men något ojämn PIERRE MICHEL ALIX (1762-1817), vilken nu mer sällan förekommer i konstmarknaden. Även gravörerna LOUIS JACQUES CATHELIN (1738-1804) — infödd parisare liksom den föregående — CHARLES PAUL LANDON (1760-1826), som egentligen var porträtt- och historiemålare, AMBROISE TARDIEU (1788-1841), PIERRE FRANÇOIS BERTONNIER (1791-ef. 1848) och GEORGES

¹ Se artikel i Svenska Dagbladet för den 12 mars 1955.

a

b

c

d

Bild 7. Alexander Roslins porträtt av Linné graverade av a) Alix, b) Tardieu, c) Cathelin och d) Jaquemot. Original i Institut Tessins kopparstickssamling, Paris.

FRANCOIS JAQUEMOT (1806–1880) ha stuckit bilder, liksom italienarna TRAMONTINI och ZULIANI, varav exemplar finnes i Tessininstitutets kopparsticks-samling (bild 7). Fransmannen LANGLUMÉ, som i Paris innehade en litografisk anstalt, har även litograferat den.

Kopparstickaren Bervics gravyr efter Roslins porträtt uppmärksammades även av franska konstakademiens sekreterare CHARLES NICOLAS COCHIN d. y. (1715–1790), vilken i ett brev till målaren JOSEPH-SIFFRED DUPLESSIS (1725–1802) den 20 juli 1779 skriver härom: »Les deux meilleures peintres de Portrait que nous ayont, sont M. Roslin et M. Duplessis», ehuru Cochin — tydligen i patriotiskt intresse — synes sätta den sistnämnde högst. På tal om franska gravörer fortsatte han: «Je vous conseillerais . . . de vous adresser à un jeune graveur, nommé Bervich, qui depuis quelque temps paroît avec beaucoup d'Eclat dans la gravure au burin. C'est en effet, après M. Ville¹, le burin le plus ferme et le plus pur que je connoisse, et l'on peut être sur d'avoir une belle chose, si le Tableau est beau. Il a gravé depuis peu le portrait de Linnæus, qui est d'un très beau Travail. Il est vrai qu'on a poussé l'Estampe un peu trop au noir, mais c'est la faute du Peintre qui a retouché les Epreuves et non celle du graveur.»² En högst intressant och tidigare icke känd upplysning om att Roslin själv överarbetat plåten och icke gravören.

I den för sin tid väldokumenterade ikonografi professor TYCHO TULLBERG 1907 utgav³ till firandet av Linnés tvåhundraåriga födelsedag, har han utrett de olika Linnébilderna av och efter Roslin. I likhet med tidigare forskare kunna vi emellertid icke längre dela hans åsikt angående de olika kända exemplarens inbördes förhållande, då varken den kända knåbilden i Versailleslottets samlingar eller bröstbilden på Gripsholm äro egenhändiga original. Roslinkännaren, förre överintendenten AXEL GAUFFIN, betecknade redan i sin artikel över målaren i Nordisk Familjebok (1916) med rätta den sistnämnda som kopia, och Svenska Porträttarkivets grundare, professor SIXTEN STRÖMBOM, angav året innan i sin bok om Lorens Pasch d. y. med stor bestämdhet, att Roslin icke haft med Versailles-bilden att skaffa. Så torde utan tvekan vara förhållandet.

Det var sålunda en bröstbild — Linné skriver själv »a f t a g a m i t t h u f v u d» — Roslin visade upp på Parissalongen 1779, och denna skänkte han sedermera till Kungliga Vetenskapsakademien, där den ännu finnes. Akademiens protokoll kunna den 10 september året innan omförmåla att konstnären

¹ Den i Paris bosatte tyske kopparstickaren JOHAN GEORG WILLE (1715–1808), vars intressanta memoarer utgivits av G. Duplessis med företal av E. och J. Goncourt (1857).

² FURCY-RAYNAUD, *Correspondance de M. de Marigny avec Coypel, Lépicié et Cochin*. Nouvelles Archives de l'Art français, Paris 1904, sid. 149.

³ *Linnéporträtt*. Vid Uppsala Universitets minnesfest på tvåhundraårsdagen af Carl von Linné födelse å Universitetets vägnar af TYCHO TULLBERG. Sthlm—Uppsala 1907.

på uppmaning av flera akademiledamöter låtit vidtala en i Paris berömd kopparstickare »att gravera Archiater Linnés Portrait efter det lyckliga original-portrait, som Hr. Roslin själv här gjorde». Det skulle betinga ett pris av tusen livres och han undrar nu, om akademien ville betala dessa mot villkor att få kopparplåten samt alla avdrag som komme att utföras, »hvilka til en del kunde säljas och troddes blifva så begärliga öfver hela den lärda verlden, at icke allenast de utlagda penningarne skulle återinflyta, utan ock K. Akademien kunna derpå något vinna». Till detta gävo akademiens ledamöter gärna sitt bifall och befallde sekreteraren ordna affären.

Protokollet från Vetenskapsakademiens sammanträde den 2 juni 1779 röjer att Roslin sänt brev (tydligt ej bevarat) den 12 maj, vari han meddelat att det omskrivna kopparsticket nu var färdigt, femhundra exemplar avdragna och 150 av dessa hemsända med skulptören Sergel. De övriga ansåg Roslin skulle kunna säljas i Paris och utomlands till ett pris av två livres per blad. Han angav, att förutom de tusen livres som gravören Bervic redan fått, belöpte sig papper och omkostnader för plåtens avdragning till åttiosex livres. Vi citera protokollet: »Själva Original-Portraitet som Hr. Roslin här sjelv för egen räkning gjorde, tillbjuder han att skänka K. Vetenskaps Akademien. Alt detta fägnade K. Akademien, och uppsköts öfverläggningen, huru de 150 Exemplaren skola disponeras, til dess de hitkomma.»

Professor Tullberg citerar vidare ett brev till Linnés son av den 19 juli samma år från Wargentin, där det heter: »Af. Sal. Herr Arckiaterns i koppar stuckna porträtt, efter Roslins Original, äro nu 150 Exemplar hitkomne. Det är öfvermåttan vackert, äfven likt, fast Sal. Arckiatern är förestäld yngre och fylligare än han var de sista åren. Det kostar Akademien öfver 3.600 d:er k:mt.» — Efter dessa intressanta upplysningar om Bervics utmärkta kopparstick inhämta vi vidare av protokollet för den 21 juli samma år, då gravyren uppvisades, följande: »Alla de närvarande funno det ganska väl gjordt, men de voro af olika tycke om dess mer eller mindre likhet med vår saknade Linné. K. Akademien beslöt, at Encke-Frun och Sonen samt Hr. Bäck som parenterat och Hr. Sergel skola få hwar-sitt exemplar til skänks, men at de öfriga hemkomna skola säljas til Herrar Ledamöter och andra, som det åstunda köpa à en half Riksdaler stycket.» Ledamöterna togo även del av Roslins brev vari han erbjöd »til skänks sjelva Original-Portraitet, som han här, för 4 år sedan målade och hwarefter det graverade är gjordt i Paris. Secreteraren fick befallning att med de utsöktaste ord tacka honom för detta tillbud, som af Akademien med största fägnad emottogs.»

I ett odaterat brev till Wargentin uttryckte Linnés son senare även sin tacksamhet för den erhållna gravyren: »Jag tackar ödmjukast för exemplaren af min S.[alig] Faders portrait, hvaraf iag lämnat min Moder ett. Det är ganska vackert och är väl graveradt; skada att det blifvit så fylligt, då det eljest borde varit mycket likare. Hvar gång iag ser det, finner iag det i första

momentet ganska likt, men som försvinner så snart iag längre ser det . . . Huru går det med Roslinska portraitet? Kan det återfås? Det skulle bäst passa, at wara uti Ämbets-huset, där begge Rudbeckarna äro förut.»¹

När detta skrevs hade Linné d. y. tydligen ännu icke reda på att Roslin skänkt sitt originalporträtt till Kungliga Vetenskapsakademien, men senare fortsatte han i ett brev av den 12 augusti 1779 till Wargentin: »At min S[alig] Fars portrait af Roslin är skänkt till Kongl. V.Academien kan iag vist aldrig ha något emot, utan är rät nögd med at det af honom blifvit så väl employeradt, som många hafva sagt mig, at det skulle vara mycket likt, men det var endast i den händelse det kommit til Upsala antingen til Familjen eller Academien, [då] hade iag häldre veladt at det blifvit vid Profession i framtiden beständigt eller i dess lefnad nyttjade arbetsrum.»²

Angående den roslinska bildens porträttlighet kunna vi vidare anförä, att den flitige, ovan citerade Gahm-Persson — efter Bäck — antecknat: »Men det som Hr Roslin målade tyckte han sjelf [Linné] wara mycket likt, andre att det war mindre likt, och kopparstycket därefter i 4°, som Roslin bestyrde om i Paris på Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens bekostnad, blef långt mindre likt än de små förut.»³ Linnélärjungen, medicinalrådet SVEN ANDERS HEDIN, synes däremot mera ha lutat åt den åsikten att Per Krafft d. ä:s porträtt vida bättre träffat likheten, ty i sitt Minne af von Linné, fader och son (1808) skriver han: »Ehuru likt och ypperligt måladt detta Portrait är, så torde man kunna påstå, att det original, som blifvit gjordt af Krafft den äldre . . . täflar i likhet med det förra» (=Roslins).

När Linné satt modell för Roslin har han tydligen varit mån om att den blomma, som bär hans namn — *Linnæa borealis* — likaväl nu skulle komma med såsom den gjort på tidigare porträtt av honom. En annan av Linnés lärjungar, den blivande generaldirektören över rikets lasarett ANDERS JOHAN HAGSTRÖM — senare adlad Hagströmer — blev utsänd att införskaffa ett friskt exemplar av linnearankan, som är instucken i ett av rockens knapphål, och jag är min vän Arvid Hj. Uggla tack skyldig för att ha fäst min uppmärksamhet på följande passus i dennes självbiografi. Hagström, vilken »vördade Linné näst Gud», omtalar där, att då den från Paris namnkunnige konstnären Roslin skulle måla detta porträtt, så »skickade Linné bud till mig att jag skulle skaffa Roslin hans blomma (*Linnea*) frisk at afcopiera, hvilket jag ock genast verkställde och tog den på backarna i skogen upp om Brahe-

¹ Tullberg, a. a. sid. 58–60.

² Originalbrev i Wargentins brevväxling, Kungl. Vetenskaps Akademien, Stockholm. Citat efter koncept i Linnean Society, London, som tagits av dr. ARVID Hj. UGGLA och älskvärt ställts till förf. förfogande.

³ Manuskript X 217, Uppsala universitetsbibliotek.

Bild 8. Linnés »Species Plantarum», som tillhört Alexander Roslin. 2 uppl. Stockholm 1762–63. Institut Tessins bibliotek, Paris.

lund, som det då hette, eller just där Gustaf III sedermera lade grunden till det stora, men ej verkställda Haga slott.»¹

Man kan icke gärna undgå att göra den reflektionen, att det avsiktligt var Roslins mening, att hans Linné-porträtt skulle hänga under samma tak i Vetenskapsakademiens lokaler som kollegan och landsmannen Kraffts för att vädja till en oväldig framtid att avgöra, vem som bäst lyckats föreviga den store vetenskapsmannen och blomsterfursten. Skall man döma av gravörernas och kopisternas mängd segrade Roslin, och BOO VON MALMBORG — Krafft d. ä:s senaste biograf — anmärker mycket riktigt att Krafft »i karaktäriseringen icke kan mäta sig med det, som Roslin utförde ett år senare».²

Huruvida Roslin haft något intresse för botaniken utöver det att måla Carl von Linné, är icke bekant. En ringa detalj kanske pekar i den riktningen.

¹ EMIL HEDLUND, *Anders Johan Hagströmer*, minnesteckning, Svenska Läkaresällskapets Handlingar, band 66, Stockholm 1944, särtryck sid. 4.

² *Fem stora gustavianer*, under redaktion SIXTEN STRÖMBOM, Stockholm 1944, sid. 242.

Bland de bokverk, som via de roslinska ättlingarna i Paris numera införlivats med Tessininstitutets bibliotek, befinna sig tvenne digra volymer i vackert bundna helfranska band av andra upplagan av Linnés *Species Plantarum*, tryckt hos Lars Salvius i Stockholm 1762 och dedicerad till konung Adolf Fredrik och drottning Lovisa Ulrika (bild 8). När och hur Roslin förvärvat dem veta vi ej. Måhända utgöra böckerna en gåva från Linné till tack för att Roslin målade hans porträtt gratis. Den hypotesen torde nog vara sannolikare än att konstnären själv vid något tillfälle skulle ha förvärvat dem. Huruvida Alexander Roslin däremot även studerat dem, lämna vi därhän. Exemplaren äro i synnerligen gott tillstånd och verka trots sina tvåhundra år föga använda, varken av Roslin eller hans efterkommande.

Med detta Linné-porträtt skapade Alexander Roslin den populära bilden av blomsterkonungen från Norden, som är känd över hela den bildade världen. Effigies Roslini optima.

Paris i april 1955.

ELIS MALMESTRÖM

CARL VON LINNÉ OCH ISAAC NEWTON

Sammanställningen av dessa båda namn kan låta magistral. Vad jag har att anföra är emellertid, vilket jag strax vill säga, icke mycket. Kanske är en kort notis likväl på sin plats. Om något annat rör det sig knappast.

När jag i svensk översättning av fil. doktor D. ANDREÆ läste utdraget ur ISAAC NEWTONS *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*¹, vilket finnes återgivet i KNUT HAGBERGS samlingsverk *Den kristna tanken*², slog det mig strax, att både tankarna och formuleringarna och den litterära tonen erinrade om Linnés inledningsord till de senare upplagorna av *Systema Naturæ*³. Här fanns på båda håll en naturlyrik, som hämtat inspiration ur samma källor, naturens liv, den celesta världen och den bibliska och klassiska poesin. Ett beroende kunde tänkas föreligga, så mycket mer som Newton också i vårt land började bli allmänt erkänd vid den tid då Linné slutligt utformade den långa och högstämda inledning varpå jag kom att tänka. Det föll sig därför ganska naturligt med en jämförelse mellan de båda aktstyckena, vart för sig synnerligen intressant. Denna jämförelse har dock visat, att Linné icke kan ha haft Newton framför sig, då han skrev, troligen heller inte direkt citerat något från honom ur minnet. Det kan blott bli tal om ett mer allmänt beroende, icke mer.

De åsyftade orden hos Linné, åt vilka jag ägnat uppmärksamhet i en skrift, Linnés religionsfilosofiska betraktelser i företal och inledningsord till *Systema Naturæ*⁴, börja med en lyriskt-religiös inledning och övergå sedan till en mer allmänt religionsfilosofisk utredning, vilken för kännedomen om Linnés tankevärld är av betydande intresse. Av denna framgår, att det stora, avgörande greppet i det centrala stycket med rubriken *Imperium Naturæ* är hämtat från Skriften, 2 Mos. 33: 18–23, och att stycket sedan är genomvävt av citat, redovisade eller icke redovisade, från huvudsakligen SENECA men också från ARISTOTELES, PLINIUS och Skriften.

¹ ISAAC NEWTONI OPERA . . . LONDINI . . . MDCCLXXXII, tom III, s. 170–74.

² HAGBERG, K., *Den kristna tanken*. Sthlm 1946, s. 474–77.

³ Upplagorna 1758–59 och 1766–68.

⁴ *Kyrkohistorisk Årsskrift* 1925, Upps. 1926, s. 1–44.

Nu föreligga emellertid hos Newton och Linné i de här berörda partierna av deras författarskap bestämda likheter. Newton säger om Gud: »Unde etiam totus est sui similis, totus oculus, totus auris, totus cerebrum, totus brachium, totus vis sentiendi, intelligendi, & agendi, sed more minime humano, more minime corporeo, more nobis prorsus incognito».¹ Hos Linné heter det: »Totus est Sensus, totus Visus, totus Auditus, totus Animæ, totus Animi, totus Sui; hujus Extera indagare non capit humanæ conjectura mentis».² Den expressiva karakteristiken av Gud är verbalt delvis densamma, eljest är tanken densamma. När Newton säger, att Han helt och hållet är sig själv lik, säger Linné, att Han är helt och hållet sin egen. Då Newton är utförligare, kunde man tänka sig, att Linné gjort en mer kortfattad sammanställning. Men saken är enklare än så: Linné har nästan ordagrant skrivit av Plinius och därtill uppgivit stället hos honom.³ Man kan därför möjligen räkna med, att Newton, med sin enastående beläsenhet och begåvning hållit i minnet ordet från Plinius och nu återgivit det, men en smula utförligare. Det är ju i den riktningen citat förändras.

Det finns emellertid också andra likheter. Gud tecknas i stort sett på samma sätt av dem båda. Han beskrives av båda som allsmäktig, allvetande och evig. Linné använder namnet *Artifex*, Newton namnet *Fabricator*, båda använda utom naturligtvis *Deus* namnet *Ens*, Linné gärna med sammansättningen *Ens Entium*, varelsernas väsen eller det högsta Väsendet. I detta gudsnamn framskymtar den upplysningsbetonade kosmologin. Men där Linné lånar satser från Seneca håller han inte gränsen mot naturen och ödet klara, varav kommer en tvekan om Guds världsöverlägsenhet, som eljest inte är vanlig hos Linné och som ej finns hos Newton. Uttryck som hos båda på detta område helt sammanfalla ges det dock inte. Men båda skildra de i slående konkreta ord det celesta skådespelet med solen och jorden i deras rörelser och med fixstjärnorna och planeterna, Linné helt kort, Newton utförligare. Den senare talar här i sin framställning om världens system, *de Mundi Systemate*, ett oerhört ämne, som i eminent mening var hans. Men Linné glömmer det heller inte och det ger åt hans skildring ett drag av storslagenhet.

Trots andra likheter är det alltså tydligt, att Linné inte direkt lånat något från Newton. Om ett beroende på den vägen kan det alltså inte vara tal. Hade jag blott haft att konstatera detta, hade dessa rader inte behövt skrivas. Men det är något annat, som måste framhållas. Newtons skildring alldeles i slutet av *Principia Mathematica* är på en gång saklig och genomandad av religiös lyrik. Det är en från andra författare känd men ändock helt personlig teologi, skriven i klara, korta satser, närmast matematiskt redig. Hela tiden hållas på något sätt i sikte Guds förhållande både till den oändliga himmelsvärldens företeelser, även kometerna, och till människan; ändock har denna skildring över

¹ *A. a. s.* 172.

³ Se mitt ovan *a. a. s.* 16, 17.

² *PLINII NATURALIS HISTORIÆ LIBER II: 7.*

sig en lovsångston; en poetisk känsla besjälade den. Anknytningen till Skriftens poesi skulle vara klart skönjbar utan alla de hänvisningar, som Newton fört in i marginalernas litteraturförteckningar. Där återopas ställen hos Moses, i Psaltaren, Job, Jeremia och Johannes evangelium, i Apostlagärningarna och hos Paulus, därjämte hos en rad klassiska författare. Likväl finnes intet översvinneligt i Newtons stil, den är och blir saklig — liksom Linnés i samma läge, om också Linné kanske har något mer dragning till det högstämt numinösa. Detta saknas dock inte hos Newton.

Vi äro nu med Newton inne på den religiösa naturlyrik, som senare hos upplysningstidens naturforskare och naturfilosofiska författare skulle blomstra rikt. Hos fysikoteologerna, särskilt på tyskt område, skulle den snart röja uppenbara svagheter i riktning mot banalitet och onödig Kleinkunst och gå sin upplösning till mötes. Hos Linné kommer den i flera skrifter fint fram och det är nog intet tvivel, att det ändock går en förbindelse från Principia Mathematica till Systema Naturae. Den religiöst lyriska avslutningen i det förstnämnda verkets sista del, om den celesta mekaniken, är emellertid icke något för Newton originellt; den store naturforskaren har här en rad föregångare. Men hans arbete var av banbrytande art, och vad han som vetenskapsman fått fram är i sin tunga vetenskapliga rustning alldeles oerhört mäktigt; det kommer i det verk, där Newton givit bevisen för det nya sättet att se och samtidigt löst en rad problem, liksom i samma andedrag. Just därför har det verkat starkt med en avslutning sådan som den Newton skrivit och den är heller inte glömd i den engelska kulturvärld, där man tager vara på sina egna. Har Newton alltså haft föregångare, får han också efterföljare. I vårt sammanhang tänker jag inte på en ren naturforskare utan på en naturfilosof sådan som WILLIAM DERHAM. Hans religiösa bakgrund är en nyplatonskt färgad kristendom, själv är han teolog och präst, ej naturvetenskapsman, kanonikus i Windsor och sedan kyrkoherde vid Upminster i Essex. När hans *Astro-Theologi* utkom i svensk översättning 1735 och hans *Physiko-Theologi* året därpå, blevo de mycket lästa, även av Linné, som känner dem båda och rätt ofta citerar den senare. Dessa Derhams skrifter förmedla icke så litet av Newtons syn, mer än som framgår av de direkta hänvisningarna till honom. Med tanke också på inflytelser från Newton via andra fysikoteologer, till professionen huvudsakligen naturvetenskapsmän, bör man kunna påstå, att slutorden i Principia Mathematica och inledningsorden till de senare originalupplagorna av Systema Naturae äro uttryck för en och samma religiöst kosmologiska strömning, där Linné genom intryck i andra hand kan vara beroende av Newton.

Men så finns också den likheten mellan de båda naturvetenskapsmännen, var för sig banbrytande inom skilda forskningsområden, att deras här äsyftade ord, som över sig ha något av bekännelsens ton, icke blivit förgätna i deras folk. De höra till det levande litterära arvet i England och Sverige.

ARTHUR JACOBSSON

När budet kom att majoren ARTHUR JACOBSSON slutat sina dagar var det en smärtsam underrättelse, ej minst för medlemmarna av vårt Sällskaps styrelse, som bäst visste vad hans aktiva intresse betytt.

För den som skriver dessa rader står erinringen livlig av första mötet med ARTHUR JACOBSSON. I samband med ett Göteborgsbesök för ett föredrag om Linnés Lapplandsresa blev jag föreställd för en äldre herre med något gammaldags sirligt i sättet, vilken anmälde sin önskan att inträda i Sällskapet. Det visade sig vid den närmare bekantskapen att fjällvärlden och den svenska naturen hörde till de intressen han omfattade, ett intresse som delades av hans maka. Men det skulle snart visa sig att det också gällde det stora minne som vårt Sällskap är satt att vårda.

ARTHUR JACOBSSON förstod bättre än de flesta, att en verksamhet sådan som vårt Sällskaps är i hög grad beroende av materiellt stöd. En oavbruten värvning av nya medlemmar är nödvändig för att åtminstone ersätta den avgång som av naturliga orsaker årligen äger rum inom Sällskapet. Genom sin ovanligt vida bekantskapskrets blev det honom möjligt att i detta avseende kraftigt gagna vårt syfte. Men detta var endast ena sidan av hans aktivitet.

Vid vårsammankomsten 1945 hölls ett anförande om trädgårdens öden och antyddes vissa önskemål i avseende på dess underhåll och därav föranledda ekonomiska behov. För JACOBSSON stod det genast klart att det erfordrades att taga ett krafttag, och han hade snart planer klara, huru nödvändiga medel skulle anskaffas. F. ö. började han med att själv lämna ett bidrag: hösten samma år förmåler styrelsens protokoll att »en medlem, som önskar förbliva okänd» skänkt tusen kronor till ändamålet. Inom styrelsen, till vilken han knutits som suppleant, framförde han yrkandet att en hänvändelse om stöd skulle göras till bryggerinäringen. Så skedde också och med det resultat, att en summa om c:a 17,000 erhöles, som gjorde det möjligt att vidtaga den längesedan nödiga omläggningen av de tre dammarna i trädgården, uppförande av nytt plank utmed Linnégatan samt reparation av de båda smärre växthusen. — Och då vid ett annat tillfälle en möjlighet erbjöd sig att förvärva Lundbergs vackra pastellporträtt av Linné, blev en vädjan till ARTHUR JACOBSSON ej förgäves. Han skaffade omgående den nödiga summan från några mecenater. Ännu in i det sista sysslade hans tankar med sätt att hugfästa Linnés minne.

ARTHUR JACOBSSON hade börjat sin bana som en käck kavallerist. Han övergick småningom till intendenturen och var under många år regements-

intendent vid Första Livgrenadierregementet i Linköping. Efter sin avgång från militärtjänsten flyttade han till sin födelsestad Göteborg, där han blev knuten till den Broströmska rederifirman.

JACOBSSON var en vida berest man. Ännu för några år sedan besökte han jämte sin maka med en av de Broströmska båtarna Främre Indien och Ceylon. Han reste med öppna ögon och till sitt vackra hem förde han intressanta förvärv från sina färder. (Den bok han synes betrakta på här återgivna bild är ett magnifikt kolorerat exemplar av Conrad Gessners berömda *Historia Animalium*, som han förvärfvade i Italien.)

Under några av sina senare år ägnade han sig med stort intresse åt att pietetsfullt restaurera det vackra Ellsbo på Hisingen, ett Carlberg-hus med stor trädgård, som han inköpt. Kort innan sin bortgång hade han emellertid flyttat till Skåne.

I vårt Sällskap skall hans minne leva med saknad och tacksamhet.

Arvid Hj. Ugglå

ORVAR NYBELIN

STRÖDDA BIDRAG TILL ARTEDIS BIOGRAFI

Den biografiska Artediforskningen har ett mycket sparsamt källmaterial att falla tillbaka på. Detta är helt naturligt. En svensk student från 1700-talets förra hälft, som vid 30 års ålder omkommer under en studieresa i främmande land, kan givetvis ej ha lämnat många dokumentariska spår efter sig. I fråga om PETRUS ARTEDI synes emellertid det förefintliga materialet vara mer än vanligt knapphändigt och svåråtkomligt. Alla bidrag, även till synes obetydliga, kunna därför få värde för kommande försök att sammanställa en möjligast allsidig och fullständig bild av denne skarpsinnige och fascinerande svenske naturforskare, den moderna ichthyologiens grundare, »perhaps the ablest systematic zoölogist of the 18th century».¹

De tvenne hittills föreliggande mera utförliga Artedibiografierna äro Linnés »Vita Petri Artedi», skriven som introduktion till den av honom tre år efter Artedis död utgivna »Ichthyologia sive opera omnia de piscibus», samt EINAR LÖNNBERGS »Peter Artedi. Ett tvåhundraårsminne», Kungl. Sv. Vetensk. Akad:s Årsbok för 1905. Vid sidan av dessa må nämnas tvenne i Sv. Linné-Sällsk. Årsskr., Årg. 1950–51 publicerade, biografiskt synnerligen viktiga uppsatser, nämligen O. WALDE: »Nya bidrag till Artedis biografi» och H. ENGEL: »Some Artedi documents in the Amsterdam archives».

Då jag i början av 1930-talet av olika anledningar kom att närmare intressera mig för PETRUS ARTEDI, försökte jag givetvis att även själv uppsåra fakta som skulle kunna lämna några bidrag till kännedomen om hans liv och gärning utöver vad man då hade sig bekant därom. År 1934 blev jag satt i tillfälle att i denna Årsskrift offentliggöra »Tvenne opublicerade Artedi-manuskript». Mitt sökande efter nya biografiska data gav emellertid inga mera betydelsefulla resultat, och snart inställde sig andra arbetsuppgifter som hindrade fortsatta efterforskningar. Att de strödda bidrag, huvudsakligen rörande ARTEDIS skolgång och familjeförhållanden, som jag på sin tid kunde hopbrunga, nu offentliggöras, må motiveras med att i år 250 år förflutit sedan ARTEDIS födelse.

*

Det var en grå oktoberdag 1934. Mitt intresse för PETRUS ARTEDI hade fört mig till hans födelsebygd Anundsjö, men för att ytterligare utnyttja mitt

¹ JORDAN & EVERMANN: »*The Fishes of North and Middle America*». Part I, p. 469. Washington 1896.

besök där ingick i dagens program även vissa undersökningar i Anundsjön. Min roddare och jag hade hunnit i jämnhöjd med det vid Antarsberget dystert belägna Norrmesunda, då en annan roddbåt närmar sig därifrån. Förutom de två männen i båten sitter där i fören en liten pojke, mörkhårig och med ett allvarligt magerlagt ansikte. När jag frågar honom om han tycker det är roligt att vara ute på sjön och fiska, svarar han inte, ser bara på mig med sina mörka, lillgammalt kloka ögon. Men männen i båten förtälja att han är fullkomligt tokig i att följa med ut på deras fisketurer, han ger sig inte förrän han får komma med, först då blir han lugn och lycklig. Plötsligt känner jag mig försatt mer än 200 år tillbaka i tiden. Den lille gossen från Norrmesunda, är det inte komministersonen PETRUS ARCTAEDIUS, »a prima juventute Ichthyophilus»?

Även en annan episod denna dag skänkte en glimt av den miljö i vilken den unge PETRUS framlevde sina år i Anundsjö. Vid bron över Kubbeån stodo några småpojkar och metade. På min fråga berättade de för mig att de här brukade fiska stäm, en mörtfisk om vilken ARTEDI i sin »Catalogus»¹ säger: »Stämn på svenska. Förekommer i Ångermanland, Medelpad, Västerbotten etc. I Uppland är den däremot okänd. Något synonym till denna fisk har jag ej kunnat finna hos någon författare.» I »Ichthyologia» har han lämnat följande uppgifter om densamma: »Ångermanlänningarnas och Västerbottningarnas stäm. En flod- och havsfisk. Förekomst: Ångermanland och Västerbotten. . . . Leker i mitten av maj eller ungefär Eriks-dagen d. v. s. 18 maj i Ångermanland, på ungefär 63 grader 30 min. nordlig bredd.» Denna senare uppgift hänför sig alltså tydligtvis framför allt till iakttagelser i Nordmaling, men säkerligen hade han först lärt känna stämman som pojke vid metning i Kubbeån.

Beträffande komministerfamiljen ARCTAEDIUS har jag ur Anundsjö kyrkoböcker liksom ur BYGDENS »Hernösands Stifts Herdaminne» kunnat inhämta följande. OLAUS ARCTAEDIUS, som 1696 vid 26 års ålder prästvigts till faderns, kyrkoherden PETRUS MARTINI ARCTAEDIUS' adjunkt i Nordmaling, omnämnes tidigast såsom närvarande vid en visitation i Anundsjö år 1700. Följande år utnämndes han till komminister därstädes. Var han under sin komministertid (1701–1716) bodde är osäkert. Tidigare, under åren 1652–1699, var Anundsjö komminister stationerad i Åsele, siste komministern som bodde där var OLAUS ARCTAEDIUS' företrädare DANIEL EDIN (1693–1701); var dennes bostad de två senaste åren var belägen uppgives ej. ARCTAEDIUS' efterträdare, komminister PETRUS ALANUS (1716–1722) bodde i Bredbyn och en senare komminister, SVEN NIC. GRAVELIUS i Österfanbyn. Inget bestyrker emellertid var OLAUS ARCTAEDIUS bodde, men enligt benäget meddelande till mig av dåvarande komminister EDSTRÖM skall en muntlig tradition utpeka Norrmesunda som OLAUS ARCTAEDIUS' bostadsort.

¹ SLÅ 17, 1934, s. 80.

Ehuru inga uppgifter därom stått att erhålla torde OLAUS ARCTAEDIUS kort före förflyttningen till Anundsjö ha gift sig med kyrkoherdedottern DOROTHEA DJUPAEDIA från Grundsunda. Sorgen gjorde tidigt sitt inträde i den unga komministerfamiljen. I Anundsjö dödbok står för 1701: »d. 10 october dödde Åreborna Matronan Dorothea Djupaedia würdige hr Olofz Arctaedij K. ällskel. maka». Men sedan sorgeåret gått till ända gifte han om sig med HELENA SIDENIA, dotter till förre komministern i Grundsunda, sedermera huspredikanten i Stockholm, phil. mag. PETRUS JONAE SIDENIUS¹ och hans maka MARIA MÖRT, dotter till lantmätare CHRISTOPHER MÖRT i Stockholm. I detta sitt andra äktenskap erhöll komminister ARCTAEDIUS fem barn, vilkas namn och födelsedata enligt Anundsjö födelsebok voro följande: 1703 d. 13 juli ANNA MARIA ARCTAEDIA; 1705 d. 27 februari PETRUS OLAI ARCTAEDIUS; 1706 d. 22 octobris MARGARETHA ARCTAEDIA; 1708 d. 16 febr. HELENA ARCTAEDIA; 1710 d. 5 jan. LISKEN OLS.DOTTER ARCTAEDIA. Den tredje dottern blev knappt en vecka gammal; i Anundsjö dödbok läses för febr. 1708: »d. 22 blef Hr. Olof Arctaedii lilla Dotter Helena Död och begrofs d. 26 Maj». Även dottern MARGARETHA synes ha dött vid späd ålder enligt Linnés levnadsbeskrivning över PETRUS ARTEDI: »Av fem barn var han den andre; två dogo snart då däremot den första och sista av hans systrar ännu överleva.» Något dödsdatum för systern MARGARETHA har jag dock ej kunnat finna i Anundsjö dödbok.

De 15 åren i Anundsjö voro säkerligen en fattig tid för komministerfamiljen ARCTAEDIUS, och trots att fadern väl redan då drömde om att hans son skulle fullfölja den prästerliga traditionen inom familjen, saknades nog de ekonomiska möjligheterna för att sända honom till skolan i Härnösand. Sannolikt fick han väl den elementära undervisningen i läsning och skrivning av fadern såsom väl bruket var och stundom ännu är i prästfamiljer på landsbygden. Och antagligen hade den lille PETRUS på grund härav under sin barndomstid rätt stor frihet och mycken tid över för strövtåg i skog och mark och för fiske i Anundsjön och i Kubbeån, ett förhållande som kan ha varit av stor betydelse för att hos honom väcka den sedermera allt dominerande kärleken till både den levande och den döda naturens alster.

Från Nordmaling erhöll komminister ARCTAEDIUS nedslående underrättelser. Hans fader kyrkoherden där, prästvigd 1663, alltså »jubelprest» 1713, led av ålderdomskrämpor och hade fått sin syn försvagad ända till blindhet med därav följande svårigheter att sköta tjänsten. Sannolikt hade han väl

¹ I Linnés levnadsbeskrivning över PETRUS ARTEDI i »Ichthyologia» benämnes morfadern »Philosophiae Magister & Concinator Aulicus Holmiae», och i enlighet härmed nämner LÖNNBERG honom i sin Artedi-biografi som »hovpredikant». Då jag ej kunnat återfinna honom i WESTÉN: »Kongl. Hofclerciets Historia» och då BYGDÉN om honom bl. a. skriver: »Sökte och erhöll 1686 någon huspredikantsyssla i Stockholm, men afled ej långt därefter», torde LÖNNBERG ha missuppfattat Linnés uppgift på denna punkt.

under senare år haft någon hjälp av äldste sonen MÅRTEN, född 1669 och sedan 1707 klockare i faderns församling. I längden blev dock situationen ohållbar, vilket framgår av det redan av LÖNNBERG citerade brevet från Härnösands domkapitel till Kongl. Majestät, daterat 28 januari 1716 och som även här må anföras: »Kyrkoherden i Nordmaling Petrus Arctædius en mycket åldrig och på 3:dje året blind och uti stor älände liggande prestman, har hos Cons:m sökt pastoratet till sin son capellanen i Anundsjö Olaus A. at updraga, och sen församlingen enhälligt vocerat honom i sin faders ställe, begär Consist. att han dermed må blifva benådad.» Konung Carl XII resolverade från Lund 26 sept. 1716: »Uppsättes fullmakt för Olaus Arctædius.»

Befordringen medförde nog ej uteslutande fördelar för den nyttnämnde kyrkoherden. Kyrkoherdebostället i vilket han i slutet av år 1716 fick flytta in med sin familj och där han väl också fick taga hand om sina föräldrar, av vilka fadern var helt orkeslös, samt sina två hemmaboende ogifta systrar ANNA, född 1683, och BRITA, f. 1686, måste ha befunnit sig i ett högst miserabelt skick. Redan på prästmötet den 17 januari 1717 »begärde han konsistorii rekommendation till landshöfdingen, att denne skulle tillhålla församlingen att bygga och reparera prästgården, som alldeles lutade till undergång och ruin». (BYGDÉN, II, p. 350.) I landet härskade dessutom oår och svår nöd och de norrländska kustförsamlingarna översvämmades av från Finland kommande flyktingar som måste omhändertagas. Om någon reparation av prästgården kom till stånd har jag mig icke bekant men väl, att den liksom komministerbostället nedbrändes av ryssarna 1721. Två år tidigare hade den äldre PETRUS MARTINI ARCTÆDIUS gått hädan.

Det var alltså knappast i någon enbart lugn och lycklig miljö som den snart 12-årige sonen PETRUS försattes i och med familjens flyttning från Anundsjö till Nordmaling. Å andra sidan får man nog med LÖNNBERG erkänna att den måste ha varit av stor betydelse för hans utveckling till naturforskare och speciellt till zoolog. »Här vid Bottenhafvets kust och i en natur, som med hänsyn tagen till den nordliga breddgraden kan betecknas som jämförelsevis frodig, lockades gossens håg tidigt till att uppmärksamma och studera djur och växter i sin omgifning.» Faderns utnämning till kyrkoherde medförde nog också en sådan förbättring av de ekonomiska villkoren att PETRUS hösten 1716 äntligen kunde få börja en ordnad skolgång i Härnösand. Härom skriver LÖNNBERG: »Om hans skolgång känna vi ej något förutom den skildring som LINNÉ efter hans död gaf och som antagligen är grundad på den aflidne vännens och möjligen äfven hans släktingars berättelse. Det heter däri, att redan i skolan använde den unge PETER de lediga stunder, då kamraterna lekte och muntrade sig, till att undersöka fiskar samt samla blommor. Så steg han från klass till klass ej underlägsen någon af sina kamrater och knappt hade han börjat att lära sig latin, förrän han ifrade att läsa alkemisternas underfulla böcker. Från skolan uppflyttades han till

gymnasiet i Hernösand och genomgick detta med berömmelse, så att han med bästa vitsord, 'summa cum laude', kunde anträda resan till universitetet.»

I den av rektor GÖSTA BUCHT utgivna »Härnösands Gymnasiematrikel 1650–1800», Härnösand 1926, har jag sökt erhålla några närmare upplysningar om denna hans skolgång. Av matrikeln framgår, att uppgifter för år 1722 saknas, men för år 1723 finnes »In Classe II^{da}» som n:r 2 PETRUS ARCTAEDIUS. I förteckningen över lärjungarna i klass III för följande år, alltså 1724, återfinnas samtliga de året förut för klass II förtecknade utom PETRUS ARCTAEDIUS. Då han den 30 okt. detta år inskrevs som student vid Uppsala Universitet, kunna vi därav sluta att han redan från gymnasiets andra klass, med överhoppande av de två översta gymnasieklasserna, »summa cum laude» kunde sändas till universitetet.

Dessa uppgifter föranledde mig att på sin tid tillskriva rektor BUCHT i Härnösand med förfrågan om det ej funnes några ytterligare anteckningar om PETRUS ARCTAEDIUS' skolgång. Till svar på denna min förfrågan har rektor BUCHT i brev av d. 7 februari 1933 välvilligt meddelat mig följande, som jag här tillåter mig citera:

»Trivialskolan var fördelad på fyra klasser, kallade Alphabetica, Etymologica, Syntactica samt Rectoris och Conrectoris. Var och en var delad i Superiores och Inferiores, varvid i den högsta klassen Rectoris avdelning motsvarade Superiores, Conrectoris Inferiores. Utanför denna indelning stod Classis Apologistica. PETRUS OLAI ARCTAEDIUS, kyrkoherdeson från Nordmaling, inskrevs 1716 vid 12 års ålder och tillhörde sedan följande klasser, varvid även antecknas hans ordningsnummer inom gruppen av Superiores, resp. Inferiores.

1716–1717 Alphabetica, Superiores	n:r 8 bland 20,
1717–1718 Etymologica, Inferiores	» 8 » 17,
1718–1719 » Superiores	» 7 » 17,
1719–1720 Syntactica, Inferiores	» 1 » 16,
1720–1721 Conrectoris	» 10 » 13,
1721–1722 Rectoris	» 8 » 10.

Jag har även sökt honom uti längderna för djäknepenningar men icke funnit honom, emedan dessa längder äro defekta för denna tid. Några betyg eller andra handlingar om honom finnas icke i läroverksarkivet.»

Av detta intressanta meddelande framgår alltså, att den unge PETRUS genast vann inträde i trivialskolans andra klass, »Alphabetica Superiores», att han satt som primus i 5:te klassen, »Syntactica Inferiores», från vilken han med överhoppande av 6:te klassen vann inträde i »Conrectoris». Både detta liksom att han, som ovan nämnts, redan från andra gymnasieklassen dimitterades till universitetet synes ju tyda på en mindre vanlig »skolbegåvning».

På grund av att han förhållandevis sent fick börja sin skolgång ägde han väl något större mognad än flertalet av sina klasskamrater. Men framför allt torde nog hans ivriga studier på lediga stunder av »alkemisternas underfulla böcker», som Linné talar om, verksamt ha bidragit till en snabb förkovran i det latinska språket, ett av den dåtida skolans viktigaste läroämnen.

Till jämförelse kan nämnas att den unge Carolus Linnaeus inskrevs vid 9 års ålder i Växjö skolas nedersta klass den 10 maj 1716 efter att i tvenne år ha erhållit undervisning av sin informator, gymnasisten JOHAN TELANDER; han uppflyttades i juli 1723 till gymnasiet, som han lämnade 1727, allt enl. TH. M. FRIES' stora Linnébiografi.

Om skolynglingen i Härnösand använde sin lediga tid »till att undersöka fiskar och samla blommor», så gjorde han detta säkerligen ej mindre under ferierna hemma i Nordmaling. Och sedan han på allvar börjat sina akademiska studier i Uppsala, ej inom den teologiska fakulteten såsom fadern önskade, utan inom den medicinska, fördjupades naturstudierna i hemtrakten. Av den förteckning över »Resans gång», vilken som bilaga VII finnes intagen i den av TH. M. FRIES år 1913 utgivna upplagan av Linnés »Iter Laponicum» och vilken förtecknings utförliga början, såsom FRIES framhåller, antagligen med tillhjälp av vännen ARTEDI uppgjorts i Uppsala, framgår tydligt att ARTEDI ägde god kännedom om resvägen mellan Uppsala och Umeå, en kännedom som väl ej kunnat inhämtas annat än under ett flertal resor mellan lärdomsstaden och hembygden. En del av dessa anteckningar ge oss i all sin knapphet små glimtar från den unge studentens strövtåg i hemtrakten, under vilka han slog sig i samspråk med ortsbefolkningen för att utröna vad de kände till om traktens naturalier. Så läsa vi under Afva gästgivaregård, c:a 1 1/2 mil S om Nordmaling: »*Afwas* stolt gästgifwar, han och hon hälsas, har allehanda fisk.» Man kan nog taga för givet, att detta var folk som den unge fiskälskaren gärna besökte och hos vilka han trivdes. På vägen dit hade han gjort en ichthyologisk iakttagelse, såsom framgår av anteckningen: »*Aspåen* fins rudor.» Fynd av ruda så långt norrut var otvivelaktigt rätt uppseendeväckande. Ännu ett stycke norrut från Afva mot Nordmaling: »*Lögdåen* färga öfwr, på andra sidan bor Jacob Molin, Arctaedii goda wän och Buss, multa dicit, sed mentitur.» Var det manne den säljägare, från vilken ARTEDI erhållit de mer eller mindre märkeliga berättelserna om gräsälén och vikaresälén som han omnämner i sin »Catalogus» och till vilkas trovärdighet han delvis ställer sig tvivlande? (Se Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. Årg. 1934 p. 56 och 88-89.) Under *Normaling* har Linné efter sin väns uppgifter bl. a. antecknat: »*Järnäs* fiskarehamnen, utom för honom ligger öen Bonden, på hkn *Tordmule* s. Anas Arctica fins. *Skärskiur* lik en skata med röd näf och fötter i fiskarehamnen, consule de his avibus Messingzmeden Matth. Hörnman. *gås* af särdeles art hafwer pastoren, hwars hustru är Renhorn.» Som kommentar till dessa ornitologiska uppgifter må i detta sammanhang

endast påpekas, att ön Bonden är den nordligaste häckplatsen för tordmule i vårt land, där den blott finnes häckande i Östersjöområdet ned till Karlsöarna. Namnet Skårskiur för strandskatan påminner mycket om det i Småland och på Öland förekommande strandskjure, och är kanske ej, såsom tordmule, av ångermanländskt ursprung. Själv fick Linné tydligen aldrig se strandskatan vid sitt besök i Nordmaling den 23 maj 1732, den beskrives av honom först från Öland 1741. Däremot erhöll han ytterligare upplysningar liksom några fragment av tordmulen; om hans sagesman var MATTH. HÖRNMAN eller någon annan nämner han dock ej. Vad slags tamgås kyrkoherde OLAUS TURDIN höll, torde väl ej vara lätt att avgöra.

Även ARTEDIS intresse för och kännedom om traktens flora skymtar här fram: »*Kråksundet*, kråköen in vid Bonden, på hkn många träffeliga örter.» Och i sin Nordmalingsflora, som innehåller en sammanställning av hans botaniska iakttagelser, omnämner han ca 175 olika arter med noga angivande av de sällsyntares fyndorter, vilket visar att han strövat vida omkring i hemtrakten, från Lögdeån i väster till Öreälv i öster, från Bredvik i söder till Torrböle i norr. Men ARTEDI var ju medicine studerande, och att han ingalunda saknade intresse för detta sitt blivande yrke framgår därav, att han avslutar sin Nordmalingsflora med en särskild uppräkningslista av alla de däri förekommande officinella växterna, ordnade efter de sjukdomar eller krämpor för vilka de hjälpa eller påstås hjälpa, samt huru medikamenter skola beredas av dem, och anför till sist efter ELIAS HELLENIUS¹ en »Liten förteckning på de Medicinaliska Wigter åg Mått». I dessa stycken synes han ha inhämtat upplysningar genom samtal även med andra i orten boende personer såsom framgår av en anmärkning under »*Euphrasia campestris flore tricolorato*. P: F. Ögnatröst»: »Gärtru Märet på Wallen kallar dänne Örten Ryggwårksgräset.» GÄRTRU MÄRET på Wallen var kanske Nordmalings »kloka gumma». I detta sammanhang förtjänar väl också omnämnas några rader ur Linnés »*Iter Lapponicum*» från hans nyss nämnda Nordmalingsbesök: »23. Sedan jag öfwer natten hwilat uti *Normaling*, gick jag uht att se mig om, råkade så på en Surbrunn uptagen af D:no Petro Arctædio på des loco natali, hkn förde en stor quantitet ochra och tycktes af smaken wara nästan förmycket adstringent. Han är belägen wästersöder, ned wid hafsskären, från kyrkian, dock ett litet stycke.» Vid mitt besök i Nordmaling i okt. 1934 letade jag förgäves efter nämnda surbrunn, som för övrigt ingen på orten nu levande tycks ha hört talas om.

Det obetvingliga naturintresset i och för sig var kanske ej enda drivfjädern till dessa ARTEDIS strövtåg och forskningar i hemtrakten. De voro nog också en välkommen, ja rentav nödvändig avkoppling från tidens bekymmer och nöd. Han fick ju uppleva föräldrahemmets skövling med allt därav följande elände, kanske också åse sin skolstad Härnösands plundring och

¹ ELIAS NICOLAI HELLENIUS, f. 1860 i Härnösand, komminister i Nordmaling 1716-40.

nedbränning på två små hus när den 28 maj 1721. Men även i hemmet synas förhållandena ej alltid ha varit så harmoniska. Fadern verkar att ha varit en vek och lättledd natur som saknade kraft och förmåga att på rätt sätt sköta sitt pastorat. TUNAEUS¹ säger att »han var af ett otvunget, mycket glatt och roligt sinne och ville på allt sätt vara en människovän». (Cit. efter LÖNNBERG.) Likväl kom han då och då i delo med sina medmänniskor. Enligt WERMCRANTZ: »Nils Grubb» hade till följd av ryssarnas härjningar en guldsmed vid namn NILS JÖNSSON ULANDER våren 1719 flyttat från Umeå till Torrböle by i Nordmalings socken. Han tycks ha tillhört dem som gripits av prosten GRUBBS i Umeå »väckelse», samlade dagligen sitt husfolk till andaktsövningar och undervisning, varvid även andra församlingsbor kommo tillstädes. Dock besökte han flitigt kyrkan men fann ARCTAEDIUS' förkunnelse undermålig. Denne å sin sida betraktade ULANDERS andaktsövningar med oblidla ögon och ansåg dem strida mot dåtida förbud för lekmän att offentligt predika. Efter utfall mot ULANDER för spridande av villoläror, svarade denne med tvenne långa brev till ARCTAEDIUS, för vilka kyrkoherden anmälde ULANDER hos konsistoriet, där dock i sept. 1719 en förlikning kom till stånd. Saken gav dock ARCTAEDIUS anledning att sälla sig till de präster i stiftet som genom konsistoriet anmälde GRUBB för villoläror.

Ett annat ingripande, som dock knappast kan läggas honom till last i hans egenskap av sedernas väktare, omnämnes av BYGDÉN på följande sätt: »Till konsist. kännedom hade kommit, att en krog blifvit uppsatt på kyrkovallen nära intill kyrkan i Nordmaling, hvilket enligt af khden inhämtad upplysning lände hans åhörare till eftertänklig skada, så till deras eviga som timliga välfärd. Konsist. påkallade landshöfding frih. Palmqvists inskridande, hvilken efter föregången tingsransakning gaf kronofogden order att låta krögarestufvan omkullrifva och förstöra. (Hdpr. 1724).» De församlingsbor som drabbats av dessa åtgärder synas ha ruvat på hämnd, skvallret om kyrkoherdens privata liv och leverne kom igång och tillfället att hämnas lät ej vänta på sig. I samband med den nyssnämnda aktionen mot GRUBB samlade och framförde denne grova anklagelser mot sina vedersakare, främst mot OLAUS ARCTAEDIUS. BYGDÉN skriver härom: »Vid den undersökning, som ägde rum i anledning af prosten i Umeå Grubbs sträfvan för en förbättrad församlingsvård, kom i dagen, att khden Arctaedius år 1721 utfärdat attest åt en till Umeå socken utflyttad piga, att hon var försvarlig i sin kristendom, ehuru hon hvarken kunde läsa innan eller utan och ej hade de ringaste begrepp om kristendomens hufvudläror.» Det var givetvis ett grovt tjänstefel, men många av hans kolleger anklagades för liknande försummelser, och ett lättvindigt utfärdat flyttningsbetyg åt en piga, sannolikt i samband med fiendens härjningar i byn, då allt var oreda och villervalla, synes oss knappast ha varit en försummelse av den svåra art att den, såsom LÖNNBERG efter Tu-

¹ Otryckt mskr. i Härnösands läroverks bibliotek.

NAEUS anför, gått ARCTAEDIUS »så hårt till sinnes, att han hastigt af alteration dog år 1728.» BYGDÉN fortsätter också: »Men ännu värre saker androgos, att khden af en kringresande äfventyrerska Maja Stina Fröling, som utgaf sig vara en adlig dam, låtit förleda sig till ett skandalöst uppträdande [enl. WERMCRANTZ: »förargelseväckande lif tillsammans med henne«], hvilket för- anledde Kgl. Maj:t att anbefalla extra ordinarie undersökning af Svea hofrätt. Grämelse häröfver säges ha förkortat hans dagar. Afled före 7 aug. 1728.»

Angående MAJA STINA FRÖLING anför WERMCRANTZ bl. a. följande: »Inför den förut nämnda kongl. kommissionen i Umeå år 1724 framläggas intyg om understöd från 27 församlingar [däribland Nordmaling] till en äfven- tyrska Maja Stina Fröling. Denna kvinna utgaf sig för en förnäm adlig dam och hustru till en öfverstelöjtnant samt genomreste, som det vill synas, en stor del av Hernösands stift år 1719 och 1720, under föregifvande att hon befann sig i förtviflan samt att hon ej kunde lefva utan att vara till- sammans med någon prästman. Kongl. Maj:t befaller genom en skrifvelse af den 12 januari 1726 landshöfdingarna Palmqvist och Grundel att tillhålla vederbörande kyrkoherdar att återställa de för denna kvinnas räkning från kyrkorna utlevererade rese- och underhållspenningarna.» Härav framgår att kyrkoherden i Nordmaling ingalunda var ensam om att ha förletts till att av kyrkans medel underhålla damen i fråga, men ingen tycks så fullständigt och offentligt som han ha fallit offer för hennes förförelsekonster.

På vad sätt kyrkoherde OLAUS ARCTAEDIUS slutade sina dagar är oss för- borgat. I Nordmalings dödbok för 1728 har jag ej funnit någon anteckning om hans bortgång. Uppgifterna att han »hastigt» avled »före 7 aug.» låter oss ana att något tragiskt vilade över hans död och att den liksom det rätts- liga ingripandet mot honom måste ha varit ett mycket hårt slag för hans familj. Enl. TH. M. FRIES och LÖNNBERG skulle sonen PETRUS »af sorge- bud kallats att skynda från universitetet till sin faders dödsbädd». Ingenting synes mig bestyrka detta, det motsäges snarast av uppgiften om faderns hastiga bortgång. Det var ju i början av augusti och det synes mig sannolikare att sonen även denna sommar befann sig i hemmet. Vare därmed huru som helst. Säkert är att PETRUS nu stannade hemma till fram på efter- vintern 1729. Det var nog mycket att reda upp och som ende manlige med- lem av familjen var hans närvaro i hemmet givetvis väl behöfelig. Vid be- sök i Nordmaling i okt. 1934 kunde jag av kyrkoböckerna utläsa att de i slutet av 1728 och i början av 1729 förts av annan hand än tidigare, var- vid förekommande namn präntats med en stil som slående påminner om den vi känna bl. a. från »Catalogus». Det synes mig därför mycket troligt att han även fått hjälpa till med att sköta en viss del av faderns prästerliga tjänst. Sannolikt både som en välbehöfelig avkoppling och för att utnyttja tiden griper han sig nu an med att redigera sin Nordmalingsflora, daterad »Nord- malings Prästeg: d: 27. Febr. A:o 1729». Alltså den dag han fyllde 24 år.

Fädernehemmet i prästgården upplöstes. Fastrarna ANNA och BRITA bosatte sig nu, kanske redan tidigare, tillsammans i en stuga på Vallen. Modern och yngsta system, ELISABETH, flyttade till den närbelägna byn Levar, åtminstone bodde de där våren 1732 enligt uppgift i den förut citerade »Resans gång». Sannolikt följde väl PETRUS' farmor, ANNA GRUBB, med sin sonhustru och hennes dotter till Levar; hon avled julafton 1731. Den äldsta system, ANNA MARIA, synes våren 1732 ha varit gift med rådmän PEHR BJUR i Umeå; när detta giftermål ingicks har jag dock ej någon uppgift om. ELISABETH, döpt till LISKEN, i »Resans gång» kallad LISA, gifte sig 20 sept. 1733 med komministern JONAS LJUNGBERG i Umeå, och hennes moder följde då antagligen med till den stad där hennes båda döttrar nu hade sina hem, detta dock blott som ett antagande. Att PETRUS ARTEDIS enda av oss kända, sista brev (publicerat av O. WALDE) är ställt till såväl modern som till svågrarna och systarna bevisar givetvis icke att alla bodde på samma ort. Modern avled först år 1759, men ej heller om hennes död finnes, såvitt jag kunnat finna, någon anteckning i Nordmalings kyrkoböcker. Det synes mig därför troligt att ARTEDIS familj avflyttat från Nordmaling i och med ELISABETHS giftermål. Andra grenar av släkten ARCTAEDIUS leva fortfarande kvar i Nordmaling.

Sommaren 1730 tillträdde, »efter åtskilligt valtrassel», Mag. OLAUS TURDIN, tidigare lektor i Härnösand, kyrkoherdebefattningen i Nordmaling. Om honom meddelar BYGDÉN: »Han anhöll om husesyn och kyrkoinventering, berättades kyrkobyggnaden till många delar vara felaktig och räakenskaperna oafslutade, af prästebordsägorna ungefär $\frac{1}{3}$ vara upplåtna till åtskilliga åbor, som dem nu innehafva, förutan att en del åker ligger i linda, alla diken finnas igengrodda, gärdesgårdarna oduglige och ängarne skogbevuxne (Hdpr. $\frac{15}{8}$ 1730). Med kraftfull hand tog han ihop med prästbordets upprättande.» Samt å annat ställe: »Var en ganska själfständig man. . . i Nordmaling återförvärfvade han genom process åt prästbordet gamla ägor, som kommit under andra ägare.» Kyrkan undergick reparation 1733. I »Resans gång» omnämner Linné honom efter ARTEDI: »*Normaling* past. turdin beskedelig.» I ordets dåtida betydelse stämmer det ju väl med BYGDÉNS uttryck kraftfull och själfständig.

Vad som av dessa citat här intresserar oss är den bild de ge oss av den vanvård och det förfall, vari Nordmalings prästboställe synbarligen befann sig två år efter kyrkoherde ARCTAEDIUS' fränfalle, en vanvård som säkerligen ej inskränkt sig till dessa två år. Förhållandet synes mig vara ytterligare ett stöd för den ovan uttalade åsikten att OLAUS ARCTAEDIUS, åtminstone under sina senare levnadsår, var en vek och kraftlös man utan den rätta förmågan att handhava sitt prästerliga kall ens i världsliga ting.

I anslutning härtill några reflektioner över den ändring av familjenamnet ARCTAEDIUS som PETRUS vid tvenne tillfällen företog. Härom skriver LÖNNBERG: »Ungefär vid denna tid [dvs. mellan dec. 1731 och dec. 1732] synes

ARCTAEDIUS ha beslutat sig för att förkorta och förenkla sitt namn», och vidare: »kort härefter [dvs. efter 25 jan. 1733] torde ARCTAEDI ha ytterligare moderniserat eller 'försvenskat' sitt namn till det, hvarunder han är bekant för den vetenskapliga världen», därvid hänvisande till en avskrift av ett brev, intaget i nationsprotokollet av d. 24 mars 1733, undertecknat bl. a. av PETRUS ARTEDI. Denna protokollsavskrift är av ARTEDIS egen hand; samtliga övriga här anförda data hänföra sig till av andra skrivna protokoll och äro därför föga bevisande. Genom ett lyckligt fynd kan tiden för den första namnändringen preciseras med liten marginal. Nordmalingsflorans titel slutar med orden: »av Petro Arctaedio A:o 1729 in Februario». Vid ett av sina besök i London i och för studier av Linnés i Linnean Society befintliga kvarlåtenskap anträffade Dr. ARVID HJ. UGGLA ett exemplar av MAJUS: »Physicæ Synopsis», som tillhört ARTEDI enligt däri förekommande egenhändiga anteckningar: »Petrus Arctaedi 1729» samt: »A^o 1729 d. 12 April. P. A.» Av ett nationsprotokoll veta vi att han återvänt från Nordmaling till Uppsala före 2 april detta år, då han nämnda dag fungerade som opponent vid en disputation inom nationen. Namnändringen måste således ha skett i samband med hans återkomst till Uppsala, vilken måste ha ägt rum i mars månad, då han ju den 27 februari ännu befann sig i Nordmaling.

Det är nu som den unge Linnaeus första gången träffar sin blivande vän och han skildrar deras möte på följande sätt: »Jag fann honom blek, nedslagen och gråtande, ty hans far hade dött.» Även om man med tanke på Linnés förkärlek för drastiska och målande uttryck kanske ej får ta denna uppgift allt för bokstavligt, synes den dock angiva en anmärkningsvärt djup nedstämdhet och sorg hos en ung student mer än ett halvt år efter faderns bortgång — såvida icke särskilt tragiska omständigheter varit förknippade därmed. Och om Linnés karaktäristik av sin vän: »en man av gammaldags heder och tro» ej endast var en tom fras, måste ju ARTEDI ha känt sig djupt uppskakad av vad fadern låtit komma sig till last med därav följande extraordinarie rannsakan av Svea hovrätt på Kungl. Maj:ts befallning, i synnerhet om faderns hastiga bortgång stått i direkt samband därmed. Han har kanske till den grad blygts däröver då han återvände till kamratkretsen i Uppsala, för vilken säkerligen allt var känt om fadern, att han ej längre önskade bära dennes namn. Han ändrade det då först till ARCTAEDI för att så småningom ytterligare förenkla det till ARTEDI. Första gången vi finna denna namnform, då skriven av hans egen hand, är i den nyss omnämnda brevavskriften av d. 24 mars 1733. PETRUS ARTEDI blev för honom den definitiva namnformen. Det är dock anmärkningsvärt, att i överskriften till de begravningsverser som avfattades över honom, dels av system ANNA MARIA ARCTAEDI (även hon synes ha frångått faderns namnform, i motsats till ännu levande medlemmar av släkten, som fortfarande skriva sig ARCTAEDIUS!), dels av ångermanländska nationen, han anföres under namnet ARCTAEDI.

Ännu en »namnändringsfråga» må till sist i detta sammanhang kort beröras. LÖNNBERG nämner honom i sin här ofta citerade minnesteckning alltid PETER (ej PETRUS, vartill han var döpt, säkerligen efter farfadern och morfadern), och så finnes hans namn också återgivet på den av Kungl. Vetenskapsakademien i Amsterdams botaniska trädgård över honom resta minnestenen. Enda avvikelsen från namnformen PETRUS, med nu nämnda undantag, som jag lyckats finna, är i överskriften till det ovan omtalade, av äldsta systemen författade sorgenkvädet, där han benämnes PETTER. Men till och med i det brev han kort före sin bortgång sänder sin familj tecknar han sig PETRUS ARTEDI. Så bör hans namn av oss bevaras.

TVÅ SVENSKA AKADEMIPROGRAM AV LINNÉ

Såsom Uppsala universitets rektor i tre perioder (1750, 1759, 1772) måste Linné utfärda offentliga inbjudningsskrivelser till akademiska festligheter av olika slag. Även i egenskap av promotor vid de medicinska doktorspromotionerna utfärdade han tryckta program. Dessa program voro i regel avfattade på latin och hållna i en oratorisk form. Med Linné som inbjudare finnas tryckta 9 rektors- och 8 promotionsprogram.

År 1749 lät rektor ANDERS BERCH för första gången trycka ett program på svenska, »til firande af den dag, då Prins Adolph Friedrich för 2:ne år sedan antog Cancellariatet», därmed brytande en över 200-årig tradition. Det andra på svenska tryckta rektorsprogrammet utsändes 1750 av Linné, till firande av treårsdagen av samma illustra händelse. Programmen utkommo eljest i regel allt framgent på latin. Ännu en gång kom dock Linné att göra avsteg från traditionen, i det att han 1759 under sin andra rektorsperiod utsände ett program på svenska, till installation av den nyutnämnde oeconomiae professorn.

Då dessa svenska Linnéprogram äro svåråtkomliga och då de ge åtskilligt av Linnés tankevärld, kan det anses vara berättigat att omtrycka dem och även låta dem åtföljas av några kommentarer.

* * *

UPSALA ACADEMIÆ RECTOR *CARL LINNÆUS* HÄLSAR DENNA
ACADEMIENS OCH STADSSENS SAMTELIGE FÄDER OCH INBYG-
GARE, SÅ AF HÖGRE SOM NEDRIGARE STÅND.

1750, FEBRUARI 24, UPSALA.

*Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones.*¹

WETT styrkes med wettenskaper, som kroppen igenom rörelse; wett utan kunskap blifwer slögt, som en kropp i lättia; och ett Snille utan häfd

¹ Övers.: Om blott det finns mecenater, Flaccus, icke komma Vergilier att saknas. — Cit. från Martialis Epigr. Lib. 8: 56. — Maecenas (död år 8 f. Kr.) var på sin tid känd som beskyddare av Publius Vergilius Maro.

är likt en ödelagd Trägård. Wett, igenom wettenskaper upodlat, gör Folk färdige till alt: ty utom wettenskaper äro wi olyckelige i Krig, till Siös, wid Rådslagen, wid Domstolen, wid Närings medlen, i Apothequet.

Den kiänner sig intet sielf, som, i förtröstan på eget vett, inbillar sig, utan lärdom, sielf kunna upfinna alt, hvad andra för honom utrönt. Men huru högt wett genom kunskap kunnat stiga, det hafva Hippocrates, Euclides, Epictetus, Newton¹ nogsamt vist.

WETTENSKAPER äro de Ljus som gifva alla Samfund och Riken den rätta Dag, med hvilken de skillas ifrån mörka Barbarier; igenom Wettenskaper lyser det minsta Förstånd i Europa, långt klarare än det största Keysaredöme i Asien. Wettenskaperne hafva gjort Europeerne så invärtes olike Barbarer, som Hottentotter utvärtes ifrån dem äro åtskilde. Wettenskaper hafva begynt, följt och upbragt de största Riken: det Ægyptiska, Grækiska, Romerska, med Flere.

At derföre få vittre undersåtare, där om hafva alla Mackter warit sorgfällige.

ACADEMIER äro Rikens Trägårdar, som blifvit af Regenter anlagde, at Landets utvaldaste ungdom wid dem måtte drifwas och upodlas, samt sedermera där ifrån utplanteras öfwer hela Riket, till en ädlare art. Här böjas och ansas de spåde Telningar, altsom Trägårdsmästarna sielfve äga insickt, hog och styrka: således hafva vid detta Läröstället Antiquiteter, Philologie, Historie, Eloquence, Metaphysique, Mathematique haft sine omskiften efter Mästarens drift.

En ungdom som fått första utkastet wid *Gymnasierne*, lærer sedermera vid *Academierne* widden och diupet af wettenskaperne; så at om wettenskaperne rätt skola upkomma i ett Rike, måste det ske wid *Academierne*; äfwen som de samme ofelbart falla i ett Rike, då wid *Academierne* ingen Lärmästare dem drifver med nog insickt och nog lust.

PROFESSORER kallas rätteligen Lärde och Wärdige Män, som för sine Åhörare kunna wisa alt, hwad hit intills blifvit i konsten uptäkt. Af wärdige Lärmästare sättas disciplarne i stånd at göra nya rön och at föröka wettenskapen; men disciplar af halfärde frambringa ej anat än utlevade skräpukar² i ny dräckt. En yngling, som fåt första utkastet, lærer mer på en dag af en rätt Lärd, än af en halfärd på flere månader, fast han merendels det ej sielf märker, för än många åhr där äfter. Alla de Lärds ord äro Orakel, men de halfärdas Liud af en klingande Biällra. Åtskilnaden emällan en Privat Informator och en publike Professor är således, i sinom tid, hufvudsakelig.

¹ NEWTON, ISAAC (1642—1727), engelsk matematiker och astronom, beundrad av Linné. »Förvisso, om någon hade kommit till London på den tid, då Newton ännu var i lifvet, och ej hade besökt detta sekularsnille, skulle redan denna försummelse af de fleste läggas honom till last» (Skaparens avs. m. naturens verk, Ugglas övers.).

² skräpuker, maskerad person, spöke; av Linné i zoologien beteckning för insektslarv.

Rätt Lärde äro denna tiden säslynte sedan wettenskaperne stigit till sitt högsta, då hvar och en wettenskap så sysselsätter sin egen man, at intet annat fodrar större arbete än begrep af en hel wettenskap. Derföre äro ej heller någre tjenester svärigare upfylde än desse. Här af har ofta varit svårare at få en Profession wid en Academie wäl besatt, än andra skiönt ansenligare tjenester i Riket.

Alla Stora Potentater hafwa warit ömme om desse sine rätteligen Lärde, dem älskat och upmuntrat; Således har i vår tid en Sloane, Wolff, Holberg, Maupertuis, Haller¹ blifwit Baroniserade; en Boerhaave² fått tre-dubbel lön; en Reaumur³ fått öfver 12000 Livers årlig pension. Twång och förackt har altid nederslagit wettenskaperne, liksom upmuntran altid gjort täflan at blifwa ländast. Täflan och kärlek har altid gådt längre i wettenskapen, än fruchten och nöd. Plinius säger at täfflan kan drifwa Nächstergalen at siunga sig till döds.⁴

Kong LUDVIG XIV uptände igenom upmuntran de Franske snillen i begynnelsen af detta seculo, och PETRUS den store uplyste sit Ryssland med Lärde män; Kong GUSTAF ADOLPHS frikostighet emot detta Lärosätet, är det som här framalstrat så många wärdige Professorer. Drottning CHRISTINÆ nåd för wettenskaper låckade hit ifrån hela Europa de Ländaste; Liksom Storförsten af Toskana⁵ de Curieusaste till sit Florence. Jag har icke sedt i Historien Potentaters sken lysa klarare, än då det fått wederskien af de Lärde; såsom jag ej heller sedt det någonsin mer fördunklas, än af onåde för wettenskaperne.

MÆCENATER äro de som förstå, älska och upmuntra wettenskaper; men desse säslynte män warda dock ej rätteligen sådane, om de icke där hos äga nog anseende och besynnerlig nåd hos den Högsta i Riket. Icke äro

¹ SLOANE, HANS (1660—1753), engelsk naturforskare, villkens stora naturvetenskapliga samlingar bildade grundstommen till British Museum; blev 1716 baronet. — WOLFF, CHRISTIAN (1679—1754), tysk filosof, prof. i Halle; blev 1745 riksfriherre och universitetskansler. — HOLBERG, LUDVIG (1684—1754), dansk historiker, filosof och förf., baroniserad 1747. Hans »Nicolai Klimii resa uti den underjordiska verlden» utkom på svenska 1746, citeras ofta av Linné. — DE MAUPERTUIS, PIERRE MOREAU (1698—1759), fransk matematiker och astronom, ledare för den av Ludvig XV till Lappland 1736 sända gradmätningsexpeditionen, som bekräftade Newtons påstående om jordens avplattning vid polerna; öfverflyttade till Berlin och utnämndes 1746 till preses för den preussiska Vetenskapsakademien; LVA 1747 som dess förste utländske ledamot. — VON HALLER, ALBRECHT (1708—1777), schweizisk naturforskare, prof. i Göttingen, LVA 1747, adlad 1749.

² BOERHAAVE, HERMAN (1668—1738), prof. i Leyden, samtidens främsta medicinska auktoritet, Linnés lärare.

³ DE RÉAUMUR, RENÉ ANTOINE FERCHAULT (1683—1757), fransk fysiker och entomolog; LVA 1748; av Linné kallad »Fransosernas mirakel».

⁴ PLINIUS, *Historia naturalis* X: 83.

⁵ FERDINAND II (1610—1670) stiftade jämte brodern kardinal LEOPOLD DI MEDICI den berömda naturvetenskapliga Accademia del Cimento, vars handlingar 1660 utkommo under titeln *Saggi di naturali esperienze*.

de Mæcenater som med idioter föröka Lärda Skaran, utan de som gynna Lärde at där med uphielpa wettenskaperne och det allmänna. Mæcenater som utdrefwit Barbarie ur sit fädernesland, hafwa icke mindre förtjent, än de som kufwat rebeller och utdrefwit fiender.

Lärde utan Mæcenater förtrampas som blomster på marken; utom kien-nare uptages ingen Deamant af jorden. Utom Mæcenater gifwes ingen Prophete i fäderneslandet och utom dem dyrkas allenast främmandes Hälgon. Utom Mæcenater förmår en engelsk Dogg mer än all *Tychonis Mathesis*¹ och Marcelli soldater ackta en *Archimedes* som en Mygga.² För wettenskaperne hafwom wj mer at tacka Mæcenater, än någonsin dem som wettenskaperne sielfwe besutit. Fransmännen kunne gifwa mig de tydeligaste witsord om sin Colbert³, där wi icke sielfwe hade de nyaste rön i detta wårt rike, och i desse våre dagar.

CANCELLERER hafwa derföre af alla Academier blifwit utwalde, at wara deras Mæcenater, som de icke sedt sig utom Mæcenater kunna upkomma och hafwa bestånd. De hafwa här till alltid utvaldt de störste män, som hade närmaste tillträdet till sin Konung och som kommit högre än at winst eller skyldskap skulle ändra deras rena afsickt för wettenskaper-nas wähl.

Upsala Academie har äfwen så alltid haft den lyckan få äga de störste i Riket till Cancellerer, hwilka ock hon har at tacka för sitt beständiga flor. Hon hade senast en så stor Mæcenat, at ingen af oss är som ej ännu röres så ofta Dess namn nämnes, men denna Borgen för wettenskaperne beröfwades oss af tiden.⁴ Wij trodde då alt hopp wara ute och afsaknaden större än at den kunde ärsättas. Men Himblen, för hwilken allena ingenting fins omögligt, sände oss en CANCELLER utan like! af så oförlikneliga egenskaper! som skal blifwa hela Rikets KONUNG och hela Landets FADER! Hwad hopp kunna icke wettenskaperne nu giöra sig?

¹ *Tychonis Mathesis*, Tychos matematik. Då kung Jakob av Skottland 1590 besökte TYCHO BRAHE på Ven, erbjöd han denne vid sin avresa att begära vad han önskade. T. B. utbad sig då ett par engelska doggar och några latinska verser, skrivna med kungens egen hand. Han fick bådadera. (F. R. FRIS, *Tyge Brahe*, Kbhvn 1871.) Linné i *Colleg. diætet.*: »Tycho Brahe, som kommit til så stor högd i astronomen, måste lida nöd allenast för en hund skull.» I Skånska resan berättar han (sid. 299) om samma sak och tillägger, att B. på grund av en dogg »fick onåd vid sit hof, måste fly både denna sin ö [Ven] och sit fädernesland . . .»

² MARCUS CLAUDIUS MARCELLUS, romersk konsul och härförare; intog Syrakusa år 212 f. Kr., varvid den 25-årige ARKIMEDES med sin uppfinningsrikedom bidrog till stadens försvar men själv omkom efter dess intagande.

³ COLBERT, JEAN BAPTISTE (1619—83), fransk statsman, Ludvig XIV:s finansminister, grundade bl. a. Académie des Sciences 1666.

⁴ GYLLENBORG, CARL (1679—1746), riksråd och kanslipresident, Upps. univ. kansler 1739—46; grundläggare av universitetets zoolog. museum, i det han år 1744 som gåva överlämnade en samling utländska amfibier och 1746 en samling koraller, kinesiska fåglar m. m. Linné behandlade i sin diss. *Amphibia Gyllenborgiana* (1745) detta naturaliematerial.

Hwad glädie lyste icke då ur de Lärdas ögon? Huru äro icke de och jag lyckeligare blefne? Huru hafwa icke wettenskaperne med upmuntran welat stiga? Huru hoppas de icke få skydd af sielfwa sceptren? Som denna lyckan är oss allena af högden tillagd; som denna är större än någon annor Academie ägt; så böra wi den aldrig förgiäta, utan årligen fira henne med all högtidelighet. Den årsdagen är nu för handen, på hvilken

HANS KONGL. HÖGHET
ADOLPH FRIDERICH,
SWEA RIKES UTKORADE ARFFURSTE¹,

Oss och Wettenskaperne uptog i Sin nåd och wård, ty komma wi i öfwermorgan, som är den XXVI Februarii at den samma dagen fira, då Professoren Herr OLOF BURMAN² skall wara Tolk af alles wår innerliga fågnad, och på sin wälstälta Poetiska Harpa siunga om Musersnes dants på Parnassen, då den lysande Apollo sielf stälde sig inom deras ring.

Vid dena fästens firande hoppas wi få fågna oss af Högwördigste Herr Archi-Biskopens och Pro-Cancellerens, Doctor *HENRICI BENZELII*³ hederwärda närwaro, hwilken efter sin wanliga gunst ej trottas at anföra wår tropp; som wi äfwen altid räkna för en besynnerlig Ähra, då Landshöfdingen öfwer Upland, Riddaren af Kongl. Nordstjerne-Orden, Högwälborne Herr *CARL* von *GROOTH*⁴ täckes wara witne till wår fågnad, samt med oss och alle andre närwarande, sammanfoga sine nitiske böner till den Alsmächtige för hela det Kongl. Husets wählgång.

* * *

Å det i KB befintliga exemplaret av ovanstående program står antecknat: »Skall vara af Joh. Ihre skrifvet wid en bräder tid, säger Apelblad i ett bref 1780, förmodligen om detta». Något brev från APELBLAD⁵ berörande denna fråga har ej kunnat anträffas, vare sig i KB eller UUB. Och uppgiften kan med skäl betvivlas, då programmet såväl till tankar som uttryckssätt alltigenom bär Linnés signum. Möjligen har han låtit IHRE som språkkunnig kollega genomse konceptet och göra några språkliga ändringar, liksom han vid sina latinska orationer kunde låta en specialist korrigera latinet.⁶

Vid närmare granskning av programmet kunna åtskilliga iakttagelser göras.

¹ ADOLF FREDRIK var som kronprins Upps. univ. kansler åren 1747—51.

² BURMAN, OLOF (1709—59), doc. i poesi 1734, vice bibl. 1739, titulärprof. 1748, kh i Offerdal 1752.

³ BENZELIUS, HENRIK (1689—1758), ärkebiskop 1747.

⁴ VON GROOTH, CARL (1684—1758), landsh. i Upps. 1743—57.

⁵ APELBLAD, JONAS (1718—86), adj. i lärda språk vid Upps. univ., 1762 informator för prins Carl. Erhöll lagmans titel.

⁶ UGGLA, Skaparens afsikt med naturens verk, Sv. Linnésällsk. årsskr. (SLÅ) 1947, s. 72.

Dispositionen är linneansk med de olika styckena börjande med ett huvudord: wett, wettenskaper, academier, professorer, mæcenater, cancellerer.

Den för Linné typiska bibelstilen, ett slags rytmisk prosa, först påvisad av LEVERTIN, senare även av MARGIT ABENIUS och BELFRAGE¹, finns i detta program på flera ställen, där lika byggda satser, gärna med samma upptakt, radas upp efter varandra, t. ex. »Lärde utan mæcenater — — — Utom mæcenater gifwes ingen prophete — — — Utom dem dyrkas — — — Utom mæcenater förmår — — —». Tydligast är detta stildrag i det näst sista stycket, där Linné i omedelbar följd uppställer fem patetiska frågor, av lika struktur och längd, utan bisatser, var och en med ett pleonastiskt »icke»: »Hwad hopp kunna icke wettenskaperne nu göra sig? Hwad glädie lyste icke då ur de lärdas ögon? Huru äro icke de och jag lyckeligare blefne? Huru hafwa icke wettenskaperne med upmuntran welat stiga? Huru hoppas de icke få skydd af sielfwa sceptren?»

Som ofta hos Linné generaliserar han sin åsikt i en viss fråga genom att skapa ett slagord, en sentens med någon slående metafor, såsom »Wett utan kunskap blifwer slögt som en kropp i lättia», »Ett snille utan häfd är likt en ödelagd trädgård», »Täflan och kärlek har alltid gått längre i wettenskapen än fruchtan och nöd», »De lärdas ord äro orakel, men de halflärdas liud af en klingande biällra»², »Lärde utan mæcenater förtrampas som blomster på marken».

Som förstärkning använder han sig gärna av kontraster, t. ex. »Igenom wettenskaper lyser det minsta förstendöme i Europa långt klarare än det största kejsaredöme i Asien».³ Ett annat motsatspar är européer — hottentotter. De barbariska hottentotterna användas ofta av Linné för att beteckna primitivitet och bristande kultur.⁴

Botanisten Linné skymtar här och var: lärda utan mæcenater liknas vid förtrampade blomster, ett snille utan hävd vid en ödelagd trädgård, akademierna vid riksträdgårdar, professorerna vid trädgårdsmästare, som böja och ansa de späda telningarna, vilka drivas och uppodlas för att senare utplanteras i riket.

Linné var som bekant icke rädd för att upprepa sig, tvärtom använde han samma tankar, uttryck eller citat på olika ställen i sina skrifter eller brev, ibland med många års mellanrum. Måhända voro dessa upprepningar ett för honom medvetet tekniskt hjälpmedel att propagera för sina åsikter eller lärosatser.

Så skriver han, ungefär som i detta program, om akademier i en P. M. till Tessin den 11 sept. 1747: »*Academier* äro i alla blomstrande riken inrät-

¹ SLÅ 1935, 1944.

² 1 Kor. 13: 1, i nya bibelövers. »en ljudande cymbal».

³ Jfr Linné i rektorstalet till majestäterna 1759: »Ja, genom wettenskaper lyser det minsta Förstendöme i Tyskland härligare än det stora Kejsaredömet Mogol med alla sina skatter».

⁴ 1748, Föreläsningar öfver djurriket, s. 16; 1749, Oeconomia Naturæ, Bibergs övers., s. 82; 1751, dedik. till Skånska resan; 1759, Tal vid deras kongl. Majestetets höga närvaro.

tade, att ungdomen der må uppfödas till nyttige och förnuftige lemmar med tiden, i regeringskroppen och det allmänna. Att detta grannlaga verket må med så mycket större ifver drifvas, hafva Konungarne der till uppseende förordnat sine dyraste och störste män, som nu kallas *Cancellarer*».

Och när han som rektor 1759 håller sitt stora tal vid majestäternas höga närvaro, återkomma samma tankar som i programmet från 1750: »Alle Potentater hafva varit sorgfällige at regera ett med vett och vetenskaper uplyst folk — — — Om vetenskaper skola drifvas till sin högd, med tillbörlig styrka, är nödigt, at vetenskaperna få skygd af den ädla friheten — — — at de [lärrarne] arbeta med täflan och ej med tvång, ty tvungen amma sköter styfbarn; at de göra vetenskapen så behagelig för sina lärjungar, som någonsin möjligt är; at desse må utan tvång fatta för henne kiärlek». Linné begagnade både dessa och andra tillfällen att polemisera mot Ständernas och myndigheternas tendenser att reglerande ingripa i universitetens verksamhet, i det han hävdade undervisningens och det vetenskapliga arbetets frihet, vilken redan genom den år 1745 av Ständerna beslutade och av K. M:t tillsatta s. k. Uppfostringskommissionen satts i allvarlig fara. När Linné i programmet framhåller det vetenskapliga tävlandets betydelse, anför han samma ord av Plinius, som han några månader tidigare använt i brev till Bäck¹: »Genom hog och æmulation [tävlan] kunna näktergalarne quittra sig till döds» (om det nu skall vara något eftersträfvansvärt att arbeta ihjäl sig!). Ännu 1768 skriver han att en yngling »lärer genom täflan och ej med pock, lockande eller hct».²

Samtidigt framhåller Linné i programmet den uppmuntran som utlandets regenter låtit komma sina lärda till del, hur dessa antingen baroniserats³ eller fått stora löner. I brev till Bäck skriver han (slutet av 1749): »Intet har man drifwit Boerhaven till den högd han gick med stut eller plicht — — —, utan med dubbelt lön, för det han war flitig; sedan när han det fick, blef han flitigare och fick tredubbel lön. Har icke skedt lika med Haller i Göttingen?» Måhända har Linné också redan nu spekulerat på eget adelskap, om vilket han nästa år korresponderar med Bäck och som först år 1757 förlänades honom av Adolf Fredrik. 1768 — då han själv blivit tillbörligt hedrad — uttalar han sig alltjämt om vikten av att överheten uppmuntrar de akademiska lärarna: »Öfverheten, som hägnar vetenskaper, plägar upmuntra sådane med pensioner, stjernor, adelskap, baronskap, som dageligen händer; iag tror dem förtiena det så väl som många andra», och han ger, liksom i programmet, konkreta exempel på utländska regenter, som i handling visat sin uppskattning av lärda män.⁴

¹ Bref och Skrifvelser af och till Carl von Linné (Br. o. skr.) I: 4, s. 98.

² A. HJ. UGGLA, Linnés tankar om den akad. ungdomens uppfostran, SLÅ 1940, s. 13.

³ Härvid överdriver Linné något, i det att Maupertuis och Haller endast blevo adlade, ej baroniserade.

⁴ SLÅ 1940, s. 15.

När Linné talar om *mecenater*, har ordet ej samma betydelse som i våra dagar, då det ju närmast betecknar ekonomiska välgörare, donatorer. För Linné och hans tid voro de vetenskapernas höga beskyddare och de lär-
das förespråkare inför konungen, nödvändiga för att befrämja vetenskapernas
fortbestånd och utveckling. Linnés personliga *mecenater*, av honom i breven
hedrade med detta namn, voro främst TESSIN och v. HÖPKEN (båda av Linné
kallade »Scientiarum Summus Mæcnas»), EKEBLAD, HÅRLEMAN och BÄCK.
Till Hårleman skriver han den 1 jan. 1749¹ ett längre brev med överskriften
MÆCENATI, där han allegoriskt skildrar ett besök vid den årliga festen i
Tacksamhetens tempel: först föll han på knä, tillbad och tackade inför det
stora altaret, som var helgat åt Providencen, sedan inför Mæcnatis altare, där
han uppstämde följande hymn, klingande som en av Davids psalmer.

»Jag tackar dig, Mæcnas, som fört mig ut i werlden, at jag ej med min
fakla måst blefwet instängd i ett mörkt rum, till des jag mistat hog och vigeur

— — —
Jag lofwar dig, Mæcnas, som uppehållet mig i desse bäste åhren, at min
fakla ej blefwit nedtrampat — — —

Jag prisar dig, Mæcnas, som icke tillstadt min fakla afbrytas, att jag nöd-
gats hålla henne nedre till grå håren, för än jag fått henne lagad — — —

Jag beder dig, Mæcnas, at vidare hålla mig wid armen at jag ej må falla,
och uprätta mig om jag snafwar, at jag ej må nedtrampas af hopen.

Jag utfäster mig ärligen at uti detta tempel, på Mæcnatis altare, upoffra
all min wördnad, min tillit och min tacksamhet, intil des Gudarne försätta
mig uti det lius, som är i en ewig dag.»

Gång på gång under hela sitt liv talar Linné om nödvändigheten av *mecena-*
ter för vetenskapens tillväxt: »Vetenskaperne uparbetas förgäfves, om ej Mæce-
nater gynna saken» (1751, dedik. i Skånska resan), »Den är rätt Mæcnas,
som gynnar och upmuntrar stora genier, ty där igenom upbringar den ock
wettenskaper» (1758, brev till Bäck), »Utom kännare tages ingen demant af
jorden, utom Mæcnater hafva aldrig vetenskaper triffvits» (1766, brev till
Wargentin; obs.! ordagrant samma ord om diamanten som i programmet 1750),
»Vetenskaper drifvas fåfängt, om ej Mæcnater gynna saken» (1768, Educa-
tionsverket²).

Därför har Linné också som motto över programmet satt *Martialis'* ord
om *mecenater*.

* * *

¹ Br. o. skr. I: 7, ss. 141—2.

² SLÅ 1940, s. 9.

UPSALA ACADEMIÆ RECTOR *CARL LINNÆUS* HÄLSAR DENNA
ACADEMIENS OCH STADSENS SAMTELIGE FÄDER OCH INBYG-
GARE, SÅ AF HÖGRE SOM LÄGRE STÅND.

1759, DECEMBR. 11, UPSALA.¹

Då en alsmächtig Gud inrättade detta jordklotet, täckte och beprydde Han det med så många tusende slags särskilde VÄXTER, som man än i dag ser på jordene årligen framkomma, till äfven så många vitnen af sin oändliga vishet; och änteligen, at intet af alt hvad skapat är måtte förgås, inrättade Han, genom oeconomiske lagar, att alt detta skickeligen skulle underhållas.

Att ingen plats af jorden måtte stå öde och tom, inquarterade Han desse växter på sine särskilde ställen, så at somliga skulle trifvas på det *torra*, andra i det *våta*; somliga på öppna *fält*, andra i *skuggan*; andra i *Mylla*, i *Lera*, i *Sand*, i *Kalk* andra, och sådant med den lag, at då någon växt instälde sig på en annan ort, skulle den vantrifvas och utmärglas af dem, som samma plats med rätta besutto.

Således blef väl ibland många växter mindre antal på hvarje ort; men likväl att ingen af desse grannar måtte få taga öfverhanden, at den utträngde sina naboer, giordes *Insecter* till uppsyningsmän för hvarje växt särskilde, med egna verktyg och gevär försedde efter sin nödvändighet, medelst hvilka de måtte vara i stånd att aga och innom sina skrankor hålla de girugaste, då lönen deras blef för trogen tjänst, att af sitt arbete vinna sitt underhåll. Åter at desse underbetienter ej måtte altför strängt misbruka sit välde, sattes öfver dem *Rof-Insecter*; öfver desse *Sparfvar*; öfver Sparfvarne *Hökar*, och så vidare, att hvar måste stå under sin kuse, intill de aldrastörste Creaturen.

Änteligen, att skådeplatsen måtte beständigt hållas snygg och ren, inrättades andra *Insecter*, att borttaga de stinkande asen, den rutnade dyen, den nedfallande orenligheten på jorden, i vatnet, öfver alt; utom *Boskapen*, som årligen skulle bärga grödan och hålla platsen ren för en ny Våhr och en härlig Sommar. Således blifver och intet onyttigt; intet försummat; intet förmycket; intet förlitet.

Under en slik ordentelig inrättning deltes desse syslor så ibland alla, att hvar och en fick sin särskilda beställning, med förbud vid lifsstraff, att icke intränga sig i den andras näring, och därmed förtaga honom frukten, lönen af sin tjänst. Denna Lag skrefs på deras *Lukt* och *Smak*, att öfverträdarena måtte vara utan ursäkt, då de dömdes til sit dödliga gift.

Öfver alt detta satte Gud *Menniskan* at vara en regerande Herre, som skulle

¹ Detta program är omtryckt i *Sw: Mercurius*, Sthm 1760, samt i M. B. SWEDERUS, *Linné och växtodlingen*, Upps. 1907.

hålla de mäktigaste inom sina skrankor, och till belöning få alt det henne anstod i Naturens riken, såsom till föda, hus, husgeråd, medel- och omedelbara förnödenheter, intill de starkaste giften, att blifva hennes nyttigaste Medicamenter. Under nyttjandet af alt detta, som hvart och ett för sig upviste för henne ett nytt prof af en allvis mästare, kunde hon icke annat än åskåda det hon nyttjade och altså med sina tankar uplyftas till Skaparen, som alt så oändeligen, härligt och alsmäktigt inrättat.

Som nu Gud således gifvit till människans nödtorft och bekvämlighet alt under Solen, hvilket begripes inom de tre Naturens Riken, och utom dem intet annat: och hon af des nyttjande endast kunde underhållas och fägnas, om hon vinlade sig att använda hvart och ett till sit rätta ändamål; så har ock ibland människorne ej annat kunnat ske, än att den vettenskapen måtte kunna upkomma, som kallas *Oeconomie*, ty vi nödgas alla af invärtes drift söka vårt underhåld, såsom det första och förnämsta bland alt.

Ehuru nu denna vettenskapen är den nödigaste och oundgängeligaste, så har likväl ingen, jag vet ej af hvad oblidt öde, mera legat i träde, om icke där af, att ömnoheten af förrådet, och okunnigheten af egit goda, gjort inbyggarena villrådige.

Att denna nödigaste och angelägnaste vettenskapen en gång må blifva bygd på orörlig grund, är nödigt, att trenne bergfaste *hörne-stenar* henne underläggas;

Den *Första* är, att rätt skillja och kiänna hvart och ett skapadt slag af Jord och Stenar; af Örter och Trän; af Insecter, Fiskar, Foglar och andra Diur.

Den *Andra*, att utforska hvart och ett till Art; Förökning; Rum; Underhåll; Natur och Skyldskap.

Den *Tredje*, att underrätta sig om hvart och ett till sin Beställning, underhafvande och öfverhet i den stora verldenes police.¹ Då vi detta vunnit, få vi först bergfast grund för vår egen oeconomie, som intet annat är än Natural-kunnigheten lämpad till människans förnödenheter. Fattas en enda led eller länk i Naturens kädia, den vi böre nogast följja, fare vi straxt vilse i mörka skogen; vi stöte oss emot stenarne, rifve oss af Törnen, fastne i dyen och Satyrerne grina åt oss som projectmakare.

Detta har jag länge sedt och derom sökt öfvertyga mina åhörare, under det mine k. Landsmän i senare tider med nitisk svett sträfvat att arbeta sig fram genom hårdaste hällebergen; jag har ock tydeligen fattat, att om denna vetenskapen skulle få fast grund, borde den byggas vid lärosäten, på Natural-historien, och därifrån sedermera utplanteras öfver hela riket, men icke kunnat begripa, att de hälsosammaste förordningar allena uträttat mera för en Landtman, än för en Skeppare att undvika de fördolde ref och oförväntade stormväder. Men som de måste studerande lämna sig merendels helt och hållne till de Philosophiske vetenskaper, hafva de tyckt sig

¹ police = politi, ordning.

gå ur vägen, om de af en annan facultet skolat låna eld til sin vishet; hvarföre jag ock nedsläpt händerne, och min hog har stannat mer vid en blott önskan, än tilförliteligit hopp, att en gång se den dag, på hvilken en sådan sanning måtte updagas.

Den Allrådande som styrer folks öden, gör ofta inom aftonen det man ej förmodat på en hel mansålder; Han gifver och tager, så vishet som andre sine häfvor, när, åt och af hvem han behagar: därpå få vi här det tydeligaste prof.

Bruks-Patronen, Högackad Hr. *ERIC ERICSSON BORGSTRÖM*¹, på Södra Borgvik i Wermeland, den Gud välsignat med denna verldenes häfvor, fant för billigt, som han sielf ej ägde bröstarfvingar, at förära en del af sitt efterlämnade goda till en sin förtrognaste vän, Advocat-Fiscalen Ädel och Högackad Hr. *ARVID WALLSTEDT*² på Skagersholm; ett så ädelmodigt, som sälsynt prof i verlden! men denna senare, ej mindre ädelmodigt och sällsynt! afslog denna sin väns gåfva; de kommo därföre bägge öfverens, att använda detta till fäderneslandets fromma, på hvad sätt de det sielfve bäst kunde uträkna, eller af vänner inrådas. Under detta råkade deras förtroende till Upsala Läns vakne Landshöfdinge, Riddaren, Högvälborne Hr. *JOH. GEORG LILLIENBERG*³, hvars eld, nit och drift för Fäderneslandet är allmänt bekant. Denne Herren, af kärlek för detta Universitetet, och af nit för det allmänna, underrätade dem att gå denna vägen, som rättast ledde till Fäderneslandets välstånd, och af dem redan påtänkt såsom den säkraste.

Härpå gifver Hr. Borgström 100.000 daler kopparmynt till Upsala Academie, åt en *Professor Oeconomix privatæ*, att af des årliga ränta lönas och underhållas, hvilken, såsom Ledamot af den *Philosophiska Faculteten*, skulle på *modersmålet* lämpa *Natural-historien* till enskilda Hushållningen således, att han afhandlade

1:sta åhret *Jord* och *Stenarter*, Åkerskötsel etc.

2:dra åhret *Wäxter* och deras bruk, planteringar, Färgörter, Häckar, Skog etc.

3:die åhret *Diuren*: jagt, fogelfänge, fiskerie, silkesmatskar etc. och således inom tre åhr alla delar af Hushålls vettenskapen. För övrigit stadgade han heligt, att denna Professionen skulle aldrig gifvas åt någon efter ancienneté eller till belöning, utan alltid till den, som vore aldrabäst grundad genom största insikten i *Natural historien*; hälst Vermelänningar.

Denne Academiens höga Cancellor, Kl. M:ts och Riksens Råd, Præsidenten

¹ BORGSTRÖM, ERIK (1710—70), brukspatron på Borgvik, fick efter donationen till Upps. univ. bergsråds titel.

² WALLSTEDT, ARVID (1729—74), stud. i Uppsala 1743, hovauditör; advokatfiskals namn 1756. Inköpte 1762 Skagersholms bruk, som han mycket förbättrade. Adlades 1769 (Wallenstam, ointr.).

³ LILLIENBERG, JOHAN GEORG (1713—98), landsb. i Uppsala 1757—62.

i Kongl. LagCommissionen, Riddaren och Commendeuren af Kl. M:ts orden, Högvälborne Grefven Hr. CARL EHRENPREUTZ¹, som fant denna inrättning lända till Rikets välstånd och till lius vid den Academie Han tagit i sin huldaste omvårdnad, föredrog denna hos HANS KL. MAJE-STET, som allernådigst tacktes hela inrättningen, till obrotslig efterlefnad, d. 3. Septemb. sistledne, bifalla och stadfästa.

Jämte det att alt blifvit så nitiskt, ädelmodigt och moget föreslagit, som nådigst bifallet, utbad sig, för första gången, Hr. Borgström till denna Professionen få nämna Hr. Magister Joh. Låstbohm², hvars eld, muntre åhr och andra egenskaper voro honom noga bekante; hvilken Hans Kongl. Maj:t med sin nådigsta fullmakt till Professor förordnar.

Altså får jag ock härmed föreställa den studerande ungdomen vid Upsala Academie vår nya *Professor Oeconomix privatæ, Regius, Borgströmianus, ordinarius*, Ädle och Höglärde Hr. Magister JOHAN LÅSTBOHM Andersson, som d. 13. Decemb. kl. 10, kommer på stora Carolinska lärosalen, at intaga sit säte bland lärarena, och med ett därtill lämpat tal begynner »visa den nytta som ett borgeligt samfund kan förvänta sig, at öfverhet och undersåtare liksom täfla med hvarandra om hushållningens förbättring».

Till denna Högtidens firande, som vi ännu måste sakna Högvördigste Hr. ArchieBiskopens och ProCancerens Doctor SAM. TROILII³ högtönskade ankomst, räkne vi för en besynnerlig ära, då Landshöfdingen öfver Upland, Riddaren af Kongl. Nordstjerne orden, Högvälborne Hr. JOH. GEORG LILLIENBERG tackes vara vitne till vår fågnad; vi giöre oss ock äfven försäkrade, at alla andra närvarande *Gynnare* af vettenskaper, så af Lärare, som lärande, vid detta tillfället hedra denna fäst. Upsala d. 11. Decemb. 1759.

* * *

Även detta program är linneanskt, om icke så mycket till stilen som fastmer till innehålllet.⁴

I för Linné typiska vändningar hyllas gång på gång Skaparen, »som alt så oändeligen härligt och alsmäktigt inrättat», och hans allvisa inrättning mönstras här från »oeconomisk» synpunkt. Linné gör därvid en snabbvandring genom naturens tre riken, från växterna, som komma ur de fyra jordarterna⁵,

¹ EHRENPREUS, CARL DIDRIK (1692—1760), greve, riksråd, Upps. univ. kansler 1751—60.

² LÅSTBOM, JOHAN ANDERSSON (1732—1802), stud. i Uppsala 1751, mag. 1758.

³ TROILIUS, SAMUEL (1706—54), ärkebiskop 1758. (Barnen adlade von Troil.)

⁴ ANNERSTEDT håller för troligt, på tal om det ovanliga i att detta program skrevs på svenska, att Linnés kolleger tyckt det betyda föga vilket språk som användes »när det gällde studiet av trädstockar och gödning, ämnen som ansågos vara främmande för ett universitets höga uppgifter». (Upsala univ. historia, III: 2, s. 51.)

⁵ »Leran är hafvets dotter, sanden luftens, mullen växternas, kritan djurens» (Skaparens afsikt med naturens verk, SLÅ 1947, s. 73).

över insekterna, fåglarna och boskapen till människan, skapelsens regerande herre. Liksom han ofta vid indelningen av de levande varelserna hämtar bilder från det civila eller militära livet, väljer han nu polisväsendet, i det han liknar insekterna först vid växternas uppsyningsmän, försedda med egna verktyg och gevär, sedan vid underbetjänter gentemot närmast högre djurarter. Man har dock känslan att han vid programförfattandet ej givit sig tid att fullfölja sitt motivuppslag.

»Intet onyttigt, intet försummat; intet förmycket, intet förlitet» — alla ting i naturen äro nyttiga, alla hålla varandra i balans, tack vare ett allas krig mot alla, det är samma satser som Linné utförligare behandlar i avhandlingarna *Oeconomia Naturæ* (1749), *Cui bono* (1753), *Politia Naturæ* (1760) och promotionsföreläsningen *De fine Creatoris ex opere Naturæ* (1763). »Ingen ting är endast för sin egen skull utan måste tillika vara ett annat ting till tjänst, såsom länk i en kädja, så at om ett enda ting fattades, skulle hela ordningen blifva rubbad» (*Oec. Nat.*). »Ty den allwise Skaparen har ej något fåfängt skapat, utan til ett wisst ändamål eller någon til godo» (*Pol. Nat.*). »Ingen ört gifves så stinkande, så ond, att hon ej vid någon sjukdom erbjuder den bästa läkedom» (*De fine Creatoris*).

Frihetstiden var inställd på nyttsynpunkter och Linnés resor voro föranstaltade på offentligt uppdrag och i nationalekonomiskt syfte.

Redan tidigt intresserade han sig för naturalhistoriens praktiska användning. Så lät han 1739 i Vet. Ak. Handl. trycka »Rön om växters plantering» och 1740 »Tanckar om grunden til oeconomien genom naturkunnogheten ock physiquen». I den senare skriver han inledningsvis: »Den wetenskap som lærer oss använda Naturalierne genom Elementerne til vår förnödenhet kallas *Oeconomie*. — — — Ingen wetenskap i werlden är högre, nödigare och nyttigare än *Oeconomien*, såsom alla menniskors timmeliga wälfärd grundar sig derpå; bör altså den wetenskapen med största flit upbrukas ock idkas; altså ock medlen *Physiquen* ock *Naturkunnogheten*, utom hwilka ingen *Oeconomie* kan bestå». Han genomgår så naturens tre riken och allt vad ur dem kan hämtas till människornas nytta samt slutar med en from önskan att mineralogi, botanik och zoologi — liksom nu historia, metafysik, logik och morallära — må bli obligatoriska för alla filosofie magistrar, eftersom de flesta av dem bli präster och sålunda till landets nytta kunna sprida sina lärdomar bland folket.¹

När Linné på sin Västgötaresa 1746 kommer till Karlstad, saknar han vid gymnasiet ett lektorat i naturalhistoria och fysik och tror sig häri finna orsaken till att värmlänningarna i Uppsala äro »mer fallne och begifne på detta Studium än någon annor Nation». Och tillägger han: »Denna Wetenskapen fördrifwer Widskeppelser och lægger grunden til all Privat-Oeconomie och Manufacturer, på hwilka et Rikes wälfärd stödjer sig».

¹ Redan 1737 hade JOH. BROWALLIUS, säkert i samråd med Linné, framlagt sina Tankar öfwer Historiæ Naturalis nytta wid ungdomens upfostran och underwisning.

Då han senare samma år vill förhjälpa sin lärjunge PETRUS KALM till ett Helmfeldts stipendium att resa till Nordamerika, »som ligger under samma högd med Sverige och plågas af samma köld», för att där »til oeconomisk nytta» studera naturalhistorien, främst växterna, skriver han ett memorial till Consistorium¹ med följande inledningsord: »Alla människors uppehålle grundar sig på privata oeconomien, som intet annat är än culture af stenar, växter och djur; ty annat, utan elementerna, hafwom wi intet i hela werlden; och utaf desse 3 hemtas rudimaterierne til all ting. — På den privata oeconomien stödjer sig den allmänna, så at intet rike kan bestå utan privat oeconomie. Den willaste ödemark, uti hwilken knapt en sparf skulle kunna föda sig, kan igenom god oeconomie blifwa det härligaste land.»

I december samma år inlade justitiekansleren C. G. LÖWENHJELM till Ständerna ett förslag² att naturalhistoriens studium måtte ökas vid gymnasier och akademier och att Linnæus därvid skulle medverka. Denne berättar själv senare³ härom: »Nu hade Historia Naturalis genom Linnæi förtjänster, hans Lectioner i Stockholm och Upsala, jämte hans Resor, genom Wettenskaps Akademien i Stockholm och Academia Trägården samt Museum i Upsala, kommit i rop. Men detta war ej nog. Linnæus begår så hoos sina wänner wid Riksdagen, att ett Memorial ingafs om nyttan af Historiæ Naturalis Lectioner wid Scholor och Gymnasier samt att ingen skulle få blifwa Promotus Magister, som ej præsterade Examen häruti för Linnæus. Detta bifölls.» Uppenbart är det Löwenhjelm's memorial som Linné här avser. Förslaget mottogs också välvilligt av Ständerna, som funno det »förtient en sorgfällig eftertanka» och sände det på remiss till de akademiska myndigheterna. Resultatet blev en P.M. angående Studii Historiæ naturalis uphielpande, författad av Linné.⁴ I densamma föreslås att ämnena naturalhistoria och fysik må göras obligatoriska vid gymnasier och universitet och att ingen må befordras till någon syssla i det andliga eller världsliga ståndet utan att uppvisa testimonium öfver kunskaper i dessa ämnen.

Granskar man titlarna på Linnés svenska skrifter samt på hans disputationer under 1740- och 50-talen, frapperas man av hur många som behandla naturalekonomiska ämnen. De äro, ordnade i tidsföljd, följande: Anmärckning öfwer lapska limet, Om nödvändigheten af forskningsresor inom fäderneslandet, Medicinalväxter som — — — hos oss i fäderneslandet wäxa, Anmärkningar om inländska växter (Tallen och Granen), Färgegräs som brukas på Gotland ock Öland, Swenskt höfrö, Om nyttan af växternas olika kiön wid åkerbruk och trögårdar, Siberiskt bokhvete, Handling om skogars plantering, Flora oeconomica, Oeconomia Naturæ, Pan svecicus, Rön om slökorn,

¹ Br. o. skr. I: 1, s. 129.

² ÄHRLING, *Carl von Linnés svenska arbeten*, ss. 377—8.

³ CARL LINNÆUS, *Egenhändiga anteckningar*, s. 113.

⁴ Tryckt i Br. o. skr. I: 1, ss. 135—6.

Plantæ esculentæ patriæ (Våra inländska ätliga växter), Cui bono (Vartill duger det?), Hospita insectorum flora (Insekternas värdväxter), Noxa insectorum (Insekternas skadegörelse), Två nya species tobak, Plantæ officinales, Cynographia (Om hunden), Tankar om nyttiga växters planterande på de lappska fjällen, Cervus rheno (Renen), Ovis (Fåret), Horticultura academica, Acetaria (Sallader), Phalæna bombyx (Silkesmasken), Inhemska växter till bröd- och matberedning, Migrationes avium (Fåglarnas vandringar), Panis diæticus, Transmutatio frumentorum (Sädesslagens förvandling), Frutetum svecicum (Svensk häckplantering), Pandora insectorum, Svensk coccionell, Instructio peregrinatoris, Plantæ tinctoriæ (Färgväxter), Arboretum svecicum (Svensk trädplantering), Pingvedo animalis (Djurfett). Av Linnés skrifter i natural-ekonomi äro således ett 40-tal tillkomna före 1760, endast 7 st. (här ej uppräknade) efter detta år. Måhända äro disputationssämnena, som ofta hos Linné, upplagda efter en redan tidigt uppgjord plan.

Marken var således av Linné väl förberedd, när den Borgströmska professuren i Oeconomia privata år 1759 kom till stånd. Märkligt nog existerade sedan 1740 vid universitetets juridiska fakultet en Oeconomiae et Commerciorum professur, omfattande undervisning i svensk ekonomisk rätts historia, råvaror, manufakturer, hantverk, handel, sjöfart, bergshantering, skogsbruk, åkerbruk, boskapskötsel, tull- och skatteförordningar m. m. — ett verkligt mixtum compositum. Dess innehavare var ANDERS BERCH. Genom den nya, till den filosofiska fakulteten förlagda professuren sprängdes denna omaka sammankoppling av juridiska och naturvetenskapliga discipliner och de ekonomie studerandena sluppo därmed att, som Linné uttrycker det i programmet, »af en annan facultet låna eld til sin vishet».

BORGSTRÖMS donationsbrev¹ framlägger just den syn på oeconomien — att naturvetenskapens studium är nödvändigt för vår hushållnings förbättrande — för vilken Linné under ett tjugotal år propagerat.² Donator framhåller i inledningen »oeconomien» som det förnämsta medlet att uppbringa ett rikes välmåga. Själva donationen motiverar han sålunda:

Jag tillbiuder mig härmed att gifwa ett penningecapital af Etthundrade Tusende dr kp:mt till aflöning för en oeconomiae practices professor wid Kongl. Akademien i Upsala, som der endast och allenast bör på modersmålet föreläsa samt i disputationer och privata collegier förklara den practiska oeconomien, grundad på naturkunnighet; ty jag är fullleligen öfvertygad, att den allsmäktige Guden, som inrättadt thetta jordklotet, har intet annat lemnat menniskjan att använda till sin nytta än de tre naturens riken: stenar, örter och diur, som på åtskilligt sätt præpareras till menniskjans beqwämlighet igenom elementernes tillämpning.

Jag tror äfwen, att första grundpelaren till all oeconomie är att känna alt thet,

¹ Det finns publicerat i H. SCHÜCK, *Inbjudningsskrift till åhörande af den offentliga föreläsning, med hvilken professorn i botanik Bengt Lidforss tillträder sitt ämbete*. Upps. 1910.

² Även efter professurens tillkomst skriver han (1763) »En ekonom utan naturkännedom är som en fysiker utan matematik» (*Skaparens afsikt med naturens verk*, SLÅ 1947).

som skapat är, med sina namn, kännemärcken, art och egenskaper, och håller före, att ingenting är här på jorden, som icke kan lända människan till nytta och nödenhet, till något mål och i någon afsigt, ja icke en gång det, som vi hålla före wara mäst skadeligit.

Den andra grundpelaren för all hushållning är att känna naturens stora oeconomie och att weta, hwad relation det ena har emot det andra; ty intet är inrättat uti oeconomia naturæ, som icke går till något annat tings förmon samt twertom ingen ting, som icke har något högre för sig, som håller det inom sina skranckor, att alt må ordentligen tillgå och intet må bli för mycket, intet för litet, intet öfwerflöda och intet utrotas.

Allt är nyttigt, t. o. m. det vi hålla för mest skadligt; intet må bli för mycket, intet för litet — orden kännas igen, delwis ordagrant från akademi-programmet.

Enligt donationsbrevet bör professorn ej befatta sig med undervisning i den allmänna hushållningen beträffande handel, politik, manufakturer m. m. eller i kemi och experimentalfysik eller naturalhistoria, utan endast med dessa vetenskapers tillämpning på den praktiska ekonomien. Föreläsningar och disputationer böra hållas på svenska. Vidare anges utförligt, hur professorn i ämnet under tre år bör avhandla naturens tre riken ur ekonomisk synvinkel (dock i ordning motsatt den Linné anger i programmet):

Till ett sådant ändamåls ernående wore min åstundan, att en slik professor indelte sina lectioner så, att han kunde för den studerande ungdomen absolwerä en hel course af oeconomien på tre års tid, då han det första året läste om diuren, neml. om fyrfotade diurs jagt och odiurs utrotande efter alla bekanta sätt; om tama diurens skjötsel, fodring, producter och medicin; om fågelfängerie, inrättadt efter foglarnes flyttning, samhällen, bygnadssätt, föda, med mera, och af samma grund lära de hemtamdas skjötsel; om allehanda slags fiskeredskaper och fiskande efter fiskarnas art och natur och det så wäl till hafs- som insjöfiskar, men förnämligast om dammars inrättande och fiskens förökande; om bij, sillkesmatskars och andra nyttiga insecters rätta skjötsel samt skadeliga insecters kufwande i trädgårdar, på åkren, i ängen etc; om pärlfiskerier med mera hithörande.

Det andra året borde han läsa om nyttiga planteringar; om de örter, som ätas af hwart slags kreatur eller och förkastas; om häckars rätta anläggande; om ängars tillbörliga skjötsel; om trädplanteringar på marcken, i ängar, kring husen; om fruktträds planteringar; om kökskryddegårds inrättande; om blomsterväxter, zirater samt hwad annat, som tjenar till en trädgårds prydnad, hwartill kommer och andra planteringar af humble, tobak, färgörter, apothecareväxter, etc. etc.

Thet tredje året om allehanda slags jordmohn, såsom allehanda slags jord och dess olika blandning samt ändring och läge för åkerbruket, äng och andre planteringar; angående giödning, dikning, såning, mylling, med ett ord, alt hwad som hörer till åkerbruket och landtskjötselen, utan att försumma tydeligen att föreställa, huru åtskillige slags stenar böra användas till bygnader, qwarnar, kalkbrännerier, etc. etc.

Av detaljämnena se vi hur många av dem som Linné själv behandlat i disputationer eller uppsatser. Borgströms donation föll som en mogen frukt av Linnés arbete och man kan ej frigöra sig från tanken att han hade sitt

finger med i spelet, måhända som rådgivare till landshövding Lilienberg¹, vilken enligt programmet stimulerat Borgström och Wallstedt att använda donationsmedlen i angivet syfte.

Donator utbeder sig vidare att Mag. JOHAN LÅSTBOM må bli förste innehavare av professuren och att den framdeles må tillsättas efter skicklighet, icke efter tjänsteår samt med företräde för värmlänningar vid »lika skicklighet och capacité». Även här möta vi en tanke som är Linnés, nämligen att man vid akademiska befordringar bör frånga anciennitetsprincipen, om vilken han senare (1768) i sitt »Yttrande rörande Educationswerket»² skriver att den »gjorde mer skada för wettenskaperne än alt annat, då alla hufwuden ansågs lika som Soldater», och vilken han längre fram i samma yttrande gör till föremål för en bitande satir.

Slutligen föreslås att Låstbom må få börja sin tjänst med tre (!) års tjänstledighet för att under denna tid resa omkring inom och utom riket och därigenom förskaffa sig grundligare insikt i all slags ekonomi och sålunda kunna föreslå förbättringar i olika avseenden.

Sedan Låstbom väl utnämnts och installerats med föreläsning över ämnet »Om den nytta som ett borgerligt samfund kan förvänta sig, at öfverhet och undersåtare liksom täfla med hvarandra om hushållningens förbättring», synes han också ha fått tjänstledighet, i det han enligt biografien³ åren 1760 och 1761 gjorde en »oeconomisk» resa inom de flesta av rikets provinser⁴.

1762 skänkte Borgström och Wallstedt 11 000 daler k.m. till en adjunktur i privatekonomi; likaså donerade Borgström 23 000 daler k.m. till inköp av ett experimentalhemman, detta i anslutning till donationsbrevet, där det står: »Denna professor bör, så när sig någonsin göra låter intill staden, allt detta practisera, att de studerande måge med egna ögon få se, huru trän planteras, häckar anläggas, jorden förbättras, huru bij och silkesmatskar skjötas, huru färggräs och medecinalörter cultiveras med hwad mera, som före upräknat är och möjeligen in loco kan utöfwas och wisas.»⁵

Professuren kom längre fram att beklädas av flera framstående män, bl. a,

¹ Landshövdingen Lilienberg stod 1757 fadder till Linnés dotter Sophia, vilket kan tyda på en närmare relation mellan familjerna.

² Br. o. skr. I: 1, ss. 216—25.

³ FANT, Upsala ärkestifts herdaminne III, ss. 266—7. Ups. 1845.

⁴ Ang. Låstboms vidare öden må nämnas att han, då ekonomiprofessuren var dåligt avlönad, år 1771 lät prästvigas sig, 1777 erhöll Grans pastorat som prebende, vilket år 1787 utbyttes mot Danmarks. Han blev 1790 prof. i den teologiska fakulteten och domprost i Uppsala, då han definitivt lämnade den Borgströmska professuren. Fyra gånger var han universitetets rektor och han presiderade vid 24 ekonomiska och 3 teologiska disputationer. Hans eftermäle var att »han var en välmenande man, god, svag, men saknade kunskaper och ämbetsmannaduglighet, kunde ej förrätta någon syssla utan synbar räddhåga. Han anlade alléerna i Odinslund, vilka på skämt blifvit kallade hans Opera omnia.»

⁵ Denna donators tanke kunde ej realiseras förrän 1807, då Håga egendom överläts åt Prof. Borgströmianus. Några »ekonomiska» experiment kommo dock aldrig att där utföras, utan dispositionsrätten av gården blev endast en lönefyllnad åt oeconomiae professorn.

ELIAS och TH. M. FRIES, far och son. Även den Borgströmska adjunkten blev sedermera (1877) professur. Efter omorganisationen 1852, då botaniken — liksom zoologien — utbröts ur den medicinska fakulteten, bekläddes dessa befattningar, som alltså båda härstammade från den Borgströmska donationen, av botanister, men den äldre professurens innehavare benämndes av pietet mot donator *Botanices et Oeconomiae practicae Professor Borgströmianus*.

Av den ursprungliga professuren återstod således då endast upphovsmannens namn och beteckningen praktisk ekonomi som ett av dess ämnesområden. Botaniken, som var dess väsentliga innehåll, gav emellertid association till Linné, vilken ju också torde ha varit primus motor vid dess instiftande.

Slutligen reglerades 1938 de båda professurernas ämnesområden och benämningar. Den ena heter nu professur i »botanik, särskilt systematik och morfologi», den andra »särskilt fysiologi och anatomi». Därmed försvann donatorns namn definitivt.

BIRGER STRANDELL

LJUNGBERGERS MEDALJONGER AV LINNÉ OCH HANS HUSTRU

Sedan ett tiotal år ha vi i vårt hem kunnat glädja oss åt ett par vackra medaljonger, som jag fått såsom gåva av dåvarande hovrättsassessorn CARL-AXEL DURLING och hans syster fru G. PERMAN. Medaljongerna, som föreställa Linné och hans hustru, hade på sin tid inköpts av assessor Durlings fader på en auktion i Stockholm i slutet av 1800-talet. Konstnären var enligt uppgift LJUNGBERGER.

Medaljongerna äro gjorda i gips på svart botten och ligga under glas med en rund guldrum omkring. Både inramningen, som är typisk för tiden, utseendet och storleken leda tanken till INLANDERS berömda Linné-medaljong, som bl. a. utgör modell för de bekanta Wedgwood-medaljongerna.

Vid en närmare granskning lägger man dock genast märke till en hel del påfallande skillnader. Ljungbergers medaljong ger inte intryck av att vara så i detalj genomarbetad som Inlanders. Mimiken är mera utslätad, både runt munnen och ögat, i pannan och på kinderna. Pannan och näsan äro raka, näsvingen inte så kraftigt böjd, munnen inte insjunken och hakan därför inte så utskjutande. Kindvårtan saknas. Hela ansiktet ger ett något yngre utseende än Inlandermedaljongen. Peruken saknar piska, täcker mera av halspartiet och käkvinkeln och har på hjässan liksom ett gupp. Knuten på höger axel saknas. Också linnean och nordstjärneorden saknas. Rocken har på bägge medaljongerna fyra knappar, västen fem, varav de två upptill äro oknäppa för att lämna plats för kråset. Detta är på Ljungbergers medaljong instoppat i västen utan att skjuta ut. Linné har på denna medaljong givits ett mera enkelt och alldagligt utseende, som kanske svarade mera mot verkligheten än den eleganta aristokrat, som Inlander framställt.¹ *A tergo* står på medaljongen antecknat med bläck, upptill »Carolus a Linné» och nedtill »af Ljungberger» samt med svag blyerts »Tillhör Durling-Lindholms auktion 26/3 95 T.».

Av handlingarna i stadsarkivet framgår, att auktionen efter f. d. postförvaltaren JOHAN AUGUST LINDHOLM, f. 7 juli 1825, död 26 november 1894, ägde rum den 26 och 27 mars 1895 såsom en husauktion, Sibyllegatan 21, Stockholm. Sammanlagt försålles därvid 54 medaljonger.

¹ Vid demonstration av medaljongerna i Svenska Linnésällskapet vid dess sammanträde hösten 1952 hade professor ROBERT FRIES älskvärdenheten att till jämförelse demonstrera sin Inlandermedaljong, varvid de här angivna skillnaderna tydligt kunde iakttagas.

Fig. 1.

Frågan är nu vem som kan ha varit konstnären. På medaljongerna står angivet, att det skulle vara Ljungberger, varmed måste avses den bekante medaljgravören GUSTAF LJUNGBERGER, som levde åren 1734–1787. Efter utbildning hos REHN och FEHRMAN förestod han under några år myntverket i Stralsund, vistades några år i Paris och Italien och återvände därifrån 1767. Han har bl. a. gjort konstakademiens stora belöningsmedalj och medaljer över ALSTRÖMER och SAHLGREN. På Gustav III:s befallning slogs en medalj med anledning av Linnés död och denna utfördes av Ljungberger (Fig. 3). Enligt TULLBERG är den »tydligt gjord efter Inlanders medaljong, men tämligen fritt, så har peruken blifvit betydligt förändrad, den på ryggen nedhängande locken och knuten borttagits, kindvärta saknas, kråset har blifvit mycket reducerat och manteln är tillsatt». Trots att dessa förändringar — om man bortser från manteln — just är utmärkande för den medaljong, som vi här diskutera, så kan man inte förbise, att Ljungbergers Linnémedalj mera liknar Inlanders medaljong än denna.

Fig. 2.

Denna senare hade tydligen varit obekant för Tullberg, men visades på Nationalmusei Linné-utställning 1907. I Svenska porträttarkivet finnas fotografiska avbildningar av bägge medaljongerna (Linné och hans hustru), utförda på den tid de tillhörde Axel Durling. Man hade utan någon tvekan accepterat Ljungberger som konstnären.

Såsom SIGURD WALLIN framhållit finns det inte så många konstnärer att välja på. Ljungberger är känd för att ha utfört just sådana medaljonger, som det här är fråga om. Bl. a. finns en hel serie av kungliga personer på Hammarby.

Antikvarien RASMUSSEN delar Sigurd Wallins uppfattning, och det torde således inte behöva råda någon tvekan längre om att medaljongerna verkligen utförts av den kände medaljgravören Gustaf Ljungberger.

Medaljongen av fru Linné visar vänster sida i profil. A tergo står skrivet med bläck »Sara Elisabeth Moræa.» och »af Ljungberger» samt med blyerts »v. Linnés Fru», f. ö. såsom på den föregående medaljongen.

Denna bild med den karakteristiska huvudbonaden leder genast tanken till en avbildning av fru Linné, ingående i den bekanta serie av pasteller av hela Linnéfamiljen, som utfördes av Linnés systerson S. N. HÖÖK. Den är nu i Ingegerd Beskows ägo. Där återfinnes en liknande huvudbonad. Ansiktet förefaller på denna pastell vara något yngre än på medaljongen. Enligt Tullberg målades det i denna serie ingående porträttet av Carl von Linné d. y. år 1766, och alla pastellerna skall ha målats någon gång på 60-talet, också den av den yngsta dottern Sofia, som var född 1757.

Sannolikt ha medaljongerna blivit utförda någon gång vid ungefär samma tidpunkt som dessa pasteller. Ljungberger återkom från sin utlandsvistelse år 1767. Linné verkar yngre än på Inlandermedaljongen, som tillkom år 1773. Någon gång mellan dessa båda år förefaller det rimligt, att medaljongerna kommit till, troligtvis i slutet av 60-talet, då Linné var drygt 60 år gammal.

Medaljongen av fru Linné är på sätt och vis mera intressant än den av Linné själv. Enligt Tullberg skall nämligen inga andra avbildningar av fru Linné i profil vara kända än de bekanta silhuetter¹, som varit föremål för särskilt studium av vår för ett par år sedan bortgångne frejdade kännare på detta område ARTHUR SJÖGREN (denna Årsskr. 1924). På dessa silhuetter framställs fru Linné högbarmad med ett dok på huvudet med kort bakåtfallande slöja. Man har rätt svårt att bilda sig en säker uppfattning om hennes utseende med hjälp av dem. Sådana s. k. skuggporträtt skola enligt Sjögren ha utförts redan på 1760-talet, kanske förr, men de på glas målade skola ej ha kunnat beläggas förr än fram på 1780-1790-talen och samma är förhållandet med de i guldringar monterade små glassilhuetter med ornering i guld och färger, varav tre exemplar med Linné och hans hustru i profil äro kända.² Ljungbergers medaljong däremot ger en klar och tydlig bild av fru Linnés profil och är därför särskilt intressant och värdefull. Var stamparna till dessa medaljonger befinna sig är mig okänt.

¹ Ett ex. i Linnémuseet.

² Av dessa tillhöra två vårt Linnémuseum, ett tredje förf.

Fig. 3.

URKUNDER RÖRANDE FAMILJEN LINNÉS ÄGODELAR. III

Med 1806 års bouppteckning och arvskifte efter SARA ELISABET MOREA — meddelade i årsskriften XXXVI, 1953, sid. 89 ff. — var den första generationen von Linné gången och dess arv fördelat på de fyra döttrarnas lotter. ELISABET CHRISTINA hade ärfts av sin dotter, gift MARTIN, LOVISA levde ogift, SARA CHRISTINA och SOFIA voro gifta med bröderna DUSE. Arvshistoriens nya period omfattar de tre yngre Linné-döttrarnas och de två bröderna Duses frånfällen och avslutas med fröken Lovisa von Linnés död 1839. Fem bouppteckningar äro denna periods dokument. Vid den sista av dessa kvarstå som arvingar två dotterdöttrar till Linné, den äldsta dotterns dotter SARA ELISABET BERGENCRANTZ, änka efter PER MARTIN, och den yngsta dotterns dotter, JOHANNA ELISABET SOFIA DUSE, gift med FREDRIK MAGNUS RIDDERBJELKE. Arvsgången under denna den andra generationens period åskådliggöres av tablån på sid. 68 i årsskriften XXXIII–XXXIV, 1950–1951. De fem bouppteckningarna avtryckas här nedan.

En i 1806 års bouppteckning efter fru von Linné förekommande post, som genom sin storlek väcker uppmärksamhet, är duktyg, linne och vävnader. Av inomhusboet är det näst silvret den ojämförligt dyrbaraste gruppen, och specifikationen upptar bl. a. 50 dukar och 373 servetter. Uppdelningen i fyra lotter och användningen under tre årtionden bör ha kunnat innebära en icke obetydlig avgång. Och dock finner man 1839 efter den ensamma 90-åriga fröken Lovisa von Linné 48 dukar och 362 servetter, dvs. siffror som nästan spöklikt upprepa det förråd som modern lämnade efter sig. Det kan vara en bild av lösörets gradvisa sammanärvande till den sista av systrarna efter den stora delningen efter modern. Eller vittnar det kanske om att denna senares stora intresse för fyllda linneskåp gått i arv till dottern, fastän hon ej hade några fyra döttrar att förse med utstyrsel.

Ser man i dessa fem bouppteckningar efter något individuellt igenkännbart föremål som dessutom finnes i behåll, är det frestande att stanna 1835 vid kaptenskan Duses nipper. I förbigående konstaterar man »en guldring med 2:ne Skuggportraiter», säkerligen en av de flerfaldiga ringar med Linnés och hans frus silhuettbilder satta mot varandra under glas i klacken, vilka troligen

varit fördelade bland alla barnen. Men ett särskilt intresse erbjuder notisen om »En guldring med Ett Portraite», som, när det uppträder i kaptenskan Duses bo, knappast kan vara något annat än den ring, som gått i arv till hennes anförvanter och som i klacken bär ett miniatyrporträtt av kapten Hans Henrik Duse, kanske det enda porträtt av honom som funnits, och i varje fall numera det enda kända, särskilt intressant som bilder av denna familjekrets äro tunnsådda. Att miniatyren föreställer just kapten Duse, därpå tyda hans initialer, som stå ingraverade på klackens baksida, och därom vittnar porträttet självt på ett övertygande sätt. Uniformen med röd krage och revär överensstämmer enligt Armémusei sakkunskap med Närkes och Värmlands regementes på 1790-talet men för övrigt endast med ett annat regementes. Hans Henrik Duse blev kapten vid Närkes och Värmlands regemente år 1792 och gifte sig 1794 vid 45 års ålder. Allt talar för att porträttet tillkommit med anledning av giftermålet. Miniatyren är osignerad, men enligt doktor KARL ASPLUND är det sannolikast att den målats av FREDRIK PHILIP KLINGSPOR, som var en av de goda talangerna bland miniatyristerna, närmast efter mästarna i främsta linjen. På 1790-talet avslutade Klingspor sin militära bana som överstelöjtnant och invaldes som hedersledamot i Konstakademien för att sedermera användas i hovtjänst, slutligen som ståthållare på Stockholms slott

Sigurd Wallin.

Porträtt av kapten Hans Henrik Duse, miniatyr från 1790-talet, infattad i guldring.
Nyförvärv till Linnémuseet.

*Bouppteckning efter Hans Henrik Duse, 3 september
och följande dagar 1811.*

[Exemplar i Svea hovrätts arkiv, Riksarkivet. Folio, 24 sidor, varav den sista blank. Opaginerat. Stämpelpapper. Påskrift över texten:
Ingif. d. 27 Maji 1812.]

År 1811, den 3:dje och följande dagar uti September Månad förrättades Laglig Bouppteckning efter Framl:ne Capitenen, Wälborne Herr Hans Hindrik Duse, som dog i Upsala d. 22:dra uti föregående Junii månad uti sitt 63:dje Ålders år: efterlämnande EnkeFru Capitenskan Sara Christina Duse, född von Linné, som nu var närvarande, tillika med Framl:ne Herr Capitenens Syskon, Kongl. Academie Ombudsmannen Herr Samuel Christopher Duse och Wälborna EnkeFru Majorskan Eva Johanna Clerk, född Duse. — Egendomen upptecknades, til följe af EnkeFru Capitenskans anmodan och enligt Dess uppgift, af undertecknad Academie Räntmästare; och värderades, med biträde af Riksdagsmannen och Härads Domaren Daniel Andersson i Wallby, sälunda, nemligen:

Fast Egendom.

Banko.

Deraf uptages, hvad som under Äktenskapet blifvit köpt och förvärfvadt: nemligen

1:o Hammarby berustade Säterier 2 $\frac{3}{4}$ Mantal i Danne-	
marks Socken, anses odeladt i värde kunna upföras till	
9166 RD:r 32 skil:r Banco. — Deraf har EnkeFru Capiten-	
skan ärft $\frac{1}{4}$ och inköpt $\frac{1}{32}$: mot densamma svarande	
värde utföres till	763.24. 8
2:o Säfja N:o 1, 2, 3 och 4, i Dannemarks Socken, krono	
Skatte-Rusthåll, utgörande Rustnings-Stammarne N:o 100	
och 107, — under Kongl. Lif- Regimentet till Häst, till-	
lika med N:o 5. — Ett mantal Posthemman: Med hvilka	
lägenheter förhållandet, i anseende till arf och inköp är	
lika som med Hammarby, tilsamman Värde 10000 RD:r	
Banco, hvaraf $\frac{1}{12}$. utföres till	833.16.—
3:o Edeby i samma Socken 1 mantal Frälse om 5. öresland.	
och 2 mantal krono Skatte, hvardera om 8 $\frac{1}{2}$. öresland	
(äfvén af lika förhållande) tilsamman värde 4000 RD:r	
följakteligen $\frac{1}{12}$ del	333.16.—
4:o 3:ne Tomter i Upsala Stad och Qvarteret Hjorten	
(också af dylikt förhållande) tilsamman värde 200 RD:r:	
Således $\frac{1}{12}$ del	16.32.—
5:o Fyra Tunneland Frälse, 1 Tl:d 26 $\frac{1}{2}$ kpl:d Skatte,	
1. Tl:d 21 $\frac{1}{2}$ kpl. Häfde Rätts och 1. Tl:d Börds Rätts	
Stadsåker på Upsala Stads gården (äfvén af lika förhål-	
lande) tilsamman värde 1016 RD:r 32 skil:r Banco: hvaraf	
den förvärfda $\frac{1}{12}$:te delen utföres till	84.34. 8
6:o Wallby krono-Skattehemman i Dannemarks Socken:	
har af Framl. Herr Capitenen Duse blifvit til Skatte köpt.	
$\frac{1}{3}$ del deraf som äges af Sterbhuset upföras till . . .	666.32.—

7:o Gränby Utjord i Waksala Socken, om 6. öresland up- föres till	2000.—.—	
8:o Halfva Gården N:o 2 uti Qvarteret Klostret och Svart- bäckes Roten af Upsala Stad värderas till	1500.—.—	
9:o En Fjerdepart i Fahlu grufva	333.16.—	6531.45. 4

Behållningen af den Väckande Grödan, sedan Bruknings och Bergnings kostnaden samt årets utskylder och alla Onera afgått, uptages för egendomen i Waksala Socken till RD:r	160.—.—	
i Dannemarks Socken till	315.—.—	
i Upsala Stad	25.—.—	500.—.—

Lös Egendom uti Upsala Stad.

Contanta Penningar funnos vid dödsstunden i diverse Sedlar och Gångbart mynt	180.—.—
---	---------

Guld och Nipper.

1. st. Guld-dosa (emailerad) om 43. ducater af 18. karats halt	65.24.—	
1. st. mindre dito utan emaille om 12 ducater à RD 1:24.	18.—.—	
1. st. Guldked om 20. Ducater à RD 1:46:—	39. 8.—	
1. par örhängen med genombrutet arbete	5.—.—	
1. st. äkta Rosenstens-Ring med 9. Brillanter	10.—.—	
2. st. Ringar med infattningar: den ena med 2:ne Por- traiter, den andra med en hårmatta	4.—.—	
1. st. Slät Guldring om vid pass en Ducats vigt	2.—.—	143.32.—

Silfver.

1. st. Dricks kanna, okontrollerad, om 108 lod med gam- mal invändig förgyllning à 20 sk.	45.—.—	
2. st. Säckar-askar eller Urnor 80 lod à 20 sk.	33.16.—	
1. st. gl't Genombrutet Fat . 20 lod à 20 sk.	8.16.—	
1. st. Gräddskål 14 lod à 20 sk.	5.40.—	
18 st. Matskedar 96 lod à 20 sk.	40.—.—	
10 st. Dito 44 dito à 20 sk.	18.16.—	
4. st. Dito sämre 13 dito à 20 sk.	5.20.—	
2 st. Ragout-skedar 16 dito à 20 sk.	6.32.—	
1. st. Förläggs-sked 6 dito à 20 sk.	2.24.—	
6. st. Gafflar 28 dito à 20 sk.	11.32.—	
1. st. Spade 8 dito à 20 sk.	3.16.—	
8. st. Théeskedar och 1. st. Säckertång 15 lod à 20 sk:r lodet	6.12.—	186.32.—

Koppar.

1. st. Kittel om 8 ũ à 12 sk. ũ.	2.—.—	
1. st. dito 5 ũ à 12 sk.	1.12.—	
1. st. liten dito 2 1:2 ũ à 12 sk.	—30.—	
1. st. Säckkittel 6. ũ à 12 sk.	1.24.—	
1. st. Munkpanna 3. ũ à 12 sk.	—36.—	

1. st. TrifotPanna	om 2 fl à 12 sk.	—,24.—	
1. st. dito Panna	2 fl à 12 sk.	—,24.—	
1. st. dito	1 fl	—,12.—	
1. st. liten Théepanna	2 fl à 12 sk.	—,24.—	
1. st. liten dito	1. fl	—,12.—	
1. st. dito	1. fl	—,12.—	
1. st. Kaffekokare	1. fl	—,12.—	
1. st. vattenflaska	7. fl	1,36.—	
2. st. Fältflaskor	2 fl	—,24.—	
1. st. Kaffekokare	1 $1/4$ fl	—,15.—	
1. st. stort Fat	7 $1/2$ fl à 12 sk.	1,39.—	
1. Partie formar	3 $1/4$ fl	—,39.—	
1. st. Kastrull	5 fl	2,12.—	
1. st. dito	4 fl	1.—.—	
1. st. form med lock		1,36.—	
1. st. dito mindre		—,32.—	
1. st. Kittel gl. vid Gränby		1.—.—	
1. st. Thee kök		—,24.—	20,47.—

Tenn.

5 st. Fat	15 fl à 12 sk.	3 36.—	
9. st. Tallrickar	9 fl à dito	2,12.—	
1. st. större skål	6 $1/2$ fl à dito	1,30.—	
1. st mindre dito	4 fl à dito	1.—.—	
1. st. Handkanna	4 fl à dito	1.—.—	
1. st. Stop	3 $3/4$ fl à 16 sk.	1,12.—	
1. st. Drickskanna	4 $1/2$ fl	1,16.—	
1. st. Liten flaska		—,10.—	12,20.—

Malm och Messing

1. st. Gryta		2,24.—	
1. st. dito mindre		1,32.—	
4. st. Ljusstakar		3,16.—	
4. st. dito sämre		2.—.—	
4. st. dito än sämre		1.—.—	
1. st. mortel med stöt		1.—.—	
1. st. liten klocka		—, 8.—	
1. st. dito dito		—, 6.—	
1. st. messings Kittel med lock		1,16.—	13, 6.—

Bleck och Kökssaker.

2. st. formar med lock		—, 8.—	
1. st mjölksil och durchslag		—, 8.—	
1. st. rifjern, tratt och kvarter, en spets		—,10.—	
24. små formar		—,24.—	
1. st. Caffé-Qvarn		—,12.—	
1. st. Caffé Brännare		—, 4.—	
1. st. stekgryta med lock		1.—.—	
1. st. stor gryta utan lock		1.—.—	

2. st. dito mindre	I.—.—	
1. st. gl. trifotpanna och 2. kakpannor	—,32.—	
1. st. gl. långpanna, med Rå-jern	—,18.—	
1. st. halster och 1. st. Eldtång	—,10.—	
1. st. Pannkaksspade och 1. st. Kjöttgaffel	—, 2.—	
1. st. Yxe	—, 6.—	
1. st. Bessman och 1. st. alnmätt	—,16.—	
2. st. Eldgafflar	—, 6.—	
22 par Bordknifvar	2.21. 4	
10 par dito sämre	—,26. 8	
1. st. strykjern	—,12.—	
4. st. ljuksaxar	—, 6.—	9.30.—

Meubler och Husgeråd.

2. st. små Bureauer med Marmorskifvor	12.—.—	
2. st. större urmodige Speglar	10.32.—	
1. st. Mans Bureau	6.32.—	
1. st. Dragkista	2.32.—	
1. st. stort Skåp	8.16.—	
1. st. stort Skåp	6.32.—	
1. st. sämre dito	2.—.—	
1. st. dito större Skåp	3.16.—	
1. st. gammalt dito	1.—.—	
1. st. Canapée	5.24.—	
1. st. Sittsoffa	3.—.—	
16. st. stolar med dynor	10.32.—	
16. st. dito sämre med dito	8.—.—	
2 st. sämre Länstolar	—,24.—	
2. st. Fällbord	7.—.—	
1. st. dito Matbord	—,18.—	
1. st. faneradt alrots bord	3.16.—	
1. st. Théebord	—,12.—	
1. st. Pendule	12.—.—	
2. st. små Speglar	1.16.—	
1. st. Dragsäng	2.—.—	
1. st. Tältsäng	—,16.—	
1. st. gl. Soffa, och 1. st. Säng	—,32.—	
1. st. Skänk	1.16.—	
2. st. sämre Bord och 1. st. stol	—,32.—	110.14.—

Laggkäril.

2. st. Sädslärlar	2.—.—
3. st. Kar, dels bättre dels sämre	2.36.—
2. st. små tinor	—,18.—
1. st. större tina	—,16.—
1. st. drickstunna med jernband	1.24.—
1. st. dito af furu med träband	—,24.—
3. st. Ämbare, 2 stäfvor och en bytta	—,12.—
2. st. gl:a Vattnsåar	—, 6.—
1. st. dito bättre	—,12.—

3. st. Baktråg	—, 16.—	
1. st. sigt, 3. såll och en vanna	—, 16.—	
1. st. mjölfjerdings	—, 8.—	
1. st. smörtjärna	—, 8.—	
1. st. gl. Kista	—, 12.—	9.16.—

Equipager och Åkdon

1. st. Tvåsitsig Caleche	20.—.—	
1. st. liten Vagntrilla med kjälkar	16.32.—	
1. par gl:a Vagnsselar	6.—.—	
1. st. slädsela med bjällra	6.—.—	48.32.—

Linne och Sängkläder.

Af stolpmönstret, 4. dukar 27 servietter	21.—.—	
Lilla stjernan, 3. dukar 25 servietter	15.40.—	
Stora stjernan 2 dukar 36. servietter	18.—.—	
Randigt duktyg, 2 större och 2 mindre dukar	8.—.—	
Dito 24. Servietter	6.—.—	
Rosen 2. dukar, 24. servietter	10.—.—	
6 dussin sämre servietter	12.—.—	
6. st. finare servietter	2.—.—	
15 st. sämre Borddukar	15.—.—	
30 par Lärftslakan, så bättre som sämre	60.—.—	
15 st. Örngåt vahr	10.—.—	
22 st. Handdukar	1.40.—	
8. par fenstergardiner	5.16.—	
4. dussin lärftsskjortor	48.—.—	
5. dussin lärfts näsdukar	6.32.—	
9. kamrits och 9. Nättelduks halsdukar	4.24.—	
1. Bollster, om 2. Lisspund med fjäder och Linnevahr	16.32.—	
2 st. långkuddar om 18 marker	8.16.—	
1. st. Bollster om 2. Lisspund med yllevahr	15.—.—	
1. st. dito gl:t, sämre om 1. Lũ	6.—.—	
1. st. dito med gl:t vahr om 1 Lũ	8.16.—	
2 st. hufvudkuddar om 11 mk:r	5.24.—	
3 st. dito med bomullsvahr om 19. mk:r	9.24.—	
5. st. små dito, om 11. mk:r	5.24.—	
3. st. dito sämre med lärfts vahr om 14. marker	4.32.—	
1. st. sängtäck af Cattun	3.16.—	
1. st. dito mindre	3.—.—	
1. st. dito ostickadt	2.—.—	
1. partie gälfmattor	2.—.—	334.—.—

Gångkläder.

1. st. Vargskinnspäls	30.—.—	
1. st. Kappott	15.—.—	
Flera räckar och västar, så väl bättre som sämre, värderas till	20.—.—	
5. par Byxor, dels bättre, dels sämre	8.16.—	
2. st. Hattar	4.—.—	

1. par stöflor med Galoscher	4.—.—
4. st. västar	4.—.—
1. st. öfverklädd Päls	4.—.—

89.16.—

Glas och Porcellaine

7. st. Vinglas	—28.—
1. st. Bouteille och Bränvins flaska	—12.—
9. par Théekoppar, röda och hvita	1.24.—
6. par dito sämre	—32.—
1. st. Thé Kanna	—16.—
3. st. Teriner	2.—.—
4. st. Fruktkorgar med fat	—32.—
12 st. Krämkoppar	—24.—
4. st. Karaffer	—32.—
15 st. större fat	10.—.—
4. st. dito mindre	1.16.—
6. st. Asietter	1.24.—
14. dussin Talrickar	24.—.—
3 1/2 dussin mindre Talrickar	7.—.—
3 1/2 dussin hvardags dito	3.16.—
3. st. gl:a Skålar	—6.—
7. st. Stenfat	—21.—
1. st. Burk och 2. Brickor	—18.—
2. karaffiner, och 2. släta karaffer af glas	—28.—

73.41.—

Diverse

1. st. Spanskt rör med knapp	4.—.—
5 st. Rakknifvar med foder	1.32.—
2. st. gl:a dosor	—4.—
1. st. Säckerskrin	—24.—
1. st. Flaskfoder med 3 flaskor	—32.—
2. st. Lanternor	—16.—
Sängsparlakan till 2:ne Sängar	5.16.—
1. st. Chatull	—32.—
2. st. Spänräckar	3.—.—

16.12.—

S:a Lös Egendom i Upsala RD 1248.10.sk.

*Lös Egendom vid Gränby.**Meubler och Husgeråd.*

1. st. Skänk	2.24.—
1. st. Skåp med 2:ne dörrar	1.32.—
1. st. gl:t Skåp dito	—24.—
1. st. dito än sämre	—12.—
1. st. Dragkista	4.—.—
1. st. Väggur med gl:t federal	3.16.—
Uti Sängkammaren: 1. st. blå Säng och 2 st. Länstolar	3.—.—
Uti förmaket: 1. st. Soffa med dynor, stoppade med RensHår	3.—.—
8. st. stolar med lika stoppning och öfverdrag	4.—.—

1. st. rundt Rotbord	1.12.—
2. st. små Gulmålade bord	1.—.—
1. st. litet sybord	— 8.—
2. små Speglar	4.—.—
1. st. Skrifbord	2.—.—
1. st. Matbord	1.—.—
6. st. sämre Stolar	1.24.—
3. st. gl:a Stolar	— 4.—
6. st. gl:a Dito	— 6.—
1. st. Tältbord	— 8.—
1. st. Nyckelskåp med hylla	— 6.—
2. st. stolar utan dynor	— 6.—
1. st. Fällbord, gl:t	—24.—
1. st. Kjöksbord med säte	—12.—
2. st. mindre bord	—12.—
1. st. Klädes Kista	1.32.—
2. st. gl:a dito	—16.—
1. st. dito	— 8.—

36.46.—

Järn- och Köks- Saker.

1. st. Bränvinspanna af Tackjärn med kopparhatt . . .	10.—.—
1. st. stor Gryta	1.—.—
1. st. dito mindre	—32.—
3. st. dito mindre och sämre	—36.—
3. st. trefotpannor, större och mindre	—24.—
1. st. Långpanna, och 1. st. Gjöspanna	1.24.—
2. st. Vaffeljern	—12.—
1. st. Lyckta, en fil, 2 st. Trattar, 1. st. skopa . . .	—16.—
1. st. Jernstör	—16.—
1. st. Bila och 2:ne huggyxar	—32.—
1. st. handyxe och 2:ne gl:a yxor	—12.—
11. st. Liar, dels bättre, dels sämre	1.40.—
3. st. Spadar och 3. st. grepar	—32.—
1. st. stor Såg	—24.—
3. st. dito mindre	—12.—
1. st. dymlingsborr och 1. st. ander-stång-borr . . .	—10.—
1. st. dito utan skafft med 3 st. små borrar och 1. st. jernskafft	—12.—
5 st. huggjern, 1. st. rasp och 2 st bandknifvar . . .	— 8.—
1. st. stock kjedja	—16.—
1. st. Vattenkanna och 1. st. Trädgårds sax	—24.—
Skodon af hammare och tång, med verkjern	—16.—
2 st. gl:a Skjutgevär	1.—.—
2 st. spånt- 1. st. Ox- och 1. st. släthyfvel	— 4.—
1. st. ny jernstång och 1. st. gammal Hammare . . .	—22.—
1. st. Knöster	—16.—

23. 8.—

Spannemålslärar och Laggkäril

2. st. bättre Sädeslärar	2.32.—
2 st. sämre och mindre dito	1.16.—

5. st. kar, dels bättre och dels sämre	3.16.—
4. st. Vattnsåar, bättre och sämre	—32.—
5. st. Drickstunnor	1.32.—
2 st. större Baktråg	—32.—
3. st. mindre tråg	—16.—
2. st. helankare, 4. st. halfankare	2.—.—
1. st. liten Kagge	—12.—
Sädesmål af 1/2 T:a, 1/4 och Kappe	1.—.—
1. st. Slipsten med hvef	2.—.—
1. st. Snickare bänk	—24.—
38. st. mjölk bunkar à 2 sk	1.28.—
4. st. byttor, 1. st. stäfv	—6.—
6. st. slagor, 6. tjuvfor, 6 liarf	—18.—
2. st. Kastskoflar, 10 st. refsharfvar	—16.—
2. st. Standfat med lock	1.16.—
6. st. gl:a tunnor, och 10 st. dito mindre	—12.—
2 st. gl:a Sängar i drängstufvan	—8.—
3 st. dricks flaskor	—12.—
2 st. Smörkjärnor och 1. st. ljuskjärna	—12.—
1. st. Tvättbunke och 1. st. tunntratt	—6.—
1. par bättre, och 1. par sämre väfstolar	2.—.—
Nystkabbar och rännrän	—12.—
2. st. Vannor och 1. st. Säningskeppa	—16.—
5 st. säll och 1. st. rissel	—12.—
5 st. gl:a Ämbar	—6.—
1. st. gl. Spånrack	—12.—
2. st. Bosskorgar	—12.—
1. st. liten matkorg	—4.—

24.36.—

Kjör- och Åker- Redskap

1. st. gl. halftäckt Vagn, förlorad	2.32.—
1. st. gl. tvåsitsig Vagn	1.32.—
2. st. bättre Verkvagnar	16.32.—
2. st. dito sämre Verkvagnar	10.—.—
1. st. gammal Kjärra	1.16.—
1. st. Gödselkjärra, oduglig	—32.—
5. par Kälkar, dels bättre, dels sämre	6.32.—
2. st. Slädar	2.—.—
3. st. Åkerharfvar med tågor	4.—.—
1. st. Åkervält	1.—.—
10. st. Trädstockar med billar	2.24.—
2. st. enbets Årder och 4. gl:a trädstockar utan billar	—18.—
5. st. Buk-ok	—24.—
3 st. Höskrindor	1.—.—
3. par färdstegar	—24.—
3. st. Dyngkläder	—32.—
4. st. par-verkselar med behör	4.—.—
1. st. gl. Slädsela	—12.—
1. st. Billharf	1.16.—
1. st. Plöjplog	—12.—

1. st. gl. Mullplog	— .16.—	
1. st. bättre Gödselkjärra	2.16.—	60.34.—

Kreatur

1. par bruna hästar	75.—.—	
1. par bruna Stokreatur	66.32.—	
1. par dito Hästar	80.—.—	
1. st. svartblackt Sto	33.16.—	
5 st. Mjolk-kor	75.—.—	
17. st. gl:a Får, à 3 RD:r st.	51.—.—	
11. st. Unga Dito, à 1. RD:r 24 sk	16.24.—	
2 st. Suggor	12.—.—	
3 st. Gallt Kulltar	15.—.—	
8. st. små Grisar	2.—.—	
10 st. Höns	1. 2.—	427.26.—

Sängkläder

1. st. sämre Bollster om 1 Lŭ:ds vigt	5.—.—	
1. st. dito Bollster om lika vigt	5.—.—	
1. st. Hufvudkudda om 9 m:kr	2.12.—	
1. st. dito med ylleparkums vahr om 9 m:kr	2.24.—	
4. st. små Örngätskuddar om 10 m:kr	2.24.—	
5 st. små dito kuddar om 1. Lŭ	5.—.—	
1. st. stickadt Cattuns sängtäcke	2.—.—	
1. st. dito mindre dito	2.—.—	
1. st. ostickadt dito dito	—,32.—	

Sängkläder uti Tjenstefolkets Sängar:

1. st. gl:t Bollster och 2. st. Kuddar med hår	1.24.—	
4. st. dito Kuddar uti drängkammaren	2.—.—	
2. st. dito Kuddar af samma slag	1.—.—	
3. st. Madrasser, stoppade med hår	1.16.—	
3. st Ylletäcken	1.24.—	
3. st. skinnfällar	4.—.—	
8. st. Lakan till dessa sängar	2.32.—	40.44.—

Diverse

4. st. Bikupor	13.16.—	
1. st. Mangel af Furu	2.16.—	
3 par sämre Gardiner	1.—.—	
2. Lŭ spunnit Lingarn	13.16.—	
1/2 Lŭ Ull	7.24.—	
8. al:r Cattun, ämnadt til Sängtäcke	2.16.—	
12. st. Tunnsäckar, dels sämre, dels bättre	3.—.—	
8. st. Häst-Täcken	2.—.—	44.40.—

S:a 658: 42 B:co

*Lös Egendom vid Hubby.**Ĵernsaker.*

1. st. Gryta	— .24.—	
1. st. liten Panna	—, 8.—	

2. st. Ljuspannor	—,28.—	
1. st. liten trefot ring och 1. st. eldtång	—, 6.—	
2. st. Vattenskoppor och 1. st. mjölksil	—,12.—	
1. st. Spade	—, 6.—	1.36.—

Trädsaker och Laggkärl

1. st. Skåp	1.32.—	
3. st. omalade Bord	—,32.—	
1. st. Långbord med Säte	—,10.—	
6. st. Trädstolar	—,24.—	
1. st. Wägg-ur med trädhjul	—,18.—	
1. st. Drickstunna med Jernband	1.16.—	
1. st. dito sämre	—,16.—	
3. st. dito furu tunnor	1.24.—	
2. st. halfankare	—,32.—	
1. st. stor Bytta	—,10.—	
5. st. mindre Byttor	—,20.—	
2. st. stäfvor	—, 5.—	
24. st. Mjölkbunkar	1.12.—	
2. st. sämre vattnsåar	—,18.—	
2. st. tvätt-tinor	—,12.—	
1. st. fotbunke	—, 6.—	
8. st. Ämbar, bättre och sämre	—,24.—	
1. st. dragare-kanna	—,12.—	
1. st. Kanna och 1. st. dricks flaska	—,12.—	10.47.—

Diverse Redskap

2. st. Åkerharfvar	2.—.—	
1. st. Bukok	—, 8.—	
1. st. Färdkorg	—,10.—	
1. st. Slipsten med hvef	4.—.—	
1. st. dito mindre utan hvef	—, 8.—	
7. st. Stenfät	—,14.—	6.40.—

Kreatur

4. st. unga Kor, à 14 RD:r st.	56.—.—	
2. st. dito gamla, à 10 RD:r st.	20.—.—	
1. st. Qviga	6.—.—	
2. st. Suggor	10.—.—	
2. st. små Gyltor	4.—.—	
1. st. Sommarkrut	1.—.—	97.—.—

Linne och Sängkläder

1. st. Bollster om 2. Lisspund, med behallna vahr och fjädrar	10.—.—	
2. st. Långkuddar om 13 marker	3.24.—	
2. st. små Örngåts Kuddar om 4 1/2 marker	1.24.—	
1. st. litet Sängtäcke af Cattun	1. 8.—	
1. par Lakan	1.16.—	

2. st. Kuddar, stoppade med hår, 1 st. gl. Fäll, 1. st. Lakan, uti tjenstefolkets säng	1.16.—	18.40 —
S:a 135: 19. B:co.		

Lös Egendom vid Hammarby

gemensamt tillhörande Herr Academie Ombudsmannen Duse, EnkeFru Capitenskan Duse och Fröken Lovisa von Linné.

Kreatur

11. st. Kor, à 15 RD:r	165.—	
1. st. Tjur	15.—	
1. gl. Häst	10.—	190.—

*Diverse Husgeråd, Redskap och Inventarii**Persedlar*

1. st. Soffa, 24. st. Stolar och 4. st. gammalmodiga Mat- bord	26.32.—	
1. st. gl:t vägg-ur	—24.—	
6. st. Lampetter	1.16.—	
1. st aflängt Théé bord	—16.—	
1. st. Bordbänk	—16.—	
1. st. Sybåge	—16.—	
1. st. Mortel	2.—	
2. st. Grytor	3.—	
1. st. gl. Dragqvarn	—16.—	
1. st. Åkersladd	—24.—	
1. st. Skyffel	—4.—	35.20.—

Banco RD:r 225.20.—

Hvaraf 3:dje delen, såsom tillhörande Enke Fru Capi- tenskan Duse, här utföres med	75. 6. 8
Summa Inventarii	9159.27.—

Afgående poster.

K. Academien i Upsala har att fordra för ett i Gränby intekndt Capital	1100.—	
Dito uti Säfja Hemman Dito	200.—	1300.—
Mamsell Pousette för ett långifvet Capital	200.—	
Ett halft års innestående Löner för tjenstefolket i Staden	16.32.—	
Begravnings Kostnaden med Likstol och LäkareArfvode uptages, enligt särskild förededd Specification	216.32.—	
Fattig-afgift 1/8. procent af Summa Inventarii, bestigande sig till RD:r 11.21. 7. Banco delas mellan de fattige:		
i Upsala Stad	4.— 6	
i Waksala Socken	3.15. 6	
i Dannemarks Socken	4. 5. 7	11.21. 7
Justitiä Statens andel 1/4. procent af behållna Summan		18.24. 6

Charta Sigillata till 2:ne Exemplar af Boupteknings Instru-

mentet	7.31.10	1770.45.11
<i>Boets Behållning</i> blifver således		7388.29. 1
Summa B:co RD:r		9159.27.—

Af Sterbhuset rörande Documenter och Handlingar blefvo följande vid denna förrättning företedde, neml:n

1:o En hos Höglofl. Kongl. Svea Hof-Rätt företedd och till behörig Communication med afledne Herr Capitenen Duses närmaste Arfvingar utställd Testamentarisk Författning af den 1. October 1807, hvarmedelst förordnas, att Fru Capitenskan Sara Christina Duse, född von Linné, skall, i fall hon sin Man öfverlefver, oqvald behålla, besitta, nyttja och bruka, samt efter eget behag och till hvem hon vill fritt disponera och förordna, om all i Boet befintelig gemensamt förvärfvad egendom, så väl fast, som lös, utan att någon af Herr Capitenens närmare eller fjernare arfvingar få med henne det minsta dela, eller af det gemensamma Boet arf fordra.

Framledne Herr Capitenens nu närvarande Syskon, Herr Academie Ombudsmannen S. C. Duse och Enke-Fru Majorskan Clerk förklarade sig icke vara sinnade att mot detta Testamente klander anföra; hvilket äfven af dem medelst påskrift å sjelfva Original Författningen confirmerades.

2:o Köpebrefvet på Gränby Utjord, utfärdadt af framl:ne Academie Kamreraren Rudas Arfvingar.

3:o Köpebrefvet på Gården N:o 2 uti Qvarteret Klostret, Svartbäcks Roten och Upsala Stad; utfärdadt af Upsala Academie Auctions kammare d. 10. Junii 1806.

4:o Arfskiftes instrumentet efter Framl:na Fru Archiattrinnan von Linné af den 7. December 1806.

Vidare upgafs till Antekning

5:o Att Köpebrefvet på den andel Herr Öfverste Lieutenanten Pehr Martin och dess Fru ärft uti Fast Egendom efter framl. Fru Archiattrinnan v. Linné är för Lagfartens skull ännu qvarliggande hos Ortens Domare Herr Häradshöfdingen och Advocat Fiscalen Sunesson;

samt

6:o Att köpebrefvet på en fjerdepart i Fahlu Grufva, som likaledes blifwit köpt af förenämnde Herr Öfverste Lieutenant Martin och dess Fru, blifwit till Grufve Rätten i Fahlu för Lagfartens skull inlämnadt, hvarifrån det ännu icke blifvit återtaget.

Sålunda vara upgifvet under den förbindelse och ansvar Lagen stadgar, varder med mitt Namns och Sigills undersättande härmedelst intygadt. Upsala den 6. Maji 1812.

Sara Christ: von Linné

(sigill)

Sålunda vara upgifvit, anteknat och värderat, intygas. Upsala som ofvan

Carl D, Hjerta
(sigill)

Daniel Andersson

Bouppteckning efter Samuel Christoffer Duse, 3 juli 1826.

[Exemplar i Svea hovrätts arkiv, Riksarkivet. Folio, 12 sidor, varav de tre sista blanka. Opaginerat. Ej stämpelpapper. Påskrift över texten: Ingif. den 7 Augusti 1826.]

År 1826 den 3:dje Julii förrättades laga Bouppteckning efter framlidne f. d. Academie Ombudsmannen Vålborne Herr Samuel Christoffer Duse, som afled i Upsala den 9 sistledne April, efterlämnande hustru Enkefru Sophia Duse, född von Linné, samt Dotter och Måg, Öfver Directeuren och Förste Landtmätaren Vålborne Herr F. M. Ridderbjelke och dess Hustru Fru I. E. S. Ridderbjelke född Duse.

Egendomen upptecknades till följe af Enkefruns anmodan och enligt dess upgift af undertecknad Academie Räntmästare, samt värderades med biträde af Härads Domaren och f. d. Riksdagsmannen Anders Hansson i Gränberga, på sätt som följer:

Fast Egendom.

Banco

Hvaraf i värde här utföres hvad som under Ägtenskap blifvit köpt och förvarfvadt neml.

1:mo Uti Hammarby berustade Säteri 2 $\frac{3}{4}$ Mantal i Danmarks Socken, vid sidsta årets taxering upskattad till 12,070 RD: och hvari Enkefrun genom Arf besitter $\frac{1}{4}$ del, uptages inköpt En tolfedel, som i värde utföres till . . .	1005.40.—
2:do Uti Säfja Kronoskatte Rusthåll i samma Sokn N: i 1, 2, 3 och 4, utgörande Rustningsstammarne N:o 100, och 107, under Kgl. Lif Regements Dragon-Corps med N:o 5 ett mantal Posthemman och med hvilka Lägenheter, vid Taxeringen upskattades till 14,850 RD:r, förhållandet är detsamma i anseende till Arf och Inköp, som med Hammarby, utföres äfven En Tolfedel med med	1237.24.—
3:tio Uti Edeby Ett Mantal Frälse om fem öresland och Två Mantal Krono Skatte, om 8 $\frac{1}{2}$ Öresland hvardera, i samma Sockn, hvarå Taxeringsvärdet utgör 6900 RD:r, och hvarmed förhållandet är enahanda som med föregående, uptages äfven En Tolfedel	575.—.—
4:to Uti en utjord i samma By, upskattad till 600 RD:r och af lika förhållande till ägande rätten utföres en tolfedel	50.—.—
5:to Uti Fyra Gräs Tomter inom Upsala Stad och Qvarteret Hjorten, upskattade till 200 RD:r och af samma Natur likaledes En Tolfedel	16.32.—
6:to Uti fyra Tunneland Frälse, ett Tunneland 26 $\frac{1}{2}$ kpld Skatte, Et Tunnel 21 $\frac{1}{2}$ kpld Häfderätts och Et Tunneland Bördsrättsäker på Upsala Stads äger ehuru aflägsse belägen, värde à 100 D:r Tund:t 850 RD:r, och af enahanda Förhållande, äfven en Tolfedel	70.40.—
7:o Uti Wallby, ett Mantal Kronoskattehemman i Danmarks Sockn, skatteköpt af framl. Ombudsmannen, utföres Sterbhuset tillhörande En tredjedel med	1000.—.—
8:vo Ängeby tre Åttondels Mantal Krono skatte i samma Sockn, är upskattadt till	930.—.—

9:o Gården N:o 1 i Upsala Stad och kvarteret Leoparden,
 uppskattad i Brandförsäkringsvärde till 5000.—.— 9885.40.—

Lös Egendom

Contanta penningar i Sedlar och gångbart Mynt 200.—.—

Guld

Ett st. gammalt Guldur 20.—.—
 Et st. Spansk Rör med guld knapp 10.—.— 30.—.—

Silfver

Et st. Snusdosa som väger . . . 6 lod
 Fyra st. gaml. Ljusstakar . . . 127 lod
 En Socker strödosa 36 lod
 Et st. Gräddskål 18 lod
 Et st. Bägare med lock . . . 20 lod
 Et st. Strösked som väger . . . 5 lod
 Fjorton st Thëskedar 11 lod
 Tjugutva st. Matskedar . . . 105 lod
 Et st Förläggaresked 16 lod
 Et st. Sockertang 2 lod 346 lod à 30 sk. 216.12.—

Koppar

Et st. Kittel, som väger 7 $\text{L}\text{ü}$
 Et st. Watten flaska 7 d:o
 Et st. D:o D:o 7 d:o
 Et st. Kittel 4 d:o
 Två st. d:o om 3 ste hvarje . . . 6 d:o
 Et st. Kastrull 3 d:o
 Et st. D:o 8 d:o
 Et st. Tårtform 2 $1\frac{1}{2}$ d:o
 Et st. Kakform 2 $1\frac{1}{2}$ d:o
 Et st. Pasteyform 2 $1\frac{1}{2}$ d:o
 Et st. Munkpanna 1 $1\frac{1}{2}$ d:o
 Två st. Thëpanna 3 d:o
 1 st. Kaffekokare 1 d:o
 Två st. Diverse Flaskor 5 d:o 3 $\text{L}\text{ü}$ à 5 d:r 15.—.—
 Fyra st. större och mindre saucepannor med jernfötter 2.—.—
 Et st. Kaffekanna med d:o 1.—.—
 Et st. mindre med d:o —.24.—
 två dussin små formar 1.—.—
 Et st. Strufpanna —.36.— 20.12.—

Tenn

Fyra st. Fat och et st. Skål, som väger . . . 1 $\text{L}\text{ü}$ 1 ü
 Sex st. mindre Fat och en skål med lock . . . 1 $\text{L}\text{ü}$
 Et st. Tvättskål 4 ü
 två dussin uddiga Talrikar 1 $\text{L}\text{ü}$ 13 ü
 Ellofva st. släta D:o 11 ü

Et st. Stop och et st. Kanna	7 $\mathfrak{L}$	
Et st. Handfat	2 $\mathfrak{L}$	4 $\mathfrak{L}$ 18 $\mathfrak{L}$
	à 12 sk $\mathfrak{L}$	24.24.—

Malm och Messing

Et st. MalmGryta	2.24.—	
4 st. Ljusstakar à 32 sk.	2.32.—	
7 st. D:o à 24 sk.	3.24.—	
6 st. D:o sämre à 12 sk.	1.24.—	
En mortel med stöt och et st. Ringklocka	1.12.—	
Et st Messingsbricka och 1 st. Refjern	—24.—	
Et st D:o Kittel	1.16.—	13.12.—

Bleck och Köks Saker

Två Bleckformar med lock och 1 st. Dourchslag . . .	—12.—	
Två st. D:o Trattar, 1 st Mjölksil och 1 st. Sprits . .	—20.—	
Två st. D:o Stop, et st. Fiskslef och Et st. Pannkakspade	—24.—	
Et st. Caffeqvarn och et st. Kaffebrännare	—20.—	
Två st. Köttgafflar, Et st. Hugg och 1 st. Hand-Yxa .	—24.—	
Et st. stor Gryta	1.16.—	
Sex st. Smärre D:o à 1 D:r	6.—	
Tre st. gaml. Trefotpannor à 24 sk.	1.24.—	
Fyra st. D:o Mindre à 16 sk.	1.16.—	
Tre st. Kokpannor à 12 sk. och 2 st. långpannor à 24 sk.	1.36.—	
Två st. Våffeljern à 16 sk. och två st. Halster à 8 sk. .	1.—	
Sex st. Eldgafflar, 1 st. Eldtång med skyffel	1.12.—	
Två st. Strykjern à 16 sk.	—32.—	
Et st. Besman och 1 st. Aln	—24.—	
Aderton par Bordknifvar med Gafflar à 8 sk.	3.—	
Tio par sämre d:o med d:o à 4 sk.	—40.—	
Fem st. Ljus Saxar och Fem st. Pannringar	—24.—	
Et par Grytkrokar och et st. Stekspett	—12.—	22.—

Meubler och Husgeråd

Två st. gammalmodiga Väggspeglar af mindre sort . . .	16.32.—	
Tre st. mindre Speglar à 3 D:r	9.—	
Två st. Toilette D:o à 1 D:r	2.—	
Et st, Förgylt Bord med grå Marmorskifva	3.16.—	
Et st. Fruntimers Bureau	5.—	
Et st. sämre Fruntimers Bureau	3.16.—	
Två st. gamla Mans Bureauer à 3 D:r 16 sk.	6.32.—	
Et st. D:o Dragkista	2.—	
Et st. Ljuskröna	8.16.—	
Et st. sämre D:o	5.—	
Et st. Förstugulyckta	—16.—	
Et st. gammalmodig Studsare	13.16.—	
Et st. Soffa med Dyna och Öfverdrag samt Tagelstoppning	10.—	
Sex st. Karmstolar och fyra st. Tabouretter med öfverdrag	10.—	
Två st. sämre Soffor med kuddar à 3 D:r 16 sk.	6.32.—	
Tre st. D:o D:o med Madrasser à 2:24	7.24.—	

Et dussin sämre stolar med 2 st. Tabouretter	7.—.—	
Aderton st. Salsstolar à 32 sk.	12.—.—	
Et dussin Diverse gamla Stolar	4.—.—	
Et st. fanerad gaml. Ahlrotsbord	3.16.—	
Två st. Almbord, et större och et mindre	5.—.—	
fyra st. diverse smärre Bord	3.24.—	
Tre st. Fällbord à 3 D:r	9.—.—	
Et st. mindre skänk	2.—.—	
två st. gamla Skrifbord	1.—.—	
Fyra st. större Skåp à 2 D:r	8.—.—	
tre st. små D:o	2.32.—	
Et st. Träsoffa och fyra st. Trästolar	1.16.—	
Fyra st. diverse Sängställen	6.—.—	
Två st. Bordbänkar	1.—.—	
Tre st. diverse Coffertar	3.—.—	
fyra st. d:o Kistor	2.—.—	180.—.—

LaggKärl

Tre st. större Sädeslårar à 1 D:r; två st. mindre d:o à 32 sk.	4.16.—	
Sex st. Bättre och sämre Kar	5.—.—	
Tre st. D:o Sår	1.—.—	
Sex st. större och mindre Drickstunnor	5.—.—	
Sex st. Standfat, bättre och sämre	3.—.—	
Sex st. Baktråg, Et st. smörtjerna och 1 st. Tunnratt	1.24.—	
Sju st. större och mindre Byttor och sex st. Ämbare	1.18.—	
Två st. Väfstolar och et st. Ränträ	3.—.—	
Et st. Säll, Et st. Rissel, Et st. Vanna och et st. Sikt	—36.—	
Två st. Spinnrockar	1.—.—	
Et st. Bakbord med 12 st. Brödbråden	2.—.—	
Et parti gamla Tunnor och smärre Kärl	—18.—	28.16.—

Equipager och Åkdon

Et st. gammalmodig Calech	10.—.—	
Et st. gammal Trilla	16.32.—	
Et par D:o WagnsSelar	10.—.—	
Et st. Slädele	3.—.—	
Et st. VattenKärre med Tunna	3.—.—	
Et st. FärdKärre	2.—.—	
2 st. gaml. Slädar	3.—.—	
Et st. d:o KalkRack	6.32.—	54.16.—

Linne och Sängkläder

Två st. Borddukar med två duss. Servietter, Stolp Mönster	16.32.—	
Två st. D:o med 2 dussin D:o, litet stjernmönst.	12.—.—	
Två st. D:o med 2 dussin D:o stort D:o	12.—.—	
Två st. D:o med 2 dussin Dito, randigt d:o	8.—.—	
Två st. d:o med 2 dussin dito, Rosen d:o	10.—.—	
Två st. d:o med 3 dussin dito, Spjel d:o	12.—.—	
Et st. d:o med 15 stycken Damast Dräll	10.—.—	

3 st. mindre Dugar	6.—.—	
Tjuguet st. smärre och säre D:o	19.—.—	
Ätta och et half dussin säre servetter à 2 D:r	17.—.—	
Femtio par bättre och säre Lakan à 2 D:r	100.—.—	
Trettio st. Örngottsvar à 8 sk.	5.—.—	
Två dussin bättre och säre Handdukar	3.—.—	
Ätta par fenstergardiner à 32 sk.	5.16.—	
Fyra dussin Lärftsskjortor à 12 sk.	48.—.—	
Sex st. NattTröjor	4.—.—	
Tre dussin Näsdukar à 1 D:r 24 sk.	4.24.—	
Et st. Bolster om ett L $\bar{u}$ 15 $\bar{u}$ med Fjäder och LinneVar	11.32.—	
Två st. D:o om Två L $\bar{u}$ 2 $\bar{u}$	13.32.—	
Ett st. D:o om Två L $\bar{u}$ 10 $\bar{u}$	16.32.—	
Ett st. D:o om Två L $\bar{u}$ 5 $\bar{u}$	15.—.—	
Tre st. säre D:o om Tre L $\bar{u}$ 4 $\bar{u}$	16.—.—	
Et st. LångKudde om Tolf $\bar{u}$	4.—.—	
Sjutton större och mindre Kuddar om 4 L $\bar{u}$ 11 $\bar{u}$	15.12.—	
Fyra st. Bolster om Fyra L $\bar{u}$ 8 $\bar{u}$ med fjäder o. yllevar	29.16.—	
Sju st. Kuddar om Tre L $\bar{u}$ 9 $\bar{u}$ med D:o D:o	23.—.—	
Nio st. Kuddar om Et L $\bar{u}$ 9 $\bar{u}$ med BomullsVar	9.32.—	
Et st. Damast Täck	5.—.—	
Et st. stickadt D:o D:o	3.—.—	
Fem st. Cattuns D:o	5.—.—	
Två st. gamla Filtar	2.—.—	
Et st. SängOmhänge	5.—.—	
Et partie gamla Golfmattor	2.—.—	468.36.—

Gångkläder

Den Afliðnes gångkläder med undantag af det redan beräknade Linnet uptages i et för alt till	66.32.—
--	---------

Glas och Porsellaine

Fjorton st. Winglas à 4 sk.	1. 8.—
Et dussin Dricksglas	1.—.—
Två st. Bränvins Flaskor à 8 sk.	—16.—
Fyra st. små vatten Caraffer à 12 sk.	1.—.—
Tjuguaåta par diverse Thèkoppar à 10 sk.	5.40.—
Ellofva par säre D:o à 6 sk.	1.18.—
Sexton ännu säre Dito à 4 sk.	1.16.—
Två st. Thèkannor à 32 sk.	1.16.—
Två st. Gräddskålar à 12 sk.	—24.—
Fjorton st. CremeKoppar à 4 sk.	1. 8.—
Et dussin diverse Fat à 16 sk.	4.—.—
4 st. Terriner à 36 sk.	3.—.—
Två st. Täckfat à 36 sk.	1.24.—
Ätta st. Carotter à 8 sk.	1.16.—
Två st. Dito med lock à 16 sk.	—32.—
Ätta st. Assietter à 4 sk.	—32.—
Ellofva Dussin Talrikar à 1 R:dr	11.—.—
Tre st. säre Skålar à 16 sk.	1.—.—

Sex st. Dito Fat à 8 sk.	1.—.—	
Tre Dussin d:o Talrikar à 32 sk.	2.—.—	
Et dussin Äkta Blå Talrickar	3.—.—	44.42.—

Diverse

Et stycke mindre Plateau	5.—.—	
Et st. Thèbricka	1.—.—	
Et st. Flaskoder med 3 st. små Flaskor	2.—.—	
Två st Sockerskrin à 32 sk.	1.16.—	
Fyra st Rakknifvar med fodral	2.—.—	
Et st. Lanterna	—32.—	
Et st Thébord	1.16.—	13.16.—
Summa Inventarii		11,268.18.—

Afgående Poster

Kongl. Academiens i Upsala Jordrardet i Säfja Hammarby och Edeby intecknad Capital stort	2,400.—.—	
Lanthushållnings sällskapet i Upsala Län	150.—.—	
Handlanden M. Aspegren enligt Räkning	9.—.—	
Et halft års lön för Tjenstefolket	40.—.—	
Begravningskostnaden med Likstol och Läkare Arfvode enl. serskild förteckning	350.24.—	2,949.24.—
De Fattigas 1/8 dels Procent af Summa Inventarii neml.		
Till Upsala Kgl. Academies Sjukhus	8. 4. 2	
Till de Fattige i Danmarks Socken	5.47.11	14. 4. 1
Justitie Statens 1/4 dels Procent af behållningen	8,304.37.11	20.36. 7
Charta Sigillata för nu återstående	8,284. 1. 4	13.32.—
Summa Debiti	2,998.—. 8	
Således verkelig Behållning	8,270.17. 4	

Efter Förrättningens afslutande tillkännagäfvö Herr Öfver Directeuren Ridderbjelke och dess Fru, at de utan afseende på sin närvarande Arfsrätt gerna biföllo, det deras Fru Moder och Svär Moder förblifwa i full Disposition af hela Boet orubbadt, hvilket de kände hafva varit hennes afidne Mans önskan och vilja, ehuru något Förordnande derom icke kommit at uprättas.

Sålunda vara upgifvet befunnet och värderadt betyga undertecknade tilkallade Boupteckningsmän

D M. Schedvin
Acad:e Räntmästare och
J. U. Doctor
(sigill)

And, Hansson
Härads Domare

At intet af hvad til Boet hörer med vett och vilja blifvit uteslutet betyga under edelig förbindelse

Sophia Duse
född von Linné
(sigill)

F, M, Ridderbielke
(sigill)

I. S. Ridderbielke
född Duse
(sigill)

*Bouppteckning efter Sofia Duse, född von Linné,
19 maj 1830.*

[Exemplar i Svea hovrätts arkiv, Riksarkivet. Folio, 8 sidor, varav de två sista blanka. Opaginerat. Ej stämpelpapper. Påskrift över texten: Ingif. d. 17 Iunii 1830.]

År 1830 d: 19. Maji förrättade undertecknad på begäran laga Upteckning och Värdering af Boet efter framl: Academie Ombudsmannen S. C. Duses nu äfven afl. Enka Vålborna Fru Sophia Duse, född von Linné, som med döden härstädes afgick den 20 sidstl. Februarii, och såsom Arfvingar efterlemnade dels dotter och Måg, Öfver Directeuren och Förste Landtmätaren Vålborne Herr F. M. Ridderbjelke och Fru J. E. S. Duse, hvilke och nu egendomen i följande ordning upgåfvo.

Fastigheter

Banco

Fem Sjettedelar i dels Ärfda dels förvärfda Krono Skatte Rusthållet Säfja N:o 1, 2, 3 och 4 samt N:o 5 et Mantal Posthemman i Dannemarks Sokn, i Bevillnings-Taxering upskattade till 14850 DD	12375.—	—
Samma andel i 4 Tunl:d Frälse, 1 T:nd 26 1/2 k:d Skatte, 1 T:nd 21 1/2 k:d Häfderätts och 1. T:nd Bördsrätts Åker på Upsala Stads ägor, värd, a 100 Rd. öfver hufvud, 850 Rd B:co	708.16.—	—
Samma andel i 4 Grästomter i Qvarteret Iljorten inom Upsala Stad, värda 200 Dd	166.32.—	—
En Tredjedel af under Äktenskapet förvärfda Gården N:o 1 i Qvarteret Leoparden och Upsala Stad, upskattad i Brandförsäkrings värde til 5000 Dd	1666.32.—	—
Samma andel i Ängeby 3/8:dels Mantal Krono Skatte i Dannemarks Socken, upskattadt i Bevillning till 930	310.—	15,226.32.—

Lös Egendom

Penningar:

15 st. Silfver specie Riksdalrar à 2.24	37.24.—	—
2 st. Svenska Ducater à 5 Rd	10.—	47.24.—

Nipper

1 st. Guld Ur	20.—	—
1 st. Guldked med hår-infattning om 7 Ducater	30.—	—
1 st. Medaillon med Guld-infattning	6.32.—	—
1 st. Liten Jouvel-Ring med d:o	2.—	—
2 st. Silhouette-Ringar med d:o	10.—	—
2 st. mindre släta Guld Ringar	4.—	—
1 par Ör-Ringar af 18 kar. Guld	6.32.—	—
1 st. Kråsnål af Guld	3.—	—
1 st. Sax, inlagd med dito	1.16.—	—
1 st. Etui af Silfver	3.—	—

1 par Armband, infattade i dito	3.—.—	
1 st. Perlemo-Dosa, D:o i D:o	2.—.—	
Diverse Fragmenter af Silfver pieser, Stenar, Perlor m.m.	10.—.—	101.32.—

Silfver

Ett dussin Matskedar om . . 57 $\frac{1}{3}$ Lod		
Ett dussin The-Skedar om . . 9 D:o		
Ett st. Socker-Strö Dosa . . . 36 D:o		
Et st. Strö-Sked 5 D:o		
Ett st. Socker-Tång 2 D:o		
Ett st. Dosa 6 D:o	115 $\frac{1}{3}$ Lod à 30 sk.	72. 4.—

Koppar

Ett st Vattenflaska om 7 Ű		
Ett st. Kittel 4 D:o		
Ett st. Dito 3 D:o		
Ett st. Castrull 3 D:o		
Ett st. The-Panna 1 $\frac{1}{2}$ D:o		
Ett st. Munk-Panna 1 $\frac{1}{2}$ D:o	1 L Ű à	5.—.—
Två st. Sauce-Pannor med Jern fötter		1.—.—
Ett st. Caffé Kanna		1.—.—
Ett dussin små formar	—24.—	7.24.—

Tenn

Ett dussin Uddiga Tallrickar om 16 $\frac{1}{2}$ Ű		
Tre st. släta D:o 3 d:o		
Ett st. Kanna och 1 stop . . . 7 d:o		
Ett st. Tvättskål med handfat, . 6 d:o	1 L Ű 12 $\frac{1}{2}$ Ű à 12 sk.	8. 6.—

Malm och Messing

Två st. Ljus Stakar à 32 sk.	1.16.—	
Fyra st. mindre d:o à 24	2.—.—	
Ett st. sämre d:o à	—12.—	
Ett st. Messings Bricka och Ett st. Rifjern	—24.—	4. 4.—

Bleck- och Köks Saker

Ett st. Caffé Qvarn och Ett st. Brännare	—20.—	
Två st. smärre Grytor à 1 B:co	2.—.—	
Tre st. Diverse pannor à 16 sk.	1.—.—	
Två st. Eldgafflar, Ett st. Eld-Tång med Skyffel . . .	1.—.—	
Ett st. Strykjern	—16.—	
Sex par Bordknifvar med Gafflar	1.—.—	
Ett st. Våffeljern och Ett st. Halster	—24.—	
Två st. Ljus Saxar och 2 st. Pannringar	—18.—	
Två st. Stop, Ett st. Fiskslef och 1 st. Pank. Spade .	—24.—	
Två st. Bleckformar med Lock	—10.—	7.16.—

Meubler och Husgeråd

Ett st. mindre Vägg Spegel	8.16.—	
Ett st. Toilette-Spegel	1.—.—	

Ett st. Fruntimers Bureau	5.—.—	
Ett st. Ljuskrona	8.16.—	
Ett st. Bord-Studsare	13.16.—	
Ett Dussin Stolar med Två Tabouretter	7.—.—	
Ett st. Bättre- och Ett st. Sämre Soffa	6.—.—	
Ett st. Ahlroths Bord	3.16.—	
Två st. Sämre Bord	1.32.—	
Ett st. Sängställe	2.—.—	
Ett st. Skåp	2.—.—	
Ett st. Coffert och Två st. Kistor	2.—.—	60.—.—

Laggkäril och Träd-saker

Ett st. större och Ett st. mindre Sädes Lår	1.12.—	
Två st. Kar	2.—.—	
Två st. Dricks Tunnor	2.—.—	
Två st. Standfat och 2 st. Baktråg	1.24.—	
Tre st. Byttor och Tre st. Ämbar	—32.—	
Ett st. Väfstol	1.24.—	
Ett st. Spinnrock	—24.—	9.20.—

Åkdon och Kör Redskap

Ett st. gammalmodig Caleche	10.—.—	
Ett st. Vatten Kärra med Tunna	3.—.—	
Ett st. Föred Kärra	2.—.—	
Ett st. Släde-Sele	3.—.—	18.—.—

Linne och Sängkläder

Två st. Bord-Dukar med 2 Dussin Servetter Stj m:r .	12.—.—	
Två st. D:o D:o med 2 D:o D:o — randigt D:o . . .	8.—.—	
Två st. D:o D:o med 2 D:o D:o — Rosen	10.—.—	
Två st. D:o D:o med 3 D:o D:o Spjell mönst.	12.—.—	
Tre st. mindre Dukar	6.—.—	
Sju st. sämre och smärre dito	6.16.—	
Två dussin sämre Servietter à 2 RD.	4.—.—	
Tjugu par bättre och sämre Lakan à 2 Rd.	40.—.—	
Åtta st. Örngått's Var à 8 sk.	1.16.—	
Ett dussin bättre och sämre Handdukar	1.24.—	
Fyra par Fenster Gardiner à 32 sk.	2.32.—	
Ett dussin Näsdukar	1.24.—	
Ett st. Bolster med Linne Var om 1 L ^u 1 ^u	6.40.—	
Ett st. sämre D:o med D:o om D:o D:o	5.16.—	
Sex st. större och mindre Kuddar med D:o Var . . .	5.12.—	
Två st. Bolster med Ylle Var om 2 L ^u 4 mk:r . . .	14.32.—	
Två st. Kuddar med dito D:o	5. 6.—	
Fem st. Dito med Bomulls D:o	5.16.—	
Ett Damast Täck	5.—.—	
Två st. Cattuns Dito och Ett st. Filt	3.18.—	156.12.—

Gångkläder

Uptagas med dit hörande Linne i ett för allt till . . .	80.—.—	
---	--------	--

Glas och Porcellaine

Två st. Vatten Caraffer à 12 sk.	—24.—	
Två st. Saltkar af Glas a 8 sk.	—16.—	
Tolf par The koppar à 10 sk.	2.24.—	
Sex par sämre dito a 6 sk.	—36.—	
Ett stycke Thè-kanna	—32.—	
Ett st. Gräddskål	—12.—	
Fyra st. Fat à 16 sk.	1.16.—	
Två st. Teriner à 36 sk.	1.24.—	
Ett st. Täckfat	—30.—	
Fyra st. Carrotter à 8 sk.	—32.—	
Fyra st. Assietter a 4 sk.	—16.—	
Fyra dussin Tallickar à 1 Rd	4.—	
Ett Dito sämre d:o	—32.—	
Ett st. Skål	—16.—	
Tre st. Sämre Fat à 8 sk.	—24.—	14.46.—

Diverse

Ett st. The Bricka	1.—	
Ett st. d:o Bord	1.16.—	
Ett st Flaskfoder med 3 Flaskor	2.—	4.16.—
Summa Inventarii		15,817.44.—

Afgående Poster

Uppsala Kongl. Academie fordrar emot Inteckning i Säfja		
Sk. Rusthåll	2400.—	
Handelsman Ol. Forsslund	600.—	
Begravningskostnaden har med Läkare Arfvode, Likstol		
m: m: upgått till	433.16.—	3433.16.—
De fattiges 1/8:dels Procent af Summa Inventarii neml.		
till Dannemarks Församlings fattige	15.41. 1	
Till Kongl. Academiens i Uppsala Sjukhus	3.44.—	19.31. 1
Justitiæ Staten 1/4:dels procent af behållne 12,364.38.11		30.43. 9
Charta Sigillata till nu återstående 12,333.43. 2		20.24.—
Summa Debiti		3504.24.10
Således <u>verkelig Behållning</u>		12,313.19. 2
Summa Inventarii		15,817.44.—

Sålunda vara uppgifvet befunnet och värderadt betygar

D. M. Schedvin
Acad:e Räntrmästare
(sigill)

Att intet af hwad till Boet hörer med wett och wilja blifwit ute slutit betygar under edelig förbindelse. Uppsala som förut

F: M, Ridderbielke
(sigill)

ŷ: E: S: Duse
(sigill)

*Bouppteckning efter Sara Christina Duse, född von Linné,
3 mars 1835.*

[Exemplar i Svea hovrätts arkiv, Riksarkivet. Folio, 24 sidor, varav de två sista blanka. Opaginerat. Ej stämpelpapper. I sista uppslaget insatt ett blad med avskrifter av kvitton. Påskrift över texten:

Ingif. den 13. Maji 1835.]

År 1835 den 3:dje Martii förrättade undertecknad på begäran Laga Uppteckning och Värdering af Boet efter framlidne Herr Capitainen Vålborne Hans Henr: Duses nu äfven aflidna Enka, Vålborna Fru Sara Christina von Linné som med döden afgick härstädes den 17:de sistl: Ianuarii och såsom Arfvingar efterlemnade: dess Syster Vålborna Fröken Lovisa von Linné; dess Systerdotter Enkefru Öfverste Lieutenantskan Sara Lisa Martin född Bergencrantz och Herr Öfver Directeuren samt Riddaren af Kongl: Vasa Orden Vålborne F: M: Ridderbielke å sin hustrus Fru Johanna Elisabeth Duses vägnar; Hvad den Fasta Egendomen vidkom, uppgafs den af förenämnde Arfvingar, och den Lösa af Demoiselle Charlotta Welin och öfriga tjenstefolket i följande ordning:

Ärfda Fastigheter:

Banco

Enligt nu företedt Arfskifte af den 31:te Martii 1828 efter framlidna Enkefru Archiatriinnan Sara Elisabeth von Linné, äger den aflidna uti Arfvejord följande:

Hälften af Hammarby Berustade Säteri:

belägit uti Waksala Härad och Danmarks Soch:n med en dertill hörande Utjord uti Edeby; utsättes till sitt vid Taxerings Committéen fastställda värde 5595.—.—
Uti *Edeby By*, samma Härad och Socken;
hälften af 3:ne Mantal enl: förenämnde Arfskifte utföres till 3,165.—.—
samt *Hälften uti Hemmanet Wallby* beläget uti samma Härad och Socken upptagit till 1425.—.— 10,185.—.—

Förvärfda Fastigheter:

Uti Waksala Härad och Waksala Socken En Utjord i Gränby om 6 1/2 Öresland i värde 2980.—.—
i Upsala Stad; hälften af Gården N:o 1, Qvarteret Klostret, i värde 2700.—.— 5,680.—.— 15,865.—.—

Lös Egendom:

Penningar.

124 st: små Danska Silfvermynt à 1 sk B:co 2.28.—
1 st: Svensk Ducat à 5 Rd:r 5.—.—
Banco Sedlar 5.16.—

Influtit för sålde 71. Tunnor Spannemål,
hälften Råg och Korn efter Markegångspris

6 Rd:r 32 sk	473.16.—	
D:o för wid Hammarby försålde 2 T:or 13		
Kp:r Hvete à 10.32	25.32.—	
D:o D:o 6 T:or Korn à 5.32	34.—.—	
D:o D:o 3 T:or Råg à 7.32	23.—.—	556.—.—
		568.44.—

Nipper:

En gammal söndrig Guld Dosa väg. 14 1/8 Ducat à 3 .	42.18.—	
En Guldked väger 17 3/4 Ducat à 3,24	62. 6.—	
2:ne släta Guldringar väg. 2 7/8 Duc. à 3:24	10. 3.—	
Ett par Guldörhängen	6.32.—	
En Guldring med 2:ne Skuggportraiter	4.—.—	
En Dito med Namn chiffer på Hårmatte	4.—.—	
En D:o med Ett Portraite	4.—.—	
Ett par med Stenar infattade Örhängen af silfver . . .	—16.—	
Ett par Skospennen af Silfver	2.—.—	
En Silfver Snusdosa med uphöjt arbete och ett Portraite i Locket	6.—.—	
Ett Halsband med bruna Glasperlor	—16.—	
Ett Halsband med mörka Glasperlor	—12.—	
3:ne st: Medailler och en Medaillon med vidhängande Silfverkedjor väg: 9 3/8 lod à 32 sk	6.24.—	
Diverse lösa svarta Perlor	—4.—	148.35.—

Silfver:

Lod.

En Silfver Drickskana om	108 1/16	
En D:o Gräddskål	14 1/2	
Ett D:o Fat, drifvit arbete	20 3/8	
Tvåne D:o Sockerskålar	75 3/4	
En D:o Strösked	59 1/16	
En D:o Förläggas Spade	83 8	
En D:o Slef	87 1/16	
En Ragou Sked om	85 8	
En D:o D:o om	83 8	
Ett och ett halft Dussin refflade Mat- skedar om	93 5/8	
10 st: Silfver orefflade D:o	44 1/4	
6. st: D:o refflade Théskeदार	93 4	
1. St: Orefflad D:o	13 1/16	
6. st: treuddiga Silfver Gafflar	29 1/16	
1. st: Sockertång	4 1/16	439 5/8
	Lod à 32 sk gör	293. 4.—
En st: Silfver Fingerborr	—24.—	293.28.—

Koppar:

1. st: stor Kittel med Lock	2.—.—
1. st: mindre D:o med D:o	1.—.—

1. st: D:o D:o	1.—.—	
1. st: Puddings form med D:o	—32.—	
1. st: Kopparflaska med D:o	—12.—	
1. st: mindre D:o med D:o	—32.—	
1. st: större Kopparpanna med jernfötter	—40.—	
1. st: mindre D:o gammal	—12.—	
1. st: liten Castrull	—16.—	
1. st: Koppar fat	—40.—	
2. st: Caffé kokare med fötter	—36.—	
2:ne st: Thépannor	1. 8.—	
1. st: gammal Caffépanna	— 8.—	
En Kittel utan fötter	—40.—	
1. st: större Kopparflaska	1.40.—	
1. st: Thékanna med dubbla sidor	—18.—	
1. st: Köksstake af Koppar	— 4.—	13. 2.—

i Staden:

1. st: Form	2 3/8 ũ	
1. st: Castrull	5 1/4	
1. st: Koppar Lock	1	
1. st: mindre Castrull	2 3/8	
1. st: Skopa med jernskaft	2 3/8	
1. st: Durchslag med d:o d:o	1 1/2	
1. st: Munkpanna med d:o skaft och fötter	4 1/4	
1. st: stort Fat	8 1/4	
1. st: stor aflång Kittel med jernfattan 10		
1. st: Soppkittel med järnfötter	6 1/2	
1. st: Caffé kanna	1	
10. st: Bakelseformar	7,8	2 Lũ:d
	5 3/4 ũ à 12 sk ũ gör	11.21.—
1. st: Bränvinshatt med Pipor		4.—.—
1. st: Thekök		—32.—

16. 5.—

Tenn:

1. st: Tenn Kanna	1.32.—	
1. st: D:o Stop	—40.—	
1. st: Tvättfat med kanna	1.—.—	
1. st: Soppskål	1.—.—	
1. st: Thédosa	— 8.—	4.32.—

i Staden:

5. st: Flata Tennfat	2.24.—	
1. st: Skållock	—12.—	
9. st: Flata Tallrickar	2.12.—	5.—.—

Malm och Messing:

1. st: Malmgryta	3.—.—	
4. par: Malmstakar (en söndrig)	2.32.—	

2. par sämre Messingsstakar	—12.—	
1. st: Mortel med stöt af Malm	—32.—	6.28.—

i Staden:

1. st: Malmgryta	3.12.—	
1. st: Messings Lock	—4.—	3.16.—

Jern Bleck och Köksaker:

7. st: större och mindre Grytor	4.32.—	
8. st: större och mindre Pannor	1.16.—	
1. st: Ny och 1. st: gammal Caffébrännare	—24.—	
2:ne st: Caffé qvarnar	—12.—	
1. st: Woffeljern	—6.—	
2. st: Formar af Bleck	—12.—	
1. st: Halfstops mått af D:o	—4.—	
3. st: Eldgafflar	—6.—	
4. par Köksknifvar	—4.—	
2:ne st: Eldskärmar	—4.—	
2:ne st: Långpannor	—16.—	
2:ne st: Skorpplåtar af jern	—8.—	
1. st: Eldtång	—3.—	
1. st: liten Puderask af bleck	—1.—	
4. st: Grytringar	—2.—	
3:ne st: Ljussaxar	—3.—	
2:ne st: Strykjern, 1. bättre, 1. sämre	—12.—	
1. st: Durchslag af bleck	—8.—	
1. st: Iernbetsman	—32.—	
1. st: Pankakspade	—2.—	
1. st: Hallster	—3.—	
1. st: Rifjern af Bleck	—4.—	
1. st. bleckdosa	—1.—	
1. st: inmurad Bränvinspanna af jern om circa 40. Kan- nors rymd	4.—	
1. st: Tratt	—4.—	
1. par Hackknifvar	—6.—	
2. st: Thébrickor af bleck	—12.—	
1. st: Skorpborg af D:o	—12.—	
15. st: Stenfat	—30.—	
10. st: D:o Tallrickar	—10.—	
3:ne st: Stenskålar	—6.—	
16. st: större och mindre Stenkrukor	—32.—	
1. st: liten svart Stenskål med Lock	—3.—	
1. st: Stockhakskedja af jern	—24.—	
2:ne st: Huggyxor	—16.—	
1. st: Handyxa	—8.—	
2:ne st: Iernstörar	1.—	
3:ne st: Ierngrepar	—12.—	
6. st: Liar	1. 8.—	
3:ne st: Sågar	—36.—	
1. st: Bila	—32.—	

4. st: Kokpannor	1. 8.—	
4. st: gamla Skopor	— 6.—	22. 2.—

i Staden:

1. st: Form af Bleck	— 2.—	
2. st: stora Trattar	— 6.—	
1. st: Mjölksil	— 3.—	
1. st: Lock	— 2.—	
1. st: gammal Bränvins Tratt	— 4.—	
1. st: Eldgaffel	— 3.—	— 20.—

Meubler och Husgeråd:

1. st: större Spegel med förgylld Ram	5.—.—	
2:ne st: mindre D:o med D:o	2.—.—	
1. st: Toilette Spegel	— 24.—	
1. st: förgylld Pendyl	10.—.—	
3:ne st: små Medallioner med Skuggportraitter	— 8.—	
1. st: liten Ljuscrona af lackerad bleck	1. 16.—	
1. st: mindre Fruntimmers Bureau af Mahogny med Mes- sings beslag och grå Marm. skifva	8.—.—	
1. st: perlfärgad Dragkista med beslag	2. 32.—	
1. st: D:o gammal med Lås utan d:o	1. 40.—	
1. st: Soffa med 6 st: Stolar och 2:ne Tabouretter med grönt ylle Öfverdrag	5.—.—	
1. st: löst grönt Täck	— 24.—	
1. st: rundt Ahlroths bord	— 40.—	
1. st: Thébord med Porcellains skifva	— 32.—	
1. st: litet bettsadt Sybord	— 24.—	
1. Dussin Salstolar med svart Läder öfverdrag	4.—.—	
3:ne st: Perlfärgade Matbord	6.—.—	
1. st: D:o Skänk	3.—.—	
1. st: Hörnskåp	3. 24.—	
1. st: Soffa med rödt Täck	2.—.—	
6. st: bättre och sämre Stolar med rödt ylle öfverdrag	1.—.—	
1. st: omålade Dragsäng	— 40.—	
1. st: Sybord med 2:ne små Klaffar	— 32.—	
1. st: gammal Dragsäng	— 12.—	
1. st: Klädska	— 36.—	
1. st: Bordbänk	— 8.—	
1. st: blåmålade Matska	— 40.—	
1. st: omålade Bord	— 24.—	
1. st: gammal Säng	— 6.—	
1. st. litet brunt Bord och 2:ne stolar	— 8.—	
1. st: brunmålade Skåp	— 16.—	
2:ne större brunmålade Bord	— 12.—	
1. st: Säte	— 2.—	
2:ne st: Pallar	— 2.—	
1. st: större omålade Fällbord	1.—.—	
5. st: brunmålade Stolar, klädda med Skinn	— 40.—	

3:ne st: Länstolar }		
2:ne st: D:o sämre }		— 8.—
8. st: oklädda gamla Stolar virade med bast		— 10.—
2:ne st: små brunmålade Bord		— 8.—
1. st: söndrig Soffa		— 8.—
1. st: gammal D:o		— 6.—
1. st: D:o Dragsoffa		— 8.—
2:ne st: gamla Sängar		— 6.—
4. st: D:o Skåp		— 24.—
5. st: bruna Stolar i Köket		— 15.—
1. st: litet Bord		— 8.—
1. st: D:o D:o i Skafferiet		— 4.—
1. st: Slag Klocka med fodral		3.—
1. st: Nyckelskap		— 4.—
2:ne Dussin Bordknifvar och Gafflar med foderal; af Pläter		4.—
2:ne Dussin D:o med D:o med svarta skafft		3.—
11. st: D:o och 10 st: Gafflar samt en förskärare Knif		
och Gafflar	— 22.—	78.19.—

i Staden:

1. st: Mahogeny Bireau med Stenskifva	8.—	
1. st: Dragsoffa, 4. st: gamla Stolar med gl: dynor . .	— 20.—	
1. st: Coffert med Skinn, 2:ne st: gl: Kistor utan lås .	— 10.—	
1. st: större Spegel med förgyld ram	5.—	
1. st: Ahlroths bord	— 40.—	
1. par Marmor Ljusstakar	— 40.—	
1. st: stort Klädesskåp af Wahnöt	4.—	
1. st: Ekskåp med Lådor under	2.—	
1. st: stort gult Matskåp	1.16.—	
1. st: perlfärgadt Hörnskåp	— 32.—	
4. st: små bordsmattor	— 2.—	
1. st: gammalt Skåp i Köket	— 12.—	
3:ne st: Förskärare Knifvar, 1. st: Gaffel	— 3.—	
Diverse söndriga Knifvar och Gafflar	— 2.—	
1. st: mindre Spegel hos Gustaf	— 16.—	
1. st: enkelt bord	— 12.—	
1. st: Enmans Säng	— 12.—	24.25.—

Vid Hammarby finnes åtskillige Husgeråds persedlar värderade till inalles 30 R:dr 24 sk, hvaruti den aflidna äger

1/3:del som här utföres med	10. 8.—	
En Dragsäng med trädbotten, den aflidnas egen . . .	— 32.—	10.40.—

Laggekäril och Trädsaker:

3:ne st: Kar, 2:ne med Lock	4.—	
2:ne st: Tinor	— 24.—	
2:ne st: större Såar	— 16.—	
2:ne st: mindre D:o	— 12.—	
2:ne st: jernbandade Drickstunnor	3.—	

1. st: Drickstunna med trädband	1.—.
2:ne st: sämre D:o med D:o	— 4.—
2:ne st: Tvättbunkar, 1. sämre, 1. bättre	— 6.—
1. st: gammalt Kar	— 4.—
3:ne st: Ämbar och 3:ne st: Bäljor i Ladugården (sämre)	— 3.—
2:ne st: Ämbar	— 2.—
2:ne st: Stöptunnor i Ladugården	— 2.—
2:ne st: Mjölkbytter, 2:ne st: Mjolkstäfvor	— 5.—
9. st: Mjölkbunkar	— 8.—
5. st: större och mindre Smörbyttor	— 4.—
2:ne par Väfstolar, 1 par sämre, med Väfskedar och skaft	3.—.
1. st: gammal söndrig Kabbstol	— 3.—
3:ne st: bättre Spinnrockar)	3.—.
3:ne st: gamla D:o)	
3:ne st: Härflar	— 6.—
5. st: bättre och sämre Spannemåls Lårar	7.—.
1. st: liten Lår	— 12.—
2:ne st: Kistor	— 8.—
1. st: liten Brädlår	— 4.—
1. st: Coffert	— 12.—
3:ne st: smärre Skrin, ett klädt med Skinn	— 12.—
4. st: gamla Nystfötter	— 2.—
1. st: Helankare	— 32.—
7. st: Halfankare	— 16.—
1. st: mellan Ankare	— 12.—
1. st: Quart Ankare	— 6.—
9. st: större och mindre Standfat med Lock	3.—.
6. st: Byttor med och utan Lock	1.—.
7. st: Sill och Strömmings tunnor (dålige!)	— 2.—
1. st: Halftunne mått	— 24.—
1. st: Halfspanns D:o	— 12.—
1. st: Kappe D:o	— 4.—
2. st: Köttkar med Lock	1.32.—
3:ne st: fjerdingar och 2 st: Halftunnor	— 6.—
4:ra st: Ämbar	— 8.—
2:ne st: Smör Kärnor	— 6.—
3:ne st: större Baktråg	— 18.—
2:ne st: smärre D:o	— 8.—
1. st: Så och 4. st: Bäljor i Köket	— 12.—
1. st: sämre Så	— 2.—
2:ne st: Vannor och 2 st: Säll	— 10.—
2:ne st: Dricksflaskor af träd	— 12.—
2:ne st: Ljuslådor och 5 st: Askar	— 7.—
1. st: Nytt, 2. st: gamla Säll	— 3.—
3:ne st: Korgar med handtag	— 10.—
1. st: söndrig Klädkorg	— 4.—
1. st: Bakbord	— 8.—
4. st: Bakbräder	— 4.—
1. st: Kakspade	— 1.—
2:ne st: Brödkafar	— 3.—

1. st: Brödmått	— 2.—	
2:ne st: smärre Mjölaskar med några Bröd häflar . . .	— 4.—	
2:ne st: större, 1. st. mindre Brödkorg	— 5.—	
1. st: mindre Korg med handtag	— 3.—	
2:ne st: D:o D:o utan D:o	— 4.—	
1. st: Tallrickstege	— 3.—	
1. st: Drickskanna	— 2.—	
1. st: Hacklåda	— 3.—	
Diverse söndriga gamla Laggkäril	— 2.—	
1. st: liten Drickstunna	— 8.—	
1. st: D:o Tvättbälja	— 8.—	
1. st: Ljuskärna och några skärbräden	— 6.—	
1. st: Bouteille korg	— 3.—	35.28.—

i Staden:

2:ne st: gamla Spinnrockar	— 8.—	
2:ne st: Spannemåls Lårar	— 40.—	
1. st: Bryggkar (trädbandat.)	— 32.—	1.32.—

Åkdon och Körredskap:

En Wiener Vagn med Selar	50.—	
En Trilla med Sele och Kälkar	16.32.—	
En Bredsläde	4.—	
Två stycken gamla Kappslädar	1.—	
En. st: Täcksläde	3.—	
6. st: Verkvagnar bättre och sämre	12.—	
1. st: Verkkärra	3.—	
2:ne st: Skrindor	— 16.—	
3:ne par Kälkar	1.32.—	
2:ne st: Fälanstegar	— 24.—	
2:ne st: Dyngråder	— 16.—	
2:ne st: Åkerhärfvar	1.36.—	
4. st: Trästockar	1.16.—	
2:ne par Verkselar	4.—	
1. st: Verksläde	1.16.—	
1. st: Vattenkärra med Tunna	2.—	
1. st: Billharf	1.—	
1. st: Mullplog	— 40.—	
1. st: Åkervält	— 32.—	
1. st: Plöjplog med Rist	— 40.—	
1. st: Hästharf	— 8.—	
1. st: Dyngkärra	3.24.—	
4:a st: Bukok, 2:ne st: Enbetsdrättar, 1. st: Sladd med jernstång, 1 parti Björk, en Vatten drög	1.12.—	

Sängkläder och Linne:

Ett st: Bollster, blått och hvitt	11.—	
Ett st: D:o gulrandigt med Linnevar	4.16.—	
2:ne st: D:o Kuddar	3.—	
1. st: brunt och rödrandigt Bollster med Yllevar . . .	9.—	

2:ne st: större och 2:ne st: mindre Kuddar	7.—.—
1. st: Bollster med yllevar rödt och hvitt	4.16.—
2:ne st: stora Kuddar och 2:ne mindre	7. 8.—
1. st: Bollster, blått och hvitt med Linnevar	5.—.—
1. st: Dito, grönt och hvitt (Hulldun)	10.—.—
3:ne st: stora Kuddar, blå och hvita d:o	9.—.—
2:ne st: Kuddar, (den ena röd och hvit)	7.—.—
1. st: gulrandigt Bollster Linnevar	4.—.—
2:ne st: mindre Kuddar härtill	2.—.—
3:ne st: Örngottskuddar	3.—.—
5. st: randiga Ylle Kuddar	8.32.—
1. st: mindre Örngotts kudde	1. 8.—
2:ne st: bättre Sängtäcken	3. 4.—
4:ra st: sämre D:o	2.16.—
4:ra st: bruna halfylle Täcken	5.—.—
2:ne st: hvita D:o	2.24.—
2:ne st: ostoppade Cattuns Täcken	1.—.—
3:ne st: sydda var till Bollstrar	5.—.—
6. st: d:o till Kuddar; blått och hvitt utan fjäder . . .	4.16.—
Ullgarn groft hvitt, 6 mk:r	4.24.—
Linnegarn 4 d:o	2.—.—
Bomullsgarn	1.—.—
2:ne st: bättre och 1. st: sämre Hårbollster	4.—.—
11 st: Hårkuddar	2.32.—
4. st: gamla Halmmadrasser	—.12.—
2:ne st: gamla flickade halfylle Täcken med hår . . .	—.36.—
2:ne st: gamla enkla Ylle Täcken	—.24.—
1. st: Skinnfäll	2.—.—
2:ne st: Fessingar, 1. st: D:o sämre	1.24.—
1. st: gammal Skinnfäll	1.16.—
9. par Gardiner, sämre och bättre	5.32.—
1. par Ialousier	—. 8.—
1. st: hvitt Sängomhänge	1.16.—
1. st: gammalt af Cattun D:o	—.32.—
17. par Lakarn	41.24.—
12 par D:o	11.12.—
2. st: D:o	—.32.—
1. st: D:o	—.16.—

S:a 30 1/2 par Lakarn

6. par Blångarns Lakarn	4.—.—
-----------------------------------	-------

Dukar:

5. st: Dammast Mönster	16.—.—
2. st: Rosen	8.—.—
1. st: lilla Rosen	4.—.—
5. st: mindre	10.—.—
7. st: gamla, större och mindre	9.16.—
2:ne st: randiga (stora)	6.—.—

S:a 22 st: Dukar

2:ne st: nya och 2:ne st. gamla Dukar för Köket . . .	3.—.—
3:ne st: Mangeldukar	—30.—

Servietter:

23. st: Dammast mönster	15.—.—
20. st: stora Rosen	12.—.—
9. st: lilla Rosen	6.—.—
17. st: D:o randiga	4.12.—
19. st: D:o gamla	2.16.—
1. st: D:o D:o	— 6.—

S:a 89. st: Servietter

22. st: Örngott	7.16.—
8. st: bättre Handdukar	1.24.—
13. st: gröfre D:o	1.24.—
11. st: sämre D:o	—24.—
2. st: Påsar	—16.—
Dun i en Coffert	2.—.—

314.46.—

i Staden:

2:ne st: Borddukar Lilla Rosen	8.—.—
2:ne st: Borddukar Stolpmönstret	8.—.—
1. st. liten Théduk, Dammast mönstret	—40.—
4. st: gröfre Duka	3.16.—
1. st: mindre D:o	—32.—
38. st: Servietter, Klöfvermönstret	12.32.—
24. st: D:o Lilla Rosen	6.—.—
31. st: d:o Stolpmönster	7.24.—
2:ne st: d:o Stora Rosen	1.12.—
1. st: Gammal Duk	—32.—
9. st: Servietter af Diverse Mönster	2.12.—
6. st: D:o söndrige af D:o	—32.—
5. st: Diverse Handdukar med band	1.12.—
3:ne st: långa Örngottsvar	1.—.—
1. par gamla Lakarn	—12.—
2:ne st: gamla Handdukar	— 4.—

54.20.—

Gångklöder:

Upptages med det tillhörande Linne i ett för allt till .

80.—.—

Glas och Porcellain:

1. st: Porcellains Burk	— 4.—
2:ne st: Engelske Terriner, en större, en mindre . . .	2.16.—
4:ra st: Carotter med Lock	2.—.—
4. st: D:o D:o utan D:o	1.20.—
1. st: gammal Porcellains skål	— 6.—
45. st: smärre flata Tallrickar	3.16.—
4. st: Engelska Fat	2.32.—
25. st: D:o större flata Tallrickar	3. 6.—

18. st: Engelska djupa D:o	2.32.—
2:ne st: Smöraskar af Porcelain (en söndrig)	— 5.—
2:ne st: Bordsurtuter af D:o	— 24.—
2:ne st: Asietter	— 6.—
23. st: bättre och sämre Tallrickar	— 20.—
2:ne st: Spillkummar	— 12.—
3:ne st: bättre och sämre Fat	— 4.—
1. st: bättre och 1. st: sämre Täckfat	— 6.—
8. st: Théfat och 5 st: d:o Koppar (sämre)	— 32.—
10. st: Fat och 8. st: Koppar med Grepar	1. 6.—
9. st: Thékoppar, röda och hvita och 7. st: d:o Fat, (äkt)	3.—
3:ne par Chinesiska små koppar, (en kopp en bit ur.) .	— 32.—
2:ne st: Porcellains Slefvar (en större, en mindre) . . .	— 10.—
5. st: Grepkoppar, (blå och hvita utan d:o)	1.—
9. par äkta D:o blå och hvita med fat	2.12.—
1. st: liten Såspillkum med Tallrick	— 16.—
23. st: djupa och flata Tallrickar	1. 6.—
1. st: blå och hvit Senaps Kopp	— 8.—
1. st: D:o D:o Thédosa	— 10.—
7. st: Vinglas	— 21.—
7. st: Dricksglas	— 21.—
1. st: Vatten Caraffin	— 6.—
3:ne st: Bränvins flaskor	— 16.—
2:ne st: spräktta Caraffiner	— 4.—
6. st: Bouteiller	— 24.—
2:ne st: Oljekrus	— 6.—
1. st: liten Porcellains Thékanna och 1. st: d:o litet Krus, (blått och hvitt)	— 8.—
1. st: större d:o Thekanna (svart och hvit)	— 6.—
1. st: Saltkar af blått Glas	— 6.—
4. st: Glasbunkar	— 8.—
1. st: liten Syltburk af Porcelain	— 6.—
1. st: D:o hvit Gräddsnäcka af D:o	— 2.—
4. st: Linierade Glas	— 10.—

33.45.—

i Staden:

1. st: mindre Terrin af Engelskt Porcell:	1.—
1. st: Täckfat af D:o D:o	— 32.—
2:ne st: stora Fat D:o D:o	1.16.—
8. st: mindre D:o af D:o D:o	3.16.—
10. st: mycket små d:o D:o D:o	3.12.—
2:ne st: Assietter af Engelskt Porcelain	— 16.—
31. st: djupa Tallrickar D:o D:o	3.40.—
9. Dussin Flata d:o D:o D:o	9.—
3:ne st: D:o D:o D:o D:o	— 18.—
4. st: Fruktkorgar med Fat D:o D:o	1.24.—
1. st: Poupouri Urna D:o D:o	— 16.—
18. par Creme Koppar D:o D:o	1.12.—
2:ne st: släta Tallrickar	— 4.—
1. st: gammal Soppskål och 1 Tallrick	— 6.—

1. st: röd och hvit Thedosa	— 4.—	
1. st: Senaps Kopp med fat, blå och hvit	— 2.—	
2:ne st: Caraffiner, 1. st: Glasburk, 1. st: Bläckhorn	— 12.—	
1. st: Sten Castrull med Lock	— 8.—	26.46.—

Kreatur:

En Ljusbrun Häst — Grefven Kallad	70.—	
Ett Sto d:o — Grefvinnan d:o	55.—	
En Mörkbrun Häst — Baron d:o	50.—	
Ett D:o Sto — Fröken d:o	66.32.—	
En Ko Gullvifvan kallad Ljusröd	14.—	
En D:o Fröken — mörkröd	13.—	
En D:o Svartan d:o	13.16.—	
En D:o Linjan d:o Ljusröd, hvithufder	10.—	
En D:o Majros d:o d:o	11.—	
En D:o Skönan d:o röd d:o	10.16.—	
En D:o Lotta d:o d:o d:o	9.—	
En svart Qvigå	6.32.—	
2:ne Årsgamla Kalfvar	16.32.—	
2:ne Kor vid Hammarby	18.—	
10. st: gamla Får	20.—	
12. st: Lam	6.—	
En större Sugga	6.32.—	
2:ne större Galltar	11.—	
2:ne mindre Gyltor	5.16.—	
2:ne d:o Galltar	6.—	
10. st: Höns och En Tupp	1.16.—	
1. st: gammal casserad Dragon Häst vid Hammarby, 1/3:del af dess värde	2.16.—	
1. st: 2 Års gammal Fölunge. D:o	22.—	444.16.—

Diverse:

2:ne st: hvita Fårskinn (oberedda)	— 32.—	
4. st: svarta Lamskinn, klippta (oberedda)	— 32.—	
1. st: Flaskfoder af Mahogeny, faneradt	— 36.—	
1. st: Mahogeny Sockerskrin	— 24.—	
1. st: Ahlroths D:o	— 12.—	
1. st: sämre D:o	— 8.—	
9. st: gamla Säckar	2.16.—	
4:ra st: Gardinhållare	— 6.—	
Diverse gamla Lappar och Stolsvar sammanbuntade	— 2.—	
2:ne st: Slipstenar, 1. st: mindre d:o	8.—	
1. st: Mangel	2.16.—	
1. st: Skurlåda	— 4.—	
1. st: Kniflåda	— 3.—	
1. st: Ietton Låda	— 1.—	
2:ne st: Alnmått af träd	— 2.—	
1. st: Psalmbok, Vargs Kokbok, En Postilla	— 16.—	
4. st: bättre och sämre Golfmattor	— 16.—	

5. st: Rullgardiner af Väf	—18.—	
2:ne st: gamla Bössor utan Lås	—24.—	
Ett Betsman af träd	—4.—	
1. st: gammal Lanternen, en söndrig Lykta En gammal Ljusstake	—16.—	
1. st: gammal Golfmatta	—2.—	
Blått och hvitt Cattun till Täck	1.16.—	
Gammalt gult siden till D:o	1.20.—	
1. st: Lina	—24.—	
Några st: Borrar och en Dymplingborr	—32.—	
1. st: gammal Släthfvel	—8.—	
1. st: gammal Oxhyfvel	—12.—	
1. st: Hackelse Kista med Knif	1.16.—	
2:ne små Lådor med marker	—6.—	
3:ne st: Ullsaxar	—4.—	
3:ne st: gamla Selar, 2 par Ryhldon, 2:ne gl: Bridoner 1. st: Kyhlfat	1.4.— 1.—	
1. st: liten Slipsten utan Väf	—32.—	
1. st: Stocksåg	1.32.—	
1. st: Trädgårds sax och 1. st: Blecksax	—40.—	
1. st: Klädsnöre	—16.—	
1. st: Knöster	—12.—	
1. st: gammal Kista med bättre jernskräp	1.—	
Några Torfyxor	—8.—	
Diverse Jernband	—16.—	
En Fotsack	1.32.—	
6. st: Mutternycklar	—9.—	
En Målar Häll	—24.—	
1. st: Hyfvelbänk	1.16.—	
En liten Köksyxe med en Jernvigg	—16.—	
En Hållhake och en Kjälhyfvel	—12.—	
En Sadelmakar Kläfve	—4.—	
4:ra st: Hästtäckan med Gördlar, jemte Skofflar och Spadar 1. st: Wattenkanna, diverse Sädeskrokar och Räfshärfvar 2:ne st: Oberedda Hudar	1.6.— —16.— 6.32.—	
1. st: Fårskinn	—16.—	44. 3.—

i Staden:

1. par söndriga Rullgardiner	—6.—	
1. st: litet Saltkar i Köket		
3:ne st: Korgar, 1. st: med blommor uti	—2.—	
1. st: söndersprättad Kjol af rosigt tyg	—12.—	
1. st: gammalt Säll med lappar	—1.—	—22.—

Summa Inventarii 18,208.34.—

Skulder och afgående Poster:

Begravnings Kostnaden enl. granskade Räkningar . . .	287.27.—
Apothekar Görges 2:ne Räkningar	30.30.—
Tjenstefolkets inestående halfårs Löner gör sammanlagt	

för 1. Dräng och 3. Pigor vid Gränby 72 R:dr 24 sk RGS:ler eller i B:co	48.16.—	
Eric E: Björkman innestående Lön m. m. 46 R:dr 8 sk. RGS:ler, eller i Banco	30.37. 8	
Pigan Carin, fordran från förra året	2.32.—	
Arbetskarlen Per Hindricsson, innestående Dagspenning för vid Gränby verkställdt arbete, 11 R:dr 18 sk RGS:ler i Banco	7.28.—	
Soldaten Eric Eld, återstående Lön och Skopenningar för Gränby 28 sk. 5 rst RGS:ler gör i Banco	—19.—	
1/3:del i Drickspenningarne åt Dragonerne Holst och Schöld till mötet	2.32.—	
1/3:del af Dragon Schölds drickspenningar för förlidet år	—21. 4	
2/3:delar i Lön och Skopenningar m. m.	1.44. 4	
Krono Utskylder för Gränby enl. Debet Sedel	45.34. 9	
Dito till Uppsala Stad enl. D:o	15.10. 5	
Skulld till Kgl: Akademien i Upsala för upp- tagne 2:ne Lån tillsammans utgörande	2300.—.—	
2:ne Års obetalda Räntor	276.—.—	2,576.—.—
Till Herr Stats Secreteraren R: von Prinzen- creutz, för en af den aflidna ingången Pro- priæ borgen för afl. Öfverste Lieutenanten Martin och dess hustru Sara Lisa Martin	1000.—.—	
1/2 Års Ränta härå	30.—.—	1030.—.—
Till Demoiselle Christina Iohanna Moræus enl: Skuldsedel af den 19:de November 1833 stor 200 Rd. RGS, i B:co	133.16.—	
2:ne År och 2 Månaders Ränta	17.16.—	150.32.—
Till Herr Ryttmästare Nisbeth på Östunaberg enl: Skuldsedel	300.—.—	
2:ne Års Ränta härå	36.—.—	336.—.—
Till Herr Magister C: Årre enligt Räkning för privat undervisning åt den aflidnas foster Son G: E: af Sillén	33.16.—	
Till Per Andersson i Danmarks Sock:n enl: Räkning för Auctions inrop	24.32.—	
Till Kryddkrämar L: M Forssberg enl: Contra Bok; 246 R:dr RGS. 6 sk. RGS gör i Banco	164.27.—	
Till Handlanden Lemke för åtskillige Saltvaror enl: Räk- ning 88: R:dr 6 sk RGS. gör i Banco	58.36.—	
Till Handelsman Ekman för Dito enl: D:o 21: R:dr 16 sk RGS:lar eller i Banco	14.10.—	
Till Slagtaren Berg enl: Räkning för Kött 31 R:dr 33 sk 6 rstRGS:lar gör i B:co	21. 6. 4	
Till Iernkrämar L: Adlöf enl: Räkning 24 R:dr 8 sk RGS:lar gör i Banco	16. 5. 6	
Till d:o D:o enl: D:o stor 27 R:dr 40 sk. hvaraf 1/3:del endast påförs Sterbhuset med 9.13. 4 RGS:lar eller i Banco	6. 8.10	
Till D:o D:o enl: Nota 2 R:dr RGS	1.16.—	23.30. 4

Till Carl Küsel för en Pistol enl: Räkning 10 R:dr RGS:lar hvaraf endast 1/3:del debiteras Sterbhuset med . . .	2.10. 8
Till Vålborna Fröken Lovisa von Linné för åtskillige för- skutne Kostnader enl. Räkning 27 R:dr 25 sk 6 rst RGS:lar gör i B:co	18.17.—
Herr Öfver Directeuren m. m. Ridderbielke utgifvit till Hushållet på Gränby sammanlagt	18.14. 8
Till Herr Kammarjunkar Paykull för såld Ved enl: Räk- ning	15.32.—
Till Demoiselle Iohanna Schalin enl: Räkning 17 R:dr 10 Sk RGS:lar	11.38. 9
Till Färgaren Berggrén enl: Räkning	7.—.—
Till Hökaren Holm enl: Räkning 7 R:dr 39 sk RGS:lar gör i Banco	5.10.—
Till D:o D:o enl: Nota 4.24.— RGS:lar	3.—.— 8.10.—
1/3:del i Passevolance och Beklädnads bidrag för Ham- marby	25.13. 8
Till Staffan Staffansson enl: Räkning 1834: Års Bekläd- nads bidrag för Gränby	—44.—
Enligt Thunvalls Räkning 1/3:del i Gärdesvaktare Arfvodet Kostnaden vid Auctionerne å Gränby	— 7. 1 10.—.—

Boupptecknings Kostnad:

Boupptecknings dagen	5.30. 8
Undertecknads Arfvode som Boupptecknings- man	66.32.—
Värderingsmannens dito	1.16.—
De Fattigas andel eller 1/8:dels Procent af Summa In- ventarii 18,208 R:dr 34 sk gör	22.36.11
Deraf:	
Till Danmarks Församling	13.21. 7
» Waksala	5.37. 5
» Upsala	3.25.11
S:r	22.36.11
Iustitiæ Statens andel eller 1/4:dels Procent af behållne 13,078.27. 5	32.34. 6
Chartæ Sigillatæ af Behållningen 13,054.40.11	21.32.—
Summa Debiti	5,175.25. 1
Således verkelig Behållning	13,033. 8.11
Summa Inventarii	18,208.34.—

Iuris Doctorn, Professoren och Riddaren af Kongl: Nordstjerne Orden, Vålborne Herr L: G: Rabenius, närvarande vid denna Bouppteckning, uppviste Kongl: Maj:ts och Rikets Svea Hof Rätts förordnande för bemålde Herr Professor att under förmyndare ansvar bevaka den aflidnas system, Vålborna Fröken Lovisa von Linnés rätt, äfvensom Afskrift af ett, under den 10:de Iunii 1817 emellan den Sal: aflidna och bemäldte dess Syster uppräddadt inbördes Testamente om Gården N:o 2, Qvarteret Klostret, belägen i Upsala Stad.

Vid förfrågan huruvida någre Handlingar eller Documenter för öfrigt i Sterbhuset var till finnandes förekommo:

1:mo En Afskrift af det den 7:de December År 1806 förrättade Laga Skifte å Qvarlåtenskapen efter framlidne Herr Archiatern och Riddaren Vålborne Carl von Linnés Enka, Fru Sara Elisabeth von Linné född Moræus, emellan samtelige hennes barn och bröstarfvingar.

2:do Kongl: Maj:ts Dom af den 17 December 1828, emellan Capitaine Duses Enka, Sara Christina von Linné och då varande Förste Expeditions Secreteraren m. m. Herr R: von Prinzencreutz rörande en af den förstnämnda ingången Borgen för Öfverste Lieutenanten Martin.

3:o Kongl: Maj:ts och Rikets Höglofl: Svea Hof Rätts Protocols Utdrag af den 19:de December 1811 rörande ett emellan framlidne Capitainen Vålborne H: H: Duse och dess nu mera aflidna Enka Sara Christina von Linné upprättadt inbördes Testamente.

Sluteligen föreviste Herr Pastor Eric Bolinder ett af den aflidna under den 6:te December 1831, upprättadt Testamente, däruti Ynglingen G: E: af Sillén erhållit 2/3 delar och Demoiselle Charlotta Welin 1/3:del af Grånby Utjord, belägen i Waksala Härad samma Socken jemte åtskillige Lösörepersedlar som likväl i denna Bouppteckning finnes intagne.

Att detta Bo är riktigt uppgifvit, sådant det befanns vid Salig Fru Capitainskan Sara Christina Duses född von Linnés frånfälle, och att icke det ringaste deraf är uppsäteligen doldt och utlemnadt, betyga under Edelig förpligtelse. Grånby som ofvan.

Charlotta Welin

Catharina (bomärke) Råberg

Catharina (bomärke) Mattsdotter.

Brita Carin (bomärke) Andersdotter

Isac (bomärke) Ersson

Vid denna Bouppteckning hafva undertecknade varit tillstädes. Grånby som ofvan.

L: G: Rabenius
Curator för Fröken
Lovisa von Linné

F: M: Ridderbielke

Thure Martin
enligt fullmakt ombud
för Fru Öfv: Lieut:skan
S; E; Martin

Sålunda vara efter uppgift noga antecknadt och värderadt, intyga som ofvan.

C, P, v, Olthoff
Boupptecknings man

S: Andersson
Häradsdomare

Afskrifter

Till Danmarks Församlings Fattige öfverlemnas härmed en åttondels Procent af Boupptecknings värdet utaf framlidne Herr Capitaine Vålborne H: H: Duses nu äfven aflidna Enka, Vålborna Fru Sara Christina Duses, född von Linné, inom nämnde Socken innehafde Fastighets andelar m. m. med Tretton / 13 / Riks:d: 21 sk 7 rst Banco, hvilka här nedanföre torde Qvitteras. Grånby den 13:de April 1835.

C, P, v, Olthoff
Bouppteckningsman.

Ofvanstående 13 R:dr 21 sk 7 rst banco äro emottagne och varda härmed å Fattig Cassans vägnar tacksammeligen qvitterade. Danmark den 18 April 1835.

C: A: Wilander
v: P. L.

Till Waksala Församlings Fattige öfverlemnas härmed en åttandedels Procent af Bouppteckningsvärdet utaf framlidne Herr Capitaine H. H. Duses, nu äfven aflidna Enka, Vålborna Fru Sara Christina Duses född von Linné efterlemnade Lösa Egendom och Fastigheter inom nämnde Församling, med Fem / 5 / Riksd: 37 sk 6 rst Banco, som här nedanföre torde Qvitteras. Gränby den 13:de April 1835.

C, P, v, Olthoff:
Bouppteckningsman.

Ofvanstående 5. R:dr 37 sk 6 rst Banco, Qvitteras af Waksala den 15 April 1835.

Eric Bolinder
vice Past & Communist.

Till Domkyrko Församlingens i Upsala Fattige öfverlemnas härmedelst en åttandedels Procent utaf Bouppteckningsvärdet utaf framlidne Herr Capitaine H. H. Duses, nu äfven aflidna Enka, Vålborna Fru Sara Christina Duses, född von Linné efterlemnade Lösa Egendom och Fastigheter inom Upsala Stad, med Tre / 3 / Riksd: 25 sk 11 rst Banco, som här nedanföre torde Qvitteras. Gränby den 13:de April 1835.

C, P, v, Olthoff
Bouppteckningsman

Ofvanstående 3 R:d 25 sk 11 rst Banco, har jag denna dag bekommit, som Qvitteras af Upsala den 14:de Aprill 1835.

And: Salvén
Domkyrko församlingens
v: Pastor.

Till Upsala Läns Landt Ränteri öfverlemnas härmedelst Trettio Två / 32 / Riksd: 34 sk 6 rst Banco, utgörande 1/4:dels Procent Iustitiæ Statens andel af Boupptecknings värdet, utaf framlidne Herr Capitaine Hans Henr. Duses, nu äfven aflidna Enka Vålborna Fru Sara Christina Duses född von Linné efterlemnade Lösa Egendom och Fastigheter inom Upsala Län hvaröfver detta som Reversal meddelas.

Upsala den 24:de April 1835.

C, P, v, Olthoff
Bouppteckningsman

Lefvererade Trettio Två Riksd: 34 sk 6 rst B:co qvitteras till Annotation i Lands Contoiret af Upsala Landt Ränteri den 24 April 1835.

H. A. Ångerman

Säg. 32 R:dr 34 sk 6 rst. B:co

Annot: i Lands Contoiret
L: D: Wistrand.

Bouppteckning efter Lovisa von Linné, 9 april 1839.

[Exemplar i Svea hovrätts arkiv, Riksarkivet. Folio, 12 sidor, varav de två sista blanka. Opaginerat. Ej stämpelpapper. En löst inlagd skrivelse. Påskrift över texten:

Ingif. den 15 Maji 1839.]

År 1839 den 9. April förrättades af Undertecknade uppteckning och värdering af kvarlåtenskapen efter framlidne Archiatern Professoren och Riddaren Carl von Linnés dotter Fröken Lovisa von Linné som i dess 90 års ålder afled i Upsala den 21 nästlidne mars och efterlemnade till arfvingar 2:ne Syster döttrar aflidne Herr Öfwerste Lieutenanten och Riddaren Per Martins Enka Fru Sara Elisabeth Bergencrantz samt Herr Förste Landtmätaren Öfwer Directeuren och Riddaren J. M. Ridderbielkes Hustru Fru Johanna Elisabeth Sophia Duse, hwilkas rätt, wid detta tillfälle bewakades, den förras af hennes tillförordnade förmyndare mågen Herr Lieutenant A. A. Fougberg samt Herr Batallions Läkaren Doctor F. A. Zettergren, och den seänares af Hennes man Herr Öfwer Directeuren Ridderbielke.

Egendomen som uppgafs af den aflednes anförwandt Demoiselle Christina Johanna Moræus under eds förpligtelse, upptecknades, och värderades sålunda.

Fastigheter

Banco

I Upsala Län

R:dr sk rst

Dannemarks Socken 3:ne mantal N:ris 1, 2 och 4 uti Edeby samt

twänne mantal N:ris 2 och 3 uti Säfja, tillsammans 11,700.—.—

I Upsala Stad

Hälften af Gården N:o 1. Qwarteret Klostret 2,700.—.—

*Lös Egendom**Guld*

1 st. Guldkedja	68.—.—	
1 st. Kråsnål	2.—.—	
1 st. mindre Ring	1.16.—	
1 par Örringar	1.—.—	
1 st. Ring med Sten och potr.	2.—.—	
1 st. mindre Ring med grön Sten	—32.—	75.—.—

Silfwer

18 st. Gafflar à 80 lod à 40 sk	66.32.—
18 Knifwar à 4 3/4 lod	71.12.—
1 Förskarare Knif med Gaffel 4 3/4 l.	3.46.—
1 1/2 dussin orefflade matskedar 82 lod	68.16.—
6 st. refflade matskedar 30 lod	25.—.—
10 refflade. 6 st. orefflade theskedar tills. 19 l.	15.40.—
2 Ragout skedar 21 lod	17.24.—
2:ne Socker Tänger tills. 7 lod	5.40.—
2:ne Ströskedar 7 lod	5.40.—

2:ne Gräddskålar 26 lod	21.32.—	
1 st. Förläggare sked 22 lod	18.16.—	
2 Sås skedar 3 lod	2.24.—	
1 Swampdosa o. 1 Snusdosa tills. 7 lod	5.40.—	
2:ne Sockerskålar 72 lod	60.—	
1 Nyckelkjed 1 Förläggare slef med träds. 10:40 . . .	11.18.—	399.34.—

Koppar

Diverse sorter, om 82 1/2 ⌘ à 16 sk	28.28.—	
3:ne Kopparpannor	1.32.—	
1 st munkpanna	1.—	
9 st. Kaffepannor	5.—	
1 — Fyrfat m. m.	1.16.—	
1 — Gryta med lock	1.—	
1 — Thekök	1.—	39. 8.—

Diverse <i>Gångkläder</i>	50.—	50.—
-------------------------------------	------	------

Linne

48 st. Dukar à 2 rdr	96.—	
362 Serwietter à 12	90.24.—	
116 Lakan à 32	77.16.—	
5 gröfre Dukar à 12 sk	1.12.—	
12 st. Lakan gröfre à 8 sk	2.—	
28 gröfre Handdukar à 4 sk	1.40.—	
30 bättre D:o à 8 sk	5.—	
61 Örngottswar à 12	15.12.—	
75 Näsdukar à 4 sk	6.12.—	
175 alnar Linnewäf à 10 sk	36.22.—	
106 d:o Blågarnewäf à 4 sk	8.40.—	
16 st. Gardiner à 16 sk	2.32.—	
6 d:o sämre à 6	—36.—	
1 Blått och hwitt Sångomhänge	2.—	
2 sämre d:o	1.24.—	
5 rullgardiner à 6 sk	—30.—	
2:ne Lakan 1 örngottswar	1.36.—	350.—

Sängkläder

1 st. Twåmans 6 d:o Enmans Bolster	33.16.—	
37 Kuddar	24.32.—	
1 Enmans dyna	—16.—	
8 bättre 4 st. sämre Täckan	9.16.—	
6 Hår Bolster 12 d:o Kuddar	5.—	
3:ne Hästtäckan. 2:ne fässingar 2:ne Sämre fällar . . .	1.32.—	74.16.—

Meubler

2:ne Bureauer gl.	10.—	
1 st. gl. Soffa 6 stolar 4 Taburetter. hårstoppn. . . .	8.16.—	
12 gl. Stolar med dynor à 12 sk	3.—	

2 st. Dragkistor	4.—.—
1 Soffa med 4 stolar	3.—.—
3:ne större 2:ne mindre Speglar	9.—.—
1. gl. Pendyl. 5. 1. alrots bord. 2. 2:ne sämre Bord . .	8.—.—
2:ne matbord 2 rdr. 3:ne Sockerskrin 1.	3.—.—
1. Soffa. 6 Sängar. 9 st. Stolar, tills	1.16.—
1. Ek Bureau 1. 1. Skänk 24 sk.	1.24.—
7 st. stolar med dynor. 2:ne Bord 2:ne wannor. 1. Kista	—36.—
7 Skåp 1 Sockerskrin. 2:ne pallar	3.20.—

55.16.—

*Porcellaine och Glas:**a ägta*

2:ne st. Smärre Bålar	2.—.—
1 Soppskål	1.—.—
7 flata Fat	2.16.—
10 djupa 17 flata tallrickar	4.24.—
4 par smärre Thekoppar	1.—.—
1 Gräddkanna 1 Sockerskål	—24.—
10 par gl. ägta Thekoppar	1.12.—

b oägta

28 st större och mindre sämre fat à 4 sk	2.16.—
5 Soppskålar à 6 sk	—30.—
15 Carotter med 7 lock. à 6 sk.	2.36.—
106 flata 36 djupa tallrickar à 2 sk	5.44.—
22 d:o 10 d:o d:o d:o	1.16.—
2:ne Pastejformar à 24 sk	1.—.—
3:ne Smöraskar 7 st. smärre tallrickar	—10.—
24 Crème koppar à 2 sk	1.—.—
2:ne Thekannor 1. Spilkum	—12.—
1. Urna	—4.—
18 Vinglas af olika sort à 2 sk	—36.—
6 d:o mindre ritade à 4 sk	—24.—
2:ne Syltskålar	—12.—
7 Bunkar	—14.—
12 dricksglas à 2 sk	—24.—
1. Thekanna. 1 Gräddkanna 1. Sockerskål	—24.—
2:ne smärre Carafiner	—8.—
2:ne Brännvins flaskor	—12.—
12 par Thekoppar 1. 3:ne Blomsterwaser 6	1. 6.—

32.20.—

Saker af åtskillige metaller

2:ne Kittlar. 1 Fyrfat 1. Rifjern m. m. af mässing . .	4.—.—
9 st. Fat af Tenn 26 Ů à 18	10.36.—
17 Tallrickar d:o 13 Ů	4.42.—
1 Soppskål med lock 2:ne sm. flaskor 5 Ů	1.42.—
2:ne Tennstop	1.32.—
4 gl. Ljusstakar	—24.—
4 st. Bläckskålar 2:ne dureslag. 1. Bricka	—8.—

4 st. Bläckformar	—16.—	
1 Tratt jemte 5 Bläckmått	—12.—	
1 st. Bricka. 1 Rifjern. 1 skopa. 2:ne skorpmått . . .	—12.—	
1. strykjernsfot. 1 lackerad gräddskål	6.—	
2:ne Woffeljern. 24. 1 Halster. 1. Pannkaksp.	—28.—	
3:ne Strykjern 1. 3:ne Hackknifvar. 12	1.12.—	
6 Grytor med lock. 4 d:o utan	10.—	
2:ne Pannkakspannor 1 Plättpanna	—24.—	
3:ne Stekpannor. 18 sk 1 munkpanna. 4 sk tills . . .	—22.—	
1 Trefot. 6 sk 2:ne Eldgafflar. 8 sk	—14.—	
1 Långpanna. 2:ne Torkplåtar	—32.—	38.26.—

Träd & Laggkär

7 st. Köttkar à 32 sk	4.32.—	
2 Kar. 12 sk. 2:ne Tinor med 6 utan lock 2:32 . . .	2.44.—	
8 Lårar gl. à 4 sk	—32.—	
1 gl. fastage. 4 Såar. 5 Embar	—16.—	
2:ne stäfwor 5 Byttor 8 Kaggat	—16.—	
8 st. drickstunnor 8 rdr. 7 Baktråg. à 4 sk 28. . . .	8.28.—	
3:ne Twättbunkar. 2:ne Twättbaljor. 2 dricks kannor .	—24.—	
1 Watkärta med Tunna gl.	1.16.—	
2:ne Klädorgar. 4 Tunnor samt diverse Trädskär . .	— 8.—	19.24.—

Åkdon & Körredskap

1 st. Gammal Täckwagn	6.32.—	
1 st. Trilla	10.—	
1 st. Chaise	3.16.—	
3:ne gl. Skindsledar. 4 rdr.	4.—	
1 st. Kappslede 16. 1 st. Skrinda med wagn. 1:16 . .	1.32.—	
3:ne par Skogskällar 1:24. 2:ne sledblock. 8	1.32.—	
1 Dragkälke. 1 Skottkärta	— 8.—	
2:ne gl. Sledsalar. 16. 1. par Wagnsalar 2.	2.16.—	
2:ne Werksalar. 8 2 Sledhudar 8.	—16.—	30. 8.—

Diverse

1. st. Fickur af composition med stenar och Kedja . .	6.32.—	
3:ne Ringar d:o	—36.—	
1 mindre knif med perlemoskaft	— 4.—	
2:ne Smärre dosor 8. 1. Halsband af waxperlor. 4. 2 Saxar 8.	—20.—	
1 par örringar 4 sk. 2:ne Halsband af glasperlor 8. .	—12.—	
1 mindre Solglas m. m.	—10.—	
2:ne Malmgrytor	6.32.—	
1 st: lackerad Kaffepanna	—16.—	
2:ne malmklockor. 16 sk. 1 Betsman 16	—32.—	
13 Stenföt. 12 sk. 7 stentallrickar 4. 6 st. mjölkbunk. 6	—22.—	
1 st. söndrig malmgryta	— 4.—	
1 Ljussaxbricka. 1. Sykorg 1. Dukatpung	—24.—	
2:ne par Väfstolar	2.—	
1 st. Ränneträd	— 8.—	

24 gl. Väfskedar à 2 sk	1.—.—	
1 st. mangel	2.—.—	
1 st. Kabbstol. 13 BrödBräder	—42.—	
1 Kista med diverse verktyg	—32.—	
1 gl. Hyfwelbänk	—6.—	
1 mindre Slipsten	—12.—	
2:ne Ljus Lampetter	—24.—	
1 par marmor Ljusstakar	1.—.—	
2:ne Thedosor	—8.—	
1 st. Bords surtout gl.	—24.—	
4 st. Thebrickor	—16.—	
12 par gl. Knifwar och gafflar à 2 sk	—24.—	
12 d:o d:o d:o bättre à 4 sk	1.—.—	
10 d:o d:o d:o med plätersk. 3 sk	—36.—	
1 st. Brännvins schatull med 3:ne flaskor	1.24.—	
4 st. Brödkorgar à 4 sk	—16.—	
1 st. lackerad skorpborg	—6.—	
1 st. Buste af Gips	—4.—	
1 större tafla	—12.—	
2:ne större rutiga Yllemattor	3.—.—	
16 $\mathfrak{U}$ Lin à 6.2. 15 $\mathfrak{U}$ Blångarn à 8 sk 2.24	4.24.—	
2:ne fällar	—4.—	
11 $\mathfrak{U}$ Linnegarn à 12. 2:36. 8 d:o à 8. 1:16	4.—.—	
2:ne Häcklor. 7 Väfskedar. 3 par gl. Kardor	1.16.—	
5 $\mathfrak{U}$ Ull à 16 1:32. 1 partie Säckar. 5	6.32.—	54.20.—

Kreatur

2:ne Kor	33.16.—	33.16.—
--------------------	---------	---------

<i>Diverse Böcker</i>	5.—.—	5.—.—
---------------------------------	-------	-------

Contante penningar & fordringar

Contanter wid dödsfallet	349.24.—	
Återstående Köpeskilling för sålde $\frac{1}{3}$ mantal Säfja	1333.16.—	
D:o d:o d:o för $\frac{4}{9}$ mantal Wallby	1111. 5. 4	
Af Bond. Jan Noaksson i Hammarby enl. rev.	100.—.—	
af Bengt Appelqwist enl. 2:ne skulds.	133.16.—	
af d:o d:o 3:ne t:r Råg 2 $\frac{1}{2}$ T:a Korn a 7 rdr		
Tunnan samt 157 L $\mathfrak{U}$ Hö à 8 sk. Ld	57.—.—	3,084.13. 4
Summa Inventarii	18,831. 9. 4	

Skulder

Begravnings och Bouppteckn. kostnader	795.—.—
Läkare arfwodet	33.16.—
Innestående Tjenstefolks löner	150.—.—
Till Prinzencreutzska sterbh	1000.—.—
Upsala Läns landthushållnings Sällskap	1000.—.—
Ogulden gulden t. Landth. Sällskapet	40.—.—
$\frac{1}{3}$ af Capitainskan Duses skuld t. G. Westlind:son	30. 4.—

Afgiften till de fattige 1/8 pr. af Sum. invent. 23.26.—
 — t. Justitiæ Stat 1/4 pr af behållna summan 39.19. 1 3,111.17. 1

Sedan sistnämnde summa 3111 rdr: 17 sk 1 rst. afgått från Summa

Inventarii 18831 rdr. 9 sk 4 rst. återstå såsom Boets behållning . 15,719.40. 3

Slutligen förewistes 2:ne af den afledne i lifstiden upprättade Testamentariska förordnanden, det ena af 16 October 1825, och det andra den 12 Junii 1826, hwilka komma att lagligen bewakas.

F; M; Ridderbielke
 å min Hustrus
 J. E. S. Duses wägnar
 (sigill)

F. A. Fougberg

såsom Förmyndare för
 Enkefru Sara Elisabeth Martin.
 (sigill)

Fred: Ad: Zettergren

(sigill)

C. I. Moræus
 under edelig förpligtelse
 (sigill)

Sålunda upptecknad och värderat betyga

N O Alner
 Häradshöfding
 (sigill)

A. Ö. Löfvén
 (sigill)

Ink. den 31. Maji 1839.

Till

Kongl. Maj:ts och Rikets Höglofl. Svea Hof Rätt.

1839. den 31. Maji N:de H:rr JJH MS FÅ JP CGM. Föredragt;
 Och skulle Boupteckningen inregistreras
 wid Prot.
Carl Annell

I anledning af Höglofl. Kongl. Hof Rättens skrifvelse den 17 dennes, får Lands-
 höfdinge Embetet äran innelyckt i ödmjukhet återställa Upsala Ränteri qvittance
 af den 30 nästlidne April, å afgiften till Justitiæ Staten efter afledne Fröken Louise
 von Linné, försedt med Upsala Lands Contoirs annotation. Upsala Slott i Lands
 Contoiret den 28 Maji 1839.

På Landshöfdinge Embetets wägnar

Hj Carl Carlson

A. Wistrand

Utanskrift å sid. 4

Recommenderas

Kongl. Maj:ts och Rikets Höglofl.
 Svea HofRätt

Stockholm

Fr. Br.

(sigill)

MEDDELANDEN FRÅN LINNÉ-MUSEET V.

NYA FÖRVÄRV

Till museet har Sällskapet fått mottaga några värdefulla gåvor. I februari 1953 meddelade boutredningsmannen i konstnären BENGT HEDBERGS dödsbo, att denne förordnat att ett föremål ur hans kvarlåtenskap skulle tillfalla Sällskapet. Då detta ankom till Uppsala, befanns det utgöras av en utomordentligt vacker skrivbyrå av tidig 1700-talstyp, inlagd med olika träslag. Om anledningen att den avlidne genom testamente skänkt denna till oss har t. v. ingen klarhet kunnat vinnas. Konstnären Hedberg, en bror till TOR HEDBERG, båda söner av FRANS HEDBERG, var född den 7 jan. 1868 och avled i Gränna 31 jan. 1953. Hans maka ELNA TÖRNROS, född i Stockholm 25 april 1875, hade avlidit 20 dec. 1950. Paret hade i ett fyrtiotal år varit bosatt i Gränna. (Upplysningar välvilligt meddelade av stadens kyrkoherde WALLIS WENDEL.) Dr HARALD SCHILLER har haft vänligheten att personligen vid besök i Gränna söka hos parets umgängesvännar utforska vad dessa av ägarne kunnat erfara rörande deras uppfattning av möbeln som ett Linné-föremål. De uppgifter, som erhöles voro emellertid ganska vaga. Dock trodde sig ett par av sagesmännen ha hört, att fru Hedbergs släkt skulle haft anknytning till Linnéska släkten. Man får hoppas, att sammanhanget så småningom kan klargöras.

Den vackra pjäsen har t. v. fått sin plats i det nyrestaureerade orangeriet i det rum, som kommer att disponeras av Sällskapet, och utgör en verklig prydnad för detta.

Som vi väl veta gjorde vårt Sällskaps förste ordförande, Linnéättlingen professor TYCHO TULLBERG, den grundläggande utforskningen av Linnébildernas historia. Resultatet kunde han framlägga i sitt ståtliga verk *Linnéporträtt*, utgivet av Uppsala Universitet till jubileet 1907. Hans dotter Landshövdingenskan INGEGERD BESKOW har senare fullföljt sin faders verk och genom årtionden sökt uppspana nya bilder och komplettera upplysningarna om de redan förtecknade. Resultatet av hennes ansträngningar föreligger nu samlat och har överlämnats som gåva till Linné-Sällskapet. Det består av tre album med prydligt uppsatta Linnébilder, dels sådana som finnas upptagna hos Tullberg, dels nyfunna, samt tvenne pärmar med kommentar i numrerad följd. De nyfunna Linnébilderna äro fördelade i grupperna: 1. Målningar, teckningar och gravyrer. 2. Skulpturer och avbildningar av sådana. 3. Medaljer och avbildningar av sådana. Den första gruppen fördelas på: A. Avbildningar av originalporträtt. B. Linné i reklamens tjänst. C. Osäkra porträtt. D. Fantasiporträtt. Numreringen ansluter till Tullbergs och upptar ej mindre än c:a 150 nya nr. Härtill kommer så en grupp av falska Linnéporträtt (sådana dyka ju upp på den internationella konstmarknaden av och till). Av stort värde är att till samlingen fogats den vidlyftiga korrespondens, som förts med både in- och utlandet för att införskaffa upplysningar. Bland personer, som varit fru Beskow behjälpliga härmed finner man i främsta rummet framlidne doktor EMIL LINDELL i Växjö.

Vårt Sällskap innehar tidigare professor Tullbergs egen stora materialsamling

till hans arbete. Genom sin gåva har fru Beskow — som tidigare överlämnat ett vidlyftigt register till faderns arbete — på ett utomordentligt sätt fullföljt hans verk, och vårt Sällskap kan skatta sig lyckligt att sålunda nu förfoga över ett rikt material, som kommer att gagna den fortsatta forskningen i Linnés vidlyftiga och intressanta ikonografi.

I den redogörelse Sällskapets skattmästare avgivit förmåles om ett viktigt förvärv av föremål från det Linnéska hemmet som under det förflutna året inletts.

Doktor SIGURD WALLIN, som å Sällskapets vägnar förberett detta, har därom lämnat nedanstående redogörelse:

Den gynnsamma förutsättningen för att Linnémuseet i Uppsala kunde grundläggas vid begynnelsen av Svenska Linné-Sällskapets verksamhet var att — helt oavsett det på Hammarby bevarade bohaget — stora arvslotter av den Linnéanska kvarlåtenskapen alljämt ömt vårdades av släktmedlemmarna och i samlade partier kunde förvärfvas för just detta ändamål. Det framhålls av nu levande Linnéättlingar att de fått sig inpräglad av sina äldre anförvanter — bortgångna före Linné-Sällskapets stiftande — att de föremål inom släktarvet, som en gång tillhört familjen Linné, icke borde spridas utan hållas samman, naturligast då i något museum. Omständigheterna fogade det så att denna tanke kunde gå i fullbordan i avsevärd utsträckning genom att två betydande partier överlätos av medlemmar av den ättegren som härstammar från Linnés yngsta dotter, SOFIA VON LINNÉ, gift med akademiombudsmannen SAMUEL CHRISTOFFER DUSE. Den sålunda bildade kärnan till ett Linnémuseum i institutionshuset i Uppsala ägde vissa idealiska egenskaper för det uppställda ändamålet att återsamla Linnés hem och hans vetenskapliga verkstad i det hus där båda levat. Det var idel föremål som hela tiden stannat inom familjen och endast som arv bytt närskylda ägare. Det var ting av alla de slag som rymmas i ett välförsett hus, från de största till de minsta, dyrbarheter lika väl som enkla kökssaker. Den intima samhörigheten betonades av att de olika arvslotterna innehöllo saker som voro gjorda som par eller dussin eller hört ihop i en och samma servis och nu åter förenades. Och samhörigheten med huset och trädgården har sedermera ytterligare bekräftats av vid restaureringen gjorda fynd inom huset av t. ex. skärvor av samma porslinsserviser som ingå i arvet.

Ut ifrån detta begynnelseinnehåll har Linnémuseet sökt att fortsätta sin samlaruppgift genom förvärv, när sådana kommit inom möjlighetens gräns, och därvid hållit samma fordringar på proveniens, om ock flertalet av de enstaka tingen gått mer invecklade vägar genom okända händer än de stora arvspartierna. Viktiga förvärv ha på detta sätt under åren tillförts museet, men först under det gångna året 1954 har en överenskommelse kunnat träffas om överlåtelse av ännu en betydelsefull arvslott — tillhörig fröknarna ANNA och GERDA ÖDMAN — en av de få som befinna sig i hophållet skick hos de nutida Linnéättlingarna. Till innehållet är denna samling av samma karaktär som de ovan omtalade. Samma egenskaper som nyss framhållits ha även dessa ting, önskeegenskaper för det starkt begränsade föremålsbestånd som över huvud kan tjäna Linnémuseets ändamål.

Svenska Linné-Sällskapet, en kulturinstitution som med flera sina likar delar den ställningen att ha större ideella uppgifter och förpliktelser än materiella tillgångar, har emellertid icke förmått att fullfölja det maktpåliggande förvärvet, utan måste härför lita till hoppet om förstående bistånd. Affären är icke dess mindre inledd i det angelägna ändamålets tecken av ömsesidig förståelse. Och genom provisoriskt disponerande av en delsumma av betalningen ha redan nu vissa föremål ur samlingen kunnat överföras till Linnémuseet.

Som en gyllene symbol står först på listan den medalj CARL GUSTAF TESSIN ägnade Linné. Detta guldexemplar, som gått i arv i släkten — det ena av två kända — kan svårigen vara något annat än det varmed medaljstiftaren hedrade sin beundrade vän arkiatern. Och om en lika direkt samhörighet med Linné själv vittna några pjäser ur den med linnean dekorerade teservisen av ostindiskt porslin. Men därefter skola komma — om allt går efter önskan — hela partier av preciöst bohag och nyttighetsting från ett hem som jämte husfadern och hans son befolkades av husmodern och fyra döttrar. Det kvinnliga inslaget överväger helt naturligt i arvet efter en husmor med så starkt intresse för att samla skåpen fulla av linne, porslin och silver, särskilt som resultatet av husfaderns världsomfattande samlargärning fått sitt framtids hem i ett annat land och hos oss företrädes av tömda skåp.

I det nu gjorda förvärvet representeras kvinnosidan kanske först och främst av ett mågporträtt, särskilt som detta består av en vacker miniatyr, placerad som klack i en guldring. Det är för övrigt den enda kända bilden av kapten HANS HENRIK DUSE, tillkommen vid tiden för hans giftermål. Den finnes avbildad och omtalad i denna gångång av årsskriften på sid. 119 i samband med makarna Duses bouppteckningar.

Alltsedan det första stora förvärvet — den Ödmanska samlingen 1918 — har Linnémuseet ägt ett klädesplagg, som inom familjen gått under benämningen fru Linnés sidenpelisse, en damkappa av blank gul sidenatlas, vadderad, fodrad med ljusblått taft och sydd i en modell som var modern omkr. år 1810 under benämningen redingote. Dess breda axelkrage kom till museet som gåva av en annan Linnéättling, professorskan FANNY TULLBERG. Och nu har skärpet av samma gula siden kommit i ett tredje parti.

Utom Linneaporslinet innehåller nyförvärvet kompaniporslin av ett tiotal olika modeller och mönster, varav flera finnas också i de tidigare förvärvade arvslotterna, men andra komplettera det förefintliga mönsterförrådet, t. ex. en kopp i tunt vitt porslin formad i mjuk relief som en delikat lotusblomma. Över huvud har Linnés hem i det överflödande rika förrådet av ostindiskt porslin haft ett färgrikt och glansfullt element av förfinad lyx, ett för 1700-talets Sverige mycket typiskt inslag, som om man tar hänsyn till hemmets begränsade dimensioner tycks kunnat tåla en jämförelse t. o. m. med vad det Ostindiska kompaniets egna direktörer omgävo sig med.

Uppräkningen skulle kunna fortsättas med andra ingredienser ur det övertagna partiet, men utbytet av en dylik inventering blir betydligt mer givande, då det inledda förvärvet i sin helhet kan få hamna i Linnémuseet och beskådas där i sitt historiska sammanhang med andra delar av det genom flera släktled så omsorgsfullt bevarade familjearvet.

SIGURD WALLIN

BESÖK

Museet har under åren 1953 och 1954 hållits öppet som tidigare dagligen mellan kl. 1 och 3, dock med vissa undantag under de kallaste månaderna. I besökareantalet — som kunde vara större — utgöra, såsom i en tidigare redogörelse framhållits, långväga främlingar en påfallande stor procent. För många av dessa står Uppsala tydligen som främst staden, där Linné levat och verkat.

Vid gruppvisningar har museets föreståndare i mån av möjlighet lett visningen. Bland sådana grupper må nämnas följande: 1953 15/5 deltagare i besök från

Uppsalas vänorter Bærum (Norge) och Frederiksberg, Köpenham (Danmark); 22/5 S:t Olofsgillet i Sigtuna (förelisare docent M. FRIES); 28/6 Kursen för ekonomisk fostran. — 1954 1/8 Internationella skogshuggarlägret å Frossarbo; 8/9 Apotekarekursen vid K. Farmaceutiska Institutet, Stockholm; s. d. Internationella barnläkaremötet. — Därtill komma åtskilliga besök av skolor.

SMÄRRE MEDDELANDEN

Linné-utställning på Institut Tessin i Paris. Med anledning av den åttonde internationella botanistkongressen, som förra sommaren hölls vid Sorbonnes universitet och som samlade över fyra tusen medlemmar från världens olika hörn, hölls av chefen för Institut Tessin i Paris, dr. GUNNAR W. LUNDBERG en mottagning för de svenska och franska ledamöterna.

I samband härmed hade i institutets lokaler anordnats en utställning över Linné och hans lärjungar, som inför en talrik botanikintresserad svensk-fransk publik invigdes av ambassadör KARL IVAN WESTMAN och kongressens president ROGER HEIM. Utställningen, vilken omfattade över 350 nummer, utgjordes av böcker och skrifter av och om Carl von Linné, hans många lärjungar, samt av möbler och porträtt, skulpturer, kopparstick, medaljer, brev och andra dokument. Förutom 1700-talsgravyrer från Uppsala och Linnés botaniska trädgård, väckte tvenne tidigare icke kända akvareller föreställande Hammarby — troligen utförda under 1800-talets första hälft — livligt intresse, liksom de grafiska bladen efter Linnés kända porträtt. INLANDERS medalj i brons och profilbilden i blå Wedgwood, liksom två ovala porslinsmedaljonger föreställande DANIEL SOLANDER och hans vän engelsmannen sir JOSEPH BANKS från samma fabrik, voro även med.

Utställningsgalleriet dominerades av den häromäret av dr. Lundberg i Dijon nyupptäckta Linnéstatyn, som av franska experter tillskrivs den store franske skulptören FRANÇOIS RUDE, skaparen av bronsgruppen Marseljäsen på Triumfbågen. En uppsats om detta unika Linnéfynd är för vår årsskrift under utarbetande.

Bland de i glasmontrar utställda rariteterna notera vi en icke hitintills känd Linnéautograf angående ett stipendium för studeranden PEHR BRÄKENHJELM, daterad Upsala den 18 juni 1774, brev från ovannämnde sir JOSEPH BANKS, brev från den hos Banks som bibliotekarie anställde JONAS DRYANDER på engelska till »M. L'Héritier, conseiller à la Cour des Aides de Paris», daterat i London den 24 mars 1789, vidare en skrivelse från Stockholmsläkaren och botanisten ANDERS NICLAS FORNANDER (25/9 1770) samt ett brev från den fjärlsintresserade och vittre kungl. hovpredikanten NILS SAMUEL SWEDERUS, dagtecknat Stockholm den 24 mars 1787.

I denna summariska notis torde det ha sitt intresse att antyda vad som visas av Linnés lärjungar, för att därigenom ge ett litet begrepp om vad Tessin-institutets bibliotek, tack vare sin ledares energi, äger på detta område. Dessa i våra dagar alltmör sällsynta originalupplagor av akademiska avhandlingar, vilka ventilerats »præside viro nobilissimo et experientissimo Do. Doct. Carolo Linnæo» torde vara bland de få exemplar, som nu finnas i Frankrike.

Ungefär hälften av dessa avhandlingar — Linné presiderade inalles för 187 — funnos här att se förutom Schrebers samlade upplaga *Amoenitates Academicæ* i 10 band. — Men därjämte kunde visas åtskillig annan litteratur från det linnéska tidevarvet. Sålunda voro Linnés resande »apostlar», Forsskål, Hasselquist, Kalm, Sparrman, Solander, Thunberg, representerade, i allmänhet med sina reseskild-

Fig. 1. Ett hörn av utställningen i Institut Tessin.

ringar i deras franska upplagor. Även andra samtida voro företrädde såsom Torbern Bergman, J. J. Björnståhl, J. Browallius, P. Dubb, dansken J. Ch. Fabricius, K. F. Hoffberg, C. F. Mennander, A. J. Retzius, A. Samzelius, D. von Schultzenheim, N. S. Swederus, D. Tilas, U. von Troil, Samuel Ödmann med flera.

En särskild monter var ägnad Linnés holländska gynnare Boerhaave och J. F. Gronovius, liksom svenska vänner, som diplomaten Edv. Carleson, Anders och Olof Celsius, skalden Dalin, vetenskapsmännen Elvius, Ferner, Ihre, Klingenskierna, Triewald, Wallerius, Wargentin. Vidare Härleman, von Höpken, Gyllenborg och hans specielle gynnare Carl Gustaf Tessin.

En annan avdelning upptog Svenska Linné-Sällskapets publikationer, såväl en komplett svit av dess årsskrift (1918–54) som serien Valda avhandlingar av Carl von Linné i översättning (nr 1–18), samt mera nyutkomna upplagor av Linnés resor och andra skrifter. De voro utlagda i ett öppet monterbord så att kongressmedlemmarna hade tillfälle att själva icke blott beskåda, utan även bläddra i volymerna. — Från fransk sida gjordes föga för att under kongressdagarna framhäva Linnés namn. I botaniska institutionen var däremot anordnad en större utställning över den franske vetenskapsmannen BUFFON. Trots att denne hade många beröringspunkter med svensken Linné, var dennes namn i detta samband knappt nämnt. Kanske därför anordnandet av denna utställning över Carl von Linné och hans många lärjungar, som var öppen i tvenne månader i världsstaden Paris, som svensk kulturpropaganda icke var helt utan betydelse.

Miniatyrporträtt av Linné. Nationalmuseum var hösten 1954 i tillfälle att visa allmänheten ett urval av äldre svenska porträtt ur den berömda Sinebrychoffska samlingen, som sedan 1921 genom samlarens donation är finsk statsegendom. Bland de ca 70 miniatyrer, som utställes, förekom en bild av Linné, som här avbildas. TULLBERG behandlar den i sitt bekanta arbete *Linnéporträtt* (1907), sid. 41, där han omtalar att miniatyren av PAUL SINEBRYCHOFF inköpts å en Hammerauktion

Linné 1755. Miniatur efter Scheffel av N. Lafrensen d. ä. (?) Tillhör Sinebrychoffska saml., Helsingfors.

1905 »för ett mycket högt pris». Om dess tidigare historia känner han intet. Då det synes vara den enda kända miniatyr målningen av Linné, är den redan därför av intresse. Den tillskrives NICLAS LAFRENSEN d. ä. (1698–1756). En gouache, som professor TULLBERG ägde genom arv och som nu tillhör hans dotter fru INGEGERD BESKOW, har tillskrivits samme konstnär. Det är den, som varit förebilden för BERNIGEROTHS bekanta kopparstick i *Philosophia Botanica* 1751.

Miniatyren åter är, som man lätt ser, en trogen återgivning av SCHEFFELS senare Linnéporträtt, det som hänger i Linnés arbetsrum på Hammarby. Då miniatyren är avlång, har bakgrunden något kompletterats i anslutning till antydningarna å förebilden (klippor och träd).

Den äldre Lafrensen har av LEVERTIN i hans bok om den vida mera berömde sonen NICLAS LAFRENSEN d. y. karaktäriserats som tämligen medelmåttig målare. Han anlätades emellertid under sina senare år av TESSIN för utförande av gouacher och miniatyren, ofta efter av andra målade porträtt. Scheffels Linnéporträtt är daterat 1755. Då Lafrensen avled redan i mars 1756, måste miniatyren, om attributionen är riktig, ha målats under mellantiden, kanske medan oljeporträttet ännu befann sig hos sin upphovsman. Detta, som ingick i statsinköpet av Hammarby, har väl antagligen beställts för familjens räkning, kanske med anledning av att Linné blivit riddare två år tidigare.

Anders Tidströms Dalaresa. Som en utmärkt komplettering till Linnés skildring av sin resa i Dalarna 1734, vilken 1953 utgavs i ny, kommenterad upplaga, har nu kommit *Anders Tidströms resa genom Dalarna 1754. Med utförlig kommentar*. Falun 1954. 170 sid., 14 pl.bl. 8 kr. Det är Dalarnas Fornminnes- och hembygdsförbund, som står för initiativet att nu göra denna tillgänglig 200 år efter färdens, och redigeringen har skett genom dess hittillsvarande sekreterare, landsantikvarien INGEMAR TUNANDER med doktor SIGURD WALLINS förfarna bistånd. Ett flertal sakkunniga ha hjälpt till att göra kommentaren så upplysande som gärna är möjligt.¹ Man har valt att ge denna formen av ett alfabetiskt sakregister

¹ Trots all omsorg ha några felläsningar insmugit sig, såsom påpekats av Fil. dr NILS ZENZÉN och arkivarien ERIK HOLMKVIST. Sid. 8 bör läsas Persberg (ej Kersberg); *tiurbast*; sid. 9 *marcasiter*; sid. 43 står: *spiauter malm*, vilket är den rätta formen och även användes av Linné.

med stundom utförliga upplysningar, vartill komma Orts- och personregister jämte karta över Tidströms ganska slingrande väg, som förde honom från hemstaden Mariestad genom Värmland, Bergslagen och ända upp till Överdalarna, där han vände i Älvdalen. Utmärkta djuptrycksbilder ur Dala Fornsals, Nordiska Museets m. fl. samlingar belysa av Tidström omnämnda förhållanden och föremål.

Anders Tidström, som var född 1723, var Linnés lärjunge, men med huvudvikten lagd på mineralogien. Han slutade som laborator i kemi — vid tillsättningen av professuren i detta ämne 1767 fick han stå tillbaka för TORBERN BERGMAN — och levde till 1779. Redan 1753 hade Tidström gjort en resa i Bergslagen, då för att samla stuffer till TESSINS samling på Åkerö. Nu gällde det emellertid att skaffa material till drottning Lovisa Ulrikas samling, som uppställdes i hennes nyinredda mineraliekabinett i norra flygeln av Drottningholms slott. Resultatet av resan var gott, ty — som Linné skrev till ABRAHAM BÄCK — han »kom med en hel grufwa af stenar». Som deltagarna i vårt sällskaps höstsammankomst kunde konstatera, äro samlingarna numera borta från de vackra skåpen i dessa rum. De torde vara att återfinna i Uppsala.

Den mönstergilla editionen av resedagboken väcker önskan att på samma sätt få utgivna även hans övriga resor, varöfver berättelser förvaras i Uppsala Universitetsbibliotek. (Endast hans resa 1756 i de skånska provinserna har utgivits hittills, av M. WEIBULL 1891.)

J. G. Wallerius och Linné. I *Lychnos*, årg. 1953 har av NILS ZENZÉN publicerats JOHAN GOTTSCHALK WALLERIUS' självbiografi. Denna, som synes vara nedtecknad o. 1782 och finnes i KVA:s bibliotek, har hittills varit föga utnyttjad. Wallerius var som bekant Linnés konkurrent om professuren efter ROBERG och framträdde i febr. 1741 med sin disputation *Decades binæ Thesium Medicarum*, vilken, såsom direkt riktad mot medsökanden Linné, vid ventileringen föranledde ett våldsamt uppträde. Detta har utförligt skildrats av FRIES i hans Linnébiografi. I självbiografien har man nu tillfälle att erfara, hur Wallerius själv ansåg sig kunna motivera sitt mycket klandrade handlingssätt. Enligt principen *audiat et altera pars* har det syntts befogat att här påpeka denna framställning.¹ — I allmänhet måste man finna, att biografien vittnar om en viss kverulantisk läggning, vilket ej minst framkommer gent emot två ämbetsbröder, Linné och efterträdaren på den kemiska lärostolen, TORBERN BERGMAN.

The Botany of Cook's Voyages är titeln på ett arbete av den mångkunnige botanisten professor ELMER DREW MERRILL utgivet som *Chronica Botanica*, Vol. 14: Number 5/6. Waltham, Mass. 1954.

Det kom som bekant att vila ett olycksöde över resultaten av de med stora uppoffringar av BANKS och SOLANDER hembragta botaniska samlingarna från den första världsomseglingen med kapten COOK 1768–1771. Linnés farhågor i avseende på deras vederbörliga publicering blevo på sorgligt sätt besannade. »It is to be regretted that the beautifully prepared SOLANDER manuscripts, with their detailed plant descriptions, were not published soon after the return of the *Endeavour* to England in 1771», säger förf. med skäl. Nu kommo dessa att bli liggande i British Museums förvar, både växter, beskrivningar och de många graverade växtavbildningarna. Först i början av detta århundrade ha en del av de senare publicerats.

¹ En intressant detalj är, att W. berättar att »et af HofwFruntimbren» låtit honom förstå, att drottning Ulrika Eleonora ej skulle ogärna se ett sådant angrepp. Hon hade tagit anstöt av att Linné i sina föreläsningar på Ridrarhuset talt »de sexus foeminini genitalibus.»

Däremot utgävo de båda FORSTER, far och son, flera arbeten om »Söderhavsväxter» efter att ha hemkommit från Cooks andra resa (1772–1775), där de kommo att medfölja i st. för Banks och Solander.

Det uppstod många otrevliga konflikter i fråga om publikationerna om dessa färder. En av de ritare, Banks medförde på första resan, SYDNEY PARKINSON, avled före hemkomsten, men hans bror begagnade sig av hans material och lyckades komma före den officiella reseskildringen av HAWKESWORTH med sin *A Voyage to the South Seas*, 1773. Och den yngre Forster, vid tiden för andra resan endast 17 år, utgav 1777 *A Voyage round the World*, innan Cook hade publicerat sin officiella berättelse. Och slutligen kan förf. påvisa, att de av Forster far och son utgivna botaniska arbetena i mycket grunda sig på Solanders beskrivningar liksom Parkinson begagnat sig av dennes namngivning i ett avsnitt av sin bok. Han diskuterar i vad mån dessa Solandernamn kunna anses giltiga.

Större delen av Merrills arbete är ägnad åt den omdebatterade frågan när och på vilka vägar olika kulturväxter spritt sig. Med stöd av sin genomgång av Banks' bevarade växter från Söderhavet och Solanders handskrifter hävdar han att så gott som inga dylika vid den tiden ännu nått de delar av Oceanien, som deras resa berörde.

En vacker Linnébok på tyska. De stora läkemedelsfirmorna ha tagit för vana att tid efter annan begäva sina kunder med småskrifter av medicinhistoriskt innehåll. Välbekant för läkare och apotekare — liksom naturligtvis för lärdomshistoriker av facket — är den intressanta serie, som av den schweiziska firman CIBA utges under titeln CIBA Journal. En liknande idé har Heilmittelwerke Wien upptagit, då man utger som »HMW-Jahrbuch» en liten bok med rikt illustrationsmaterial och biografisk text till belysning av någon av vetenskapens store. Turen har nu kommit till Linné. Boken har, i likhet med en föregående om Goethe, redigerats av professor OTTO ZEKERT i Wien. Utg. har i detta fall liksom i fråga om Goethe valt att låta föremålet själv tala, och texten består därför av en något sammandragen översättning av Linnés självbiografi sådan den föreligger i AFZELIUS' bekanta bok från 1823. Översättningen är korrekt och har bibehållit det ålderdomliga i språket, därvid givetvis LAPPES övers. av 1826 varit till nytta. Att en del små missförstånd förekomma är väl nästan oundgängligt, då det gäller återgivandet av ibland helt främmande förhållanden. Utg. har tillfogat, utom en sammanfattande efterskrift, nödvändiga person- och sakupplysningar, Linnés stamträd samt en Zeittafel, illustrerande med Linnés levnadsbana parallella data inom vetenskapens allmänna utveckling.

Detta är en god idé, blott måste man finna det något missvisande, när för de femton åren 1763–1778, där en rad landvinningar inom kemin genom SCHEELE, PRIESTLEY o. a. bokföras, för Linnés del endast anföres, under det förra året, »Enthebung von den Lehrverpflichtungen. Carl von Linné d. J. wird Nachfolger.» och under det senare hans död. Då framställningen även i texten här inskränker sig till blott 1 $\frac{1}{2}$ sida, kan den omisstänksamme läsaren lätt få föreställningen, att Linnés verksamhet då mer eller mindre upphört. Så var ju ingalunda fallet: undervisningen fortsatte i nästan samma omfång, och förutom Syst. Nat. Ed. XII utgavs genom J. A. MURRAY Syst. Vegetabilium på grund av Linnés manuskript och höllos de märkliga föreläsningarna om det naturliga systemet, som utgävos av GISEKE. Linné d. y. fick ju först 1777 tillträda faderns professur.

Om illustreringen av boken är allt gott att säga. På 40 planschblad återges framför allt porträtt av Linné och med honom samtida. Något förvånad blir man att den konstnärligt högst stående (ehuru kanske inte porträttlikaste) bilden av Linné, ROSLINS berömda målning, utelämnats.

Systema naturæ 1735. Ett uppseendeväckande förvärv av detta Linnés kanske mest ryktbara arbete omtalades under föregående sommar i pressen (Sv. D. 19/7 1954). Hos den bekanta auktionsfirman Sotheby i London hade som »Lot 84 Carolus Linnaeus» utbudits ett exemplar av boken, som i den form varit förelägg måste betecknas som ett unicum. Denna första upplaga av *Systema Naturæ* utgör ju — i motsats till de senare upplagorna, som efterhand utgavos av Linné i alltmera utvidgat skick intill Ed. XII med 2 500 sidor! — egentligen tre stora tabeller, vardera försedd med en inledande text, samt föregångna av en allmän inledning. Linné använder också stundom om arbetet beteckningen *Mappa* (karta) eller *Geographia*. Det utgör en kartläggning av de tre naturens riken. I sitt vanliga skick omfattar det endast sju blad eller 14 sidor, varav titelsidans baksida och sista sidan äro blanka. Formatet är »stor median» (53×42 cm). Till arbetet har ofta bundits det ensidigt tryckta blad i samma format, som bär titeln *Caroli Linnæi Methodus* etc. 1736 och som innehåller Linnés punktvis uppställda regler för beskrivning av naturföremål. (Denna, som fortfarande har stort intresse, har i engelsk översättning och med kommentar publicerats i *The Journal of the Society for the Bibliography of Natural History*, Vol. 2, Lond. 1952.)

Det märkliga med det nu aktuella exemplaret är att det föreligger i 12 blad tryckta endast å ena sidan.

Vid auktionen hade infunnit sig bokhandlaren WILLY HEIMANN från Sandbergs bokhandel i Stockholm, och han lyckades erövra dyrgripen efter en hård strid. Från det satta utgångspriset, 10 pund, gingo buden raskt upp och slutade med 1 100 pund! (Ex. utställdes av K. B. nov. 1955. Enligt katalogen är dir. SVEN ERICSSON, Stockholm dess ägare.)

Med anledning av förvärvet meddelades i pressen (av hrr F. BRYK och B. STRANDELL) en del uppgifter om i Sverige befintliga exemplar av den första upplagan av *Systema Naturæ*. Då det kan ha ett visst intresse, må här anföras vilka ex. som f. n. äro kända hos oss. I Uppsala finnas tre ex., det ena i Universitetsbibliotekets ägo (ur Cronstedtska samlingen), det andra tillhörigt Zoologiska institutionen (ur Marklins donation), men nu deponerat i vårt Linnémuseum. Om detta mera nedan. Dessutom finnes ett tredje i Kungl. Vetenskaps societetens ägo, enl. meddelande av dess bibliotekarie.

I Stockholm äger Kungl. Biblioteket ett ex. och K.V.A:s bibliotek två.¹ I Lund äger Universitetsbiblioteket ett ex., i Göteborg Stadsbiblioteket likaså ett (ur Snoilskys samling) och slutligen har nyligen i Linköping ett ex. överlämnats till Stifts- och Landsbiblioteket av major CARL R. TERSEMEDEN. Detta här rör från det märkliga Hisingerska biblioteket å Skinnskatteberg, som i övrigt genom arvingarnas donation kom till K.V.A. och Uppsala Univ. bibl. I privat ägo finnas ett ex. hos dr BIRGER STRANDELL, Stockholm (ur dr Emil Lindells samling)² och ett hos apotekare GUSTAF BERNSTRÖM, Göteborg. Därtill kommer så det ex., som gett anledning till dessa rader. Alltså äro f. n. inalles tolv ex. kända i Sverige. Men det är mycket möjligt att vid en systematisk undersökning ytterligare ett eller annat ex. kunde komma i dagen.

¹ Enl. BRYK har det ena tillhört TESSIN, det andra C. SNOILSKY.

² Om dr Lindells förvärv av detta ex. må här berättas vad han själv meddelat dr Strandell. Boken, som tillhört professor I. URBAN, stod i en antikvariatskatalog upptagen till 200 Rmk. Lindell telegraferade genast en beställning, men då ingick ett meddelande, att beklagligtvis ett tryckfel förelåg i katalogen. Det skulle stått 2000 Rmk. Lindell protesterade emellertid kraftigt, och införde risken att bli känd som mindre pålitlig i sina affärsmetoder sände firman dyrgripen för det angivna priset!

Historien om tryckningen av detta verk har i föreliggande årgång i korthet, men med helt nya detaljer skildrats av professor J. NORDSTRÖM (sid. 9 ff.). Det var, som där framgår, en högst besvärlig historia, som vållade Linnés välvillige hjälpare J. F. GRONOVII stora bekymmer. Om man betraktar dessa tabeller förstår den som har en aning om tryckeriteknik lätt vilka svårigheter arbetet med hopplöckande av varje sådan tabell inneburit. Det kan vara skäl att med ett par citat ur Gronovii brev belysa detta. Under arbetet — som tog c:a sex månader — hade man hunnit till andra halvan, dvs. högra uppslaget av tabellen över växt-riket — man satte nog ej mer än en sida åt gången och tog så avdrag av denna i pressen för att sedan fortsätta med de följande. 2 okt. har denna sats redan fått göras om tre gånger, bl. a. på grund av Linnés ändringar. När Gronovius ånyo skriver den 19 s. m. säger han: »Nu är andra delen av den botaniska tabellen så prydligt tryckt, att du icke skall kunna hitta något tryckfel. Men för 8 dagar sedan hände det en beklaglig olycka med den, ty då tryckaren skulle sätta den järnram, vari blytyperna sutto, in i pressen, föllo alla typerna ur.» Man råkade m. a. o. ut för det missöde som på boktryckarspråk kallas att »svibla» en form, och så blev det att sätta om alltsammans.

Det av hr Heimann köpta exemplaret står givetvis i en klass för sig. Man kan förmoda att det rör sig om provtryck, som tagits av varje satsyta för sig innan man tryckte bladen tvärsidigt. På grund av den långvariga tryckningsproceduren borde dess sats i detalj jämföras med något av de vanliga exemplaren för att konstatera, om några skiljaktigheter förekomma. (Tillägg: En sådan undersökning har nu utförts av FELIX BRYK, som i *Taxon*, Vol. 3, No. 8, Nov. 1954, skrivit ett meddelande under titeln: Ein Phantasiepreis für die erste Auflage von Linnés Systema Naturæ, Leiden 1735. Han upplyser, att inga skiljaktigheter med den färdiga boken förekomma. Bladen — som i två fall föreligga *in duplo* — ha upp- till märken efter de spikar, som hållit dem under torkningen. — Betr. pris på tidigare utbudna ex. nämner han att R. Friedländer & Sohn 1876 utbjöd ett för 135 Mk. utan att lyckas sälja det! I London såldes ett på 1920-talet för 4 000 kr. Och på 1930-talet betalade H. CUSHING för ett dylikt 350 pund.)

Beträffande upplagan antar professor Nordström att den varit ganska stor, då Linné fått minst 100 författareexemplar och 1739 ett par hundra ex. funnos osålda kvar hos Gronovius, vilka då övertogs av bokhandlaren HAAK i Leiden.

Två av de ovan nämnda exemplaren äro av intresse genom de dedikationer de bära, det i Linnémuseet och det nyförvärvade i Linköping. Båda bära spår av att ha varit vikta två gånger på grund av sin storlek, troligen då de sänts hem från Holland. Det förstnämnda, varom ett meddelande lämnats i årg. 1935, sid. 3, med facsimile av titelbladet, är en gåva till en av Linnés Faluvänner, kommerserådet HENRIK KOHLMETER. Dedikationen är daterad i Leiden den 17 mars 1736. — Linköpingsexemplaret har varit i Linnés vän JOHAN BROWALLIUS' ägo, vilken i dec. 1736 skänkt det till sin bror ANDERS enligt följande inskription å titelbladets nedre högra hörn: »And: Browallius Ao M.DCCXXXVI. III. Dec. Donum hocce accepit a Fratre suo amicissim. J. B.» Antagligen har väl Johannes haft ett andra exemplar, som i så fall kanske gått till spillo i Åbo brand. (Däremot finnes märkligt nog hans exemplar av *Hortus Cliffortianus* bevarat och tillhör Åbo Akademis bibliotek.) — [Medd. av överbibl. GARDBERG.]

Till sist må erinras om det handskrivna exemplar av Systema Naturæ, som tillhör Vetenskapsakademien (se årg. 1939, sid. 113). Detta, som synes vara gjort efter ett tryckt ex., har märkligt nog EHRETS plansch över sexualsystemet icke sådan den trycktes av Gronovius, utan i den anordning som Ehret själv givit den, då

han tryckte en egen upplaga. Av denna känner man t. v. endast det ex., som nu med dr ERIK WALLERS bibliotek kommit till Uppsala Universitetsbibliotek.

Linneana i Taxon. Ovan har omnämnts en notis i denna internationella tidskrift, där FELIX BRYK omtalar det unika exemplaret av *Systema Naturæ* 1735. Tidskriftens bd 3, 1954, innehåller ytterligare två uppsatser av honom, föranledda av 200-årsminnet av *Genera Plantarum*, Ed. V, den enligt nomenklaturreglerna normerande upplagan för släktnamnen. I den förra diskuteras innebörden av den förskjutning från Linnés ursprungliga kategoriska sats: »Species tot numeramus etc.», varigenom han kommer först till att endast genera äro i begynnelsen skapade, sedan att endast de naturliga ordningarna äro det. Härtill sluter sig en bibliografisk beskrivning av de olika upplagorna av boken.

I föregående bandet av tidskriften (1953) har dr A. J. BOERMAN i engelsk översättning meddelat ett parti ur sin doktorsavhandling *Carolus Linnæus als middelaar tussen Zveden en Nederland* (refererad i Årsskr. 1952, sid. 92–94) under titeln *Carolus Linnæus. A psychological study*.

Linné och Pjätteryd. Bland Linnés böcker i Linn. Soc. finnes MATTIOLI, P. A., *Commentarij in sex libros Pedacij Dioscoridis Anazarbæi de Medica materia* . . . Venetiis 1570, å vars titelblad stå namnteckningarna Johannes Fahlström Anno 1676 24 Februarj samt Carolus N. Linnæus Pietteryd d. 30 Ian: 1727 3iiß [2½ dlr smt]. Linnæus har således varit på besök i grannsocknen Pjätteryd, då han vistades i föräldrahemmet under julferierna till det sista läsåret i Växjö gymnasium. Man frågar sig, hur han i Pjätteryd förvärvade denna medicinska bok. Närmast kan man tänka sig att han besökt platsens kyrkoherde, vilken måste antas ha representerat lärdomen i socknen. Denne hette NILS OSANDER och hans biografiska data (G. Virdestam, Växjö stifts herdaminne, del III, Växjö 1929) ge oss svaret på vår fråga. Osander var född 1690, blev student i Uppsala 1710, studerade där medicin, disputerade 1715 under LARS ROBERG på en avhandling *De fluxuati Astaco ejusque usu medico* (Om flodkräftan och dess medicinska användning), inskrevs 1718 vid Lunds universitet, företog 1721 med understöd av det trolleska stipendiet en studieresa till Tyskland, prästvigdes och blev kyrkoherde i Pjätteryd s. å.; dog 1743. Linnæus hade alltså i grannsocknens präst lärt känna en man med medicinsk skolning, säkerligen av betydelse för den unge gymnasisten, som redan då hade klart för sig att han skulle bli läkare.

Linnæi familj hade ju gamla förbindelser med prästgården i Pjätteryd. Där residerade en gång kyrkoherden SVEN TILIANDER, vilken anlade den trädgård som senare blev modell för de av hans systerson NILS LINNÆUS anlagda i Råshult och Stenbrohult. Tilianders son ABIEL blev också kyrkoherde i Pjätteryd, och hans änka »konserverades» av Osander, vilken således var släkt i släkt med Linnæus. Kyrkoherde Nils Linnæus begärde 1737 Osander till förmyndare för sina yngsta barn (G. Virdestam, Småländska gestalter, Växjö 1930), vilket tyder på ett förtroendefullt förhållande grannprästerna emellan.¹

J. M. HULTH anger (Studenten Carolus Linnæus' bibliotek, tr. i Bok- och Bibliotekshistoriska studier tillägnade Isak Collijn, Upps. 1925), att Linnæus i katalogen över sitt ungdomsbibliotek (förvarad i Linn. Soc.) uppger elva böcker

¹ Enligt skriftligt meddelande av kyrkoherden i Pjätteryd TURE SANDSTRÖM skall det nuvarande syrenbeståndet i Pjätteryds prästgårdsträdgård härstamma från en syren som Linné planterat under kyrkoherde PETRUS ROSBECKS (Osanders efterträdare) tid. Det måste i så fall ha varit vid något av Linnés sista besök i hembygden 1749 (före och efter resan till Skåne).

(den ovannämnda icke inbegripen) såsom skänkta eller inköpta av en Osander. Denne antas av Hulth vara sedermera biskopen OLOF OSANDER i Växjö (1700–1787), vilken under Linnæi vistelse i Lund var akademiadjunkt därstädes. Anteckningen i ovannämnda bok gör detta antagande högst osannolikt; Linnæus har säkerligen erhållit även de elva böckerna av kyrkoherde Nils Osander i Pjätteryd. Av dessa finnes endast en bevarad: FR. HOFFMANN, *Fundamenta medicinæ* . . . Halæ 1703, och denna har, jämte Linnæi namnteckning, samma datumteckning som boken av Mattioli, 30 Jan. 1727 — ett bevis för deras gemensamma ursprung.

Vad den föregående bokägaren JOH. FAHLSTRÖM beträffar, var han bergsmedicus i Falun, död 1699, alltså en av företrädarna till Linnæi blivande svärfar MORÆUS (vilken tillträdde sin tjänst först 1708).

TELEMAK FREDBÄRJ.

Linnéantologier. Det är alldeles i sin ordning att det livliga Linné-intresset tillgodoses med lätt tillgängliga urval ur Linnés produktion. Två sådana ha under den sista tiden kommit på bokhandelsdiskarna.

I den serie smakfulla små klassikerutgåvor, som på initiativ av Svenska litteratursällskapet och under professor GUNNAR TIDESTRÖMS ledning utges av Gebers, har upptagits ett band, som belyser Linné som akademisk talare (*Carl von Linné, Tre tal utg. av Arvid Hj. Uggla*. Upps. 1954, pris kr. 8: 50).

Ett vidare syfte har den antologi, som dr KNUT HAGBERG utgivit på Natur och Kulturs förlag (*Carl Linnæus, Skrifter. I urval av Knut Hagberg*. Stockholm, 1955, pris kr. 15: 50).

Få i vårt land äro så bevandrade i Linnés skrifter som dr Hagberg, och de meddelade utdragen ge också en god föreställning om Linné både som människa, forskare och författare. (Med hänsyn till den ovannämnda publikationen ha prov på Linnés talekonst lämnats åsido.) Reseskildraren Linné företrädes främst av fylliga utdrag ur Öländska resan, motiverat bl. a. av att denna f. n. är nästan oåtkomlig. Som brevskrivare och vän får Linné självklart framträda genom några av breven till Abr. Bäck, men också genom den biografi, som han ägnade älsklingslärjungen Löfving. Att ett så fylligt urval anslagits för att belysa Linné som läkare (avhandlingen om levnadssättet vid surbrunnar¹, almanacksuppsatsen om brännvin och utdrag ur dietetikföreläsningarna) är tillfredsställande. Vad Linné betytt som förespråkare för ett sunt levnadssätt är alldeles för litet känt. — Sista partiet i boken utgöres av avtryck ur Nemesis divina. Med hänsyn till bokens populära syfte måste man nog beklaga, att utg. i åtskilliga fall låtit Linnés ofta starkt latinblandade språk stå oförklarat.

Utstyrseln länder förlaget till beröm. Konstnären Y. Svalander har utfört ett tilltalande omslag. Vid försättsplanchen, Lapplandsporträttet, kunde anmärkts, att detta nu tillhör Linnémuseet.

¹ Härvid har den på dr FREDBÄRJS initiativ utgivna översättningen i vårt sällskaps Valda avhandlingar kommit till användning.

SUMMARY OF CONTENTS

Linnæus and Gronovius by Dr. JOHAN NORDSTRÖM, Professor of the History of Science at the University of Uppsala, is the first paper in this volume of the Year-book. Some years ago, Professor NORDSTRÖM thoroughly investigated Linnæus' eventful years in the Netherlands, and while other activities have delayed the publication of his complete findings, he has allowed this paper, which was read at one of the meetings of the Society, to appear in print.

A complete account of Linnæus' sojourn in the Netherlands is yet to be written. His Diary, which he began when he started to travel abroad, stops just before his arrival in Amsterdam, while certain details in his Autobiography written many years later do not always agree with the source material from these years that is still available. Most important of these contemporary sources of information is his correspondence with his Dutch colleagues. Of these, the letters Linnæus exchanged with Johannes Burman have been published by Uppsala University (*Bref och skrivelser*, II:2. 1950) while the numerous letters Gronovius wrote to Linnæus have not yet appeared in print. Linnæus' letters to Gronovius have not survived. By studying Gronovius' letters Professor NORDSTRÖM has been able to clear up many details of Linnæus' literary activity and the printing of his books in Holland.

It is well known that Linnæus went to Holland primarily to take the degree of doctor of medicine at Harderwijk, and that this took him one week. After this he visited Burman but no deeper acquaintanceship seems to have resulted to this time. Linnæus probably intended to return to Sweden after he received his M.D., but he went to Leiden where he met Professor VAN ROYEN who had recently become the curator of the Botanical Gardens there. A few days later Linnæus was received by the great BOERHAAVE and then JOHAN FREDERIK GRONOVIVS entered the scene.

Professor NORDSTRÖM describes briefly GRONOVIVS' many-sided interests, and wide grasp of what was going on in the field of science; this extended even to an awareness of Linnæus' travels and writings of which some German periodicals had reported. It is known that Gronovius, with the support of his friend ISAAC LAWSON, offered to print the *Systema Naturae* when he was shown the manuscript. Linnæus gratefully accepted this offer and it seems that Gronovius and Lawson were to attend to the proof-reading after Linnæus returned to Sweden. An entry—complete with classical quotations—made by Gronovius in Linnæus' *Liber amicorum* presupposes that its owner was starting on a long journey. But this turned out not to be so. Linnæus returned to Amsterdam and again called upon Burman. This time he was received most cordially, perhaps because Burman had heard about the reception Linnæus had received in Leiden. In any case Burman helped Linnæus to publish *Bibliotheca* and *Fundamenta Botanica*, both of which appeared before the end of the year. It was at Burman's house that Linnæus met GEORGE CLIFFORD, the wealthy Amsterdam banker and owner of the famous garden at Hartekamp. Linnæus visited this garden with Burman

and then returned to Leiden to see Gronovius. On this visit Linnæus appears to have suggested to Gronovius that he, Linnæus, be appointed the superintendent of Clifford's garden. Gronovius subsequently made this suggestion to Clifford "as of his own accord" and Linnæus was appointed to the post. Years later Linnæus ascribed his happiness at receiving this post to Boerhaave, but curiously enough does not mention this intervention of Gronovius. From the many letters Gronovius wrote to Linnæus during the two and a half years he was at Hartekamp, it is possible to follow the details of the printing and publishing of many of the botanist's books, and to see something of the generous assistance Gronovius rendered him in correcting his Latin and preparing indexes etc.

There seems to have been some rivalry between Linnæus' friends in Amsterdam and Leiden about who would publish what manuscripts and it was not easy for him to keep both groups happy. For example, after much discussion *Flora Lapponica* was published in Amsterdam, but at the request of Gronovius it was printed in Leiden under the latter's supervision. If Gronovius had had his way, other manuscripts such as *Iter Lapponicum* would have appeared. However this collaboration resulted in an amazing number of books and it is no wonder that Linnæus complained at times of being exhausted.

The next paper, written by the Editor, Dr. ARVID HJ. UGGLA, deals with the relationship between *Daniel Solander and Linnæus*. There is no doubt that the Master considered Solander to be one of his most promising disciples, and he even took a very personal interest in this amiable young man, who in return reciprocated this attention. Linnæus once wrote, "I have reared him under my own roof as if he were my son." Linnæus' eldest daughter and Solander apparently became quite fond of each other, and the proud father was anxious to smooth the way for his prospective son-in-law. It appears probable that Linnæus felt that among his pupils Solander was the one best suited to take over his professorship, and in this way Linnæus' pride and joy, 'The Garden, could be kept within the family. Such transfers, on the condition that the holder of the chair should enjoy the emoluments until his death, were not uncommon at that time. It was probably as a qualification for such a promotion that Solander set out to visit Linnæus' friends John Ellis and Peter Collinson in England. Solander left Stockholm in April 1759 to board a ship that was sailing for England from The Sound and Linnæus wrote that his pupil was coming. However Solander did not arrive and during the autumn Linnæus received a letter from his pupil stating that he had not sailed because he had contracted an illness which Solander himself had diagnosed as "Upsala fever" which in 1757 had been described by Linnæus in a thesis. Solander had been nursed back to health by a cousin and her husband, who was the vicar of a parish near Malmö. Solander was forced to stay here until spring. During this period of inactivity he entertained Linnæus with long and interesting letters describing the studies of natural history (which Solander found to be very poor) at the rival Swedish university of Lund. Linnæus wrote several replies but none of them have survived. Finally in May 1760 Solander arrived in London after having lost an entire year, as Linnæus complained. Solander's activities for the next two years are well documented because of the long letters he sent to his master in Sweden describing the hospitality of Linnæus' English friends, the magnificent gardens in Southern England, and other sights. Fortunately five of the letters Linnæus wrote to Solander during this period are still available in different collections. From them we can

see how interested Linnæus was in the future of his pupil, and here he always included a special greeting from his eldest daughter, while Solander sent his love to "my sweetest mademoiselle". In a letter written towards the end of 1761, Linnæus wrote that he had been asked to nominate one of his pupils to the chair of botany in the Russian Academy of Science, that he had proposed Solander and urged him to accept the offer and return as soon as possible. Finally Ellis wrote to Linnæus that Solander declined to accept the post. In the meantime the Swedish Riksdag decided that because of Linnæus' services to his country he should be allowed to designate his own successor, and Linnæus, who had now learned that his English friends planned to have Solander employed at the British Museum, had the letter of appointment made out for his own son. This must have been the reason that Solander broke off all correspondence with his master. A year later Linnæus' daughter married a Swedish officer. Solander wrote only one more letter to Linnæus and this probably at the insistence of Ellis. It was written on-board the "Endeavour" at anchor off Rio de Janeiro in 1768, and concludes with his compliments to Linnæus' family and "your eldest daughter, whom I had hoped would do my happiness".

The paper concludes with a discussion of Linnæus' expectations of being allowed to study the specimens which Banks and Solander brought back from the South Seas, a hope which was not realized. Afterwards Linnæus often mentioned "the ungrateful Solander".

In an article, *Linnæus and Roslin*, Mr. GUNNAR W. LUNDBERG, Chief of L'Institut Tessin, Paris, tells how Linnæus' portrait came to be painted by the celebrated Swedish-French artist in 1775. Alexander Roslin, who had come to Stockholm at the request of King Gustavus III, offered to paint a portrait of Linnæus and to present it to the Academy of Science, where it still is. It was engraved by Bervic in Paris and subsequently by many others. This painting is perhaps the most widely known portrait of Linnæus.

In a short notice Bishop ELIS MALMESTRÖM discusses the similarity between a passage in Linnæus' Introduction to the Xth edition of *Systema Naturae* and the last words of Newton's *Principia*.

Professor ORVAR NYBELIN, Superintendent of the Natural History Museum of Gothenburg, has written a *Miscellanea to Artedi's biography*. Very little is known about the life of the celebrated author of the *Ichthyologia* who at the age of 30 was drowned in a "gracht" at Amsterdam. For a long time the only information available was the Introduction to the work (1738) written by his friend Linnæus. However, several papers (some of which have been published in the Yearbook) have revealed additional details of his background, scientific work and tragic death. Professor NYBELIN has found some new, and rather sad facts concerning Artedi's family and education.

The next contribution is a reprint, with comments by Dr. TELEMAK FREDBÄRJ, Stockholm, of two of Linnæus' invitations to Academic celebrations ("programmata") which took place when Linnæus was Rector Magnificus of Uppsala University. One was the anniversary of Crown Prince Adolph Frederick's acceptance of the post of University Chancellor, the other was the establishing of a new professorship of "private economy". Both of these invitations were written in Swedish and not in Latin as was usually the custom at that time.

Dr. BIRGER STRANDELL, Stockholm, who is himself a descendant of Linnæus, describes two plaster medallions of Linnæus and his wife which are now the prop-

erty of the Strandell family. The artist is supposed to be the Swedish engraver G. Ljungberger.

This is followed by the *Annual Report from the Linnæus Museum* which mentions, among other things, the new acquisitions, the most important of which is the medal struck in Linnæus' honour by Count C. G. von Tessin as a token of his gratitude for having been the recipient of the dedication of *Systema Naturae* Ed. X. This medal is one of two existing copies in gold. Next are some *Minor Communications*. The Swedish Institut Tessin in Paris arranged an exhibition of Linnæan books and portraits during the VIIIth International Botanic Congress. The recent sale by auction at a very high price in London of a copy of *Systema Naturae* Ed. I (1735) is reported. This is a unique copy as the text is printed on only one side of each leaf. This copy has been returned to Sweden. An account of the printing of this book in Leiden and a survey of the copies known to be in Sweden (about a dozen) is included. The Yearbook concludes with a review of recent publications of Linnæan interest.

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STYRELSE

Hedersordförande:

Professor emeritus ROB. E. FRIES

Ordförande för år 1955:

Professor emeritus N. VON HOFSTEN

Vice ordförande för år 1955:

f. d. Överbibliotekarien A. GRAPE

Övriga styrelsemedlemmar:

Valda för åren 1953—1955:

Professor emeritus N. E. SVEDELIUS, f. d. förste intendent S. WALLIN, direktör
F. SÖDERBÄCK, skattmästare.

Suppleant: Professor O. H. SELLING.

Valda för åren 1954—1956:

Professor emeritus T. LAGERBERG, f. d. förste bibliotekarie J. L:SON SAMZELIUS,
överläkaren B. STRANDELL.

Suppleant: Professor G. E. DU RIETZ.

Valda för åren 1955—1957:

Professor O. T. HULT, f. d. förste bibliotekarie A. HJ. UGGLA, sekreterare och
föreståndare för Linnémuseet samt redaktör för årsskriften, doktor T. FREDBÄRJ.

Suppleant: Docent M. FRIES, föreståndare för Linnéträdgården.

Vald av Större akademiska konsistoriet:

Professor J. A. NANNFELDT.

Revisorer:

Advokat D. TROËNG och redaktör S. LINDMAN.

Suppleanter: Docent N. HYLANDER och doktor M. OLOFSSON.

LINNÉ-SÄLLSKAPETS EGNA ANGELÄGENHETER

STYRELSENS ÅRS- OCH FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE FÖR ÅREN 1953 och 1954

Sällskapets vårsammankomst 1953 hölls den 25 maj å Hammarby. Föredrag hölls av professor J. A. NANNFELDT över ämnet: »Species Plantarum — ett tvåhundraårsminne» samt av sekreteraren, dr ARVID HJ. UGGLA över ämnet: »Ett och annat till Species Plantarum's förhistoria». (Båda tryckta i föreg. årgång).

Efter demonstration av samlingarna och parken begåvo sig deltagarna i bussar till Linnéträdgården, där middag var anordnad i orangeriet. Höstsammankomsten ägde rum den 30 november å Restaurant Rosenbad i Stockholm. Sedan revisionsberättelsen för 1952 föredragits och ansvarsbefrielse beviljats, företogs stadgeenliga val. Därvid omvaldes till ordförande för 1954 professor NILS VON HOFSTEN och till vice ordförande för samma tid f. d. överbibliotekarien ANDERS GRAPE. Till styrelseledamöter för åren 1954–1956 omvaldes professor emeritus T. LAGERBERG, f. d. förste bibliotekarie J. L:SON SAMZELIUS och överläkaren B. STRANDELL samt till suppleant professor G. E. DU RIETZ. Till revisorer valdes advokat D. TROËNG och redaktör S. LINDMAN med docenterna G. DEGELIUS och N. HYLANDER som suppleanter.

Föredrag hölls av kapten MÅNS MANNERFELT över ämnet: »Om reselivets vardag och poesi fordom. Reflektioner med anledning av den nya upplagan av Linnés Dalaresa» samt av sekreteraren, dr ARVID HJ. UGGLA över ämnet: »Om och ur Linné den yngres manuskript i London».

Vårsammankomsten 1954 ägde rum å Hammarby den 23 maj. Därvid hölls föredrag av professor HUGO OSVALD om ämnet: »Linnés höfrö. Till frågan om Linnés förtjänster om svensk ängsskötsel.» Efter sedvanligt beseende av samlingarna serverades middag vid »museum in altis».

Höstsammankomsten hölls den 9 december. Med nådigt tillstånd hade denna förlagts till Drottningholms slott för beseende av de för drottning Lovisa Ulrikas bibliotek och samlingar inredda rummen å nedre botten i slottets norra del.

Sedan revisionsberättelsen för år 1953 föredragits och ansvarsbefrielse beviljats, företogs stadgeenliga val. Därvid omvaldes till ordförande för 1955 professor NILS VON HOFSTEN samt till vice ordförande för samma tid f. d. överbibliotekarien ANDERS GRAPE. Till styrelseledamöter för åren 1955–1957 omvaldes professor O. T. HULT, f. d. förste bibliotekarien A. HJ. UGGLA och doktor T. FREDBÄRJ samt till suppleant docent M. FRIES. Till revisorer valdes advokat D. TROËNG och redaktör S. LINDMAN med docent N. HYLANDER och doktor M. OLOFSSON som suppleanter.

Därefter demonstrerades lokalerna, som för tillfället voro eklärerade med »levande ljus», av chefen för husgerådskammaren, överintendenten ÅKE SETTERWALL. Supé var anordnad å Drottningholms värdshus. Vid denna kåserade dr SIGURD WALLIN om Linnés samarbete med Lovisa Ulrika och Adolf Fredrik för anskaffande och ordnande av deras samlingar.

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅREN 1953 OCH 1954.

Svenska Linné-Sällskapets ställning framgår av följande:

Vinst- och förlusträkning den 31 dec. 1953.

Inkomster:

Årsavgifter	7,618: —
Statsbidrag till årsskriften	2,500: —
Anslag från Kungl. Patriotiska Sällskapet	1,500: —
Uppsala stads anslag	3,000: —
Räntor och utdelningar	12,742: 94
Försålda publikationer	525: 25
Gåva	150: —
Utgifter utöver inkomsterna	6,237: 04
Kronor	34,273: 23

Utgifter:

Linnéträdgården	17,404: 87
Linnémuseet	2,195: 39
Årsskriften	8,515: 79
Avlöningar	2,400: —
Omkostnader	2,707: 18
Samlingarna	50: —
Avsättning till pensionsfonden	1,000: —
Kronor	34,273: 23

Ingående balanskonto 1 jan. 1953.

Fasta fonden	29,634: 77	Samlingarna	1: —
Dispositionsfonden	12,829: 46	Checkräkning	3,875: 97
Museifonden	1,490: 79	Kapitalräkning	2,821: 53
Linnéfonden	114,951: 99	Upsala Advokatbyrå	5,000: —
Viktor N. Baumbachs fond	12,013: 69	Sparkasseräkningar och	
Basil H. Soulsby's fond	1,295: 50	sparbank	10,823: 45
Wenner-Grenska Samfun-		Obligationer och förlags-	
dets donation	4,938: 57	bevis	23,492: 50
Pensionsfonden	9,000: —	Kassakonto	2,200: —
Växthusbyggnadernas re-		Aktiers konto	149,710: 70
parationsfond	5,241: 96		
Reservfonden	6,528: 42		
Kronor	197,925: 15	Kronor	197,925: 15

Utgående balanskonto 31 dec. 1954.

Samlingarna	1: —	Fasta fonden	29,634: 77
Checkräkning	4,120: 80	Dispositionsfonden	12,829: 46
Kapitalräkning	2,892: 49	Museifonden	1,490: 79
Uppsala Advokatbyrå	5,000: —	Linnéfonden	115,239: 37
Sparkasseräkningar och		Viktor N. Baumbachs fond	12,073: 76
sparbank	5,628: 84	Basil H. Soulsby's fond	1,308: 46
Obligationer o. förlagsbevis	23,492: 50	Wenner-Grenska Samfun-	
Kassakonto	2,177: 59	dets donation	4,938: 57
Aktiers konto	149,710: 70	Pensionsfonden	10,000: —
Omkostnader och löners		Växthusbyggnadernas re-	
konto (Interimskonto)	174: 60	parationsfond	5,241: 96
		Reservfondens konto	291: 38
		Omkostnader och löners	
		konto (Interimskonto)	150: —
Kronor 193,198: 52		Kronor 193,198: 52	

Vinst- och förlusträkning den 31 dec. 1954.

Inkomster:

Statsbidrag till årsskriften	2,500: —
Anslag från Kungl. Patriotiska Sällskapet	1,500: —
Uppsala stads anslag	4,423: 56
Uppsala Universitets anslag	6,000: —
Räntor och utdelningar	14,723: 61
Försålda publikationer	497: 25
Värdestegring å Sällskapets aktieportfölj	24,039: 30
Kronor 53,683: 72	

Utgifter:

Linnéträdgården	22,981: 80
Linnémuseet	2,553: 87
Årsskriften	435: 55
Avlöningar	2,400: —
Omkostnader	2,645: 39
Avsättning till pensionsfonden	1,000: —
Inkomster utöver utgifterna	21,667: 11
Kronor 53,683: 72	

Ingående balanskonto den 1 jan. 1954.

Fasta fonden	29,634: 77	Samlingarna	1: —
Dispositionsfonden	12,829: 46	Checkräkning	4,120: 80
Museifonden	1,490: 79	Kapitalräkning	2,892: 49
Linnéfonden	115,239: 37	Uppsala Advokatbyrå	5,000: —
Transport 159,194: 39		Transport 12,014: 29	

Transport	159,194: 39
Viktor N. Baumbachs fond	12,073: 76
Basil H. Soulsby's fond .	1,308: 46
Wenner-Grenska Samfundets donation	4,938: 57
Pensionsfonden	10,000: —
Växthusbyggnadernas reparationsfond	5,241: 96
Reservfonden	291: 38
Omkostnaders och löners konto (Interimskonto) .	150: —
Kronor	193,198: 52

Transport	12,014: 29
Sparkasseräkn. och sparbank	5.628: 84
Obligationer och förlagsbevis	23,492: 50
Kassakonto	2,177: 59
Aktiers konto	149,710: 70
Omkostnaders och löners konto (Interimskonto) .	174: 60
Kronor	193,198: 52

Utgående balanskonto den 31 dec. 1954.

Samlingarna	1: —
Checkräkning	1: —
Kapitalräkning	465: 24
Uppsala Advokatbyrå . . .	5,000: —
Sparkasseräkn. och sparbank	1,780: 25
Obligationer och förlagsbevis	23,492: 50
Aktiers konto	174,000: —
Kassakonto	2,077: 05
Samlingarnas konto (Interimskonto)	10,000: —
Kronor	216,817: 04

Fasta fonden	29,634: 77
Dispositionsfonden	12,829: 46
Museifonden	1,715: 79
Linnéfonden	115,527: 47
Viktor N. Baumbachs fond	12,134: 13
Basil H. Soulsby's fond .	1,321: 54
Wenner-Grenska Samfundets donation	4,938: 57
Pensionsfonden	11,000: —
Växthusbyggnadernas reparationsfond	5,241: 96
Reservfondens konto . . .	21,958: 49
Omkostnaders och löners konto (Interimskonto) .	100: —
Checkräkning (Interimskonto)	414: 86
Kronor	216,817: 04

Skattmästarens kommentar till 1953 och 1954 års bokslut.

Genom att föreliggande årsskrift utgör en dubbelårgång, redovisas här ovan räkenskaperna för två år, 1953 och 1954.

Sällskapets verksamhet har under en följd av år gått med förlust. För 1952 redovisades visserligen en vinst på ca 5,500:— kronor, men denna berodde på en kursvinst på försålda aktier. Utan denna skulle även 1952 års rörelse ha visat underskott.

Under år 1953 har en förlust å 6,237:— kronor uppstått. Denna har kunnat täckas av reservfonden, vilken härmed i det allra närmaste förbrukats.

Den gren av Sällskapets verksamhet, vilken under de senaste åren drabbats av de största kostnadsstegringarna, är Linnéträdgården. Ännu så sent som år 1948 höllö sig kostnaderna för trädgården vid ett belopp av 7,200:— kronor. För år 1953 utgjorde de 17,400:— kronor, och en ytterligare ökning kunde då förutses på grund av den fortskridande stegringen i arbetslönerna. Med undantag för ett bidrag å 3,000:— kronor från Uppsala stad hade Sällskapet hittills ensamt bestritt

kostnaderna för trädgårdens skötsel. Någon hjälp från universitetet hade icke utgått. Då Sällskapetets styrelse ansåg, att Sällskapet icke var i stånd att i fortsättningen bestrida kostnaderna för trädgården med en så ringa hjälp, beslöt styrelsen rikta en hemställan till staden om en höjning av dess bidrag till 6,000: — kronor och till universitetet om ett årligt bidrag med samma belopp. Framställningarna byggde på den rimliga förutsättningen, att kostnaderna för trädgården borde lika fördelas mellan universitetet, staden och Sällskapet. Dessa framställningar biföllos för år 1954 av staden och universitetet, varvid dock staden, som hittills kostnadsfritt tillhandahållit Sällskapet värme i museet och vatten, tillhoppa belöpande sig till ca 1,600: — kronor, nu indrog dessa förmåner, vilket innebar en nettoökning av stadens bidrag med ca 1,400: — kronor.

1954 års bokslut utvisar ett överskott på 21,667: — kronor. Detta är dock endast skenbart. Det har åstadkommits genom att Sällskapetets aktier, för åstadkommande av en reservfond, uppskrivits med 24,039: — kronor. I realiteten har, trots ovan nämnda bidragsökning, en förlust uppstått även under år 1954, utgörande skillnaden mellan sistnämnda belopp 24,039: — kronor och den redovisade vinsten 21,667: — kronor, dvs. 2,372: — kronor. Orsaken till förlusten är främst den, att kostnaderna för Linnéträdgården nu stigit till nära 23,000: — kronor. I denna situation står Sällskapet beklagligtvis inför nödvändigheten att utverka ökad hjälp utifrån.

Under år 1954 har Sällskapet träffat avtal med Linnéättlingarna fröknarna Anna och Gerda Ödman om inköp av en del ärvt lösöre, som tillhört Carl von Linné och hans familj. Enligt avtalet är Sällskapet berättigat att inom loppet av 5 år, i den mån Sällskapet genom anslag, donationer eller på annat sätt lyckas förvärva medel härtill, inköpa ifrågavarande lösöre för ett belopp av 50,000: — kronor. En del därav har under år 1954 inlösts med 10,000: — kronor. Då Sällskapetets tillgångar med hänsyn till dess ekonomiska ställning icke kan tagas i anspråk för ifrågavarande inköp, har Sällskapet förskotterat denna utgift och hoppas i sinom tid få utgiften täckt på i det ovannämnda kontraktet antytt sätt. Ett belopp av 10,000: — kronor har därför upptagits i Sällskapetets balansräkning under rubriken »Samlingarnas konto (Interimskonto)».

Såsom av 1954 års bokslut framgår, har någon årsavgift icke upptagits för året. Detta beror på att den föreliggande årsskriften utgör en dubbelårgång och att Sällskapet icke ansett rimligt uttaga två hela årsavgifter à 15: — kronor för åren 1954 och 1955. I stället har styrelsen beslutat att för år 1955 uttaga en årsavgift plus 5: — kronor. Den omständigheten, att någon årsavgift icke bokföres för år 1954, påverkar dock icke nämnvärt detta års resultat, eftersom kostnaden för den föreliggande årsskriften helt påföres 1955 års verksamhet.

Även efter den i 1954 års bokslut verkställda uppskrivningen av Sällskapetets aktier, kvarstå på de bokförda aktievärdena ganska betydande övervärden, varför någon allvarlig oro för Sällskapetets fortsatta verksamhet icke behöver hysas, helst som Sällskapet bör kunna påräkna ökad hjälp utifrån.

Uppsala i maj 1955.

FRITIOF SÖDERBÄCK

REVISIONSBERÄTTELSE

för år 1953.

Undertecknade, utsedda att granska Svenska Linné-Sällskapets räkenskaper och förvaltning för år 1953, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse.

Vi hava tagit del av styrelsens protokoll från ett under året hållet sammanträde, vilket ej föranleder något uttalande från vår sida.

Räkenskaperna, som fullständigt siffergranskats, äro förda med utmärkt ordning och reda samt i behörig ordning verifierade.

Vi vitsorda, att 1953 års utgående balanskonto samt vinst- och förlusträkning pr den 31 december överensstämma med räkenskaperna. Årets underskott av Sällskapets verksamhet, Kr. 6,237:04, har belastats reservfonden.

Sällskapets värdehandlingar, vilka äro deponerade i öppet förvar hos Aktiebolaget Svenska Handelsbanken, Stockholm, hava avstämts mot av banken lämnad förteckning. Samtliga banktillgodohavanden hava även kontrollerats.

Då revisionen icke givit anledning till någon erinran, samt skattmästaren och styrelsen i övrigt med nit och skicklighet handhaft Sällskapets angelägenheter, tillstyrka vi, att ansvarsfrihet beviljas för 1953 års förvaltning.

Stockholm den 7 december 1954

DANIEL TROËNG

SIGURD LINDMAN

REVISIONSBERÄTTELSE

för år 1954.

Undertecknade, utsedda att granska Svenska Linné-Sällskapets räkenskaper och förvaltning för år 1954, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse.

Vi hava tagit del av styrelsens protokoll från tre under året hållna sammanträden, vilka ej föranleda något uttalande från vår sida.

Räkenskaperna, som fullständigt siffergranskats, äro förda med utmärkt ordning och reda samt i behörig ordning verifierade.

Vi vitsorda, att 1954 års utgående balanskonto samt vinst- och förlusträkning pr den 31 december överensstämma med räkenskaperna. Årets vinst av Sällskapets verksamhet, Kr. 21,667:11, har tillförts reservfonden.

Sällskapets värdehandlingar, vilka äro deponerade i öppet förvar hos Aktiebolaget Svenska Handelsbanken, Stockholm, hava avstämts mot av banken lämnad förteckning. Samtliga banktillgodohavanden hava även kontrollerats.

Då revisionen icke givit anledning till någon erinran, samt skattmästaren och styrelsen i övrigt med nit och skicklighet handhaft Sällskapets angelägenheter, tillstyrka vi, att ansvarsfrihet beviljas för 1954 års förvaltning.

Stockholm den 3 juni 1955.

DANIEL TROËNG

SIGURD LINDMAN

NYA MEDLEMMAR

Abelin, M., Färtläkare, Stockholm
Aschan, Karin, Fil. lic., Uppsala
Asplund, Karin, Fru, Stockholm
Beckman, T., Civilingeniör, Stockholm
Björkeröth, G., Bokhandlare, Uppsala
Boerman, A. J., Dr. med., Oss (Nederländerna)
Borgquist, W., f. d. Generaldirektör, Stocksund
Brück, C., Överläkare, Stockholm
Dahl, S., Tandläkare, Östersund
Egnell, Elsa, Fru, Stockholm
Florin, S., Laborator, Uppsala
Fridrichsen, Signe, Professorska, Uppsala
Fröstedt, Ingrid, Rektor, Fittja
Gejrot, C., Direktör, Örebro
Goerke, H., Dr. med., Kumla
Groth, C.-E., Generalläkare, Stockholm
Gunther, A., Leg. läkare, Stockholm
Haglund, G., Blomsterhandlare, Spånga
Haglund, G., Kyrkoherde, Malingsbo
Hallmén, Karin, Rektor, Stockholm
Hambræus, C. M., Prakt. läkare, Östersund
Hasselrot, Sigrid, Fru, Uppsala
Holmgren, Karin, Professorska, Stockholm
Hänninger, Vivica, Bibliotekarie, Uppsala
Ihde, H., Färtläkare, Örebro
Isander, J., Läroverksadjunkt, Bromma
Janson, T., Apotekare, Piteå
Jorson, G., Färghandlare, Stockholm
*Kempe, C., Direktör, tekn. dr, Ekolsund
Kihlgren, E. D., Ingeniör, Stockholm
Kjellgren, K., Docent, Uppsala
Klingberg, A., Bataljonsläkare, Östersund
Kristoffersson, H., Lektor, Lidingö
Lide, S., Lektor, Uppsala
Lignell, Elsa, Fröken, Stockholm
Lindgren, O., Ingeniör, Johanneshov
Lindskog, Inga, Doktorinna, Stockholm

* Ständig ledamot

Looström, R., Fil. lic., Stockholm
 Lundberg, Å., Förste marinläkare, Stockholm
 Lundblad, J., Rektor, Jälla, Uppsala
 Malmberg, N., Leg. läkare, Vänersborg
 Malmfors, H., Direktör, Norrviken
 Molander, N., Förste marinläkare, Karlskrona
 Mårtensson, M., Rektor, Sköllersta
 *Nordström, W., Direktör, Fil. mag., Ekenäs (Finland)
 Norin, E., Professor, Uppsala
 Norkrans, Birgitta, Docent, Uppsala
 Risholm, L., Docent, Uppsala
 Samuelsson, B., Disponent, Uppsala
 Selander, E., Överläkare, Malmö
 Sjövall, O., Försäkringsinspektör, Uppsala
 Smith, Helga, Fru, Stockholm
 Steneberg, R., Tandläkare, Stockholm
 Sterner, Inga, Fröken, Uppsala
 Strandell, G., Bitr. lasarettsläkare, Stockholm
 Stråby, P., Trädgårdsarkitekt, Nacka
 Swenning, G., Leg. läkare, Bromma
 von Sydow, G., Lasarettsläkare, Sundsvall
 Söderberg, C., Major, Uppsala
 Söderström, S., Direktör, Lidingö
 Takman, J., Med. lic., Bromma
 Thorburn, T., Fältläkare, Skövde
 Thorcll, E., Jägmästare, Uppsala
 Tigerstedt, E. N., Professor, Stockholm
 Torstenius, S., Advokat, Stockholm
 Troin, Linnea, Fru, Stockholm
 Tunander, I., Intendent, Sundsvall
 Udd, J., Byrådirektör, Morgårdshammar
 af Ugglas, Susan, Friherrinna, Lennartsnäs, Kungsängen
 Wærn, F., Civilingeniör, Djursholm
 Wallenström, B., Läroverksadjunkt, Oskarshamn
 Wallin, N. O., Bokhandlare, Fil. lic., Uppsala
 Wickman, L., Advokat, Strängnäs
 Widell, S., Kapten, Östersund

Gävle stadsbibliotek, Gävle
 Stadsbiblioteket, Kristianstad
 Kävesta folkhögskola, Kävesta
 Folkskoleseminariet, Lund
 Malmö stadsbibliotek, Malmö
 Stadsbiblioteket, Mariestad
 Folkskoleseminariet för manliga elever, Stockholm
 Folkskoleseminariet, Umeå
 Stifts- och landsbiblioteket, Västerås
 Stifts- och landsbiblioteket, Växjö

* Ständig ledamot

SÄLLSKAPETS PUBLIKATIONSVERKSAMHET

Serien *Valda avhandlingar av Carl von Linné* har tack vare doktor TELEMAK FREDBÄRJS fortsatta intresse och uppooffringar erhållit följande nya nummer:

17. Svenska vattunymfer (*Najades Svecicae*).
18. *Pharmacopœa Holmensis*. Bihang: Utkast till *Materia medica* 1761.
19. Elektriskt medicinska satser (*Consectaria electrico-medica*).
20. Hantverkarnas sjukdomar (*Morbi artificum*).

Priset är kronor 2: — pr nummer. Beställning av dessa, liksom de tidigare utgivna, adresseras till: *Svenska Linnésällskapet, Box 47, Uppsala*.

Beträffande sällskapets övriga Linnépublikationer se medföljande blad.

UPPSALA 1955
ALMQVIST & WIKSELLS
BOKTRYCKERI AB
547608